

Vahva ja välittävä Suomi

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023

Vahva ja välittävä Suomi

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta
16.6.2023

Sisältö

Vahva ja välittävä Suomi – hallituksen visio	5
Toiminnan periaatteet.....	7
1 Kestävä julkinen talous	9
1.1 Talouspolitiikka.....	10
1.2 Finanssipolitiikka	12
1.3 Veropolitiikka.....	13
1.4 Omistajapolitiikka	15
1.5 Eläkkeet.....	16
1.6 Investointiohjelma	17
2 Toimiva ja kestävä hyvinvointiyhteiskunta	19
2.1 Kiirehdittävät toimet sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuuden parantamiseksi	21
2.2 Henkilöstön riittävyys ja saatavuus	23
2.3 Palveluiden vaikuttavuuden lisääminen	26
2.4 Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen	28
2.5 Digitaaliset palvelut ja tietojohdaminen.....	38
2.6 Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen.....	41
2.7 Kestävä ja kannustava rahoitus sekä hyvinvointialueiden ohjaus.....	45
3 Kunnat, kaupungit ja valtion aluehallinto.....	52
3.1 Kunnat ja kaupungit elinvoiman vatureina.....	52
3.2 Valtion aluehallinto	56
3.3 Yleinen hallintopolitiikka	57
4 Hyvinvointi syntyy työstä.....	59
4.1 Talouskasvua ja kilpailukykyä tukevat työmarkkinauudistukset.....	59
4.2 Työelämän kehittäminen ja työhyvinvointi.....	63
4.3 Työhön kannustava sosiaaliturva	68
4.4 Kansainvälinen rekrytointi	74
5 Osaava Suomi	77
5.1 Oppimisen perusasiat kuntoon.....	80
5.2 Toiselta asteelta tiedot ja taidot eteenpäin	84
5.3 Korkea osaaminen ja sivistys tulevaisuuden perustana	86
5.4 Kulttuuri, liikunta ja nuoret	90

6	Kasvun kaava	95
6.1	Nostetaan yrittäjyyden ja omistajuuden arvostusta	96
6.2	Reilumman kilpailun Suomi	102
6.3	Nostetaan Suomen TKI-rahoitusta	109
6.4	Kasvua datataloudesta ja digitalisaatiosta	110
6.5	Toimivat asuntomarkkinat ja sujuva liikenne	114
6.6	Suomi elää maaseudusta ja metsistä	125
7	Puhtaan energian Suomi	132
7.1	Edullista, puhdasta ja toimitusvarmaa sähköä suomalaisille ja heidän työpaikoilleen	134
7.2	Lisääntyvä sähkö käytetään asukkaiden ja teollisuuden hyväksi Suomessa	141
7.3	Luvituksen sujuvuudesta Suomen kilpailuetu	143
7.4	Suomi kasvattaa ilmastokädenjälkeään ja etenee hiilineutraalisuuteen vaikuttavin ja kestävin keinoin	145
7.5	Suomi vaalii arvokasta luontoaan	151
7.6	Kiertotaloudella pidetään Suomen puhtaasta ympäristöstä huolta	153
8	Uuden aikakauden ulko- ja turvallisuuspolitiikka	156
8.1	Aktiivinen ja kansainvälinen Nato-Suomi	159
8.2	Uskottava maanpuolustus Suomen turvallisuuden perustana	160
8.3	Taloussuhteet osana strategista ulkopoliittikkaa	163
8.4	Kokonaisvaltainen kehityspolitiikka	164
8.5	Kyberturvallisuus, informaatioturvallisuus ja hybridiuhkien torjuminen	166
9	Euroopan unioni: kohti strategista kilpailukykyä	168
9.1	Jäsenvaltioille kuuluu vastuu julkisen taloutensa kestävydestä	169
9.2	Vahvistetaan sisämarkkinoita ja talouskasvua	170
9.3	Euroopan unionin otettava vahvempi rooli geopolitiittisena toimijana	172
9.4	Suomen ääni kuuluviin Euroopan unionissa	173
10	Turvallinen ja kriisinkestävä oikeusvaltio	175
10.1	Kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä vahvistetaan	176
10.2	Suomalaista oikeusvaltiota ja demokratiaa vahvistetaan	186
10.3	Maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikka	196
11	Suomi liikkeelle -ohjelma	208
12	Valtioneuvoston johtaminen ja viestintä	211

13 Vaali- ja puoluelainsäädäntö sekä demokratian käytännöt.....	214
Liitteet	216
Liite A. Kehyssääntö.....	216
Liite B. Taulukot taloudellisista päätöksistä	219
Liite C. Veropolitiikan linja.....	235
Liite D. Rakennepoliittiset toimet	240
Liite E. Määräaikainen 4 miljardin euron investointiohjelma	243

Vahva ja välittävä Suomi – hallituksen visio

Hallituksen tavoitteena on vahva ja välittävä Suomi, joka pärjää maailman myrskyissä.

Vahvassa ja välittävässä Suomessa ihmisillä on mahdollisuus kasvattaa osaamistaan, työllistyä, pärjätä palkallaan tai eläkkeellään ja elää turvassa. Yhteiskunnassa, jossa perusasiat ovat kunnossa, ihmisillä on oikeus ja vapaus tavoitella oman näköistään hyvää elämää. Ihmiset tuntevat osallisuutta ja luottamusta toisiinsa. Heikoimmista pidetään huolta. Valtiovallan tehtävä on tarjota puitteet vapaudelle ja mahdollisuuksille.

Vahva ja välittävä Suomi pystyy turvaamaan kaikenikäisille palvelut, varhaiskasvatuksesta koulutukseen, sosiaali- ja terveyspalveluihin ja hoivaan, tulotasosta ja asuinpaikasta riippumatta. Palvelut ja mahdollisuudet varmistetaan myös tuleville sukupolville. Perheissä, yhteisöissä ja yhteiskunnassa ihmiset kantavat vastuuta itsestään ja toisistaan. Lapsiperheet sekä vanhemmuus saavat tukea ja ikäihmisistä pidetään huolta.

Jokaisella lapsella ja nuorella on edellytykset rakentaa hyvää elämää ja tavoitella unelmiaan. Panostukset varhaiskasvatukseen ja peruskouluun luovat jokaiselle koulutuspolkuja. Kaikenikäisten liikunnallisen elämäntavan vahvistaminen lisää suomalaisten hyvinvointia. Historiallisen suuret julkiset panostukset tutkimus-, kehitys- ja innovaatio-toimintaan vievät Suomen maailman huipulle. Suomi on teknologinen edelläkävijä, joka hyödyntää digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet täysimääräisesti, ihmiset mukana pitäen.

Hyvinvoinnin perusta on kestävä talous. Hallituksen tärkein talouspoliittinen tavoite on saada aikaan kestävää kasvua. Hallitus kuroo umpeen kuilua julkisen talouden tulojen ja menojen välillä sekä kääntää Suomen velkaantumisen laskuun. Vahvassa ja välittävässä Suomessa yrittäminen ja työnteko kannattavat ja palkitsevat. Suomessa ja Suomeen investoidaan. Suomessa saa tehdä, menestyä ja yrittää uudelleen, jos epäonnistuu. Hallitus takaa kansalaisten ostovoiman ja arjen kustannusten kohtuullisuuden.

Taloudellisesti vahva Suomi on kriisinkestävä. Vahva ja välittävä Suomi on avoin ja kansainvälinen maa, joka toimii yhdessä muiden valtioiden ja kansojen kanssa eurooppalaisissa ja läntisissä arvo- ja turvallisuusyhteisöissä. Vaikutamme aktiivisesti ja aloitteellisesti niin

Natossa, Euroopan unionissa, YK:ssa kuin muissa kansainvälisissä yhteyksissä. Erityisesti Pohjoismainen yhteistyö on tärkeää ja syvää. Vahva puolustuskykymme myötävaikuttaa koko Pohjolan vakauteen.

Energiamurros ja puhtaat teknologiat tarjoavat Suomelle mahdollisuuksia luoda työtä, vientiä, talouskasvua ja hyvinvointia. Suomen kädenjälki ilmastopolitiikassa on sen kokoa suurempi. Puhdas suomalainen luonto on meille tärkeää. Vahvistamme luonnon monimuotoisuutta ja torjumme luontokatoa. Huolehdimme puhtaan ja edullisen energian saatavuudesta.

Vahva ja välittävä Suomi on vakaa ja luotettava maa, vahva demokratia ja itsenäinen oikeusvaltio, jossa jokaista arvostetaan tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Kaksikielisyys on maallemme myönteinen vahvuus.

Vahva ja välittävä Suomi huolehtii kansalaistensa turvallisuudesta kotona, kaduilla ja rajoilla. Torjumme syrjäytymistä, varmistamme poliisin riittävät resurssit ja parannamme oikeusketjun toimivuutta. Turvaamme huoltovarmuuden sekä puhtaan kotimaisen ruuantuotannon.

Kun koko Suomesta pidetään huolta, Suomi ja suomalaiset pärjäävät. Vahvassa ja välittävässä Suomessa suomalaiset voivat luottaa siihen, että asiat tulevat menemään hyvin. Silloin suomalainen hyvinvointiyhteiskunta toimii. Jokainen saa elää itsensä näköistä elämää, toisia kunnioittaen.

Vahva ja välittävä Suomi rakentuu konkreettisista ja rehellisistä ratkaisuista. Toivo tulevasta rakentuu tekojen kautta. Yhteistyöllä Suomi selviää kaikista haasteista.

Toiminnan periaatteet

Hallitus rakentaa toimivaa, turvallista ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa, jossa kansalaisten mahdollisuudet menestykseen ja hyvinvointiin turvataan ylisukupolisesti.

Suomi on vahva demokratia, jossa kansalaisten yleinen luottamus julkisiin instituutioihin on korkealla. Luottamus julkiseen hallintoon perustuu sen kykyyn palvella kansalaisia avoimesti, tehokkaasti ja vastuullisesti. Kansalaisten luottamuksen ylläpitämisen eteen tehdään töitä vakaasti ja pitkäjänteisesti. Osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet ovat demokraattisen yhteiskunnan perusta. Avoin, ratkaisukeskeinen keskustelu ja vastuullinen julkisen vallan käyttö rakentavat suomalaista tulevaisuutta.

Kestävä hyvinvointi perustuu sivistykseen ja osaamiseen, yrittäjyyden ja työnteon arvostukseen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaatteille. Kaikilla on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksi Suomessa.

Hallitus toimii aktiivisena osana sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja kansainvälisten suhteiden rakentajana.

Suomalainen julkinen hallinto sijoittuu kansainvälisten vertailuiden kärkeen. Hallitus edistää toimivaa ja avointa hallintoa, jossa panostetaan jatkuvuuteen ja johdonmukaisiin toimintatapoihin. Kansalaisten ja viranomaisten välisessä suhteessa vaalitaan hyvän hallinnon periaatteita.

Hallitus pyrkii toiminnassaan ennakoivaan ja erilaiset muutosvoimat tunnistavaan toimintatapaan. Poliittikkatoimien valmistelu perustuu poikkihallinnolliseen työotteeseen. Näin varmistetaan resurssien tehokas hyödyntäminen ja osaamisen joustava käyttö. Tiedeyhteisön asiantuntemusta hyödynnetään laajasti.

Hallitus katsoo myös tämän päivän haasteita kauemmas. On tärkeää, että Suomena löydämme näkymän siitä, millaisen maan haluamme tuleville sukupolville rakentaa. Hallitus käynnistää Yhteinen, kukoistava Suomi -tulevaisuustyön, jonka tavoitteena on löytää näkymä siitä, millaisen maan haluamme tuleville sukupolville vastuullisesti rakentaa.

Hallitus varmistaa toimillaan demokraattisen oikeusvaltion tulevaisuutta. Ajantasainen ja toimiva lainsäädäntö turvaa yhteiskunnan vakautta ja suojaa yksilöiden perusoikeuksia. Hallitus edistää lainvalmistelun laadukasta ja tietoperusteista vaikutusarviointia sekä sääntelykeinojen punnintaa.

1 Kestävä julkinen talous

Tilannekuva

Hallituksen talouspolitiikka pohjautuu valtiovarainministeriön tilannekuvaan Suomen taloudesta.

Valtiovarainministeriö arvioi talouskasvun olevan kuluvana vuonna vaiimeaa, mutta kiihtyvän lähivuosina yli pitkän aikavälin kasvuvauhdin. Hallituskauden alussa taloustilannetta heikentää hintojen ja korkotason nousu, mikä vähentää yksityistä kysyntää ja kasvattaa julkisen talouden kustannuksia. Kotitalouksien ostovoiman vahvistuminen ja kestäväan kasvuun liittyvät suuret investoinnit nopeuttavat talouskasvua ensi vuodesta lähtien.

Suomen talouden rakenteellisia ongelmia ovat heikko tuottavuuden kasvu ja vähäiset tuotannolliset investoinnit. Tuottavuuskasvua hidastaa se, että tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa on verrattain vähän ja nuorten koulutusaste on jäänyt alemmalle tasolle kuin muissa kehittyneissä teollisuusmaissa. Vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea ja osaavasta työvoimasta on pulaa.

Viimeisen noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. Huoltosuhteen heikkenemisen myötä julkisen sektorin menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin ja julkiseen talouteen on syntynyt mittava rakenteellinen alijäämä. Ikääntymiseen liittyvät menot jatkavat kasvuaan tulevana vuosina ja vuosikymmeninä. Tämän lisäksi velan määrän kasvu yhdessä kohonneen korkotason kanssa kasvattaa valtion velanhoitomenoja merkittävästi. Lähivuosina julkista taloutta kuormittavat myös useat mittavat turvallisuuteen liittyvät hankinnat. Ilman merkittäviä toimia julkisen talouden alijäämät jäävät suuriksi ja velkasuhde jatkaa kasvuaan, heikentäen julkisen talouden kykyä turvata hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyky mahdollisten tulevien kriisien aikana ja niiden jälkeen.

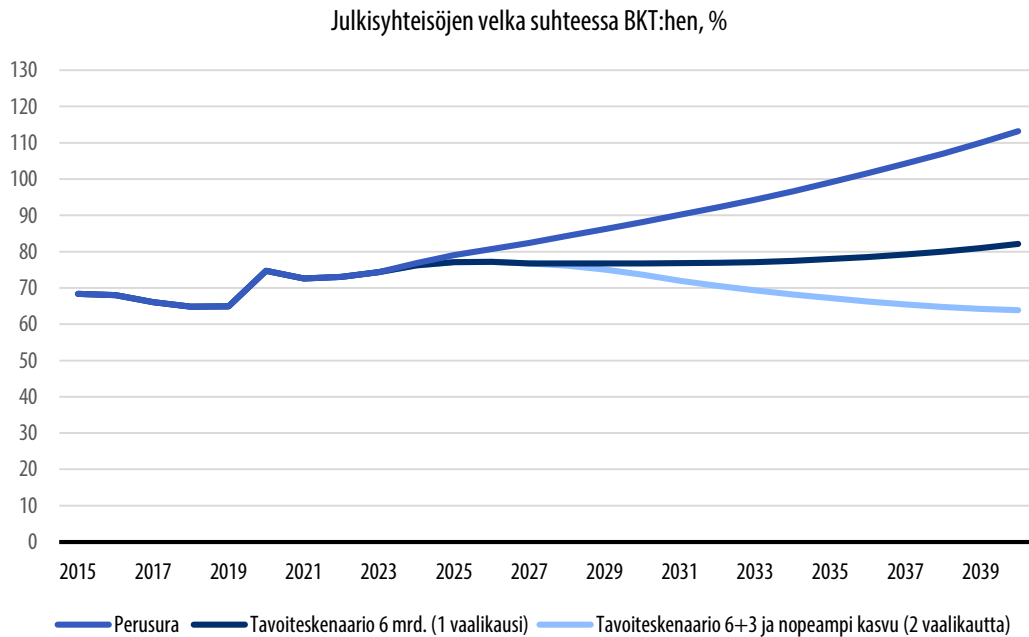
1.1 Talouspolitiikka

Hallituksen tavoitteena on parantaa suomalaisten elintasoja, kääntää Suomen talous kestäväan kasvuun ja kääntää hyvinvointia uhkaava velkaantumiskehitys. Hallitus parantaa suomalaisten mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuuttaan kouluttautumalla, työtä tekemällä ja yrittämällä. Vakaa taloudellinen kehitys luo turvaa ja tukee perheellistymistä. Hallituksen tavoitteena on kasvattaa kotitalouksien ostovoimaa ja huomioida vaikutukset arjen kustannuksiin päätöksissään. Hallituksen tavoitteena on Suomi, jossa hyvinvointiyhteiskunnan tärkeimpien palveluiden rahoitus on turvattu myös tuleville sukupolville. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi hallitus toteuttaa kunnianhimoisia kasvua vauhdittavia uudistuksia sekä tekee välttämättömiä toimia julkisen talouden tasapainottamiseksi.

Hallituksen talouspolitiikan painopisteet ovat taloudellinen vakaus, työllisyys, talouskasvu sekä hyvinvointipalvelujen turvaaminen. Hallitus sitoutuu julkisen talouden tasapainottamiseen varmistaakseen kansalaisten hyvinvoinnin ja kestäväan talouskehityksen. Hallituksen työllisyys- ja kasvutoimet yhdessä suorien sopeutustoimien kanssa luovat edellytykset julkisen talouden tasapainottumiseen vuonna 2031.

Julkisen talouden pysyvä rakenteellinen menojen ja tulojen epäsuhta on akuutti ongelma. Raskaasti alijäämäisen julkisen talouden velkasuhde on erkaantunut merkittävästi muista Pohjoismaista. Velkasuhteen vakauttaminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista keskimäärin vähintään 0,5 % bruttokansantuotteesta vuosittain.

Velkaantumiskehityksen pysäyttäminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista yhteensä yhdeksällä miljardilla eurolla kahden vaalikauden aikana. Hallituksen tavoite on vahvistaa julkista taloutta kuudella miljardilla eurolla tämän vaalikauden aikana. Pidemmän aikavälin tavoitteena on tasapainottaa julkinen talous ja kääntää velkasuhde laskuun muiden Pohjoismaiden tasolle.

Talous- ja työllisyyskasvun vauhdittaminen on tärkein keino julkisen talouden vakauttamiseksi. Uskottava talouspolitiikka edellyttää myös suoria säästötoimia. Säästöt pyritään toteuttamaan tavalla, joka huomioi kaikkein heikoimmassa asemassa olevien tilanteen. Kansainvälisessä vertailussa korkean verorasituksen ja talouskasvun edellytysten turvaamisen vuoksi tasapainotusta ei toteuteta kokonaisveroastetta kiristämällä.

Suomalaisten ostovoiman ja hyvinvoinnin kasvattamiseksi hallituksen keskeisenä tavoitteena on talouskasvun edellytysten vahvistaminen. Talouskasvua vauhditetaan parantamalla reilua kilpailua, tekemällä merkittävät panostukset TKI-toimintaan, nostamalla osaamistasoa ja kehittämällä työmarkkinoita. Lisäksi hallituksen tavoitteena on vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja yrittämisen edellytyksiä.

Hallitus toteuttaa kauden aikana mittavat kertaluonteiset panostukset kasvun tukemiseksi. Hallitus rahoittaa neljän miljardin kertaluonteisten investointien kokonaisuuden myymällä valtion omaisuutta, purkamalla valtio-omisteisten listaamattomien yhtiöiden ylipääomitukset sekä tekemällä tuloutuksia Valtion asuntorahastosta rahaston nykytasoista toimintaa vaarantamatta.

Hallitus tähtää myös veropolitiikalla ostovoiman, talouskasvun, työllisyyden ja yrittäjyyden vahvistamiseen. Hallitus turvaa yrittämiselle ja investoinneille vakaan toimintaympäristön ennakoitavalla ja vakaalla sääntelyllä sekä verotuksella. Kokonaisveroastetta ei kiristetä hallituksen päätöksillä.

Hyvinvointi syntyy työstä. Työllisyys syntyy kannattavan yritystoiminnan kautta. Työllisyys- ja kasvutoimilla tavoitellaan 100 000 uutta työllistä. Työllisyyspäätöksillä tavoitellaan myös julkisen talouden vahvistumista noin kahdella miljardilla eurolla. Pidemmällä aikavälillä hallituksen tavoitteena on nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin.

1.2 Finanssipolitiikka

Hallituksen talous- ja finanssipolitiikan lähtökohtana on turvata hyvinvointiyhteiskunta myös tuleville sukupolville. Varmistamme, ettei lasku Suomen velkaantumisesta lankea kohtuuttomasti tulevien sukupolvien harteille.

Hallituksen finanssipolitiikan tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta ja kääntää Suomen velkaantumiskehitys. Tämän varmistamiseksi julkisen talouden velkasuhde vakautetaan ja sen jälkeen käännetään ylivaalikautisessa tarkastelussa pysyvästi alenevalle uralle. Pitkän aikavälin tavoite on pohjoismainen talouskasvu ja velan suhde bruttokansantuotteeseen. Tämä edellyttää määrätietoista julkista taloutta vahvistavia ja talouskasvua tukevia toimia useamman vaalikauden ajan. Kyse on ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden turvaamisesta.

Hallituksen tavoitteena on, että julkisen talouden rahoitusasema kohenee korkeintaan -1 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden aikana eli vuoteen 2027 mennessä. Tavoite on linjassa velkakestävyystavoitteen kanssa.

Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 miljardia euroa vuoden 2027 tasolla. Julkinen talous huomioidaan kokonaisuutena alasektoreiden (valtio, kunnat, hyvinvointialueet, sosiaaliturvarahastot) välisen osaoptimoinnin välttämiseksi.

Hallitus seuraa aktiivisesti toimenpidekokonaisuuden toteutumista budjetti- ja kehysriihissä sekä reagoi korvaavilla toimenpiteillä, jos kokonaisuus uhkaa jäädä tavoitellusta kuuden miljardin tasosta.

Valtiontalouden kehysjärjestelmä on keskeinen hallituksen finanssipolitiikan ohjauksen väline ja uskottavan talouspolitiikan perusta. Hallitus sitoutuu valtiontalouden menoja koskevaan kehysmenettelyyn. Kehyssääntö on kuvattu liitteessä A.

Poliittiseen sitoutumiseen perustuneet säännöt eivät ole riittäneet viime vuosina turvaamaan finanssipolitiikan kestävyyttä ja uskottavuutta. Hallitus uudistaa ja vahvistaa finanssipolitiikan sääntöjä. Myös EU:n jäsenvaltiota sitovia finanssipolitiikan sääntöjä ollaan uudistamassa. Kansallinen finanssipolitiikan vahvistaminen ja EU:n finanssi-poliittisen kehikon muutokset yhteensovitetään kansalliseen lainsäädäntöön.

Hallitus sitoutuu siihen, että hallitusohjelmassa linjattujen pysyvien määrärahapäätösten johdosta vuonna 2027 kehyksen piiriin kuuluvat menot ovat 1,2 mrd. euroa pienemmät kuin 23.3.2023 päätetyssä valtiontalouden kehyksessä (vuoden 2024 hintatasossa).

Hallitusohjelman kirjauksia ja muita toimenpiteitä toteutetaan vaalikauden kehyksen mahdollistamissa rajoissa. Lisäksi hallitus sitoutuu tarkastelemaan hallitusohjelman toimenpiteitä uudelleen, mikäli toimenpiteiden vaikutusarviot muuttuvat merkittävästi hallitusohjelman yhteydessä tehdyistä arvioista tai niiden toteuttaminen vaarantaisi julkiselle taloudelle asetetun toimenpidekokonaisuuden tai rahoitusasematavoitteen saavuttamisen. Hallitus sitoutuu tarvittaessa priorisoimaan hankkeiden toteutusta.

Julkisen talouden menoja sopeutetaan hallituksen päätöksin nettomääräisesti noin 4 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Tähän pääsemiseksi hallitus sitoutuu liitteessä B lueteltuihin pysyviä säästöjä tuoviin tai maksutuloja lisääviin toimenpiteisiin. Hallituksen veropolitiikan linja on kuvattu liitteessä C. Osana sopeutustoimia hallitus on linjannut rakennepoliittisista toimista, joilla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista noin 2 mrd. eurolla vuoden 2027 tasolla. Toimet on kuvattu liitteessä D.

Hallitus suhtautuu vakavasti myös takaus- ja takuuvastuisiin liittyviin julkisen talouden riskeihin. Valtion takausten ja takuiden arviointi- ja myöntöprosessia kehitetään riskit kattavammin huomioivaksi ja takauksista lähtökohtaisesti peritään aina asianmukainen takausmaksu. Takausmaksujen periminen otetaan käyttöön kattavasti myös asuntorahoituksessa.

1.3 Veropolitiikka

Hallitus tavoittelee veropolitiikalla kotitalouksien ostovoiman kohentumista, työnteon kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista. Hallituksen veropolitiikka kannustaa työnteon ja yrittäjyyteen sekä tukee kotimaista omistajuutta. Hallitus ei päätösperäisesti kiristä kokonaisveroastetta.

Kotitalouksien ostovoimaa vahvistetaan keventämällä työn ja liikkumisen verotusta. Korkeat liikkumisen kustannukset heikentävät työn vastaanottamisen kannustimia. Työn vastaanottamisen kannustimien parantamiseksi ansiotuloveron kevennystä painotetaan

pieni- ja keskituloisiin korottamalla työtulovähennystä ja ottamalla käyttöön lapsi-kohtainen korotettu työtulovähennys. Lisäksi yli 65-vuotiaiden työnteon kannustimia parannetaan merkittävästi. Ansiotuloverotukseen tehdään tarkistus vuosittain ansiotaso- tai kuluttajahintaindeksin perusteella nopeammin kasvavan indeksin mukaisesti.

Hallitus ei valmistelee maakuntaveron käyttöönottoa.

Hallituksen tavoitteena on tukea talouskasvua ja vahvistaa kotimaista omistajuutta. Pääomatuloveroa tai piensijoittajan verotusta ei kiristetä missään omaisuuslajissa. Perintöveron maksuaikoja pidennetään 10 vuoteen. Perintöveron korvaamista perintönä saadun omaisuuden luovutusvoittojen verotuksella selvitetään. Kotimaista omistajuutta tuetaan nostamalla osakesäästötilin talletuskatto.

Hallituksen veropolitiikka poistaa esteitä ulkomaisten työntekijöiden Suomeen lähettämiseltä.

Hallitus parantaa kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi tarkoitettuja verokannustimia pidentämällä avainhenkilölain työssäoloaikaa.

Hallitus pitää yhteisöverokannan kilpailukykyisellä tasolla ja reagoi tarvittaessa verrokimaissa tapahtuviin verotuksen muutoksiin. Listaamattomien yritysten osinkoverohuojennus ja yrittäjävähennys säilyvät muuttumattomina.

Hallitus huomioi ja kompensoi jakeluvelvoitepäättöksen vaikutukset pumppuhintoihin. Seuraamusmaksutuloja kertyy valtiolle tilanteessa, jossa jakeluvelvoite ei toteudu täysimääräisesti. Mahdolliset seuraamusmaksutulot ohjataan taakanjakosektorin kustannustehokkaisiin ilmastotoimiin siten, että tavoitellut päästövähennykset saadaan katettua.

Hallitus toteuttaa kiinteistöverotuksen uudistuksen, jolla korjataan kiinteistöjen verotusarvojen ja käypien arvojen eriytyminen toisistaan. Uudistus toteutetaan pitkällä siirtymäajalla. Kiinteistöveron muutokset ovat kohtuullisia kiinteistön omistajille.

Hallitus sujuvoittaa veronkantoa ja parantaa verotuksen ennakoitavuutta. Veronkannon digitalisoitumista jatketaan.

Hallitus seuraa kansainvälisiä verohankkeita ja vaikuttaa aktiivisesti verotuksen kansainvälisen kehitykseen. Verotustoimivallan tulee jatkossakin säilyä pääasiassa kansallisella tasolla. Verotuottojen jakautumisessa kansainvälisesti keskeistä pitäisi jatkossakin olla se, missä on arvoa luovaa, innovatiivisuuteen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaan perustuvaa liiketoimintaa.

Hallitus jatkaa työtä veronkierron ja harmaan talouden torjumiseksi. Hallitus ei kuitenkaan edistä veronkierron vastaisessa työssä sellaisia hankkeita, jotka aiheuttavat suhteetonta hallinnollista taakkaa, ja jotka ulottuvat laajemmalle kuin veronkierron vastaisen tavoitteen saavuttamisen kannalta on tarpeen. Hallitus myös tunnistaa kansainvälisen henkilöverotuksen ja monipaikkaisen työskentelyn asettamat haasteet työn verotukselle.

Valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset, rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Hallituksen veroperusteisiin tekemien muutosten verotuottovaikutus kompensoidaan kunnille.

1.4 Omistajapolitiikka

Valtion omistajapolitiikan lähtökohtana on valtion yhtiöomistusten hallinnointi vastuullisesti, ammattimaisesti, omistajaintressin kannalta tarkoituksenmukaisesti ja omistaja-arvoa pitkäjänteisesti kasvattavasti.

Valtion omistajapolitiikkaa ohjaava uusi periaatepäättös valmistellaan vuoden 2023 aikana. Samassa yhteydessä päivitetään kuhunkin yhtiöön liittyvän intressin luonne ja nykyisten valtionyhtiöiden omistusrajojen ajanmukaisuus. Omistajapolitiikan periaatepäättöksen yhteydessä muodostetaan laaja-alainen näkemys valtion omistajapolitiikan ohjauksesta ja pitkän aikavälin tavoite valtion omaisuuden hoitamisesta.

Palkitsemisessa valtio edellyttää kohtuullisuutta ja edistää hyvää hallintotapaa. Osana periaatepäättöksen päivitystä tarkistetaan valtion edustajien osallistumisen periaatteet yhtiöiden hallituksiin sekä omistajaohjauksen käytänteet.

Hallitus jatkaa valtion omistamien yhtiöiden omistajaohjauksen keskittämistä valtioneuvoston kansliaan Cinia Oy:n osalta. Samalla arvioidaan valtion yhtiöomistusten omistusosuuksia.

Valtion kotimaista pääomasijoitus- ja yritysrahoitustoimintaa tehostetaan keskittämällä Business Finland Venture Capital Oy, Oppiva Invest Oy ja Ilmastorahasto Oy osaksi Suomen Teollisuussijoitus Oy:ta. Selvitetään Finnfundin liittäminen osaksi kokonaisuutta tavoitteena vahvistaa sen vaikuttavuutta. Samassa yhteydessä Ilmastorahaston hallussa olevat Neste Oyj:n osakkeet siirretään valtioneuvoston kansliaan. Muodostetun Suomen Teollisuussijoitus Oy-konsernin pääomatilanne ja -tarve arvioidaan osana valtion erityistehtävyhtiöitä koskevaa kokonaisarviointia ja kyseisiä yhtiöitä koskeva lainsäädäntö päivitetään vastaamaan uutta rakennetta.

Erityistehtävayhtiöistä tehdään hallituskauden alussa kokonaisarviointi, jossa arvioidaan nykyinen yhteiskunnallinen tarve kunkin yhtiön erityistehtävälle.

Valtio kunnioittaa reilun kilpailun vaatimuksia ja varmistaa sen, ettei se toiminnallaan syrjäytä yksityistä omistajuutta. Omistajana valtio pyrkii kaupallisesti toimivissa valtion-yhtiöissä vaikuttamaan vastuullisuuteen pohjaavan pidemmälle tulevaisuuteen tähtäävän yritysstrategian laatimiseen.

Kunkin yrityksen omistajastrategiassa tulee arvioida toimintaan liittyvät pääriskit ja varmistaa riskienhallinnan rooli päätöksenteon tukena. Eri yhtiöitä koskevissa omistaja-strategioissa ja yhteiskunnallisen intressin määrittelyssä valtio huomioi geopolittisen ulottuvuuden ja huoltovarmuuskohdat Suomen kannalta. Valtionyhtiöiden osalta raportoidaan olennaiset tiedot taloudellisesta tilanteesta ja keskeisistä yhtiöihin kohdistuvista riskeistä vuosineljänneksittäin talouspoliittiselle ministerivaliokunnalle.

Valtio edellyttää valtionyhtiöiltä mahdollisimman johdonmukaista ja ennustettavaa osingonjakopolitiikkaa. Valtionyhtiöiden pääomien käytön on oltava tehokasta. Hallituskauden alussa arvioidaan valtion ei-listattujen yhtiöiden pääomatilanne ja mahdolliset ylipääomitukset puretaan.

Valtio edistää piensijoittajien mahdollisuuksia osallistua valtionyhtiöiden mahdollisiin osakeanteihin vahvistaen kotimaista omistajuutta.

1.5 Eläkkeet

Väestökehityksen vaikutuksesta eläkejärjestelmän osuus julkisesta taloudesta on kasvanut merkittävästi ja kehitys tulee jatkumaan tulevina vuosina. Julkisen talouden kestävyysvaje vaikuttaa eläkkeiden ja toimivien palveluiden kestävä rahoituksen pitkällä aikavälillä. Siksi eläkejärjestelmää tulee kehittää osana julkista taloutta. Työeläkejärjestelmää tukee tuottavuus- ja talouskasvu, korkea työllisyys ja syntyvyyden kasvu.

Eläkejärjestelmän hallinto ja sijoitustoiminta tulee olla järjestetty läpinäkyvästi ja tehokkaasti. Työeläkeyhtiöiden sijoitustoiminnan rakenteellisella uudistamisella voi olla selvityksen (Valkonen & Lassila, VNTEAS 2021:36) mukaan mahdollisuus kasvattaa tuottoja.

Työeläkepolitiikan keskeisiä tavoitteita ovat eläkkeiden riittävä taso ja kattavuus, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus sekä rahoituksen kestävyys myös pitkällä aikavälillä. Samalla talouspolitiikan uskottavuus säilyy ja luottamus työeläkejärjestelmään turvataan.

Eläkejärjestelmän kulmakiviä ovat mm. etuus- ja vakuutusperusteisuus, lakisääteisyys, ansiosidonnaisuus ja omaisuudensuoja. Huoltosuhteen heikkenemisen sekä talouden kehitykseen, eläkevarojen sijoitustuottoihin ja tulevaan maksukehitykseen liittyvän epävarmuuden takia valmistellaan kolmikantaisesti tarvittavia työeläkelainsäädännön muutoksia rahoituksellisen kestävyuden varmistamiseksi ja riittävän etuustason turvaamiseksi.

Valmistelun tulee löytää valtiovarainministeriön ja Eläketurvakeskuksen yhteistyönä tehtävän arvioinnin pohjalta keinot eläkevakuutusmaksutason pitkän aikavälin vakauttamiseen sekä julkisen talouden kokonaisuuden merkittävään vahvistamiseen pitkällä aikavälillä sääntöpohjaisen vakautusjärjestelmän avulla.

Työntekijän eläkelain muuttamisesta annetun lain 218 a §:ssä tarkoitettu työurien kehityksen arviointi tehdään ensimmäisen kerran vuonna 2026.

Hallitus valmistelee työeläkepolitiikkaa koskevat asiat keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa kolmikantaisesti. Hallitus pyytää järjestöjä neuvottelemaan yhdessä hallituksen kanssa ja esittämään tarpeelliset toimet edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hallitus sitoutuu tekemään tarvittavat päätökset tavoitteen saavuttamiseksi, mikäli järjestöt eivät yhdessä hallituksen kanssa löydä yhteisymmärrystä muutoksista tammi-kuuhun 2025 mennessä.

Käynnistetään arviointi YEL-järjestelmän kehittämistarpeista. Osana arviointia selvitetään YEL-maksujen keskittämistä Melaan.

1.6 Investointiohjelma

Hallitus toteuttaa vaalikauden aikana määräaikaisen neljän miljardin euron investointiohjelman, jolla rakennetaan kestävä kasvun edellytyksiä koko Suomelle vuosikymmeniksi tästä eteenpäin. Investointiohjelma koostuu merkittävistä panostuksista työvoiman liikkuvuuden, vientivetoisen teollisuuden ja elinkeinoelämän kannalta tärkeisiin väylä-hankkeisiin, korjausvelan purkuun ja raidehankkeiden edistämiseen kaikkialla Suomessa.

Investointiohjelma rahoitetaan valtion omaisuuden myynnistä kertyvillä tuloilla, joten investointimenot eivät lisää valtion velanottotarvetta hallituskauden aikana. Investointiohjelmaa varten hallitus on linjannut erillisen enintään neljän miljardin euron kehysvarauksen.

Osana investointiohjelmaa hallitus panostaa yhteensä 520 miljoonaa euroa korjausvelkaohjelmaan, jolla hillitään korjausvelan kasvua. Hallitus tekee merkittävät panostukset väylähankkeisiin, joilla pyritään vahvistamaan talouden kilpailukykyä ja ihmisten sujuvaa liikkumista. Hallitus varautuu myös rahoittamaan MAL-sopimusten valtion osuuden.

Hallitus tekee mittavat panostukset rautatieverkon kehittämiseen eri puolilla Suomea. Hallitus kehittää päärataa nykyisessä ratakäytävässä Väyläviraston toimesta panostamalla pääradan kehittämiseen niin etelässä kuin pohjoisessa. Savonradan nopeuttamiseen ja perusparannuksiin sekä Karjalanradan kehittämiseen tehdään panostuksia osana investointiohjelmaa. Rantaradan elinvoimaisuus varmistetaan rantaradan perusparannushankkeella.

Hallitus vie eteenpäin lentoratahanketta varaamalla määrärahat lentoratahankkeen suunnitteluun ja valmistellen lentoradan toteuttamispäätöksen. Hankkeen edistämiseksi perustetaan yhtiö, jossa omistajina voivat valtion lisäksi olla kunnat. Yhtiötä pääomitetään osana investointiohjelmaa. Muilta osin Suomi-radon valmistelu keskeytetään. Jäljellä olevat varat palautetaan omistajille. Itäradan hankeyhtiön toiminta jatkuu.

Investointiohjelman lisäksi valtio toteuttaa Turun tunnin juna -hankkeen, joka käsittää Espoo–Salon oikoradan rakentamisen ja Salon–Kupittaan yhteysvälin parantamisen. Rakentaminen käynnistyy Espoo–Lohja ja Salon–Kupittaan yhteysväleillä. Rakentamisvaihetta varten valtio varautuu osana investointiohjelmaa pääomittamaan rahoitusta kokoavaa yhtiötä, jonka osakkaina voivat valtion lisäksi olla kunnat.

Osana investointiohjelmaa tehdään 400 miljoonan euron kertaluonteinen panostus sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuuden lisäämiseen ja hoitojonojen purkuun. Osana investointiohjelmaa käynnistetään Puolustusvoimien suorituskyvyn vahvistamiseen tähtäävät materiaalihankinnat sekä varataan kertaluonteiset määrärahat ilmastotyön vahvistamiseen ja luonnontilan parantamiseen tähtääviin hankkeisiin. Lisäksi hallitus varautuu elinkeinopoliittisiin tarpeisiin kehyskaudella.

2 Toimiva ja kestävä hyvinvointiyhteiskunta

Tilannekuva

Suomalainen hyvinvointimalli on monella mittarilla arvioituna menestystarina. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) tuoreen raportin mukaan Suomi on yksi maailman johtavista maista kestävänsä hyvinvoinnin alalla.

Suomalaisen terveydenhuollon laatu ja tulokset ovat kansainvälisissä vertailuissa olleet maailman parhaimmistoa. Myös suomalaisten sosiaali-, terveys- ja pelastusalan ammattilaisten koulutus ja osaaminen ovat korkeaa tasoa. Suomessa väestön elinajanodote on kahden viime vuosikymmenen aikana kasvanut, mikä osaltaan kertoo hyvinvoinnista.

Suomen hyvinvoinnin tilaa käsittelevässä tuoreessa OECD-raportissa kuitenkin tunnustetaan, että heikentyvä osaaminen ja terveydentila sekä eriarvoisuus vaikuttavat ihmisten työkykyyn ja kykyyn osallistua yhteiskuntaan. Mielen terveyden häiriöiden lisäksi liikkumattomuus sekä ylipainoon liittyvät sairaudet ovat yleistyneet ja ovat yleisimmät syyt työkyvyttömyyseläkkeisiin.

Väestön ikääntyminen, palvelutarpeen kasvu, eriarvoistumiskehitys, sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa vallitseva laajamittainen ja valtakunnallinen työvoimapula koettelevat palvelujärjestelmän kykyä tarjota riittäviä palveluja niistä tarvitseville. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon hoitojonot ovat tällä hetkellä pitkiä, ja pääsy esimerkiksi hoivapalveluihin on vaikeutunut.

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa on uudistettu edellisellä hallituskaudella. Uusi rakenne luo hyviä mahdollisuuksia palvelujärjestelmän kehittämiseen. On kuitenkin otettava huomioon, että hyvinvointialueet lähtevät hyvin erilaisista lähtökohdista uudistukseen. Hyvinvointialueet eroavat toisistaan mm. väestörakenteen, hyvinvointi- ja terveyserojen, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon aikaisemman järjestämistavan suhteen, mitkä tekijät vaikuttavat kehittämistarpeisiin jatkossa.

Hallinnon uudistaminen ei yksinään riitä ratkaisemaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kohtaamia haasteita. Sosiaali- ja terveyspalveluita on uudistettava, palvelujärjestelmän vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta parannettava. Palveluiden painopistettä on

kyettävä siirtämään raskaammista palveluista kohti peruspalveluita ja tehtävä konkreettisia toimia ihmisten terveyden, hyvinvoinnin sekä työ- ja toimintakyvyn turvaamiseksi taloudellisesti kestäväällä tavalla.

Hallituksen tavoitteet

Hallitus toteuttaa sosiaali- ja terveyspalveluissa uudistuksia, joilla hyvinvointialueet pystyvät tehokkaammin varautumaan tulevaisuuden haasteisiin. Palveluiden rakennetta uudistetaan toimimaan portaittain. Tavoitteena on painopisteen siirto korjaavista palveluista kohti varhaisempaa tukea ja apua sekä ennaltaehkäisyä. Oikea-aikainen hoitoon ja palveluihin pääsy varmistetaan ja palveluihin syntyneitä jonoja puretaan. Palveluiden vaikuttavuutta parannetaan. Palveluiden kehittämisessä tartutaan laaja-alaisesti hyvinvointia heikentäviin tekijöihin nuorten mielenterveysongelmista aina vanhuspalveluiden epäkohtiin.

Hallitus edistää lapsimyönteisen yhteiskunnan rakentamista. Huomiota kiinnitetään varsinkin perheiden hyvinvointiin ja varhaiseen tukeen. Paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden palvelut edellyttävät erityisiä toimenpiteitä. Erityisesti kotihoidon kriisiytyneeseen tilanteeseen hallitus etsii mahdollisimman nopeita ratkaisuja. Pelastuspalveluiden saatavuus varmistetaan kaikkialla Suomessa.

Ihmisten vaikuttamismahdollisuuksia ja valinnanvapautta palveluissa lisätään sekä mahdollistetaan monipuolinen palvelutuotanto. Tietoa, teknologiaa ja digitaalisia palveluita hyödynnetään laaja-alaisesti palveluiden saatavuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Palveluiden saatavuutta kehitetään erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet huomioiden ja väestön perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen varmistaen. Hallitus kiinnittää huomiota palveluiden saavutettavuuteen, esteettömyyteen ja selkokielisyyteen. Hallitus varmistaa digitaalisten palveluiden ja laitteiden lisääntyessä palveluiden saatavuuden ja riittävän tuen myös heille, joille digitaalisten ratkaisujen käyttäminen on vaikeampaa.

Hallitus varmistaa yhdenvertaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuuden molemmilla kansalliskielillä kaikilla tasoilla. Kielelliset tarpeet huomioidaan toimivien palvelupolkujen kehittämisessä ja esimerkiksi digitaalisten ratkaisujen kehitystyössä kiinnitetään huomiota ruotsinkielisen väestön palveluiden saavutettavuuteen.

Hallitus tekee toimia koulutetun hoito- ja hoivahenkilökunnan saatavuuden parantamiseksi molemmilla kansalliskielillä, osaamisen, työhyvinvoinnin ja hyvän johtamisen edistämiseksi sekä ammattilaisten saumattoman yhteistyön mahdollistamiseksi yli

hallintorajojen. Hallitus pyrkii erilaisilla toimilla vähentämään tarpeetonta byrokratiaa henkilöstön kuormituksen vähentämiseksi ja työajan käytön kohdentamiseksi asiakastyöhön.

Sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden kestävä ja kannustava rahoitus varmistetaan ja hyvinvointialueiden onnistumista tehtävässään tuetaan uudistamalla valtion ohjausta. Hyvinvointialueiden hallintomallia kehitetään paikallisen osallisuuden ja tulostavasti periaattein, mutta sitä ei rinnasteta kunnalliseen itsehallintoon.

Hallitus seuraa ja arvioi tiiviisti sosiaali- ja terveyspalveluiden hallintorakenteen toimivuutta, rahoitusmallin kestävyyttä ja kannustavuutta sekä palvelujärjestelmän toimivuutta, mukaan lukien palveluiden integraation toteutuminen ja palveluiden saatavuus. Hallitus toteuttaa ulkopuolisen arviointitutkimuksen hallinnon uudistuksesta.

2.1 Kiirehdittävät toimet sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuuden parantamiseksi

Hallitus vie eteenpäin lukuisia uudistuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden vahvistamiseksi. Hallitus toteuttaa kiireellisesti toimia, joilla voidaan parantaa sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta. Hallitus kiinnittää erityisesti huomiota perusterveydenhuollon palveluiden saatavuuteen, ikääntyneiden kotona pärjäämiseen ja mielenterveysavun ja -palveluiden saatavuuteen sekä vahvistaa kaikista heikoimmassa asemassa olevien tilannetta.

Perusterveydenhuollon vastaanottotoiminta

Hallitus pyrkii toimillaan keventämään hyvinvointialueiden taakkaa ja purkamaan perusterveydenhuollon hoitojonoja. Kohdennetaan vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa vuodelle 2023 tarvittava rahoitus nykymuotoisen Kela-korvauksen kasvattamiseen perusterveydenhuollon vastaanottotoiminnassa.

Perusterveydenhuollon saatavuutta parannetaan kohdentamalla hallituskauden aikana kertaluonteista rahoitusta perusterveydenhuollon hoitojonojen purkuun hallituksen kehittämän uuden Kela-korvausmallin avulla. Rahoitus allokoitetaan kohdeuosille tarkoituksenmukaisella, mutta mahdollisimman etupainotteisella ja vaikuttavalla tavalla. Tavoitteena on purkaa akuutteja hoitojonoja aiheuttamatta häiriötä hyvinvointialueiden

omalle toiminnalle. Hallitus varaa rahoitusta käyttötarkoitukseen yhteensä 335 miljoonaa euroa, mutta rahoituksen tarkka kohdentuminen ja jaksotus vuosille tarkentuu jatkovalmistelussa.

Nykymuotoista Kela-korvausta jatketaan, kunnes hallituksen kehittämä uusi Kela-korvausmalli toteutetaan edellä mainitulla rahoituksella.

Varmistetaan hoitotakuun toteutuminen perusterveydenhuollon vastaanottotoiminnassa ja suun terveydenhuollossa. Yhtenäistetään hoitotakuun ja palveluihin pääsyn määräaikoihin liittyvää valvontaa. Ohjataan hyvinvointialueita tarvittaessa käyttämään ostopalvelua tai palveluseteliä. Käynnistetään tehostettu perusterveydenhuollon saatavuuden seurannan jakso osana hyvinvointialueiden ohjausta.

Matalan kynnyksen mielenterveysapu ja -palveluiden saatavuus

Mielenterveyspalveluiden saatavuutta parannetaan pikaisesti. Kehitetään perustason mielenterveyspalveluja esimerkiksi terapiat etulinjaan -toimintamallin kokemuksia hyödyntäen ja ottamalla käyttöön porrasteinen hoitomalli.

Turvataan lainsäädännöllä lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhyt-psykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin (hallituksen mallin mukainen lasten ja nuorten terapiatakuu).

Vahvistetaan psykoterapiapalveluiden saavutettavuutta uudistamalla psykoterapeuttikoulutusta kaksiportaiseksi ja säätämällä ensimmäisen portaan koulutus maksuttomaksi.

Lisätään matalan kynnyksen palveluiden ja mielenterveysavun saatavuutta yhteistyössä muun muassa järjestöjen ja seurakuntien kanssa, esimerkiksi walk in -palvelut ja chat-palvelut.

Tuetaan mielenterveyspalveluiden saatavuutta yhdessä hyvinvointialueiden kanssa tehostamalla Mielenterveystalo-palvelukokonaisuuden käyttöä alueilla (omahoito-ohjelmat ja verkkoterapiat).

Ikäihmisten kotona pärjääminen

Osoitetaan järjestöavustuksia kolmannen sektorin ja muun muassa seurakuntien toimijoille kotona asuvien ikäihmisten ja omaishoitajien toimintakyvyn ylläpitämiseksi sekä etsivän että löytävän työn tehostamiseksi.

Lisätään kuntien terveyden edistämisen määrärahaa sosiaali- ja terveysministeriön talousarviomomentille ja vaikutetaan sen kohdentamiseen ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen.

Kannustetaan vuorovaikutusohjauksella hyvinvointialueita lisäämään ja uudistamaan iäkkäiden ryhmämuotoista päivä- ja päiväkeskustoimintaa.

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen

Hallitus osoittaa pysyvää rahoitusta seuraaviin toimiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi.

- Järjestöjen, yhdistysten ja seurakuntien kautta tehtävän ruoka-aputyön tuen vakinaistaminen
- Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä.
- Erikseen määriteltävät nuorten huumekuolemien vähentämistä tukevat toimet
- C-hepatiitin eliminointiin vuoteen 2027 mennessä tähtäävä ohjelma
- Palautetaan keliakiakorvaus alaikäisiä ja alemman tulotason aikuisia painottaen.
- Varaus muihin toimiin kaikista heikoimmassa asemassa olevien auttamiseksi:
 - Itsemääräämisoikeuslainsäädännön edistäminen, tarkemmin myöhemmin ohjelmassa kirjatun mukaisesti
 - Itsemurhien ehkäisyyn tähtäävät toimet (Itsemurhien ehkäisyohjelma)
 - Toimet, jotka kohdentuvat vakavasti päihteidenkäytöllä, rikoksilla ja väkivallalla oireilevien nuorten auttamiseen

2.2 Henkilöstön riittävyys ja saatavuus

Hallitus haluaa ratkaista hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden saatavuutta uhkaavan sote-henkilöstön vajeen. Tämä vaatii sekä lyhyen että pitkän aikavälin toimia. Vaikutavimmat toimet linkittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän toimivuuden parantamiseen siten, että palvelut porrastetaan ja palveluihin liittyvään henkilöstötarpeeseen vastataan tarkoituksenmukaisella tavalla. Samalla vahvistetaan ennaltaehkäisyä, digitaalisia palveluita, palveluohjausta ja mahdollisuuksia omahoitoon. Kannustetaan hyvinvointialueita lisäämään sosiaali- ja terveysalan houkuttelevuutta henkilöstön tarpeet huomioivalla ja osallistavalla johtamisella parantamalla työnjakoa ja joustavuutta.

Sote- ja pelastusalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi käynnistetään Hyvän työn ohjelma, joka sisältää strategisessa tiekartassa 2022–2027 ehdotettuja toimenpiteitä. Ohjelman toteuttamiseen varataan yhdeksän miljoonan euron kertaluontoinen määräraha hallituskaudelle. Varmistetaan kansallisella tasolla riittävä tietopohja ja ennakointi henkilöstön tarpeesta ja koulutusmääristä tuleville vuosille.

Vahvistetaan hyvinvointialueiden välistä työnjakoa, yhteistyötä ja yhteensovittamista erityisosaamisen saatavuutta koskevista kysymyksistä, soveltuvin osin myös yhteistyöaluetasolla ja kansallisesti. Pyritään tukemaan alueita sijaispoolin kehittämisessä ja arvioidaan mahdollisuuksia hillitä kallista lyhytaikaisen vuokratyövoiman käyttöä ja suunnata sitä tilanteisiin, joihin se parhaiten soveltuu ja lisätä kustannustehokasta oman henkilöstön ja ostopalvelujen käyttöä.

Koulutusmäärien lisääminen ja koulutuksen rakenteiden kehittäminen

Lisätään aloituspaikkoja molemmilla kansalliskielillä koulutuksen laadusta huolehtien erityisesti aloilla ja alueilla, joilla on suurin työvoimapula. Varmistetaan, että mahdollisimman moni opintonsa aloittanut valmistuu ammattiin.

Varmistetaan hakijoiden soveltuvuus alalle. Selvitetään tarve säätää pakolliset pääsy- ja soveltuvuuskokeet hoitajakoulutukseen hakeutuville. Jatketaan SORA-hankkeen loppuraportissa todettujen kehittämistarpeiden pohjalta lainsäädännön valmistelua.

Kehitetään sosiaali- ja terveysalan koulutuksen sisältöjä ja toteutusta siten, että ne mahdollistavat tehtävärakenteen ja työnjaon kehittämisen ja vastaavat työelämän osaamistarpeisiin. Lisätään työssä tapahtuvaa oppimista, kuten yksilöllistä työvaltaista oppimista ja erikoistavaa koulutusta. Selvitetään mahdollisuuksia edistää osaamisperusteisuutta sosiaali- ja terveysalan AMK-koulutuksessa. Vähennetään päällekkäistä korkeakoulutusta ja sujuvoitetaan terveydenhoitaja-, ensihoitaja- ja kättilökoulutusta hyödyntämällä modulaarista koulutusrakennetta.

Parannetaan psykoterapeuttien saatavuutta kehittämällä mielenterveysalan ammattilaisten koulutusta siten, että se mahdollistaa hoidon painopisteen siirtämisen alkuvaiheen matalan kynnyksen peruspalveluihin. Vahvistetaan psykoterapiapalveluiden saatavuutta uudistamalla psykoterapeuttikoulutusta kaksiportaiseksi ja säädetään ensimmäisen portaan koulutus maksuttomaksi. Kehitetään varhaisen mielenterveyden tukemisen koulutusta myös osaksi muiden ammattiryhmien koulutusta.

Parannetaan mahdollisuuksia erikoistumiskoulutukseen ja osaamisen kehittämiseen. Annetaan täydennyskoulutusasetus ja tuetaan täydennyskoulutuksen toteutumista.

Veto- ja pitovoiman tukeminen

Hallitus toteuttaa alan veto- ja pitovoimaa tukevia toimia. Kehitetään urapolkumalleja ja mahdollistetaan ammatillinen kehittyminen sekä parannetaan mahdollisuuksia yrittäjyyteen.

Hallitus panostaa nopeisiin toimenpiteisiin olemassa olevien ja hoitoalan koulutuksen omaavien, mutta muilla aloilla työskentelevien tai työelämän ulkopuolella koti- tai ulkomailla olevien saamiseksi avoimiin tehtäviin ja työpaikkoihin. Lisäksi hallitus selvittää toimenpiteitä alan opiskelijoiden sekä eläkkeellä olevien kannustamiseksi osa- tai kokoaikaiseen työhön sosiaali- ja terveysaloilla. Tunnistetaan myös vapaaehtoistyön merkitys arvokkaana lisänä.

Tuetaan Hyvä työ -ohjelman puitteissa hyvää johtamista ja selkeitä toimintamalleja, joihin työntekijöillä on mahdollisuus vaikuttaa, kuten työvuorosunnittelua. Hallitus haluaa varmistaa hyvän johtamisen laadun päivittämällä valtakunnalliset tavoitteet huomioimaan henkilöstön työhyvinvointi. Kannustetaan hyvinvointialueita tekemään toimia työhyvinvoinnin edistämiseksi ja sairauspoissaolojen vähentämiseksi sekä ehkäistään työurien ennenaikaista katkeamista työelämän joustoilla. Selvitetään hoitotyössä toimivien kokemia eettistä kuormitusta.

Henkilöstön työnjaon selkeyttäminen

Vahvistetaan ammattilaisten mahdollisuutta keskittyä omaa osaamista vastaavaan työhön. Selkeytetään työnjakoa ja tarkastellaan kelpoisuusehtoja. Toteutetaan ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistus tavalla, jossa ammattioikeuksiin kytketään vain asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta välttämättömät ja oikeasuhteiset edellytykset. Selkeytetään ja yhdenmukaistetaan välillisen työn vaatimuksia eri toimijoiden kesken, varmistaen kuitenkin, ettei vaatimuksia muutosten myötä kiristetä.

Mahdollistetaan ammattihenkilöiden välinen joustava työnjako sekä muun koulutuksen saaneiden tuki ammattitoiminnalle. Lisätään myös tukipalveluiden ja hoiva-avustajien käyttöä.

Tehtävien vähentäminen

Edistetään ammattihenkilöstön mahdollisuuksia kohdentaa työaika asiakastyöhön. Vähennetään ammattihenkilöstöltä vaadittavan kirjallisen työn, kuten säädösperäisten lausuntojen ja erilaisten todistusten, määrää. Kehitetään työnjakoa erityisesti suoraan

asiakkaiden kanssa työskentelevien työntekijäryhmien sekä hallinnollisten ja tukipalvelujen välillä. Huomioidaan myös digitalisaation ja teknologian mahdollisuudet henkilöstön työkuorman helpottamiseksi.

Kansainvälinen rekrytointi

Osana sote-alan henkilöstöpulan ratkaisua tunnistetaan kansainväliset osaajat ja tuetaan hyvinvointialueita rekrytoinnissa sekä kielitaidon varmistamisessa. Nopeutetaan ja sujuvoitetaan EU/ETA-maiden ulkopuolella koulutettujen ammattihenkilöiden ammattioikeuden saamista.

Selvitetään mahdollisuudet toteuttaa kansallinen yhtenäinen kielikoulutus.

2.3 Palveluiden vaikuttavuuden lisääminen

Ennaltaehkäisy, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Ennaltaehkäisevällä työllä voidaan edistää ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä sekä hillitä sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannusten kasvua pitkäjänteisesti. Kustannukset kansansairauksista ovat merkittävät niin inhimillisesti kuin taloudellisesti.

Syöpätapauksia, aivoverenkierron häiriöitä, sydän- ja aivoinfarkteja ja muita kansansairauksista voidaan ehkäistä vähentämällä riskitekijöitä. Kansansairauksien aiheuttaman tautitaakan vähentäminen on välttämätöntä sekä ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden elinvuosien lisäämisen että palvelujärjestelmän kestävyysnäkökulmasta.

Kansansairauksia voidaan vähentää merkittävästi vaikuttamalla riskitekijöihin, kuten tupakointiin, alkoholinkäyttöön, ruokavalioon, liikkumattomuuteen ja ylipainoon, sekä yksinäisyyteen, joka on yksi mielenterveyttä vaarantava tekijä. Toteutetaan poikkihallinnollisesti ja yhdessä järjestöjen kanssa kansallinen terveys- ja hyvinvointiohjelma, jolla vahvistetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vaikuttavuutta ottamalla käyttöön vaikuttaviksi arvioituja käytäntöjä sekä kehitetään uusia ratkaisuja perustuen kokonaistaloudelliseen hyötyyn ja kustannusvaikuttavuuteen. Varataan ohjelman toteuttamiseen yhdeksän miljoonan euron kertaluontoinen määräraha hallituskauden ajaksi.

Selkiytetään kuntien ja hyvinvointialueiden vastuun työnjakoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Ohjataan kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja yhteistyötä erityisesti yhdyspintapalvelujen ja tiedolla johtamisen osalta.

Edistetään kansallisen rokotuskortin saamista Kanta-järjestelmään.

Vaikuttavien menetelmien ja parhaiden käytäntöjen käyttö palvelujärjestelmässä

Hallitus uudistaa ja vahvistaa kansallista terveydenhuollon menetelmien arviointia kokoamalla osaamisen ja resurssit yhdeksi kokonaisuudeksi. Osaamiskeskittymässä kehitetään ja vahvistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen menetelmien arviointia. Samalla koordinoidaan osaamista laatuun ja vaikuttavuuteen liittyen. Vakiinnutetaan verkostomainen ja koordinoitu hyvinvointialueiden toiminta, jolla tuetaan hyvinvointialueiden palveluiden laadun ja vaikuttavuuden vertaisarviointia sekä toiminnan vertaiskehittämistä ja seuranta.

Otetaan käyttöön yhdenmukaisesti arvioituja, vaikuttavia ja kustannusvaikuttaviksi todettuja menetelmiä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavien menetelmien ja parhaiden käytäntöjen käyttöönoton tehostamiseksi panostetaan kansallisen arviointiosaamisen ja päätöksenteon vahvistamiseen, laatu- ja vaikuttavuustietotuotantoon, suositusten kehittämiseen sekä vakiinnuttamiseen palvelujärjestelmään rahoitus huomioitu kustannusten nousun hillinnän kokonaisuudessa). Säädetään julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja menetelmien palveluvalikoimaan kuulumisen ja kohdentamisen periaatteista palveluiden vaikuttavuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Selvitetään mahdollisuus säätää kansallisesta toimijasta, jolla on toimivalta linjata sitovasti menetelmien ja palveluiden kuulumisesta palveluvalikoimaan tai rajaamisesta sen ulkopuolelle.

Tehostetaan systemaattista vertailukelpoisen laatu-, vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuustiedon tuotantoa, tiedon analysointia ja hyödyntämistä. Palveluvalikoiman määrittelyssä, laaturekistereissä sekä hoito- ja toimenpidesuosituksissa painotetaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden sekä palveluiden kustannusvaikuttavuuden kannalta merkittävimpiä toimia.

Vahvistetaan valtion ohjausta vaikuttavuusperustaisesti. Tuetaan vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tutkimusta, joka kohdentuu palvelujärjestelmään, sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

2.4 Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen

Hyvinvointialueet, Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä vastaavat sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä ja uudistamisesta. Valtio luo edellytyksiä ja ohjaa näitä toimijoita asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa sekä toimeenpanee tarvittavat säädösmuutokset.

Palveluiden saatavuus

Hoitoon ja palveluihin pääsyä on nopeutettava ja ihmisten palvelutarpeisiin on pystyttävä vastaamaan kokonaisvaltaisesti. Keskeistä on vahvistaa palveluiden saatavuutta, kustannusvaikuttavuutta, laatua sekä jatkuvuutta ja integraatiota. Palvelut turvataan yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä.

Hyvinvointialueita ohjataan ottamaan huomioon palveluiden saatavuus ja saavutettavuus palvelurakennetta kehitettäessä. Edistetään uusia toimintamalleja, kuten digitaalisia palveluja, etävastaanottoja, asiakkaan luo vietyjä palveluja sekä liikkuvia palveluita, erityisesti harvaanasutuilla alueilla. Edistetään hyvinvointialueilla digitaalisen palveluohjauksen käyttöönottoa, jolla pyritään ratkaisemaan potilaan ongelma digitaalisesti, puhelimitse tai ohjaamalla potilas omalle sote-asemalle tai muiden palveluiden piiriin.

Mahdollistetaan terveydenhuoltolain määrittelemän kiireettömän hoidon hoitopaikan uusi valinta kolmen kuukauden välein sekä valinnan tekeminen digitaalisesti.

Kehitetään edelleen työterveyshuollon ja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) palveluja osaksi asiakkaan sosiaali- ja terveyspalveluja ja palvelukokonaisuutta. Vahvistetaan yhteistyötä työterveyshuollon, YTHS:n ja julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

Tuetaan hyvinvointialueita avoterveydenhuollon vastaanottotoiminnan yhteistyön lisäämisessä yksityisten palvelutuottajien kanssa hyödyntäen Suomessa ja Pohjoismaissa kehitettyjä toimintamalleja.

Kehitetään eri alojen erikoislääkärien perusterveydenhuoltoa tukevia konsultaatiopalveluja ja -malleja sekä vastaanottotoimintaa sote-keskuksissa. Hyödynnetään hoitoonpääsyn parantamisessa ja hoidon jatkuvuuden vahvistamisessa myös omalääkäri-, omahoitaja- ja omatiimimallia. Selvitetään myös ammatinharjoittajan mallin hyödyntämistä.

Harvinaisten sairauksien hoidon saatavuutta ja laatua parannetaan varmistamalla osaaminen yli hyvinvointialue- ja yhteistyöaluerajojen yliopistollisille sairaaloille.

Kehitetään palvelusetelijärjestelmää ja maksusitoumuksia siten, että ne ovat aitoja vaihtoehtoja asiakkaille ja palveluntuottajille sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa vaikuttavuus ja kokonaiskustannukset huomioiden. Sallitaan palveluseteliasiakkaalle mahdollisuus käyttää omaa rahaa lisäpalvelun ostamiseen.

Jos asiakas ei saa tarvitsemaansa julkista palvelua hoitotakuuajan sisällä, on hänellä oikeus saada palveluseteli tai maksusitoumus toisen palveluntuottajan tarjoamaan palveluun. Parannetaan hoitotakuun toteutumisen valvontaa.

Velvoitetaan hyvinvointialueet julkaisemaan lakisääteisten hoitoonpääsyn määräaikojen toteutumisen tiedot nykytilannetta tiheämmin asiakaslähtöisellä tavalla. Parannetaan asiakaslähtöistä tiedonsaantia sosiaalihuollon palveluiden odotusajoista.

Parannetaan perusterveydenhuollon saatavuutta kohdentamalla hallituskauden aikana kertaluonteista rahoitusta perusterveydenhuollon hoitojonojen purkuun hallituksen kehittämän uuden Kela-korvausmallin avulla.

Kohdennetaan vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa vuodelle 2023 tarvittava rahoitus nykymuotoisen Kela-korvauksen kasvattamiseen perusterveydenhuollon vastaanotto-toiminnassa. Nykymuotoista Kela-korvausta jatketaan, kunnes hallituksen kehittämä uusi Kela-korvausmalli toimeenpannaan.

Varmistetaan, että lainsäädäntö mahdollistaa Kela-korvauksen saamisen myös tilanteessa, jossa yksityisen terveydenhuollon palvelut on järjestetty julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa.

Selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää julkisen ja yksityisen yhteistyötä tukipalveluissa, tiloissa ja laitteissa. Kehitetään Kanta-palveluja tiedonkulun parantamiseksi.

Muutetaan Kansaneläkelaitoksesta annettua lakia Kelan hallinnon osalta parlamentaarisen työn pohjalta ja lisäksi siten, että Kelan palveluita voidaan tarjota yhteiskunnan muiden toimijoiden käyttöön turvallisuuden ja huoltovarmuuden parantamiseksi.

Jatketaan potilasdirektiivin implementaatiota ja selvitetään rajat ylittävän hoidon kustannusten korvaustason kansallinen yhtenäistäminen.

Jatketaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuslainsäädäntötyötä, jonka tavoitteena on tukea ja vahvistaa itsemääräämisoikeutta ja varmistaa, että ihmisten perusoikeudet toteutuvat, kuitenkin siten, että asiakkaan turvallisuus ja yksilöllinen tarve voidaan huomioida kaikissa tilanteissa. Lainsäädäntöä kehitetään oikeudellisessa tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksessä.

Ensihoito ja päivystys

Kehitetään päivystysenaikaisia liikkuvia palveluja kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan palveluissa.

Jatketaan ensihoitopalvelun kehittämistä kiinteänä osana sosiaali- ja terveydenhuollon päivystyspalvelujen kokonaisuutta sekä osana moniviranomaistoimintaa. Kehitetään ensihoitopalvelun vaikuttavuutta ja tietopohjaa muun muassa jatkamalla kansallisen ensihoitokertomuksen kehittämistä.

Ensihoitoon liittyvien kuljetusten rahoitusvastuu siirretään kokonaisuudessaan hyvinvointialueille parlamentaarisen monikanavarahoitustyöryhmän ehdotuksen mukaisesti.

Ensihoitajien työturvallisuutta parannetaan tarvittavin lainsäädännöllisin muutoksin.

Lääkärihelikopteritoiminnan lääkinnälliset ja hoitopalvelut integroidaan osaksi hyvinvointialueiden ensihoito- ja päivystysjärjestelmää. Selvitetään erikseen lääkärihelikopteritoiminnan järjestämisvastuut, koptereiden hankinta ja siihen liittyvät hankinta- ja toimintakustannukset, taloudellisuus ja kustannusvaikuttavuus huomioiden.

Arvioidaan mahdollisuutta hyödyntää videopuheluiden käyttömahdollisuutta hätäilmoitusten yhteydessä.

Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisy ja hyvä hoito ovat tärkeitä sekä kansanterveyden että kansantalouden näkökulmasta. Erityisesti nuorten lisääntyneet mielenterveysongelmat vaativat määrätietoisia toimia.

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden 1.1.2023 uudistuneen lainsäädännön toimeenpano varmistetaan yhdessä hyvinvointialueiden kanssa. Mielenterveysstrategia 2020–2030 -työssä tunnistettuja toimia jatketaan osana hallituksen toimia mielenterveyden edistämiseksi. Lisäksi jatketaan itsemurhien ehkäisyohjelman toimeenpanoa. Mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuutta ja vaikuttavuutta parannetaan. Kiinnitetään erityistä huomiota ehkäisevään mielenterveys- ja päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa.

Kehitetään perustason mielenterveyspalveluja esimerkiksi Terapiat etulinjaan -toimintamallin kokemuksia hyödyntäen ja ottamalla käyttöön porrasteinen hoitomalli. Turvataan lainsäädännöllä lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin (niin sanottu hallituksen mallin mukainen lasten ja nuorten terapiatakuu). Edistetään matalan kynnyksen toiminnan, muun muassa walk in -palveluiden ja chat-palveluiden ja mielenterveysavun saatavuutta koko maassa.

Tuetaan mielenterveyspalveluiden saatavuutta yhdessä hyvinvointialueiden kanssa tehostamalla Mielenterveystalo-palvelukokonaisuuden käyttöä alueilla (omahoito-ohjelmat ja verkkoterapiat).

Huomioidaan ja turvataan asiakkaiden tarpeita vastaavat erilaiset vaihtoehdot päihdehoitomalleihin. Kehitetään raskaana olevien päihdeitä käyttävien naisten hoitoa. Lisätään raittiuteen tähtäävä vaikuttavaa lääkkeetöntä, toipumisorientoituneen mallin käyttöä. Luodaan kansalliset laatustandardit koulutukseen ja päihdehoitoihin ja seurataan päihdehoidon vaikuttavuutta.

Kiinnitetään erityistä huomiota nuorten huumeidenkäytön ehkäisyyn ja nuorten huumekuolemien vähentämiseen. Arvioidaan erikseen hallituskauden aikana tarvittavat lisätoimet.

Puututaan ylivelkaantumiseen ja rahapelihaittoihin varhaisessa vaiheessa. Varmistetaan hoidon saatavuus peliriippuvaisille huomioiden myös etäpalvelut.

Kehitetään valtion mielisairaaloiden, vankilaterveydenhuollon sekä koulukotien toimintaa nykyisillä järjestämis- ja ohjausrakenteilla.

Kuntoutus

Toimivalla kuntoutuksella vähennetään komplikaatioita, sairaalahoidon tarvetta, sairaalaan joutumista tai sairaalaan palaamista. Lisäksi kuntoutuksella tuetaan osallistumista työhön ja opiskeluun.

Kuntoutuksen uudistamista jatketaan kuntoutuskomitean ehdotusten ja kuntoutuksen uudistamisesta vuosille 2023–2027 laaditun suunnitelman mukaisesti säilyttäen monikanavarahoitus. Tarkennetaan lääkinnällisen kuntoutuksen sääntelyä päällekkäisten toimenpiteiden vähentämiseksi ja käytössä olevien resurssien paremmaksi kohdentamiseksi.

Kehitetään kuntouttavan hoitotyön osaamista ja luodaan mittarit kuntoutuksen vaikutavuuden arviointiin sekä huomioidaan kuntouttavan hoitotyön merkitys toimintakyvyn säilymisessä. Laajennetaan palvelusetelien käyttömahdollisuuksia osana kotikuntoutusta ja selvitetään mahdollisuutta laajentaa kotitalousvähennyksen käyttöä yksityishenkilön kuntoutuksessa nykyistä laajemmin.

Poistetaan oppivelvollisuuden pidennyksestä johtuvat mahdolliset päällekkäisyydet ammatillisen kuntoutuksen etuuksissa.

Lapset, nuoret ja perheet

Hallitus edistää lapsiperhemyönteistä politiikkaa kaikilla tasoilla ja kiinnittää huomiota lapsi- ja perhevaikutusten arviointiin päätöksenteossa. Hallitus tunnistaa lapsiperheiden monimuotoisuuden. Lapsistrategiatyössä tunnistettuja toimia jatketaan osana hallituksen lapsi- ja perhepolitiikan toimeenpanoa.

Lapsettomuus koskettaa Suomessa joka viidettä hedelmällisessä iässä olevaa. Sujuvoitetaan adoptioprosesseja. Kiinnitetään huomiota lapsen edun mukaisesti lain mahdollistamaan vaihtoehtoon huostaanotetun lapsen adoptoinnista.

Ehkäisyneuvontaa parantamalla pyritään vähentämään ei-toivottuja raskauksia, raskaudenkeskeytyksiä sekä sukupuolitauteja. Edistetään tarvittavan avun ja tuen tarjoamista keskenmenon kokeneille ja raskaudenkeskeytykseen hakeutuneille koko hoitoketjussa. Edistetään keskenmenon kokeneiden ohjausta äitiysneuvolan jälkitarkastukseen.

Seurataan perhevapaauudistuksen vaikutuksia ja kehitetään järjestelmää edelleen niin, että se huomioi lapsen edun, parantaa vanhemmuuden ja työelämän tasa-arvoa, lisää perheiden valinnanvapautta ja joustoja sekä mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatukseen. Mahdollistetaan kasvatus- ja hoitovastuun jakautuminen vanhempien välillä nykyistä tasaisemmin sekä huomioidaan perheiden erilaiset tarpeet. Mahdollistetaan työn ja perheen yhteensovittaminen. Edistetään vanhemmuuden kustannusten tasaisempaa jakautumista molempien vanhempien työnantajien kesken.

Kehitetään matalan kynnyksen perhepalveluita, joissa huomioidaan myös parisuhteiden ja vanhemmuuden tukeminen. Tähän tarkoitukseen voidaan hyödyntää esimerkiksi perhekeskustoimintamallia sekä yhteistyötä kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa.

Hallitus päivittää säädökset neuvolan, kouluterveydenhuollon ja muiden ikäryhmälle tarkoitettujen palvelujen osalta lisäten palveluiden vaikuttavuutta. Neuvoloita ja kouluterveydenhuoltoa kehitetään tukemaan perheitä ja vanhemmuutta vahvemmin lapsen etu sekä perheiden yksilöllinen tilanne huomioiden.

Ehkäistään pitkittyneitä huoltajuusriitoja ja vieraannuttamista sekä parannetaan lapsen etua edistämällä sovittelua huoltajuuskiistoissa.

Oppilashuollossa varmistetaan palveluiden saatavuus, jatkuvuus sekä tiedonkulku eri toimijoiden ja viranomaisten välillä tarvittavin lainsäädännöllisin muutoksin. Edistetään moniviranomaisyhteistyötä, kuten esimerkiksi poliisin kanssa toteutettavaa moniammatillista Ankkuri-toimintaa.

Hallitus kiinnittää erityistä huomiota neuropsykiatrisesti oireilevien (nepsy) lasten palveluihin ja heidän perheittensä tukeen sekä nopeaan diagnosointiin ja avun piiriin pääsyyn.

Hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistuksessa varmistetaan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Edistetään varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluita painottavaa palvelurakennetta.

Selvitetään vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuus. Veloitetaan viranomaiset aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijoitettu tai huostaanotettu kadonnut lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua.

Vammaisten henkilöiden palvelut

Vammaisten henkilöiden itsemääräämis- ja ihmisoikeuksia sekä yhdenvertaisuutta on kunnioitettava päätöksenteossa koko elämänkaaren ajan ja heidän arkensa toimivuus varmistettava palveluiden suunnittelussa. Kiinnitetään huomiota osallisuuden takaamiseen ja vammaisten henkilöiden kuulemiseen.

Monipuolistetaan asumispalvelujen valikoimaa, jotta se vastaisi paremmin vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin. Selvitetään vammaispalveluihin soveltuvan teknologian käyttömahdollisuuksia hyödyntäen iäkkäiden henkilöiden palveluita koskevissa hankkeissa saatuja kokemuksia.

Arvioidaan vammaispalveluiden henkilöstörakennetta yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyttä ja saatavuutta parantavien toimenpiteiden kanssa.

Vammaisille tarkoitetut kuljetuspalvelut on järjestettävä käyttäjäystävällisesti ja erityistarpeet huomioiden. Selvitetään mahdollisuutta edistää vakiotaksin käyttöä yhteiskunnan tukemissa taksikuljetuspalveluissa.

Vammaisten erityistarpeista ja palvelun jatkuvuudesta huolehditaan hankintalain säädösten puitteissa. Huomioidaan hankinnoissa mahdollisuudet räätälöityihin suora-hankintoihin. Sujuvoitetaan henkilökohtaisten erikoisapuvälineiden saantia. Edistetään henkilökohtaisen budjetoinnin käyttöönottoa.

Uusi vammaispalvelulaki siirretään tulemaan voimaan 1.10.2024. Hallitus käynnistää kiireellisesti lainvalmistelun, jonka tarkoituksena on turvata vammaisten oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus. Priorisoidaan uuden vammaispalvelulain valmistelua lainvalmisteluprosessissa. Huomioidaan uuden vammaispalvelulain valmistelussa vammaispalvelulain 675/2023 eduskuntakäsittelyn aikana tehdyt lisäykset. Lainvalmistelun kustannusvaikutus nykytilanteeseen verrattuna saa olla 100 miljoonaa euroa vuosittaisia menoja kasvattava valtiovarainministeriön arvion mukaan.

Käynnistetään syksyllä 2023 määräaikainen ohjelma, jossa panostetaan lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutukseen ja kuntoutuspalveluihin Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta. Ohjelmaan käytetään 20 milj. euroa vuodessa kunnes uusi vammaispalvelulaki on saatu voimaan.

Yksilölliset ja tarpeenmukaiset ikäihmisten palvelut

Ikäihmisten palveluja tarvitaan lähivuosikymmeninä selvästi nykyistä enemmän. Vaikka suurin osa ikäihmisistä pärjää itsenäisesti, avun tarve kasvaa erityisesti viimeisinä elinvuosina.

Palveluohjausta kehitetään siten, että erityishuomio kohdistetaan paljon palveluita tarvitseviin ikäihmisiin. Palvelujen sujuva saanti lisää sekä ikäihmisten että heidän omaistensa turvallisuutta. Varmistetaan, että palvelujen saatavuus toteutuu yhdenvertaisesti. Hyvinvointialueiden ja kuntien välistä yhteistyötä tarvitaan muun muassa esteettömän asumisen, harrastusten ja liikkumisen mahdollistamisessa sekä tapaturmien ehkäisyssä. Tuetaan kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä ikäihmisten digitaitojen kehittymistä. Varmistetaan, että palveluita on tarjolla myös heille, jotka eivät voi käyttää sähköisiä palveluja.

Nykyinen vanhuspalvelulaki mahdollistaa neuvolapalveluiden järjestämisen ja tarjoamisen. Edistetään mahdollisuuden hyödyntämistä hyvinvointialueilla kustannusvaikuttavuus huomioiden. Edistetään toimintamallia, jossa jokaiselle kotihoidon asiakkaalle nimetään omalääkäri tai -hoitaja.

Oikea-aikaiset ja riittävät kotihoidon palvelut, palvelu- ja yhteisöllinen asuminen sekä ympärivuorokautiset hoivapalvelut tulee varmistaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Ikääntyvien perhehoitoa lisätään. Varmistetaan yhteisöllisen asumisen lainsäädännön yhteensopivuus muun sääntelyn kanssa. Selkeytetään yhteisöllisen asumisen määritelmä, varmistetaan yhteisöllisen asumisen lainsäädäntö muun sääntelyn kanssa ja varmistetaan pelastus- ja valvontaviranomaisten yhtenäiset tulkintakäytännöt yhteisöllisen asumisen säädännöstä.

Pidetään voimassa nykyinen 0,65 henkilöstömitoitus hallituskauden ajan. Siirretään ympärivuorokautisen hoivan 0,7 henkilöstömitoituksen voimaantuloa alkamaan 1.1.2028, jotta sosiaali- ja terveyspalveluissa voidaan varmistaa tarvittava määrä henkilöstöä.

Varmistetaan, että asiakkaiden hoidon ja hoivan tarvetta vastaavan henkilöstömitoituksen saavuttamiseksi hyödynnetään kaikki laissa hyväksytyt työntekijäryhmät. Mahdollistetaan hoivatyötä helpottavan ja potilasturvallisuutta lisäävän teknologian, kuten älylattioiden tai -rannekeiden, inhimillinen hyödyntäminen henkilöstömitoituksen laskennassa.

Päivitetään laatusuositukset hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Painotetaan laatusuosituksissa entistä enemmän hoidon ja hoivan vaikuttavuuden varmistamista.

Omaishoito

Omaishoitajat ovat yhteiskunnan tärkeä voimavara. Vahvistetaan omaishoitajien yhdenvertaisuutta ja jaksamista. Jatketaan omaishoidon kriteerien yhtenäistämistä. Edistetään toimia, joilla hyvinvointialueet ja kunnat voivat lisätä mahdollisuuksia ryhtyä omaishoitajaksi. Selvitetään, millaiset tilanteet synnyttävät omaishoidon tuen väliinputoajia ja arvioidaan tarpeita hyvinvointialueille suuntautuvalla ohjauksella ja koulutuksella.

Varmistetaan omaishoitajille mahdollisuuksia pitää vapaapäiviä palvelusetelin, kotihoitopalvelun, intervallihoidon ja perhehoidon avulla. Mahdollistetaan pitämättä jääneiden vapaiden siirtäminen seuraavaan kalenterivuoteen.

Edistetään työssä käyvien omaishoitajien omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamista. Mahdollistetaan osa-aikatyön ja etätyön mahdollisuuksia muuttuvissa perhetilanteissa. Edistetään tilapäisen hoitovapaan mahdollisuutta myös omaishoitajille. Tuetun tilapäisen hoivavapaan osalta selvitetään Ruotsin mallia ja sen kustannuksia.

Muu palveluiden kehittäminen

Oikeus tehokkaaseen kivunhoitoon ja luottamus siihen, että kivunhoitoa on saatavilla, varmistetaan tehokkaasti ja yhdenvertaisesti ympäri maan.

Lisätään kivunhoidon osaamista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle ja varmistetaan hoidon ennaltaehkäisy, jatkuvuus, moniammatillinen toiminta ja hoidon porrastus kivunhoidossa.

Elämän loppuvaiheen arvokkuus ilman kärsimystä ja yksilölliset tarpeet huomioiden varmistetaan. Tarpeelliset erityisjärjestelyt hyvälle saattohoidolle ja palliatiiviselle hoidolle toteutetaan riippumatta siitä, tapahtuuko hoito kotona, palvelutalossa tai sairaalassa, kielelliset sekä kulttuuriset tarpeet huomioiden ja eriaisteiset vammaisuudet huomioiden.

Selkeytetään säädöksiin oikeus saattohoitoon, joka turvaa hyvän elämän loppuvaiheen hoidon riippumatta ihmisen asuinpaikasta tai hoitopaikasta. Varmistetaan palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaaminen ja saatavuus sekä omaisten huomioiminen palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa.

Selvitetään mahdollisuutta lisätä dialyysihoidon toteuttamista kotona asiakkaan kustannuksia lisäämättä.

Selvitetään vaihtoehtohoitoihin ja ei-lääketieteellisiin perustein annettaviin esteettisiin hoitoihin liittyvää lainsäädäntötarvetta yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa potilasturvallisuuden varmistamiseksi.

Hallitus vakinaistaa ruoka-avun rahoituksen kaikkein vähävaraisempien auttamiseksi ja avun pitkäjänteisen kehittämisen turvaamiseksi kotimaisten seurakuntien ja järjestöjen kautta.

Turvallinen ja vaikuttava lääkehuolto

Jatketaan lääkeasioiden uudistusta tiekartan pohjalta ja varmistetaan rationaalisen lääkehoidon toteutuminen tavoitteena parantaa väestön terveyttä ja toimintakykyä, lääkehoitojen vaikuttavuutta, turvallisuutta ja laatua sekä taloudellisuutta, yhdenvertaisuutta ja saatavuutta. Liitetään lääkeasiat vahvemmin osaksi Terveydenhuollon kasvustrategiaa.

Läkehoidon ja lääkehuollon ohjausta kehitetään yhtenäisesti osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kokonaisuutta.

Parannetaan lääkehoitojen kustannusvaikuttavuutta ja tutkittuun tietoon perustavaa lääkkeiden määräämistä ja käyttöä muun muassa lääketietokantaa ja -varantoa kehittämällä. Yhtenäistetään ja uudistetaan avohoidon ja laitoshoidon osalta lääkkeiden käyttöön-ottoon liittyvät arviointiprosessit ja -kriteerit, jotta ne olisivat yhtenäiset riippumatta lääkkeen annostelumuodosta.

Jatketaan Kanta-lääkityslistan toimeenpanoa ja kehittämistä. Huomioidaan parempi yhteensopivuus ja integrointi potilastietojärjestelmien sekä sähköisen reseptin ja reseptikeskuksen kanssa. Parannetaan iäkkäiden ja monisairaiden ihmisten lääkehoitojen turvallisuutta, vaikuttavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta läkehoidon ohjauksella ja lääkityksen kokonaisarvioinneilla. Kiinnitetään erityishuomio iäkkäiden ja paljon lääkkeitä käyttävien lääkehoitokokonaisuuksiin. Lääkkeiden annosjakelua kehitetään edelleen lääkitysturvallisuuden ja henkilöstöresurssien tehokkaan käytön lisäämiseksi.

Mahdollistetaan lääkekorvausten vuosiomavastuun jakaminen osiin julkisen talouden näkökulmasta kustannusneutraalilla uudistuksella. Uudistuksen kokemusten pohjalta arvioidaan edelleen maksukattoja koskevia selvitystarpeita.

Vähennetään lääkehävikkiä ja -jätettä. Uudistetaan velvoitevarastointilaki ja tehdään tarvittavat muut toimenpiteet lääkkeiden saatavuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi.

Valmius ja varautuminen

Kehitetään sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista vastata kansainvälisiin, kansallisiin ja alueellisiin riskeihin normaali- ja poikkeusoloissa vahvistamalla viiden yhteistyöalueen roolia. Tarkennetaan lainsäädäntöä, jotta hyvinvointialueiden, viiden yhteistyöalueen ja kansallisen tason johtamis-, ohjaus- ja muut järjestelyt muodostavat kansallisen kokonaisuuden. Vakiinnutetaan sote-valmiuskeskusten toiminta ja varmistetaan huoltovarmuuden huomiointi valmiussuunnittelussa ja hankinnoissa.

Vahvistetaan sosiaali- ja terveyspalveluiden tietojärjestelmien kyberturvallisuutta.

Luodaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon lainsäädäntö ja toimintamallit kansainvälisen avun vastaanoton ja antamisen mahdollistamiseksi. Huolehditaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen yhteensopivuudesta Naton jäsenyysvelvoitteiden kanssa.

Varmistetaan tärkeimpien lääkkeiden, lääkinnällisten tuotteiden ja infuusionesteiden saatavuus Suomessa ja kehitetään tässä pohjoismaista ja eurooppalaista yhteistyötä. Selvitetään kotimaisen rokotetuotannon edistäminen. Lääkkeiden velvoitevarastointilainsäädäntö uudistetaan. Jatketaan aktiivista roolia EU-rahoitteisten varastojen kehittämisessä. Turvataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden suojelussa ja hoitamisessa tarvittavan lääkinnällisen materiaalin ja laitteiden saatavuus normaali- ja poikkeusoloissa yhteistyössä palvelujärjestelmän ja Huoltovarmuuskeskuksen kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä kehitetään niin, että myös normaaliolojen häiriötilanteissa viranomaisilla on riittävästi keinoja tarvittaessa sitovasti ohjata ja johtaa tilannetta sekä mukauttaa toimintaa riittävien palvelujen ja toimeentulon turvaamiseksi. Kuntien ja hyvinvointialueiden välistä työnjakoa selkeytetään.

Yksityisen sektorin merkitys sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon kokonaisuudessa on merkittävä. Varmistetaan yhdenmukaiset varautumisen järjestelyt.

2.5 Digitaaliset palvelut ja tietojohdaminen

Valtakunnalliset tavoitteet

Laaditaan pitkän aikavälin strategiset tavoitteet ohjaamaan sote-tiedonhallinnan kehittämistä, digitalisaatiota ja TKIO-toimintaa, jotta teknologian käyttö sote-sektorilla tuottaa haluttuja hyötyjä. Rakennetaan sote-tiedonhallinnan infrastruktuuria ensisijaisesti yhteistyöaluetasolla ja kansallisesti. Pyritään vähentämään olemassa olevien tietojärjestelmien lukumäärää. Kehitetään tietojärjestelmien yhteentoimivuutta ja tiedon sujuvaa liikkumista.

Varmistetaan hyvinvointialueiden mahdollisuudet tietojohdamiseen päivitettävien valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Huomioidaan myös järjestelmien kehittämistyössä tietojohdamisen tarpeet. Tietojohdamisen eteneminen varmistetaan ja kokonaisuuden johtaminen vastuutetaan ministeriötasolla.

Arvioidaan yliopistosairaalalisan rahoittamiseen kanavoidun rahoituksen kohdistumista tutkimukseen ja opetukseen. Selvitetään mahdollisuus kohdentaa rahoitus suoraan yliopistollisten sairaaloiden tehtävien toteuttamiseen.

Mahdollistava lainsäädäntö

Uudistetaan sote-tiedonhallintasääntelyä sekä siihen liittyvää neuvontaa, ohjausta ja valvontaa. Kehitetään henkilötietojen käsittelyyn liittyvää sääntelyä, jotta sosiaali- ja terveyspalveluista kerätyt tiedot ovat sujuvammin käytettävissä eri toimijoiden välillä niin hyvinvointialueilla, Uudenmaan erillisratkaisun sisällä, yhteistyöalueilla kuin valtakunnallisesti. Palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien toimivuuden edistämiseksi tiedon kulkua sujuvoitetaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon välillä sekä kuntien ja viranomaisten tarpeisiin. Käytetään tietoa asiakkaiden palvelutarpeen ennakointiin ja varhaiseen puuttumiseen.

Varmistetaan, ettei kansallinen lainsäädäntö tai sen tulkinta ole EU:n asettamia vaatimuksia tiukempaa erityisesti tietosuojan ja automaattiseen päätöksentekoon liittyen.

Mahdollistetaan tekoälyn käyttö sosiaali- ja terveydenhuollossa esimerkiksi työvuorosuunnittelussa, ennaltaehkäisyssä, oma- ja itsehoidossa sekä palvelu- ja hoitotoiminnassa. Tämä tehdään perusoikeudet turvaten. Selvitetään todennäköisimmin automatisoitavissa olevat sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät sekä niihin liittyvät mahdollisuudet ja riskit.

Vahvistetaan ihmisten oikeutta ja mahdollisuuksia omien tietojensa hallintaan ja hyödyntämiseen sekä omahoidon edellytyksiä. Kehitetään valtakunnallinen suostumushallintaratkaisu, helpotetaan puolesta asiointia ja kuolleen omaisen asioiden hoitamista. Selvitetään tarpeellisten tietojen luovuttamisen perustamista lakiin, jolloin tiedollinen itsemääräämisoikeus perustuisi kiello-oikeuksiin. Osallistutaan aktiivisesti EU:n terveysdata-avaruuden (EHDS) puitteissa tehtävään työhön, poistetaan esteitä tutkimukselta ja yhtenäistetään tutkimuslainsäädäntöä.

Arvioidaan uuden asiakastietolain ja muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedonhallintalainsäädännön muutosten kustannusvaikutukset ja siirretään tarvittavilta osin lainsäädännön voimaantuloa tai porrastetaan sen toimeenpanoa, jotta voidaan varmistua alueille aiheutuvan kustannustaakan kohtuullisuudesta.

Tutkimus ja TKI

Ratkaistaan sote-tiedon toisiolain ja -käytön haasteet niin, että voidaan edistää Suomessa tehtävää tutkimusta ja mahdollisuutta hyödyntää tietoa. Arvioidaan Findatan rooli. Arvioidaan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan osaamisen välittyminen tutkimuslainsäädännön lainvalmisteluun perustamalla tutkimuslainsäädäntöneuvosto. Selvitetään mahdollisuudet varmistaa kuvamuotoisen materiaalin säilyminen nykyistä pidempään ensiö- ja toisiokäyttöä varten.

Vahvistetaan kansallisen vaikuttavuuskeskuksen työtä. Varmistetaan korkeakoulutasoisen sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen ja hoitotyön tutkimuksen edellytykset sekä Käypä hoito -suositusten ajantasaisuus mukaan lukien ruotsinkieliset versiot. Vahvistetaan ja laajennetaan laatutiedon kansallista käyttöä.

Hallitus mahdollistaa hyvinvointialueiden osallistumisen Business Finland -TKI-rahoitukseen yritysten ja korkeakoulujen kumppaneina. Varmistetaan myös sosiaalitieteiden TKI-rakenteet ja rahoitus.

Työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä käynnistetään terveys- ja hyvinvointialan kasvua ja uudistumista vauhdittava tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-ohjelma (sisältäen terveysteknologian käytön ja viennin edistämisen) jatkona terveysalan TKI-kasvustrategialle. Ohjelma vastaa nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön uudistamalla rakenteet ja menettelytavat, joilla alan dataa, infrastruktuuria, tutkimustuloksia, digitalisaatiota ja teknologiaa hyödynnetään TKI-toiminnassa yhteistyössä hyvinvointialueiden, korkeakoulujen, rahoittajien ja alan yritysten kanssa.

Toteutetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toimesta ja Suomen kulttuuri-rahaston rahoittamana uudenlainen Suomi100-syntymäkohorttihanke, jossa luodaan valtakunnallinen, poikkitieteellinen ja elämänsäkaaren mittainen tietovarasto.

Digitaaliset palvelut ja teknologia

Edistetään julkisen ja yksityisen sektorin hyvää kumppanuutta esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatioon liittyvän osaamisen ja innovaatiotoiminnan kehittämiseksi.

Laaditaan digitaalisen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjelma ja varmistetaan sen johtaminen. Tuetaan digitalisaation etenemistä myös mahdollistavan lainsäädännön kautta. Nostetaan sähköisen asioinnin osuutta ja tehdään digitaalisesta asioinnista ensisijaista niiden asiakkaiden kohdalla, joille se on mahdollista. Laajennetaan digitaalisten sote-keskus-mallien mukaisten palveluiden saatavuutta ja arvioidaan kansallisen ratkaisun vaikuttavuutta. Ehkäistään digisyrjäytymistä ja huomioidaan eri käyttäjäryhmien tarpeet ja digitaalisten ratkaisujen helppokäyttöisyys. Varmistetaan kasvokkain tai puhelimitse asiointi tarvittaessa.

2.6 Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen

Hyvinvointialueiden työrauhatoivetta kunnioittaen jatketaan toteutetun perusratkaisun kehittämistä siten, että alueiden mahdollisuuksia järjestää palveluita tarkoituksenmukaisella tavalla parannetaan. Hallitus ei liitä alueita toisiinsa ohi arviointimenettelyn.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen vastuu kuuluu julkiselle sektorille. Hallitus tukee hyvinvointialueita järjestämisvastuun kantamisessa, lisää asiakkaan oikea-aikaista ja asuinpaikasta riippumatonta palveluihin pääsyä, lisää asiakkaiden valinnanvapautta soveltuvin osin, monipuolistaa sote-palvelutuotantoa sekä vahvistaa hyvinvointialueiden välistä sopimista yhteistyöaluetasolla ja kansallisesti. Hyvinvointialueiden ohjausta arvioidaan ja kehitetään asteittain kohti kustannusvaikuttavuutta. Hyvinvointia ja terveyttä kuvaava tietopohja on keskeinen edellytys hyvinvointialueiden vertailtavuudelle.

Kansallista ohjausta vahvistetaan yhdessä hyvinvointialueiden kanssa paikallista tulostasua ja asukkaiden osallistumismahdollisuuksia kunnioittaen. Hallitus sitoutuu tukemaan ministeriöitä niiden ohjaustehtävissä ja käyttämään lainsäädännön sisältämiä hyvinvointialueiden ohjauskeinoja tarvittaessa täysimääräisesti ja ottamaan käyttöön uusia keinoja.

Hallitusohjelmassa linjattujen alueiden ohjauksen vahvistamiseen tähtäävien ja kustannusten kasvun hillintää edistävien toimien toteuttamisen tueksi varataan kymmenen miljoonan euron kertaluontoinen määräraha hallituskauden ajaksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on palvelureformin aika

Uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntö sekä siihen liittyvä ohjaus vastaamaan uusia sote-rakenteita ja valtakunnallisia sote-tavoitteita. Poistetaan esteitä palveluiden integraation, tietojohdamisen, digitalisaation ja henkilöstön riittävyyden edistämiseksi. Kevennetään sitä yksityiskohtaista palvelujen sisältöjä koskevaa sääntelyä, joka on tullut tarpeettomaksi hyvinvointialueiden aloittamisen ja sote-järjestämislain mukaisen kansallisen ohjauksen myötä. Vahvistetaan yhteistyöaluetasoisia ja kansallista kustannusvaikuttavuutta edistävää ohjausta sekä hyvinvointialueiden välistä vertailua.

Uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntöä, ja ohjataan alueita uudistamaan palvelujaan perustuen palvelujen tarkoituksenmukaiseen porrastukseen. Palvelujärjestelmän toimivuutta parannetaan ja menokasvua hillitään vahvistamalla ennaltaehkäisyä, digitaalisia palveluita, palveluketjuja, palveluohjausta ja mahdollisuuksia omahoitoon. Parannetaan hoitoon ja palveluihin pääsyä ja palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuutta painottamalla perustason palveluita. Perustason ja erityistason palveluiden välissä olevia välimuotoisia palveluita vahvistetaan. Palvelujärjestelmän

ylimmällä tasolla olevien kalliiden erityistason palveluiden käyttöön kohdistuvaa painetta pystytään vähentämään, kun porrasteisen mallin muut tasot toimivat optimaalisesti ja palvelut kohdentuvat oikein ja oikea-aikaisesti. Tämä edellyttää selkeämpää rakennetta, jossa ennaltaehkäisevät sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävät palvelut, perustason palvelut ja erityistason palvelut muodostavat selkeän porrasteisen kokonaisuuden. Painopisteen siirtoa perustasolle tuetaan lainsäädännöllä. Uudistetaan terveydenhuoltolaki, sosiaalihuoltolaki sekä lastensuojelulainsäädäntö. Varmistetaan palvelulainsäädännön ja järjestämislain yhteentoimivuus.

Varmistetaan yhteistyö muun muassa hyvinvointialueiden, kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten palveluntuottajien välillä. Tuetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä poikkihallinnollisella yhteistyöllä sekä vahvistetaan kaikkien väestöryhmien hyvinvoinnin näkökulmaa ja sen tietopohjaa hyvinvointialueiden ja kuntien ohjauksessa.

Kansallisesti painotetaan vaikuttavia menetelmiä, vähentäen vähähyötyisiä hoitoja ja tutkimuksia perustuen kansalliseen sosiaali- ja terveydenhuollon menetelmien ja lääkkeiden arviointityöhön.

Koordinaation vahvistaminen ja palveluiden integraatio

Hallitus seuraa ja kehittää perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation toteutumista sekä erityisesti paljon palveluja käyttävien sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatiota ja laadukkaiden ja kustannustehokkaiden hoito- ja palveluketjujen kehittymistä. Kiinnitetään erityisesti huomiota Uudenmaan erilliskorvauksen alueella integraation toimivuuteen alueen merkittävän väkimäärän vuoksi ja erilliskorvauksen haasteiden ratkaisemiseksi. Porvoon ja Raaseporin sairaaloiden yhteyteen perustetaan verkostomaiset osaamiskeskittymät, jotka keskittyvät tukemaan ja kehittämään kielellisten oikeuksien toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Vaikuttava kansallinen ohjaus vauhdittaa integraation, digitaalisten sote-palvelujen käyttöönoton ja yhdenvertaisen palveluohjauksen alueellista kehittämistyötä. Väestön yhdenvertaisuuden edistämiseksi laaja-alaista erityisosaamista tai merkittäviä investointeja edellyttävien palvelujen ja tehtävien järjestämisessä korostetaan enemmän yhteistyöaluetasosta ja kansallisen tason yhteistyötä. Vahvistetaan viiden yhteistyöalueen koordinaatiovastuuta vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantamiseksi.

Valtion ja hyvinvointialueiden keskinäisiä valtakunnallisia tukitoimintoja kehitetään kunnianhimoisesti. Tavoitteena on tehokkaammat yhteishankinnat, kiinteistöjen nykyistä tehokkaampi käyttö ja rakennuttaminen, parempi johtaminen ja henkilöstöhallinto sekä digitalisaation taloudellisten ja toiminnallisten mahdollisuuksien parantaminen.

Uudistetaan erikoissairaanhoidon työnjakoa koskevat säädökset. Tämä edellyttää terveydenhuoltolain, erikoissairaanhoidon keskittämisasiäsetuksen, sote-järjestämislain ja YTA-sopimus-asetuksen muuttamista.

Lisätään hyvinvointialueiden mahdollisuutta sopia yhteistyöstä erikoissairaanhoidon palveluissa ja järjestää päiväkirurgista toimintaa (ml. anestesia) myös sellaisissa sairaaloissa, joissa ei ole ympärivuorokautista päivystystä.

Varmistetaan yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden edellytykset koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan sekä korkeakoulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön, ottaen huomioon samaan yhteistyöalueeseen kuuluvien muiden hyvinvointialueiden osaaminen erityisesti sosiaalihuollossa, perusterveydenhuollossa ja pelastustoimessa.

Selkiytetään työn- ja vastuunjakoa hyvinvointialueen, kuntien ja järjestöjen välillä ja poistetaan päällekkäisyyksiä. Selkiytetään kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyön koordinaatiota.

Kirjataan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden roolit ja tehtävät häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sekä varautumisessa selkeästi lainsäädäntöön. Tehdään tarvittavat täsmennykset lainsäädäntöön myös siltä osin, että häiriötilanteissa laki antaa riittävät toimintavaltuudet yhteistyöalueille yli hyvinvointialueiden tapahtuvan johtamisen ja päätöksenteon mahdollistamiseksi. Turvataan lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden kansallinen huoltovarmuus.

Monituottajuus

Hyvinvointialueiden mahdollisuuksia valita järjestämisvastuullaan olevien sote-palvelujen tarkoituksenmukaisin toteutustapa on parannettava. Yksityisten toimijoiden, järjestöjen ja säätiöiden osaamista ja kapasiteettia on tärkeä hyödyntää palveluiden saatavuuden ja laadun parantamisessa.

Puretaan lainsäädännöstä monituottajuuden esteitä, ja siten lisätään hyvinvointialueiden ja yhteistyöalueiden mahdollisuuksia järjestää palveluita tehokkaalla ja ennen kaikkea alueiden asukkaiden näkökulmasta laadukkaalla, vaikuttavalla ja kustannustehokkaalla tavalla. Vahvistetaan palveluiden saatavuutta kehittämällä Kela-korvausta, lisäämällä ja yhtenäistämällä palvelusetelin käyttöä, hyödyntämällä henkilökohtaista budjetointia sekä tehostamalla palveluiden saatavuuden ja hoitotakuun toteutumisen valvontaa. Tehdään palvelusetelien tarjoamisesta velvoittavaa silloin, jos hoitotakuu uhkaa jäädä toteutumatta.

Arvioidaan ja tarvittaessa kevennetään hyvinvointialueen riittävään omaan palvelutuotantoon liittyvää sääntelyä. Sääntelyn tulee mahdollistaa hyvinvointialueiden tarkoituksenmukainen toiminta ja yhteistyö, myös yhtiömuodossa, eikä sääntely saa luoda keinotekoisia estettä palvelujen hankkimiselle yksityiseltä palveluntuottajalta, kolmannelta tai neljänneltä sektorilta. Toteutetaan yksityisen palveluntuottajan alihankintaa koskien alihankintatyöryhmän esittämät lakimuutokset. Luovutaan sote-järjestämislain 12 §:ssä säädetystä päivystyksen hankinnan kiellosta soveltuvissa päivystystoiminnoissa ja niin kutsutusta virkalääkärivaatuksesta hoidon tarpeen arvioinnissa, mikäli perustuslaki ja potilasturvallisuuden varmistaminen sen mahdollistavat. Hyvinvointialueen päätös palvelutuotantotavasta on aina perusteltava.

Selvitetään tapoja vahvistaa hankintaosaamista, ymmärrystä laadun ja vaikuttavuuden merkityksestä sote-hankinnoissa sekä ymmärrystä ulkopuolisten palveluntarjoajien merkityksestä hyvinvointialueilla. Tehdään markkinavuoropuhelu lähtökohtaisesti osaksi hankintaprosessia. Jaetaan tarvittaessa palvelutuotannon tarjouskilpailuja pienempiin eriin, jotta myös pienet ja keski- ja suuret yritykset pysyvät mukana kilpailussa. Näin saadaan mahdollisimman joustavasti hyödynnettyä eri palveluntuottajien tarjoamia erilaisia ratkaisuja. Tehdään selvitys hankintalaista ja julkisten hankintojen prosesseista sote-sektorin hankintojen osalta, jossa varmistetaan, että hankintojen toteuttaminen on mahdollisimman tehokasta ja kilpailutukset onnistuvat. On kuitenkin varmistettava, että esimerkiksi elämänmittaisissa palveluissa tulee huomioiduksi palveluiden jatkuvuus.

Hyvinvointialueet voivat organisoida ydintoimintansa erilaisilla organisatorisilla malleilla, myös yhtiömuotoisesti. Hankintalain sääntelyn kiertämiseen in house -yhtiöiden kautta tulee kuitenkin puuttua lainsäädännön ja tehostetun valvonnan keinoin.

Hyödynnetään kansallista kustannuslaskennan mallia osana alueellista tietojohtamista ja kansallista ohjausta sekä palveluiden vertailtavuuden parantamiseksi. Kustannusten laskennan lisäksi julkisten palveluiden jonotilanne on selvitettävä yhteneväisesti.

Valvonta

Yhtenäistetään sosiaali- ja terveyspalveluiden valvontaa. Kootaan lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävät yhden viraston alaisuuteen. Varmistetaan, että valvonta sekä lupa- käytännöt ovat yhdenvertaiset sekä julkiselle että yksityiselle palveluntuotannolle.

Toiminnan valvonnan lisäksi yhdeksi alueellisten valvontaviranomaisen tehtäväksi lisätään hyvinvointialueiden taloudellisuuden ja tuloksellisuuden valvonta, sillä alueiden taloudellisen kestävyys vaarantuminen on keskeinen uhka yhdenvertaisten

sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumiselle. Valtakunnalliselle, monipaikkaiselle sote- ja pela-valvontaviranomaiselle varmistetaan riittävät resurssit muun muassa ammattihenkilövalvontaan ja laillistamisprosessien sujuvoittamiseen.

Hallitus kiinnittää erityistä huomiota palveluiden järjestämisen, erityisesti ikäihmisten palvelurakenteen ja uuden yhteisöllisen asumisen palvelumuodon, ennakolliseen ohjaamiseen sekä sen varmistamiseen, että lainsäädäntöä tulkitaan samalla tavoin eri puolilla Suomea.

Varmistetaan, että erilaisten lupien myöntöehdot eivät ole tiukemmat kuin lain vähimmäisvelvoite tai että valvova viranomainen ei valvontalinjassaan nojaudu sellaisiin suosituksenomaisiin linjauksiin, jotka eivät perustu suoraan lakiin tai asetukseen. Valvovan viranomaisen ei tule vaatia palveluorganisaatioilta sellaista, mitä ei ole laissa säädetty. Tällä ei kuitenkaan rajata kyseessä olevan viranomaisen lakisääteistä toimivaltaa.

2.7 Kestävä ja kannustava rahoitus sekä hyvinvointialueiden ohjaus

Hallitus toteaa, että hyvinvointipalvelujen rahoituksen kestävyys edellyttää toteutunutta ja ennakoitua hitaampaa kustannuskehitystä. Tämä turvaa hyvinvointipalvelujen saatavuutta tulevaisuudessa.

Hallitus sitoutuu tavoitteeseen, jossa kustannusten kasvua hillitään vuoden 2023 julkisen talouden perusuraan verrattuna 1,4 miljardilla eurolla vuoteen 2027 mennessä ja yhteensä 3 miljardilla eurolla vuoteen 2031 mennessä kansalaisten perustuslailliset oikeudet huomioiden. Hyvinvointialueiden rahoitusmalliin tehdään tätä kustannusten hillinnän tavoitetta vastaavat muutokset.

Hallitus seuraa palvelutarpeen ja kustannusten kehitystä vuosittain julkisen talouden suunnitelman yhteydessä, ja tekee tarvittaessa lisätoimia tavoitteeseen pääsemiseksi.

Hallitus sitoutuu rahoittamaan täysimääräisesti hyvinvointialueille asetettavat mahdolliset uudet tehtävät tai niiden laajennukset tai keventämään tehtäviä vastaavasti. Kaikista tehtävämuutoksista tehdään huolelliset vaikutusarvioinnit ennen päätöksentekoa.

Hallitus ei ota käyttöön hyvinvointialueiden verotusoikeutta eikä käynnistä mitään siihen liittyviä selvityksiä.

Rahoitusmallin muutokset

Valtio sitoutuu takaamaan kansalaisille heidän tarvitsemansa sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palvelut ja varmistamaan julkisen palvelulupauksen toteutumisen kaikkialla maassa. Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palveluiden palvelutarve kasvaa kuluvalle vuosikymmenellä merkittävästi erityisesti väestön ikääntymisen seurauksena.

Palvelutarpeen kasvun ja kustannusten kasvun myötä palveluiden rahoitus kasvaa merkittävästi kuluvalle vuosikymmenellä. Hyvinvointialueiden rahoituksen ennakoitaan ilman uusia toimenpiteitä kasvavan vuoteen 2031 mennessä yli kahdeksalla miljardilla eurolla niin, että se ylittää vuosikymmenen vaihtuessa kolmenkymmenen miljardin euron tason. Vaikka rahoituksen kasvu on tarpeellista palveluiden saatavuuden ja laadun varmistamisen näkökulmasta, on kustannusten kasvun oltava nykyistä hallittavampaa.

Hallituksen kustannusten hillintään tähtäävien toimien jälkeenkin hyvinvointialueiden rahoitus tulee kasvamaan jokaisena tulevana vuotena. Vuonna 2027 hyvinvointialueiden rahoituksen tason ennakoitaan olevan 27 miljardia euroa, joka merkitsee noin 4 miljardin kasvua vuoden 2023 rahoitukseen nähden.

Hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden rahoituksellisen kestävyysvarmistamiseksi hallitus tavoittelee hyvinvointialueiden kustannusten kasvun hillintää. Hallitus pyrkii tavoitteisiin ennen kaikkea rakenteellisilla toimilla esimerkiksi palvelurakenteen ja tekemisen tapojen kehittämisellä. Tämän lisäksi hallitus tarkastelee eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden laajuutta ja palveluihin liittyvää normitusta.

Rahoitusmallin kannustavuuteen ja ohjaavuuteen tähtäävät rakenteelliset muutokset tehdään hallitusti ja ennakoitavasti. Tämän takia hallitus säilyttää hyvinvointialueiden rahoitusmallin ennallaan vuosina 2023–2025.

Toteutuneiden kustannusten jälkikätestarkistus tehdään nykylainsäädännön mukaan 100-prosenttisesti, minkä tarkoituksena on ollut varmistaa, että valtion rahoitus ei pääse erkanemaan toteutuneista kustannuksista. Ensimmäinen jälkikätestarkistus tehdään vuonna 2025 perustuen vuoden 2023 tilinpäätöksiin.

Jälkikätestarkistus tehdään kuitenkin koko maan tasolla, mikä johtaa jälkikätestarkistuksesta aiheutuvien rahoituksen muutosten kohdistumiseen yksittäisten alueiden rahoituksen riittävyyden näkökulmasta epätarkoituksenmukaisesti eri alueille. Alijäämäiset alueet eivät siten saa täysimääräistä korotusta rahoitukseensa, kun taas toisten alueiden rahoitus kasvaa, vaikka ne olisivat pärjänneet etukäteen myönnetyllä rahoituksella eivätkä olisi ylittäneet niille myönnettyä rahoitusta.

Rahoitusmallin kannustavuuden lisäämiseksi toteutuneiden kustannusten koko maan tasolla tehtävää jälkikätestarkistusta lasketaan portaittain lisäämällä malliin niin kutsuttu hyvinvointialueiden omavastuu. Esimerkiksi vuoden 2026 rahoitukseen jälkikätestarkastus tehtäisiin vuoden 2024 toteutuneiden kustannusten perusteella 95-prosenttisesti ja sen jälkeen 90-prosenttisesti vuonna 2027, 80-prosenttisesti vuonna 2028 ja vuodesta 2029 alkaen 70-prosenttisesti. Omavastuun suuruus tarkentuu jatkovalmistelussa. Yksittäisille alueille myönnetty lisärahoitus jätetään jatkossa huomioimatta koko maan tasolla tehtävässä jälkikätestarkistuksessa.

Mallin kannustavuus perustuu siihen, että mikäli alueiden yhteenlaskettu tilikauden tulos on ylijäämäinen, ei alueiden ylijäämää omavastuun myötä vähennettäisi täysimääräisesti jälkikätestarkistuksessa hyvinvointialueiden rahoituksesta.

Käynnistetään rahoitusmallin kehitystyö, jonka tavoitteena on sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoituspohjan turvaaminen, mallin kannustavuuden parantaminen ja kustannustenhillinnän tukeminen. Kokonaistarkastelun perusteella rahoitusmallipäätökset tehdään vuonna 2025.

Järjestelmän vakauden ja ennakoitavuuden turvaamiseksi pidetään kiinni nykyisestä perusratkaisusta (tarvetekijät, asukasmäärä, muut tekijät, pelastustoimen osuus). Tarveperusta säilyy pääratkaisuna ja sitä kehitetään tutkimukseen perustuen. Muiden tekijöiden painoarvoa tarkastellaan. Samalla selvitetään mallin kehittäminen siten, että se huomioi nykyistä vahvemmin eri alueiden erityispiirteet muun muassa väestörakenteessa ja sosiaalisissa ongelmissa sekä palveluiden käytön koko väestön, ei vain julkisten palveluiden käyttäjien, osalta (esimerkiksi työterveyden diagnoositiedot). Valmistelussa muutosten vaikutuksia arvioidaan kokonaisuutena ja alueittain varmistaen, että asukkaiden peruspalvelut ja kielelliset oikeudet turvataan. Rahoitusmallin tarkastelun yhteydessä hallintomuutokseen liittyvien siirtymävaiheen ratkaisujen toimivuus selvitetään.

Väestön hyvinvoinnin parantamiseksi ja sosiaali- ja terveyspalveluiden palvelujärjestelmään kohdistuvan kuorman keventämiseksi on välttämätöntä onnistua hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisessä ja sairauksien ennaltaehkäisyssä. Hallitus pyrkii kannustamaan hyvinvointialueita panostamaan asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden kannalta keskeisiin ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte)-kertoimen painoarvoa kasvatetaan nykyisestä. Samalla tarkastellaan kuntien ja hyvinvointialueiden välistä rahoitusratkaisua siten, että se kannustaa panostamaan terveyden edistämiseen ja ennaltaehkäisevään työhön.

Hyvinvointialueiden kokonaisrahoitus säilyy pääosin yleiskatteellisena. Hyvinvointialueilla on mahdollisuus kohdentaa rahoitus alueelliset erityispiirteet ja olosuhdetekijät huomioiden. Hyvinvointialueille annettavan kansallisen rahoituksen kohdentamisessa ei siirrytä kohde- tai hankerahoitukseen, mutta hyvinvointialueiden ohjauksen kautta voidaan painottaa kansallisesta näkökulmasta vaikuttavia toimia.

Hallitus pitää tärkeänä, että hyvinvointialueilla on hyvät edellytykset palveluiden kehittämiseen ja uudistamiseen. Ajanmukaiset tavat palveluiden tuottamisessa tukevat sekä alueen asukkaiden palveluiden saatavuutta ja palveluista saatua kokemusta että alueen mahdollisuuksia toteuttaa palvelut kustannusvaikuttavasti. Hallitus kehittää hyvinvointialueiden investointimahdollisuuksia etsimällä uusia rahoitusmalleja järkevien tuottavuusinvestointien toteuttamiseksi.

Investointien ohjausta ja lainanottovaltuusmenettelyä kehitetään. Vaikutuksiltaan laajakantoisissa ja taloudellisesti merkittävissä investoinneissa ja investointeja vastaavissa sopimuksissa on esitettävä numeerinen kustannusvaikuttavuusanalyysi. Investointien suhteen on otettava huomioon julkisen sektorin nykyinen kiinteistömassa. Investointien suhteen kannustetaan myös yhteisiin ratkaisuihin kuntien kanssa.

Suomen kokoisessa maassa huipputason terveys- ja sosiaalipalveluiden varmistaminen vaatii tarkoituksenmukaista erikoistumista ja myös valtakunnallisten vastuiden kokoamista. Selvitetään valtakunnallisten erityistehtävien rahoitusta (mukaan lukien HUS) sekä otetaan huomioon verkostomaisten osaamiskeskittymien kehittämismahdollisuudet muun muassa kielellisten, harvoin tarvittavien tai erityisen vaativien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen ja tuottamisen tueksi.

Toimivat ja oikea-aikaiset palvelut ovat sekä asiakkaan että yhteiskunnan etu. Selvitetään hyvinvointialueiden kannustimia ja keinoja ehkäistä väestötasolla sairauspoissaoloja ja ennenaikaista eläköitymistä sekä muun muassa parantaa palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien toimivuutta.

Rahoitusmallin uskottavuuden turvaaminen

Hallituksen tavoitteena on varmistaa, että hyvinvointialueet onnistuvat tehtävässään ja kykenevät tarjoamaan väestön tarvitsemat sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palvelut. Ensisijaisesti tavoite on, että alueet selviävät niille annetuista tehtävistä ilman valtion poikkeusmenettelyä. Hallitus sitoutuu hyvinvointialueiden rahoitusmallin mukaiseen rahoitustasoon ja menettelyihin, eikä lainsäädännöstä poikkeavia erityisrahoituksia myönnetä normaalioloissa.

Hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen perustuvassa mallissa valtiolla on erityinen vastuu varmistaa, että sen alueille kohdentama rahoitus riittää ja takaa suomalaisten tarvitsemien palveluiden saamisen kaikkialla maassa. Tämän edistämiseksi luodaan uusi ennakkollinen hyvinvointialueiden tehostetun talousohjauksen menettely tilanteisiin, jossa hyvinvointialueen taloudenpito on vaarantumassa merkittäväällä tavalla (niin sanottu keltainen kortti). Menettely voitaisiin käynnistää tarvittaessa mihin aikaan vuodesta hyvänsä, ja se toteutettaisiin vain yksittäisten alueiden osalta tarvittaessa harkintaan perustuen. Hallitus kehittää myös muilla toimin hyvinvointialueiden arviointimenettelyä rahoitusmallin uskottavuuden parantamiseksi.

Hyvinvointialuelain pykälää 123 § muutetaan siten, että jo yksi lisärahoitusmenettely voi johtaa arviointimenettelyyn. Tällöin käsitellään ensin hyvinvointialueiden lisärahoitus perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettujen riittävien sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tai perustuslain 7, 15 ja 20 §:ssä tarkoitettuihin perusoikeuksiin liittyvien pelastustoimen palvelujen järjestämisen turvaamiseksi ja asetetaan erikseen ehdot lisärahoituksen osalta. Arviointimenettelyssä arvioidaan hyvinvointialueen edellytyksiä ylipäänsä selvittää tehtävistään.

Arviointimenettelyn vaikuttavuutta vahvistetaan lisäksi siten, että arviointimenettelyssä selvitetään aina mahdollisuudet hyvinvointialueiden yhdistymiseen. Jos arviointimenettely ei johda hyvinvointialueen yhdistymiseen, alueen edellytetään raportoivan palveluiden järjestämisvastuun toteutumisesta säännöllisesti jo kesken varainhoitovuoden. Selvitetään muut valtion mahdollisuudet varmistaa hyvinvointialueen asukkaiden perusoikeuksien turvaaminen.

Arviointimenettelyyn liittyy johtavien viranhaltijoiden vastuu taloudesta ja hyvinvointialueen virkajohdon toiminnan tarkastelu. Tuetaan hyvinvointialueiden virkajohtoa talousjohtamisessa.

Vahvistetaan yhteistyöalueiden vastuuta koordinoita kustannustehokkuuden parantamista ja yhteisen investointisuunnittelun tekemistä.

Vertailtavuuden parantaminen ja kustannusten avoimuus

Vahvistaakseen hyvinvointialueiden edellytyksiä johtaa tuloksellisesti alueensa palveluiden järjestämistä, lisätäkseen järjestelmän läpinäkyvyyttä ja asukkaiden tiedonsaantia, hallitus kehittää hyvinvointialueiden vaikuttavuuden, palvelujen saatavuuden sekä kustannustehokkuuden tietopohjaa, tiedon saatavuutta ja avoimuutta sekä vertailtavuutta.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen yksikkökustannukset on asteittain julkaistava valtiovarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön ohjeiden mukaisesti alkaen vuodesta 2025. Varmistetaan, että hyvinvointialueiden tehtävänä oleva yksikkökustannusten julkaiseminen toteutuu. Yksikkökustannusten avoimuudella edistetään sitä, että kustannusvaikuttavuudeltaan parhaat toimintamallit tulevat käyttöön kaikilla alueilla. Yksikkökustannusten yhdistäminen palvelutarpeen kasvun arvioon sekä yleisen hintakehityksen huomioiminen auttavat realististen talousarvioiden tekemisessä ja auttavat arvioimaan rahoituspohjan tarvetta tietoon pohjautuen.

Myös toiminnallisia mittareita kehitetään kattavalla ohjelmalla. Suoritteiden lisäksi mitataan vaikutuksia asiakkaiden näkökulmasta, palveluihin pääsyä ja palveluissa etenemistä, saavutettua terveyttä, hyvinvointia ja arjen sujuvuutta. Palveluiden tuottamiseen luodaan yhtenäiset kriteerit, jotka koskevat samalla tavoin julkisesti, yksityisesti, järjestöjen ja säätiöiden tuottamia palveluita.

Ohjaus

Hyvinvointialueiden ohjausrakenteita kehitetään ja selkeytetään siten, että varmistetaan yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut, henkilöstön riittävyys, hillitään kustannusten nousua ja edistetään kustannusvaikuttavuutta ottaen huomioon alueiden tarve säilyttää hyvinvointialueiden omistajuus omasta taloudestaan. Tavoitteiden saavuttamista seurataan.

Hyvinvointialueiden ohjauksen yhteensovittaminen säädetään valtiovarainministeriön tehtäväksi ja vahvistetaan ministeriön voimavaroja. Valtiovarainministeriön johdolla STM, SM ja VM sekä muut viranomaiset seuraavat ja arvioivat hyvinvointialueiden toiminnan vaikuttavuutta, taloudellisuutta ja tuloksellisuutta. Eri ministeriöiden päällekkäiset hyvinvointialueiden toimintaan ja talouden ohjaukseen liittyvät lakisääteiset välineet (muun muassa neuvottelukunnat, neuvottelut ja valtakunnalliset tavoitteet) yhdistetään. Lakisääteisiä neuvottelumenettelyitä selkiytetään ja neuvotteluille määritellään vielä nykyistä selkeämmät tavoitteet. Tarvittavat lainsäädäntömuutokset tehdään muun muassa hyvinvointialuelakiin ja järjestämislakeihin.

Hyvinvointialueiden talouden ja tuloksellisuuden ohjauksen edellyttämää tietopohjaa kehitetään, jotta saadaan käyttöön johtamista tukeva, toiminnan ja talouden kattava tieto. Varmistetaan lisäksi, että tiedot alueiden välillä ovat vertailukelpoisia ja avoimesti saatavilla. Tiedolla johtamisen kokonaisuuden johtaminen valtakunnallisen ohjauksen tasolla varmistetaan.

Laissa jo säädettyjä keinoja käytetään vaikuttavuuden ja tuottavuuden lisäämiseen. Hyvinvointialueilta edellytetään lakisääteisin ohjauksen keinoin (muun muassa hyvinvointialueneuvotteluissa annettavat vahvat suositukset, investointisuunnitelmien hyväksyminen sekä lainanottovaltuuksien muutoksiin ja lisärahoitukseen liittyvät sitovat ehdot) vaikuttavuuden, taloudellisuuden ja tuloksellisuuden kehittämistoimenpiteitä sekä niiden toteutumisen raportointia. Varmistetaan, että raportointivelvoitteet ovat perusteltuja niiden edellyttämään työmäärään, hyötyihin ja kustannuksiin nähden.

Lainsäädäntöön sisältyvien ohjauskeinojen lisäksi valtiovarainministeriö valtuutetaan lain muutosten myötä puuttumaan ennakollisesti tilanteisiin, joissa alueiden taloudenhoito on vaarantumassa merkittäväällä tavalla.

Vuosittain tehdään yhdelle tai useammalle hyvinvointialueelle perusteellisempi toiminnan ja talouden kehittämistä tukeva tarkastelu yhteistyössä asianomaisen hyvinvointialueen kanssa. Tulosten perusteella suositetaan tarvittavia toimenpiteitä. Arvioidaan myös tarvetta vahvistaa ja täsmentää Valtiontalouden tarkastusviraston tehtäviä hyvinvointialueiden taloudenhoidon valvonnassa.

3 Kunnat, kaupungit ja valtion aluehallinto

3.1 Kunnat ja kaupungit elinvoiman vetureina

Kuntapolitiikka

Suomen kunnat ovat murroksessa. Väestökehitys, taloustilanne, eriytyminen ja monet muut ilmiöt edellyttävät kuntien uudistumista ja uudistamista. Paikalliseen kansanvaltaan turvautuen hallitus vauhdittaa hallittua kehitystä kohti luovempaa ja dynaamisempaa paikallishallintoa ja varmistaa lähidemokratian toteutumisen. Tavoitteina ovat alueen asukkaille ja yrityksille veto- ja pitovoimaiset kasvuyhteisöt sekä demokratian, osallisuuden ja tasa-arvoisuuden vahvistaminen.

Kunnille turvataan keskeinen rooli suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisessa hallinnossa. On tärkeää, että koko Suomi pysyy elinvoimaisena ja kuntien ja kaupunkien rooli kasvun mahdollistajana tunnistetaan. Jokaisen kunnan on pystyttävä tarjoamaan perustulain mukaisesti peruspalvelut erityisesti sivistyspalveluissa. Kunnilla on myös edelleen avainmerkitys elinkeinopolitiikan, ympäristön, asumisen ja maankäytön kysymyksissä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden siirryttyä hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle korostuu myös kunnan tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, joka näkyy muun muassa vapaa-ajan- sekä kulttuuripalveluiden järjestämisessä.

Kuntien, kaupunkien ja alueiden erilaisuus on suomalaisen yhteiskunnan voimavara. Kaupungit ja niiden ympärille rakentuvat kaupunkiseudut toimivat kasvun ja kansainvälisyyden vetureina. Seutukaupungit tarjoavat osaltaan mahdollisuuksia luoda kasvua esimerkiksi teollisuuden eri sektoreilla ja varmistavat koko Suomen elinvoimaisuuden. Maaseudun ja saariston elinvoimaisuudesta huolehtiminen on edellytys omavaraisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiselle. Hallitus turvaa kaksikielisten ja saamenkielisten kuntien toimintaedellytykset kuntapolitiikassaan.

Kuntien olosuhteet, väestötiheys, talous ja elinkeinorakenne vaihtelevat merkittävästi ympäri maata. Hallituksen kuntapolitiikan tavoitteena on varmistaa kunnille itsehallinnollinen vapaus ja aidot edellytykset siihen, että kunnat pystyvät vastaamaan perustehtävistään sivistys-, nuoriso-, elinkeino-, asumis- ja maankäyttöasioissa.

Kuntien tulevaisuuden toimintaedellytysten turvaamiseksi on tärkeää tunnistaa ja sallia kuntien erilaistuminen. Näin kukin kunta pystyy paremmin palvelemaan alueensa väestöä. Hallitus tukee erilaisten kuntien vahvuuksien täysimääräistä hyödyntämistä ja elinvoimaa mahdollistamalla erilaisten ja eri kokoisten kuntien tehtävien hallitun eriyttämisen varmistamalla samalla perustuslain mukaisen yhdenvertaisuuden toteutumisen.

Valtion ohjausta kuntiin arvioidaan ja uudistetaan hallituskauden aikana. Peruseriaatteena on vaikuttavuuteen ja tavoitteellisuuteen perustuva ohjaus, joka nojaa ennen kaikkea kumppanuuteen. Kaikkien kuntien toimintaedellytyksiä vahvistetaan jatkamalla normien purkamista nykyisestä kuntien tehtäväkentästä. Tarkoitusta varten hallitus käynnistää kuntien normituksen keventämisohjelman, johon kytketään kaikki kuntia ohjaava sektorilainsäädäntö soveltuvien osin. Kuntien toiminnan ja tehtävien mitoittamista ja toteutustapojen yksityiskohtaisista sääntelyä karsitaan. Osana ohjelmaa toteutetaan erilaisia kunta- ja aluekohtaisia kokeiluja, joiden avulla kokeillaan miniminormiohjausta kuitenkin vaarantamatta ihmisten perustuslain mukaisia oikeuksia palveluihin.

Kuntien tehtäväkentän vakiinnuttamiseksi kuntien tehtäviä ei siirretä hyvinvointialueille hallituskauden aikana. Hallitus lisää myös alueellisten ratkaisujen joustavuutta kuntien ja hyvinvointialueiden työnjaossa. Tavoitteen edistämiseksi säädetään kuntien ja hyvinvointialueiden mahdollisuudesta sopia tehtävien hoitamisesta alueellisten ja paikallisten tarpeiden mukaisesti. Kuntien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden sekä työllisyyden edistämiseksi vahvistetaan.

Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.

Hallituskauden alussa hallitus tekee kustannus- ja vaikuttavuusarvioinnin oppilas- ja opiskelijahuollon toimivuudesta. Oppilas- ja opiskelijahuollon osalta luodaan mahdollisuus sopia kyseisten palveluiden organisoimisesta myös kuntien kautta.

Hallitus edistää asukkaiden palveluiden laadun ja yhdenvertaisuuden toteutumista varmistamalla, että palveluista vastuuta kantavat kunnat ovat taloudellisesti elinvoimaisia. Kriisikuntakriteereiden tehokkuutta arvioidaan hallituskauden aikana. Kuntakoon kasvuun suhtaudutaan myönteisesti.

Hallitus vahvistaa kaikkien lasten sivistyksellisten perusoikeuksien yhdenvertaista toteutumista. Vastuu koulutuspalveluista edellyttää riittävän laajaa väestöpohjaa. Tämä voi toteutua koulutuksen järjestäjätahon hakeutumisella joko järjestämisyhteistyöhön kuntalain sallimien yhteistoiminnan keinoin tai kuntaliitokseen.

Kuntien ja hyvinvointialueiden taloustietojen, kuten ostolaskutietojen julkisuutta sekä oman tuotannon ja ostopalveluiden, vertailukelpoisuutta parannetaan. Ostolaskutietojen julkistaminen tehdään pakolliseksi, julkisuuslain periaatteet huomioiden.

Valtio tukee eri toimillaan kuntien ja alueiden työvoimapulan ratkaisuja.

Kuntien rahoituspohjan uudistaminen

Kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantulon sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Uudistuksen lähtökohdaksi otetaan tavoite varmistaa eri kokoisten kuntien edellytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut kaikkialla Suomessa, ottaa huomioon muuttotappiokuntien tarpeet ja eri alueiden demografisen kehityksen sekä vahvistaa kasvavien kuntien ja kaupunkien edellytykset investoida kasvuun ja hoitaa sosiaalisia ongelmia.

Kuntien saamien valtionosuuksien yleiskatteellisuus säilytetään ja kuntien tehtävien rahoitusta vahvistettaessa painotetaan yleiskatteellisia valtionosuuksia valtionavustusten sijaan. Järjestelmän tulee olla laskennallinen, selkeä ja vahvistaa kunnallista itsehallintoa omavastuisuuden lisäämisellä. Uudistus toteutetaan kustannusneutraalisti siten, että se ei lisää julkisia menoja, vaan vahvistaa kasvua ja julkista taloutta pitkällä aikavälillä.

Osana uudistusta arvioidaan verotulojen tasauksen piirissä olevien verojen tarkoituksenmukaisuutta ja tasauksen tasoa. Samalla tarkastellaan tasauksen piirissä olevien verojen määrää ja tasauksen suuruutta. Perusperiaatteena on, että kuntien alueella syntyvästä verotulosta mahdollisimman suuren osan tulee jäädä kuntien omaan käyttöön, kuitenkin kaikkien kuntien elinvoima ja kuntien välinen rahoituksen tasapainoisuus huomioiden.

Ennen laajemman uudistuksen valmistumista hallitus seuraa tarkoin kunkin kunnan mahdollisuuksia selviytyä kasvavista palvelukysynnästä ja -kustannuksista erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa, ja reagoi niihin. Lisäksi vahvistetaan erityisesti kuntien ja kaupunkien investointikykyä. Hallitus pyrkii kaventamaan kuntien nimellisten ja efektiivisten veroprosenttien välistä eroa.

Arvioidaan mahdollisuutta tehdä valtionosuusjärjestelmään määräaikainen korjaus niin, että minkään kunnan valtionosuuksien maksatus ei ole negatiivinen.

Valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Hallituksen veroperusteisiin tekemien muutosten verotuottovaikutus kompensoidaan kunnille.

Hallitus huolehtii, että kunnille siirtymässä olevien TE-palvelujen rahoitus, ohjausjärjestelmä ja asiakaspalvelun lainsäädäntö turvaavat kuntien todelliset mahdollisuudet onnistua kohtaanto-ongelmien ratkaisemisessa kannustinjärjestelmän edellyttämällä tavalla. Tämä tarkoittaa joustavuuden ja harkinnan lisäämistä asiakkaiden palveluprosesseissa. TE-palveluiden rahoitusmallia tarkistetaan niin, että se kannustaa aktiiviseen työllisyydenhoitoon oikeudenmukaisilla resursseilla. Hallitus huomioi erikseen äkillisen rakennemuutoksen tilanteet.

Kaupunkipolitiikka, kumppanuus ja koko Suomen vahva kasvu

Hallitus vahvistaa kaupunkipolitiikkaa, joka rakentuu valtion ja kaupunkien välisen reilun kumppanuuden varaan. Vahvan kaupunkipolitiikan synnyttämä kasvu hyödyttää koko yhteiskuntaa ja tuo resursseja myös kaupunkiseutujen ulkopuolella sijaitsevien alueiden kehittämiseen.

Kaupungeille ja kaupunkiseuduille annetaan nykyistä suurempi rooli talouden vauhdittamisessa työllisyyden, korkeakoulutuksen, innovaatiopolitiikan ja kansainvälistymisen keinoilla. Suurilla kaupungeilla on kyky ja mahdollisuudet kantaa vastuuta laajoista, koko yhteiskuntaa kohtaavista ilmiöistä yhdessä valtion kanssa.

Maakuntien keskuskaupungeilla on erityisen tärkeä tehtävä alueellisen elinvoiman, sivistyksen ja osaamisen luomisessa. Kaupunkien ja valtion suhdetta on järkevää kehittää vahvaan kumppanuuteen perustuen, esimerkiksi teemakohtaisia sopimuksia hyödyntäen.

Seutukaupungit toimivat talousalueidensa keskuksina. Niillä on keskeinen merkitys maakuntakeskusten ulkopuolisen Suomen selkärankana ja niitä ympäröivän alueen palveluiden, talouden ja elinvoiman keskuksina. Valtion kaupunkipolitiikka käsittää toimia lukuisilta eri politiikan sektoreilta sekä eri kaupunkien kanssa toteutettavia erilaisia sopimuksellisia toimintamalleja. Suuret kaupungit, maakuntakeskuskaupungit ja valtio toimivat yhä vahvemmin kumppaneina kestävän kasvun ja kansainvälistymisen edistämiseksi.

Hallitus vahvistaa yliopisto-, yliopistokeskus- ja pääkaupunkiseudun kaupunkien kanssa tehtyjen innovaatioekosysteemisopimusten, joita nyt on kahdeksantoista, täytäntöönpanoa tiiviissä yhteistyössä ekosysteemisopimuskuntien, korkeakoulujen ja yritysten

kanssa. Pääpaino asetetaan uuden teknologian, energiatehokkuuden, työvoiman tehokkaan käytön, kansainvälisten investointien houkuttelemiseen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn laaja-alaiseen edistämiseen tähtääviin kehittämisaloihin.

Hallitus jatkaa suurimpien kaupunkiseutujen kanssa MAL-sopimusmenettelyä. Sopimukset keskittyvät nimenomaan seutujen kasvun ja saavutettavuuden edellytysten varmistamiseen infrastruktuuri- ja asuntotuotantoinvestoinneilla. MAL-sopimuksen piirissä olevien kaupunkiseutujen määrää nykyisestä yhdeksästä ei laajenneta. MAL-sopimukset linkitetään osaksi valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa.

Hallitus hyödyntää kuuden suurimman kaupungin vakiintunutta yhteistyötä valtakunnallisten haasteiden ratkaisemisen välineenä. Hallitus käynnistää strategisen yhteistyöallianssin suurimpien kaupunkien kanssa.

Koko Suomen mahdollisuuksia, maaseudun elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta edistetään sekä torjutaan alueiden eriarvoistumista. Hallitus käynnistää valtioneuvoston kanslian johdolla Pohjoisen ohjelman ja perustaa sen työn tueksi neuvottelukunnan, sekä jatkaa Itäisen Suomen kehittämisvisiota uudessa geopoliittisessa tilanteessa. Länsi-Suomi ja Etelä-Suomi ovat puolestaan monessa mielessä tärkeitä Suomen elinvoimaisuudelle ja kasvulle. Hallitus haluaa omilla toimillaan mahdollistaa myös näiden alueiden määrätietoisuuden kehittämisen. Hallitus tavoittelee suorien investointien syntyä eri alueille yhdessä kuntien kanssa ja tukee toimillaan niiden syntymistä, esimerkiksi alueellisilla kumppanuusmenettelyillä.

Hallitus kannustaa kuntia ja kaupungeja kansainväliseen yhteistyöhön. Hallitus tarkastelee myös kuntien ja alueiden mahdollisuuksia täysimääräisesti hyödyntää EU-rahoitusta koko Suomessa.

3.2 Valtion aluehallinto

Valtion aluehallinnon uudistuksen tavoitteena on vahvistaa yhdenmukaista lupa- ja valvontakäytäntöä alueesta riippumatta ja sujuvoittaa lupaprosesseja. Kehittämisen pääperiaatteena on monialaisuus.

Ensisijaisesti tämä tarkoittaa lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien kokoamista uuteen perustettavaan monialaiseen virastoon, johon yhdistetään Valvira, Aluehallintovirastot sekä ELY-keskusten Y-vastuualueen tarkoituksenmukaiset tehtävät. Uudessa virastossa ympäristöön liittyvät lupa- ja valvontatehtävät muodostavat yhden yhtenäisen kokonaisuuden.

Viraston pääasiallinen ohjausvastuu osoitetaan valtiovarainministeriölle. Virastolla on valtakunnallinen toimivalta. Alueellinen läsnäolo ja toimintakyky turvataan hyvinvointi-alueiden yhteistoiminta-alueisiin perustuen. Virastolla voi kuitenkin olla tätä laajempi toimipisteverkosto. Uudistuksessa varmistetaan kielellisten oikeuksien toteutuminen. Erityistä huomiota kiinnitetään varautumisvastuiden aukottomaan toteutumiseen ja yhteistoiminnan toteutumiseen alueellisten viranomaisten kanssa.

ELY-keskusten puitteissa järjestetyn hallinnon osalta lähtökohtana on monialainen valtion aluehallinto, joka kootaan nykyistä vahvemmilta alueille Elinvoimakeskuksiin. Uudistamisessa huomioidaan käynnissä oleva TE-uudistus. Elinvoimakeskukset ja niiden alueet muodostetaan nykyisten täyden palvelun ELY:jen pohjalta mahdollistaen tarvittaessa korkeamman toimipistemäärän. Elinvoimakeskusten määrää voidaan kasvattaa enintään yhdellä elinvoimakeskuksella palveluiden turvaamiseksi molemmilla kansalliskielillä. Edelleen mahdollistetaan elinvoimakeskusten erikoistuminen ja keskinäinen työnjako.

Valtion aluehallinnon uudistamisen osalta valmistelu tehdään niin, että uuden mallin mukaan järjestetty valtion aluehallinto käynnistää toimintansa lähtökohtaisesti vuoden 2025, mutta viimeistään vuoden 2026 alusta. Varmistetaan, ettei muutosvaihe vaaranna käynnissä olevien prosessien sujuvuutta. Uudistamisessa huomioidaan valtionhallinnon tuottavuusohjelma ja toimintamenojen sopeutustarve.

3.3 Yleinen hallintopolitiikka

Hallitus edistää hyvää ja avointa hallintoa. Valtionhallinnon johtamisen strategisuutta vahvistetaan, julkisen hallinnon strategia ajantasaistetaan ja toimeenpanolle laaditaan suunnitelma. Valtionhallinnon kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota hallinnon-alojen väliseen yhteistyöhön ja ilmiölähtöisyyteen ja nämä näkökulmat huomioidaan nykyistä vahvemmin muun muassa valtion talousarviossa. Valtionhallinnon organisoitumisessa tehdään hallitusohjelman toimeenpanon kannalta tarvittavat muutokset.

Hallituskaudella kiinnitetään erityistä huomiota valmiuden, varautumisen ja hallinnon resilienssin kysymyksiin.

Hallitus toteuttaa valtionhallinnon tuottavuusohjelman, jolla tuetaan hallituksen julkisen talouden kestävyystavoitetta. Tuottavuusohjelman toimeenpanossa hyödynnetään erityisesti digitalisaation mahdollisuuksia tehostaa julkisen sektorin toimintaa. Osana tuottavuusohjelmaa käynnistetään julkisen sektorin tilaohjelma, jonka tavoitteena on tehostaa julkisen sektorin tilakustannuksia merkittävästi sekä hakea ratkaisuja valtion,

hyvinvointialueiden ja kuntien välisiin tilaomaisuuskysymyksiin. Valtion tilaohjelmaa tehostetaan merkittävästi ja sen tavoitteet päivitetään vastaamaan pandemian jälkeistä työn murrostilaa, palveluiden saatavuutta vaarantamatta.

Valtion työnantajapolitiikka

Hallitus edistää esimerkillistä työnantajapolitiikkaa ja vahvistaa valtion houkuttelevuutta työnantajana. Tavoitteena on varmistaa, että valtiolla työskentelee osaavaa ja sitoutunutta henkilöstöä, jolla on kyky vastata työnantajan tarpeisiin muuttuvassa maailmassa. Työnantajapolitiikassaan valtio huomioi henkilöstön kehittymismahdollisuudet ja tarjoaa monipuolisesti erilaisia urapolkuja ja haasteita työuran eri vaiheissa. Tuottavuutta ja tuloksellisuutta kehitetään erityisesti vahvistamalla johtamista ja asiakaslähtöisyyttä.

Valtio edistää työntekijöiden henkistä ja fyysistä hyvinvointia eri toimin. Edistetään henkilöstöpolitiikan joustavuutta, yhdenvertaisuutta sekä työelämän ja perheen yhteensovittamista. Monipaikkaisuudesta pidetään kiinni sekä varmistetaan työnantajapolitiikan yhteensopivuus työn murrokseen.

Hallitus tekee suomen ja ruotsin kielen taitoa osoittavat valtionhallinnon henkilöstöltä vaadittavat kielitutkinnot maksuttomiksi. Selvitetään mahdollisuutta tarjota tutkinnot osana korkeakoulututkintoa.

4 Hyvinvointi syntyy työstä

Tilannekuva

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on rakennettu työllä ja yrittämisellä vuosikymmenten aikana. Kansalaiset arvostavat sen tarjoamaa turvaa ja tuottamia palveluja. Heikentyvä demografia ja työvoimapula haastavat jo nyt hyvinvointiyhteiskunnan kantokykyä. Työpaikkojen määrän kasvu ja työllisyyden vahvistuminen ovat välttämättömiä julkisen talouden kestävyysparantamiseksi.

Pidemmän aikavälin tavoitteet vuoteen 2031

Suomalaisten elintason parantamiseksi, kestävä kasvun vauhdittamiseksi ja hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden rahoituspohjan turvaamiseksi hallituksen tavoitteena on 80 prosentin työllisyysaste vuoteen 2031 mennessä. Myös tehtyjen työtuntien määrää pyritään kasvattamaan.

Tavoitteet hallituskaudelle 2023–2027

Hallitus toteuttaa uudistuksia työllisyyden nostamiseksi vähintään 100 000 työllisellä. Työllisyyden kasvulla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista yli 2 miljardilla eurolla.

Tavoitteiden saavuttamiseksi hallitus toteuttaa laajan kokonaisuuden uudistuksia, joilla muun muassa parannetaan työnteon kannustimia, yksinkertaistetaan sosiaaliturvajärjestelmää, helpotetaan työllistämistä, kehitetään kansainvälistä rekrytointia, lisätään paikallista sopimista työmarkkinoilla, parannetaan työhyvinvointia sekä työn ja perheen yhteensovittamista ja jatketaan työvoimapalveluiden uudistamista.

4.1 Talouskasvua ja kilpailukykyä tukevat työmarkkinauudistukset

Hallitus kehittää Suomen työmarkkinoita joustavampaan suuntaan. Tarkoitus on tukea työllisyyttä, talouskasvua, kilpailukykyä ja tuottavuuden kehitystä. Uudistukset valmistellaan kolmikantaisesti hyödyntäen elinkeinoelämän ja palkansaajien järjestöjen osaamista

ja ne toimeenpannaan hallituskauden alussa siten, että hallitus tuo työrauhaan liittyvät säädösmuutokset eduskuntaan syysistuntokaudella 2023, paikalliseen sopimiseen liittyvät säädösmuutokset kevätistuntokaudella 2024 ja muut tähän kokonaisuuteen liittyvät uudistukset kehysriiheen 2025 mennessä.

Neuvottelujärjestelmän kehittäminen ja työrauhan parantaminen

Suomen pitkän tähtäimen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi hallitus vahvistaa vientivetoista työmarkkinamallia. Laissa työriitojen sovittelusta säädetään, että palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella. Hallitus selvittää keinoja, joilla voidaan ennaltaehkäistä työtaisteluja ja edistää vapaaehtoista sovittelua.

Hallitus toteuttaa eduskunnan lausuman (EV 105/2022) ja valmistelee lainsäädännön, jolla turvataan suojelutyön järjestäminen ristiriitatilanteissa.

Hallitus valmistelee seuraavat työrauhaa parantavat esitykset niin, että ne annetaan eduskunnalle syysistuntokaudella 2023.

Pohjoismaisen käytännön mukaisesti poliittisen työtaisteluoikeuden käyttöä rajoitetaan enintään yhden vuorokauden mittaisiin mielenilmaisuihin.

Hallitus muuttaa lainsäädäntöä niin, että tukityötaistelut asetetaan suhteellisuusarvioinnin ja työriitalain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden kohteeksi. Jatkossa laillisia tukityötaisteluita ovat ne, jotka ovat kohtuullisia suhteessa tavoitteisiin ja joiden vaikutukset kohdistuvat vain työriidan osapuoliin.

Laittomasta työtaistelusta tuomittavan hyvityssakon tasoa korotetaan ja sakon ylärajaksi säädetään 150 000 euroa ja alarajaksi 10 000 euroa. Työtuomioistuimen laittomaksi työtaisteluksi tuomitseman lakon jatkamisesta säädetään työntekijälle 200 euron seuraamusmaksu laittomaksi tuomittuun työtaisteluun osallistumisesta.

Paikallisen sopimisen lisääminen

Paikallinen sopiminen on väline yrityksen toiminnan kehittämiseksi ja kilpailukyvyyn parantamiseksi. Onnistunut paikallinen sopiminen perustuu luottamukseen, tietoon yrityksen tilanteesta ja molempinpuoliseen kykyyn hyödyntää lainsäädännön ja työehtosopimusten tarjoamia mahdollisuuksia.

Hallitus uudistaa lainsäädäntöä yritystasolla tapahtuvan paikallisen sopimisen mahdollisuuksien lisäämiseksi. Hallituksen tahtotila on, että paikallinen sopiminen on yhdenvertaisesti mahdollista kaikissa yrityksissä riippumatta siitä, kuuluuko yritys työnantajaliittoon tai millainen työntekijöiden edustusjärjestelmä yrityksessä on.

Hallitus laajentaa paikallisen sopimisen edellytyksiä poistamalla työlainsäädännöstä järjestyttävyyttä, yleissitovaa työehtosopimusta noudattavia yrityksiä koskevat paikallisen sopimisen kiellot.

Työlainsäädäntöä muutetaan niin, että myös yrityksen kanssa tehdyllä työehtosopimuksella voidaan sopia poiketa samoista työlainsäädännön säännöksistä, joista poikkeaminen on nyt mahdollista vain valtakunnallisella työehtosopimuksella.

Näennäisten nk. keltaisten ammattiliittojen perustamisen ehkäisemiseksi työehtosopimuslain säädöstä yrityskohtaisen työehtosopimusten osapuolista täsmennetään niin, että yrityskohtaisen työehtosopimuksen em. poikkeamismahdollisuudet edellyttävät, että työehtosopimuksen on työntekijöiden puolelta tehnyt joko työntekijöiden valtakunnallinen yhdistys tai siihen kuuluva työntekijöiden yhdistys.

Lainsäädäntövalmistelun pohjana on vuonna 7.6.2016 valmistunut kolmikantaisen työryhmän raportti ilman nk. luottamusmiehlukkoa. Paikallinen sopiminen mahdollistetaan yritystasolla niin, että sopijana voi olla luottamusmies, luottamusvaltuutettu, muu henkilöstön valitsema edustaja tai koko henkilöstö. Luottamusvaltuutetun ja muun määräajaksi valitun henkilöstön edustajan suoja säädetään lailla samalle tasolle, kun se tällä hetkellä on laissa säädetty luottamusmiehelle. Tehtäviin valittujen henkilöiden mahdollisuus koulutukseen ja riittävään tiedonsaantiin varmistetaan.

Työtuomioistuimen tehtäviä laajennetaan niin, että se käsittelee erillisessä kokoonpanossa nk. yleissitovassa kentässä tehtyjen työehtosopimusten paikallisen sopimisen tulkintaa koskevat erimielisyydet. Työtuomioistuimen riittävät resurssit turvataan nopeiden käsittelyaikojen varmistamiseksi.

Hallituksen esitykset paikallisen sopimisen lisäämiseksi valmistellaan niin, että ne annetaan eduskunnalle kevätistuntokaudella 2024.

Leipomotyölaki kumotaan 1.3.2025 alkaen vanhentuneena.

Työllistämisen esteiden purkaminen

Hallitus uudistaa työelämän lainsäädäntöä työllistämisen esteiden purkamiseksi ja erityisesti pk-yritysten toimintaedellytysten vahvistamiseksi.

Työsopimuslain nykyistä sääntelyä määräaikaisesta työsopimuksesta muutetaan siten, että jatkossa työsopimus olisi mahdollista tehdä määräaikaisena myös ilman erityistä perustetta vuodeksi. Samalla lainsäädännössä varmistetaan, ettei muutos lisää työsopimusten perusteetonta ketjuttamista.

Työsopimuslain vaatimus lomautusilmoitusajasta lyhennetään seitsemään päivään ja tätä voidaan noudattaa työehtosopimuksen määräyksistä riippumatta.

Sairausajan palkkaa muutetaan siten, että ensimmäinen sairauspoissaolopäivä on omavastuupäivä, jolta työnantajalla ei ole velvollisuutta maksaa palkkaa ellei työehto- tai työsopimuksessa ole toisin sovittu. Omavastuupäivää ei sovellettaisi viiden vuorokauden tai sitä pidempiin sairauslomiin, eikä silloin kun työkyvyttömyys johtuu työtapaturmasta tai ammattitaudista.

Henkilöön liittyvän irtisanomisperusteen sääntelyä muutetaan niin, että työsopimuksen päättämiseen riittäisi jatkossa asiallinen syy.

Hallitus nostaa yhteistoimintalain soveltamisalan EU-säännösten mahdollistamalle tasolle, 50 työntekijää säännöllisesti työllistäviin yrityksiin ja yhteisöihin. Yhteistoimintalain vaatimuksia muutosneuvottelujen vähimmäisajoista lyhennetään puolella. Vuonna 2022 uudistetun yhteistoimintalain mahdollisia muutostarpeita arvioidaan puoliväliriihessä mm. hallintoedustuksen osalta.

Työsopimuslakiin perustuva työntekijän takaisinottovelvollisuus poistetaan alle 50 henkeä säännöllisesti työllistävissä yrityksissä ja yhteisöissä, ja tätä säädöstä voidaan noudattaa työehtosopimuksen määräyksestä riippumatta.

Kokoaikatyö on useimmille työntekijöille ensisijainen työnteon muoto, mutta myös osa-aikatyölle on perusteltua työn luonteeseen ja työntekijöiden toiveisiin liittyvää tarvetta. Hallitus pyrkii lisäämään kokoaikatyön määrää ja turvaamaan osa-aikatyötä koskevat tasapainoiset työehdot. Hallitus seuraa tässä tarkoituksessa erityisesti 1.8.2022 voimaan tulleiden lainsäädäntömuutosten vaikutuksia ja arvioi puoliväliriihen yhteydessä mahdollisia jatkotoimia.

4.2 Työelämän kehittäminen ja työhyvinvointi

Hallituksen tavoitteena on hyvä työelämä. Tämä edellyttää ihmisten työkyvyn ja työhyvinvoinnin vahvistumista sekä työn ja perheen yhteensovittamista. Hallitus edistää työelämän tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä haluaa kitkeä kaikenlaisen syrjinnän työelämästä. Työvoimapalveluiden uudistusten jatkamisella tuetaan työllistymistä.

Työvoimapalveluiden uudistaminen

Hallitus uudistaa työvoimapalveluiden toimintaa. Hallitus velvoittaa hyvinvointialueet, kunnat ja Kelan tekemään yhteistyötä paikallisesti, jotta asiakas saa tarpeelliset palvelut, tuet ja niihin liittyvät velvoitteet mahdollisuuksien mukaan samasta lähipalvelupisteestä. Palvelut voidaan tuottaa lähipalveluna, vaikka järjestäjä olisi vastuukunta.

Hallitus laajentaa työvoimaviranomaisen ja palvelun tuottajien mahdollisuuksia hyödyntää tietoa toiminnan vaikuttavuuden sekä työnhakijoiden palvelunohjauksen tehostamiseksi. Hallitus ohjeistaa työvoimaviranomaisia järjestelmällisesti kartoittamaan pk-yritysten piilotyöpaikat, avaamaan yrityksiltä kerätyn tiedon piilotyöpaikoista kiinnostuneille toimijoille ja edistämään siten uusien työpaikkojen syntymistä. Servitetaan ja otetaan käyttöön toimintatavat, joilla yksityiset työnvälitysyrietykset saavat tarpeelliset tiedot työttömistä työnhakijoista.

Työvoimapalveluiden lakisääteistä palveluprosessia kevennetään, jotta rajallista resurssia voidaan käyttää tarkoituksenmukaisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Alkukartoitukseen ja henkilökohtaiseen kohtaamiseen panostetaan. Virkailijalle annetaan enemmän harkintavaltaa ja veloitetaan yksilölliseen työllistymisen edistämiseen. Digitalisaation mahdollisuudet hyödynnetään yksilökohtaisissa palveluissa.

Hallitus uudistaa kuntouttavan työtoiminnan ja päihdekuntoutustyön työllistymistä edistäväksi. Kuntouttavan työtoiminnan työhön suuntaavat palvelut palautetaan kuntien järjestämisvastuulle kuitenkin niin, että kunnilla ja hyvinvointialueilla on mahdollisuus sopia kyseisten palveluiden järjestämisestä myös toisin esimerkiksi hyvinvointialueen kautta koko alueen laajuisesti. 16–29-vuotiaiden ammatilliseen kuntoutukseen pääsy edellyttää sairaus- tai vammadiagnoosia.

Hallitus laajentaa IPS – Sijoita ja valmenna! -toimintamallia osatyökykyisten työllistämiseksi. Mallilla tuetaan mielenterveyden häiriöihin sairastuneita henkilöitä saamaan töitä avoimilta työmarkkinoilta ja pärjäämään työssään.

Työttömyyskassoille annetaan mahdollisuus tarjota asiakkailleen työvoimapalveluita. Työvoimapalveluiden tuottavuutta parannetaan ja monituottajamallia hyödynnetään ottamalla tulosohejauksella työllistämispalveluiden kumppaniksi yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat laajemmin.

Hallitus tarkistaa TE2024-rahoitusmallin kompensaaion tasoa lain voimaantulon jälkeen vuosittain kuntien välillä siten, että huomioidaan mallin kannustavuus, väestökasvun vaikutus sekä vieraskielisten että kaksikielisten, työttömien ja työllisten määrä. Rahoitusmalli ei saa muodostua yksittäisen kunnan tai alueen kannalta kohtuuttomaksi.

Hallitus selvittää eri eurooppalaisissa maissa käytössä olevia malleja haastavasti työllistävien palkkaamisen tukemiseksi.

Hallitus uudistaa palkkatukea ja kohdistaa sitä erityisesti yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Sadan prosentin palkkatuen käyttö mahdollistetaan jatkossakin myös suurimmille taloudellista toimintaa harjoittaville kolmannen sektorin toimijoille.

Työelämän vastaanottokyvykkyyttä vahvistetaan niin, että esim. osatyökykyisten, maahanmuuttajien, ikääntyneiden sekä matalan koulutustason tehtävissä toimivien henkilöiden työllistyminen paranee. Tarvittavat toimet selvitetään ja laaditaan kehittämissuohjelma. Pk-yrityksiä tuetaan työtehtävien uudelleenjärjestelyssä matalan vaatavuustason tehtävien luomiseksi.

Työelämän tasa-arvo ja syrjinnän ehkäisy

Perhevapaiden ja hoivavastuun tasaisempi jakautuminen parantaa osaltaan naisten asemaa työmarkkinoilla. Hallitus seuraa perhevapaauudistuksen tuloksia, jatkaa työtä perhevapaiden tasaisemman jakautumisen puolesta sekä edistää isien perhevapaiden käyttöä.

Hallitus selvittää keinoja vanhemmuuden kustannusten tasaisemmaksi jakautumiseksi esimerkiksi pohjoismaisten mallien mukaisesti.

Työn ja perheen yhteensovittamista tukevia palveluita kehitetään edelleen niin, että ne tukevat erilaisia perhetilanteita ja vuorotyön tekemistä. Erityisesti lasten aamu- ja iltapäivähoitoa sekä lomien aikaiseen hoidon saatavuuteen kiinnitetään huomiota, jotta varsinkin lapsiperheiden vanhempien työllistymisen esteitä poistuu.

Hallitus edistää vuoroasuvien lasten vanhempien tasaveroista asemaa turvaamalla arjen sujuvuuden kannalta välttämättömät palvelut, kuten selvittää koulukyytien saatavuutta molemmille vanhemmille.

Hallitus poistaa työelämässä esiintyviä syrjiviä käytäntöjä ja rakenteita edistämällä syrjintää koskevan lainsäädännön noudattamista tehokkaammalla informoinnilla, hyvien käytäntöjen levittämällä ja mm. alustatalouden tehokkaammalla valvonnalla. Erityisesti raskaus- ja perhevapaaseen perustuvan syrjinnän ehkäisyyn kohdistetaan tehokkaampia keinoja.

Hallitus torjuu ikäsyrjintää ja poistaa iäkkäämpien henkilöiden työllistymisen ja työllistämisen esteitä. Hallitus valmistelee viimeistään 1.1.2025 voimaan astuvan verouudistuksen, joka kannustaa eläkkeellä olevia yli 65-vuotiaita tekemään nykyistä enemmän työtä. Hallitus tarkastelee yli 55-vuotiaiden työsuhteturvaan liittyviä velvoitteita turvataksaan yli 50-vuotiaiden työuran jatkumisen. Iäkkäämpien työllistämiseen liittyviä taloudellisia velvoitteita kevennetään mm. siten, että yli 55-vuotiaina aidosti uusina työntekijöinä palkatuista henkilöistä yrityksille syntyvä työnantajien työeläkemaksun maksuluokkavaikutus poistetaan. Toteutetaan kokeilu Singaporen siltatyömallista heikentämättä julkista taloutta. Vuorotteluvapaajärjestelmästä luovutaan.

Työelämässä aliedustettujen ryhmien, kuten vammaisten, romanien, eri maahanmuuttajaryhmien ja maahanmuuttajanaisten, työelämään osallistumisen lisäämiseksi toteutetaan toimintaohjelma.

Hallitus edistää samapalkkaisuuden periaatetta. Anonyymien rekrytoinnin kokeilujen tuottamaa tietoa hyödynnetään ja tasa-arvolain velvoitteiden noudattamisen valvontaa tehostetaan työelämän tasa-arvon edistämiseksi. Jatketaan kolmikantaista samapalkkaisuusohjelmaa valtion ja työmarkkinajärjestöjen kesken. Hallitus selvittää toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää ammattialojen sukupuolen mukaista eriytymistä.

Hallitus teettää taloustieteellisen vaikuttavuusanalyysin, jossa selvitetään samapalkkaisuusohjelmien, lainsäädännön muutosten, taloussuhdanteiden, työmarkkinoiden rakennemuutosten ja työmarkkinatoimenpiteiden vaikutuksia naisten ja miesten keski-ansioiden eron muutoksiin.

Hallitus edistää palkka-avoimuutta EU-direktiivin minimisäännösten mukaisesti.

Osatyökykyisten työelämään osallistumisen vahvistaminen

Hallitus edistää vammaisten ja osatyökykyisten arvostusta työelämän täysivaltaisina jäseninä.

Osatyökykyisillä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla on oltava nykyistä joustavammin mahdollisuuksia osallistua työelämään. Työelämässä on edelleen liian jyrkät rajat esimerkiksi kokoaikaisen työssäolon ja työttömyyden välillä. Erityisesti vammaisten henkilöiden kannustimia ja mahdollisuuksia osallistua työmarkkinoille parannetaan, sekä edistetään lapsena ja nuorena vammautuneiden polkua työelämään.

Hallitus lisää tietoisuutta vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksista. Hallitus kehittää työolosuhteiden järjestelytukea ja lisää sen tunnettuutta työnantajille ja TE-asiantuntijoille. Työnantajille luodaan kannustimia työn tarjoamiseksi vammaisille henkilöille ja työtä helpottavien välineiden käyttöä edistetään tehokkaalla viestinnällä suoraan yrityksille yhteistyössä työnantajajärjestöjen ja vammaisjärjestöjen kanssa. Vammaisten yrittäjien toimintaedellytyksiä parannetaan.

Hallitus ottaa käyttöön julkisen talouden kannalta kustannustehokkaan osatyökyvyttömyyden ja täyden työkyvyttömyyseläkkeen lineaarimallin, joka tukee palkan ja eläkkeen yhteensovittamista, niin että työnteko kannattaa aina.

Hallitus mahdollistaa joustavan paluun työkyvyttömyyseläkkeeltä työelämään vakinaistamalla työkyvyttömyyseläkkeen lepäämissäännöksen.

Osa-sairauspäivärahan omavastuupäivien määrää lyhennetään työnteon kannusteiden vahvistamiseksi.

Hallitus uudistaa kuntoutuksen tukia siten, että nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä lasketaan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasalle. Kuntoutusrahan määrä lasketaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta samalle tasolle kuin kuntoutujalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairaspäiväraha, johon hänellä olisi ollut oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi.

Työkyvystä huolehtiminen ja työssä jaksaminen

Hyvinvoinnin edistämisen ja työkyvyttömyyden sekä sairauksien ennaltaehkäisyn merkitys korostuu, jotta ei menetetä vuosia työelämässä. Hallitus parantaa työhyvinvointia, vähentää työhön hakeutumisen esteitä ja poissaoloja työstä.

Hallitus vahvistaa työterveyspalveluita, aikaista hoidon tarpeen tunnistamista ja hoitoon ohjaamista, jotta työelämästä ei pudota. Hallituksen tavoitteena on uupumuksesta ja työpahoinvoinnista johtuvien sairauspoissaolojen puolittaminen tulevien viiden vuoden aikana. Sairauspoissaolojen syntymistä ja pitkittymistä ennaltaehkäistään. Vaihde-
vuosioireiden tunnistamista ja hyvää hoitoa työterveyshuollossa edistetään hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja virheellisten diagnoosien sekä sairauspoissaolojen vähentämiseksi.

Mielenterveyteen perustuvia sairauspoissaoloja vähennetään ja Työelämän ja hyvän mielenterveyden -ohjelmatyötä jatketaan. Mielenterveyttä tukevien hyvien käytäntöjen käyttöönottoa työelämässä edistetään.

Työntekijöiden psykososiaalisen kuormituksen hallintaa tehostetaan selkiyttämällä ja kokoamalla yhteen asiaa koskevia säännöksiä sekä syventämällä työpaikan ja työterveys-
huollon yhteistyötä.

Mielen hyvinvoinnin, varhaisen tuen ja hoidon palvelujen, mukaan lukien lyhytpsyko-
terapian saamista työterveyshuollossa edistetään. Työterveyspalvelujen saavutettavuutta ja työhyvinvoinnin edistämistä selvitetään etä-, alusta-, pätkä- ja vuokratyönteon piirissä
olevilla henkilöillä.

Hallitus kehittää toimintatapoja turvallisten, esteettömien työympäristöjen varmista-
miseksi myös sisäilman osalta. Hallitus edistää sisäilmaongelmista aiheutuvien oireiden
varhaista toteamista, hyvää hoitoa ja kehittää sisäilmasta sairastuneiden tukea työssä
jaksamisen parantamiseksi.

TYÖOTE-toimintamallin vakiinnuttamista selvitetään kaikille hyvinvointialueille. Kansal-
lista TYÖ2030 – Työn ja työhyvinvoinnin -kehittämisohjelman toteuttamista jatketaan.
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen roolia työikäisen väestön psykososiaalisen hyvinvoinnin
edistämisessä vahvistetaan ja varmistetaan järjestötoimijoiden edellytykset osallistua
ohjelmatyöhön työelämän kehittämiseksi mieliystävällisemmäksi.

Hallitus korostaa liikunnan lisäämisen merkitystä osana työhyvinvointia. Hallitus laajentaa
kulttuuri-, vapaa-ajan ja liikuntaseteleiden käyttöä ja luo uusia tapoja lisätä työntekijöiden
liikkumista työhyvinvoinnin parantamiseksi.

Hallitus valmistelee useamman vuoden mittaisen, myös ikääntyneitä koskevan,
työkykyohjelman työssä jaksamisen parantamiseksi ja työkyvyttömyyseläkkeiden vähen-
tämiseksi. Työpaikkojen ikäjohtamista ja työn sopeuttamista työpaikoilla kehitetään
toimintakyvyn mukaiseksi.

Hallitus edistää työturvallisuutta ja työelämän väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyä. Hallitus parantaa muun muassa hoito- ja pelastushenkilökunnan oikeussuojaa työhön liittyvissä väkivaltatilanteissa virkamiehen suojaa vastaavaksi.

Riittävästä ammattilaisten määrästä ja heidän työhyvinvoinnistaan huolehditaan. Hyvällä johtamisella ja työjärjestelyin vähennetään työssä koettua psyykkistä kuormitusta, ylläpidetään työkykyä, parannetaan työssä jaksamista ja mahdollistetaan osaltaan työurien pidentäminen.

4.3 Työhön kannustava sosiaaliturva

Yksilön ja julkisen vallan oikeuksien ja velvoitteiden tulee olla tasapainossa. Yksilöllä on oikeus yhteiskunnan tukeen sellaisessa tilanteessa, jossa hän ei kykene huolehtimaan itsensä ja läheistensä toimeentulosta. Samalla työkykyisen ja työikäisen velvollisuus on osallistua työmarkkinoille ja tehdä voitavansa työkykynsä ja työmarkkina-asemansa parantamiseksi. Hallitus uudistaa sosiaaliturvaa siten, että järjestelmä on yksinkertaisempi ja työhön kannustavampi.

Sosiaaliturvan uudistaminen yleistuen mallilla

Hallitus toteuttaa perusturvan uudistuksen, joka parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia sosiaaliturvakomitean välimietinnön tekemät suositukset ja selvitykset huomioiden. Uudistuksen tavoitteena on aikaansaada yksi yleistuki sisältäen perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvarainen osan viimesijaiseksi turvaksi. Yksi yleistuki vähenee työtulojen noustessa mahdollisimman lineaarisesti, jolloin työstä käteen jäävä tulo on helpommin ennakoitavaa ja työnteko kannattaa nykyistä paremmin.

Perusturvaetuuden myöntämisen ehdot ja perusteet ovat erilaiset riippuen elämäntilanteesta. Etuuden nostaminen velvoittaa osallistumaan työnhakuun, tarjottuihin palveluihin tai muihin erikseen mainittuihin velvoitteisiin, kuten koulutukseen tai kuntoutukseen.

Yhteen perusturvaetuuteen siirrytään vaiheittain tukien määräytymisperusteita yhdistämällä valtion talouden nykytila huomioiden. Etuuksien yhtenäistäminen aloitetaan luomalla asiakkaille yhden hakemuksen malli puoliväliriiheen mennessä. Hakemuksen tietojen perusteella Kela ratkaisee asiakkaalle kuuluvat etuudet ja tekee elämäntilanteeseen sopivan etuusehdotuksen.

Työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärahojen vähimmäistaso yhtenäistetään ja lapsikorotukset, korotusosat sekä suojaosat poistetaan. Yleistuen mallin kehittämisen yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota riittävän toimeentulon ja palveluiden turvaamiseen niille, jotka ovat tosiasiallisesti työkyvyttömiä esimerkiksi sairauksien vuoksi.

Puolueiden edustajista koostuva parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea tarkastelee toimikaudella 2023–2027 sosiaaliturvan kehittämisen erityishuomioita, kuten eroperheiden sosiaaliturvan kokonaisuutta, vähimmäisturvan erityispiirteitä ja seuraa yleistuen valmistelua. Komitea tarkastelee sosiaaliturvan riskikategorioita, eli arvioi miten nykyiset etuudet ja niihin kytkeytyvät palvelut vastaavat ihmisten todellisia elämäntilanteita työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden eri tilanteissa. Sosiaaliturvan uudistamisessa otetaan huomioon ikävaikutukset.

Työvoimapulan helpottamiseksi hallitus parantaa matalapalkkaisen työn kannustavuutta. Työnteon kannustavuutta suhteessa sosiaaliturvaan eri elämäntilanteissa ja perhetyypeille tulee tutkia säännöllisesti rinnan perusturvan riittävyyden ja tason kanssa.

Toimeentulotuki

Suomessa myönnetään muihin Pohjoismaihin verrattuna paljon vastikkeetonta toimeentulotukea, joka muodostaa kannustinloukkuja.

Hallitus toteuttaa toimeentulotuen kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsestä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana rahaetuutena. Tätä vahvistetaan siirtämällä toimeentulotukilainsäädännön kehittäminen sosiaali- ja terveysministeriön sosiaaliturva- ja vakuutusosastolle. Toimeentulotuen tasoa ja lapsikorotuksia tarkastellaan uudistuksen yhteydessä.

Hallituksen toimeentulotuen kokonaisuudistus valmistuu puoliväliriiheen mennessä. Tavoitteena on vähintään toimeentulotukea tarvitsevien määrän (väestöstä 7 %) puolittaminen ja julkistaloutta 100 miljoonalla säästävä vaikutus. Mikäli hallitus onnistuu tavoitteessaan, voidaan säästävät varat kohdentaa lapsiperheiden ja opiskelijoiden etuuksien parantamiseksi.

Toimeentulotuen velvoittavuutta lisätään laajentamalla ja sujuvoittamalla alentamismenettelyä laissa. Toimeentulotuen saamisen edellytyksenä on ensisijaisen työttömyysturvaetuuden, kuten työmarkkinatuen, hakeminen ensin. Hakematta jätetty työmarkkinatuki ja työttömyysturvan moitittavat menettelyt otetaan huomioon

toimeentulotuen laskennassa kuitenkin siten, ettei hakijan tilanne muodostu kohtuuttomaksi. Nykymuotoinen Kelan velvollisuus ohjata asiakasta palvelutarpeenarvioon poistetaan. Palvelutarpeenarvio poistetaan enintään 40 % perusosan alentamisen perusteista. Kelalla on mahdollisuus toimeentulotuen itsenäiseen takaisinperintään, kuten muissakin etuuksissa.

Työkykyistä toimeentulotuen hakijaa voidaan velvoittaa työskentelemään julkisorganisaation osoittamissa työtehtävissä tuen saannin ehtona Tanskan toimeentulotuen tapaan, mikäli työtehtäviä ja palveluita on saatavilla. Kela voi ohjata hakijaa eri palveluiden piiriin. Nuoren alle 30-vuotiaan ammatillista tutkintoa vailla olevan hakijan on hakeuduttava opiskelemaan ja vastaanotettava tarjottu opiskelupaikka tuen saannin ehtona. Lisäksi selvitetään mahdollisuutta lisätä velvoittavuutta tekemällä mahdolliseksi toimeentulotuen epääminen hakijalta, joka on kieltäytynyt tarjotusta työstä, koulutuksesta, palvelusta tai velvoitteesta.

Toimeentulotuen perusosan asumiskustannuksia hallitaan jatkossa lain tai asetuksen tasolla. Toimeentulotukilaissa määritellään vuokranormit valtakunnallisilla kuntaryhmillä. Kelan etuuskäsittelijä voi hyväksyä vuokranormin ylittäviä kustannuksia vain, mikäli siihen on erityisiä tarpeita. Erityisten tarpeiden perusteista säädetään lain tasolla. Vuokranormin kustannukset ylittävälle hakijalle annetaan kolmen kuukauden aika edullisemman asunnon hankkimiseen työssäkäyntialueelta, jonka jälkeen kieltäytyminen tarjotusta edullisemmasta asunnosta johtaa tuen kohtuullistamiseen. Kunnat ja hyvinvointialueet veloitetaan kehittämään edullisia asumispalveluita ja asumisneuvontaa yhdessä kuntien vuokratilayhtiöiden ja yksityissektorin kanssa toimeentulotukiasiakkaille yhteistyössä Kelan tietopohjan kanssa. Edullisemman asunnon etsintää edistetään toteuttamalla perustoimeentulotuen asumismenoihin 5 % omavastuuosuus.

Nykyisin toimeentulotukea myönnetään henkilöille, joilla on kiinteää varallisuutta. Selvitetään, miten varallisuus nykyistä laajemmin huomioitaisiin tulona toimeentulotukea myönnettäessä.

Toimeentulotuesta on muodostunut rinnakkainen lääkekorvausjärjestelmä, joka ei ole sopusoinnussa nykyisen sairausvakuutusjärjestelmän periaatteiden kanssa. Sairausvakuutuksen lääkekorvausjärjestelmää ja lääkkeiden maksamista toimeentulotuesta arvioidaan kokonaisuutena ja uudistetaan.

Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja turvallisesti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahojen saamista tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. Hyvinvointialueiden digipalveluiden

yhtenäistämistä Kelan Kanta-palvelun kanssa selvitetään. Viranomaisten, kuten Kelan ja Migrin, välistä tietojenvaihtoa parannetaan, jotta Migri voi huomioida päätöksissään asiakkaiden tukeutumisen viimesijaiseen toimeentulotukeen.

Perustoimeentulotuen kustannukset on lähetettävä Kelasta kunnille läpinäkyvässä muodossa kuukausittaisena tiedonantona. Hyvinvointialueen alueellisen toimeentulotuki-asioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän kunnan edustajalla. Neuvottelukuntien tehtäviin lisätään toimeentulotukimenojen kustannus-seuranta ja raportointi. Neuvottelukuntien jäsenet pyrkivät edistämään toimeentulotuen luonnetta viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona esimerkiksi edistämällä kustannusten hillintää ja edullisempia asumisratkaisuja alueellaan.

Toimeentulotuen hyvinvointialueiden täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeet uudistetaan ja yhtenäistetään. Hyvinvointialueet velvoitetaan säännönmukaisesti tarkastamaan ohjeiden yhdenmukaisuus.

Työttömyysturva

Hallitus uudistaa työttömyysturvaa työhön kannustavammaksi. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehdot pidennetään 12 kuukauteen. Työssäoloehto ei kartu palkkatuetusta työstä. Työssäoloehdon euroistaminen otetaan käyttöön. Ansioturvan tasoa porrastetaan nykytasosta siten, että kahdeksan työttömyysviikon jälkeen tuki laskee 80 % tasolle alkuperäisestä ja 34 viikon jälkeen 75 % tasolle alkuperäisestä. Lomakorvausten jaksotus palautetaan. Omavastuupäivät palautetaan viidestä seitsemään. Työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä luovutaan. Työnteon kannustimien parantamiseksi työttömyysturvan lapsikorotukset poistetaan, mikä uudelleen kohdennetaan lapsiperheille. Työttömiä kannustetaan kokopäivätyöhön poistamalla työttömyysturvan suojaosat ja uudistuksen vaikutuksia seurataan.

Hallitus selvittää puoliväliriiheen mennessä universaalien ansiosidonnaisen mallin ja työttömyysturvan keston lineaarimallin suhteessa työssäoloehtoon.

Nykymuotoinen työmarkkinatuki uudistetaan. Työttömäksi jääneelle henkilölle turvataan laaja alkukartoitus, jonka jälkeen hän vastaanottaa yksilöllisiä ja työllistymistä edistäviä palveluita velvoitteineen. Erityisesti nuoret alle 30-vuotiaat ohjataan nopeasti työllisyyspalveluiden piiriin. Samalla huolehditaan riittävästä palveluista ja henkilökohtaisesta kohtaamisesta.

Työmarkkinatuen syyperusteisia saantiehtoja kehitetään niin, että ne tunnistavat paremmin pitkäaikaistyöttömyyden erityisenä elämäntilanteena ja riskinä syrjäytymiselle, jotta etuuteen voidaan liittää osallisuutta ja sosiaalista integraatiota edistäviä palveluja polkuna kohti työllistymistä edistäviä palveluita samoin oikeuksin ja velvoittein. Etuuden lähtökohtana on velvoite osallistua palveluihin, jotka koskevat aktiivista työn hakemista tai koulutukseen, kotoutumiseen, kuntoutukseen ja muihin osallisuutta sekä sosiaalista integraatiota edistäviin palveluihin osallistumista.

Työmarkkinatuen nettotaso saatetaan vastaamaan perustoimeentulotuen perusosan tasoa. Riittävä ja todennettu kotimaisen kielen osaaminen nostaa työmarkkinatuen nykyiselle tasolle.

Sovitellun työttömyysturvaetuuden saajalta voidaan aina edellyttää kokopäivätyön hakemista tai osallistumista TE-palveluiden toimintaan osa-aikaisen työnteon rinnalla.

Yleinen asumistuki

Hallitus toteuttaa asumistuen kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on tukien kohdistuminen tukea eniten tarvitseville ryhmille.

Yleisestä asumistuesta poistetaan 300 euron ansiotulovähennys. Yleisen asumistuen perusomavastuu korotetaan 42 %:sta 50 %:iin. Asumistuen taso tarkistetaan 70 prosenttiin hyväksytyjen asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Asumistuen kuntaryhmät 1 ja 2 yhtenäistetään tasolle 2.

Yleisessä asumistuessa otetaan käyttöön 10 000 € varallisuusraja. Ylittävästä osasta lasketaan 20 prosenttia huomioitaviin vuosituloihin 50 000 € saakka, jonka jälkeen asumistukea ei saa. Varallisuuteen ei lasketa mukaan tuottamatonta omaisuutta kuten autoa, omassa käytössä olevaa kiinteistöä tai kesämökkiä.

Omistusasuntoon ei saa jatkossa yleistä asumistukea.

Yrittäjän asumistuen arvioinnin perusteeksi otetaan YEL-työtulon sijaan kaikki todelliset tulot.

Opiskelijoiden yleisen asumistuen rinnalle selvitetään ja kehitetään yhteisasumista suosiva ja taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto.

Yleisen asumistuen kustannusten osittainen siirto kunnille selvitetään.

Toimeentulotuen perusosaan sisällytetään viiden prosentin omavastuu toimeentulotuen asiakkaan tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrästä.

Perhe-etuudet

Hallitus vahvistaa yhteiskunnan lapsi- ja perhemyönteisyyttä. Hallitus laatii väestöpoliittisen selonteon, jossa tarkastellaan lapsiperheiden hyvinvointia, toimeentuloa, työn ja perheen yhteensovittamista sekä tahattomasti lapsettomien tilannetta. Selonteossa etsitään toimenpiteitä, jotka vaikuttaisivat positiivisesti syntyvyyteen. Selonteossa huomioidaan erityisesti pikkulapsiperheiden, yksinhuoltajien, opiskelijaperheiden ja monilapsisten perheiden erityishaasteet.

Lapsiperheiden toimeentuloa parannetaan nostamalla alle kolmevuotiaiden lapsilisää, lisäämällä lapsilisien yksinhuoltajakorotusta, kehittämällä opiskelijoiden huoltajakorotusta ja korottamalla lapsilisää monilapsisille perheille.

Muu sosiaaliturva

Omaishoidon arvo korostuu ikääntyvässä yhteiskunnassa ja hallitus näkee sen arvokkaana osana suomalaista hyvinvointipalvelua. Omaishoito vahvistaa merkittävästi julkista taloutta. Hallitus tekee puoliväliriiheen mennessä omaishoitolain kokonaisuudistuksen, jossa huomioidaan mm. työ- ja eläkeikäisten omaishoitajien erityistarpeet. Selvitetään omaishoidontuen verotuksen kohtuullistamista. Omaishoidontuen siirtämistä Kelan maksettavaksi selvitetään. Jatketaan omaishoidontuen kriteerien yhtenäistämistä. Omaishoidontukea tulisi pyrkiä tarjoamaan, mikäli se korvaa laitoshoidon. Omaishoitajien vapaiden järjestelyjä ja niiden käytön esteitä sekä muuta tuen tarvetta selvitetään.

Hallitus tunnistaa työelämän muutoksen, jossa yrittäjyys ja palkkatyö eri elämänvaiheissa ja jopa rinnakkain ovat yhä useamman työikäisen tapa ansaita elantonsa. Hallitus valmistelee puoliväliriiheen mennessä mallin yhdistelmävakuutukseksi parantaakseen niiden henkilöiden sosiaaliturvaa, jotka toimivat samaan aikaan yrittäjinä ja palkansaajina.

Työasuntovähennyksen määräaikaista laajentamista perheettömille selvitetään.

Hallitus säilyttää ulosoton suojaosan nykyisellä tasolla, kunnes jatkotoimista on päätetty.

Sosiaalista luototusta vahvistetaan ja se siirretään Kelan hoidettavaksi.

Hallitus selvittää vakuutuslääkäreiden ja hoitavien lääkäreiden osuutta ja yhteistyön kehittämisen tarpeita potilaiden etuuksien paremmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi toteutumiseksi puoliväliriiheen mennessä.

Sisäilmasairastuneiden ja kroonisen väsymysoireyhtymän (ME/CFS-) potilaiden tarvitsemien tukien, sairaus- ja kuntoutusetuuksien toteutumista edistetään.

4.4 Kansainvälinen rekrytointi

Suomen työmarkkinoilla on pula osaavasta työvoimasta. Hallitus vastaa osaajapulaan panostamalla kansainväliseen rekrytointiin ja vahvistaa samalla edellytyksiä talouden kasvuun.

Osaavan ja koulutetun työvoiman vajeeseen puututaan tehokkailla keinoilla muun muassa sujuvoittamalla ulkomaisten tutkintojen tunnustamista ja panostamalla lähtömaakoulutuksiin. Työvoiman kielitaidon turvaamiseksi molempien kotimaisten kielten koulutuksen ja kielitutkintojen tarjontaa ja laatua parannetaan.

Suomen vetovoimaa parannetaan usealla eri toimenpiteellä. Myös ulkomailla asuvien suomalaisten paluumuuttamista takaisin Suomeen helpotetaan.

Vetovoima

Hallitus vahvistaa erityisesti korkeasti koulutettujen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan, vientiteollisuuden ja kausityöntekijöiden työperäisen maahanmuuton osalta positiivista maakuva, työmahdollisuuksien markkinointia sekä tiedottamista rekrytointimahdollisuuksista ulkomailla suomalaisille työnantajille valituista kohdemaista, joista Suomeen tulleet ovat yleensä työllistyneet ja integroituneet hyvin.

Hallitus edistää aktiivisesti työvoiman liikkuvuutta Euroopan unionin sisällä muun muassa panostamalla tiedon levittämiseen Suomessa olevista työ- ja opiskelumahdollisuuksista sekä suuntaamalla kohdennettuja rekrytointitoimia etenkin korkean työttömyysasteen maihin. Kohdistetuina toimin edistetään ulkomailla asuvien suomalaisten maahan paluuta Suomeen.

Kohdemaiden suurlähetystöjen valmiuksia edistää ulkomaisten osaajien rekrytointia vahvistetaan siten, että erityisvastuu prosessista on Business Finlandilla ja ulko-ministeriöllä. Hallitus edistää Suomen maabrändiä kansainvälisillä työmarkkinoilla yhteistyössä muiden Pohjoismaiden kanssa. Muun muassa yhteiskunnan vakaus ja turvallisuus huomioidaan keskeisinä osina hyvää maabrändiä.

Suomalaisten työmarkkinoiden mainetta parannetaan puuttumalla aktiivisesti ja ennakkoon työmarkkinoilla esiintyviin väärinkäytöksiin.

Poikkihallinnollista toimintaohjelmaa (Talent Boost) korkeasti koulutettujen henkilöiden kansainvälisen rekrytoinnin sekä Suomen pitovoiman lisäämiseksi edistetään.

Hallitus selvittää työperusteisen maahanmuuton osalta pitovoimaan vaikuttavat tekijät ja edistää niitä muiden toimijoiden kanssa.

Edistetään ulkomaisten avainhenkilöiden verokannustimia.

Yritykselle tehdään verovapaaksi henkilökuntaeduksi maahantuloprosessiin liittyvät maksut.

Hallitus selvittää opintolainahyvityksen kaltaisen hyvityksen luomista EU/ETA-maiden ulkopuoliselle, suomalaisesta korkeakoulusta tai muusta suomalaisesta oppilaitoksesta valmistuneelle, lukukausimaksua maksaneelle ja Suomessa määräajan työskennelleelle henkilölle.

Koulutus

Lähtömaakoulutukset järjestetään koordinoitusti luotettaviksi todettujen toimijoiden kanssa. Oppilaitosten osaamista ja kokemusta hyödynnetään lähtömaa-, kielikoulutus- ja kotoutumiskoulutusten toteuttamisessa. Lähtömaakoulutuksen laatua parannetaan ja Suomeen töihin tai koulutukseen tulevien henkilöiden koko koulutusprosessi aina lähtötaso-osaamisen kartoituksesta työllistymiseen asti varmistetaan.

Englanninkielisten ammatillisten opintosisältöjen tarjontaa lisätään varmistaen samalla mahdollisuus kotimaisten kielten riittävään opiskeluun. Ulkomailla suoritettujen tutkin-tojen vastaavuusvaatimuksia kevennetään ja tutkintojen yhteneväisyys olennaisilta osiltaan vastaavan suomalaisen tutkinnon kanssa varmistetaan.

Tutkintojen tunnustamisen käsittelyaikoja sujuvoitetaan. Hallitus saattaa voimaan pysyviä ja vaihtoehtoisia malleja ulkomaisten tukintojen täydentämiseksi, esimerkkinä näyttötutkinnot ja lisäkoulutus sekä työpaikoilla tapahtuva oppiminen muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Ulkomailla suoritettun suomi tai ruotsi toisena kielenä -opettajapätevyyden hyväksyminen Suomessa mahdollistetaan, mikäli henkilö on suorittanut opettajatutkintonsa siten, että hänellä on ollut suomen tai ruotsin kieli pääaineena ulkomaisessa yliopistossa.

Molempien kotimaisten kielten koulutuksen ja kielitutkintojen tarjontaa ja laatua parannetaan. Korkeakouluja kannustetaan lainsäädännöllä lisäämään kotimaisten kielten opetuksen tarjontaa ulkomaisille opiskelijoille. Oppilaitoksia ohjataan sisällyttämään työelämässä suoritettavia työssäoppimisjaksoja opiskelijoiden ja työnantajien välisen kohtaanto-ongelman helpottamiseksi.

Englanninkielisten varhaiskasvatuspaikkojen ja perusopetuksen oppilaspaikkojen tarjontaa edistetään sen vaarantamatta kotimaisilla kielillä järjestettävää varhaiskasvatusta ja perusopetusta. Samalla edistetään mahdollisuuksia opiskella kotimaisia kieliä, jotta kotoutuminen ja siirtyminen kotimaisilla kielillä tapahtuvaan varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen helpottuisi. Koulun aloittamista kesken lukuvuoden sujuvoitetaan.

5 Osaava Suomi

Suomen menestys ja kansainvälinen kilpailukyky perustuvat korkeaan osaamiseen. Korkea osaamis- ja koulutustaso vahvistaa yhteiskunnallista resilienssiä ja luo edellytyksiä talouden kasvulle. Suomi on maa, jossa halutaan oppia jatkuvasti uutta. Usko koulutuksen voimaan on vahvistunut.

Suomi on nostettu takaisin maailman osaavimpien kansakuntien kärkeen. Jokaisella on taustasta ja varallisuudesta riippumatta tasa-arvoiset mahdollisuudet kouluttautua ja tavoitella unelmiaan. Jokainen nuori pääsee koulutuksen kautta työelämäänsä. Suomalaisen osaamistaso on käännetty takaisin kasvu-uralle, ja koulutustaso on noussut. Inhimillinen pääoma on lisääntynyt, osaamispääoma on kasvanut, lukutaito, työelämätaidot ja hyvinvointi ovat vahvistuneet.

Suomalainen kulttuuri kaikissa muodoissaan toimii monipuolisena voimavarana kansalaisille, ja sen rooli kansainvälisenä kilpailutekijänä on tunnustettu. Kansalliskielten asema yhteiskunnassa on selkeä, vahva ja suomalaisia yhdistävä. Suomi on kannustava sivistisyhteiskunta ja ylpeä omasta monipuolisesta kulttuuriperinnöstään.

Suomalaisten fyysinen aktiivisuus kääntyy kasvuun jokaisessa ikäryhmässä. Riittävä liikunta kehittää motorisia taitoja ja parantaa hyvinvointia. Liikkuminen auttaa oppimaan ja pitää yllä hyvää mielenterveyttä. Lisäämällä liikettä turvataan tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunta.

Tavoitteet hallituskaudelle

- Varhaiskasvatuksen laatu paranee
- Suomalaisen oppimistulokset ja koulutustaso nousevat
- Perustaitojen osaaminen vahvistuu ja jokainen saavuttaa peruskoulusta riittävät perustiedot
- Sivistys luo edellytyksiä talouden kasvulle
- Koulutus vastaa paremmin työelämän tarpeisiin ja vähentää kohtaanto-ongelmaa
- Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä vähenee
- Kaiken ikäiset suomalaiset liikkuvat enemmän.

Tilannekuva

Koulutusjärjestelmämme on tuottanut erinomaisia oppimistuloksia, lisännyt mahdollisuuksien tasa-arvoa sekä mahdollistanut maksuttoman koulutuksen aina ylimmälle tasolle asti. Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuus ovat korkeasti koulutetut opettajat ja laaja pedagoginen vapaus toteuttaa opetusta.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. Sananvapaudella on keskeinen merkitys länsimaisen sivistyksen, demokratian, tieteen sekä taiteen kulmakivenä. Vahva demokratia edellyttää yhteiskunnan jäsenten laajaa sivistystä.

Laadukas varhaiskasvatus edistää oppimisen edellytyksiä ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyy kuitenkin haasteita, kuten pätevän henkilöstön saatavuus.

Suomalaisten oppimistulokset ovat olleet PISA-tutkimusten mukaan laskusuunnassa vuodesta 2006 alkaen. Erityisesti perustaitojen (luku-, kirjoitus- ja laskutaito) heikkeneminen edellyttää toimenpiteitä. Koronapandemia on osaltaan lisännyt lasten ja nuorten oppimis- ja hyvinvointivajetta. Teknologinen kehitys muuttaa yhteiskuntaa merkittävästi.

Lokakuussa 2022 julkaistu OECD-tutkimus kertoo, että suomalaisten nuorten koulutustaso on laskenut keskitason alapuolelle, kun vielä vuonna 2000 Suomi oli OECD-maiden korkeimpien joukossa.

Suomalaisten liikkuminen on vähentynyt jo vuosikymmeniä. Lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden määrässä sekä toimintakyvyssä tapahtuneet muutokset tarkoittavat, että väestön työ- ja toimintakyvyn tulevaisuudesta on huolehdittava. Suomalaisten liikkumattomuus maksaa arvioiden mukaan 3,2 miljardia euroa vuodessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan yhteiset tavoitteet

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala muodostaa sivistyshallinnon, jolla luodaan edellytyksiä Suomen talouden kasvulle, kilpailukyvyille ja hyvinvoinnille sivistyksen, luovuuden, innovaatioiden ja osaamisen kautta.

Hallituksen tavoitteena on selkiyttää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvaa virastorakennetta, keventää päällekkäistä hallintoa ja vahvistaa virastojen tuloksellista ohjausta Sivistyshallinto 2030 -loppuraportin suuntaisesti huomioiden nykyisten yksiköiden erilaiset tehtävät.

Koulutusjärjestelmän kehittämisessä otetaan nykyistä paremmin huomioon tekoälyn ja digitalisaation mahdollisuudet. Digitalisaation mahdollisuuksia hyödynnetään myös hallinnollisen työn vähentämisessä. Johtamista opetus- ja sivistyssektorilla parannetaan.

Suomalainen koulutusjärjestelmä pärjää kansainvälisesti vertailtuna hyvin. Osaamisemme on kysyntää maailmalla. Hallitus edistää koulutusalan vientiä markkinaehtoisesti.

Kaikki oppilaat ja opiskelijat eivät saa tarvitsemaansa tukea. Oppimisen tukea selkeytetään ja tuen ketju yhtenäistetään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Varhaisella puuttumisella ehkäistään ongelmia, jotka käyvät kalliiksi sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Oppimisen edellytyksiä luodaan ja hyvinvointia vahvistetaan myös kulttuurin ja liikunnan keinoin.

Hallitus vahvistaa oppilaanohjausta kaikilla koulutusasteilla huomioiden erityisesti jatko-opinnot ja työllistymisen. Suomessa koulutusalat ovat vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneet. Jako miesten ja naisten töihin jopa vahvistuu joillain aloilla. Koulutuksen sukupuolen mukaista eriytymistä puretaan kannustamalla yksilöllisiin koulutus- ja uravalintoihin.

Oppilas- ja opiskelijahuollolla on keskeinen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Hallitus edellyttää kuntien ja hyvinvointialueiden tekevän tiivistä yhteistyötä opiskeluhuollon toimivuuden turvaamiseksi. Moniammatillisen tuen piiriin on päästävä matalalla kynnyksellä ja viiveettä. Lisäksi henkilöstön toimivaltuuksia auttaa lapsia ja nuoria vahvistetaan.

Hallitus edistää urheilijoiden kaksoisuraa ja vahvistaa urheiluyläkoulujen, toisen asteen urheiluoppilaitosten ja huippu-urheilijamyönteisten korkeakoulujen asemaa.

Hallitus varmistaa, että koulutusjärjestelmämme tuottaa riittävästi osaamista ja tekijöitä kriittisille aloille huolehtien näin yhteiskuntamme kantokyvystä. Osaamistasoa nostetaan ja varmistetaan, että jokainen suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon ja yhä useampi nuori myös korkea-asteen tutkinnon. Huoltovarmuuden turvaamiseksi ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella on varmistettava, että kriittisten alojen osaamistarpeisiin vastataan riittävästi.

Laadukkaan painetun ja digitaalisen opetusmateriaalin saatavuus varmistetaan molemmilla kansalliskielillä. Hallitus ottaa huomioon ruotsinkielisen koulutuksen erityispiirteet ja kehittämistarpeet. Ruotsinkielinen koulutus Suomessa -raportin toimeenpanoa jatketaan. Kotoperäisten vähemmistökielten, erityisesti saamen kielten, karjalan kielen, romanikielen ja kotimaisten viittomakielten asemaa halutaan vahvistaa. Hallitus selvittää, miten viittomakielisten lasten asemaa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa voidaan vahvistaa.

Hallitus tukee akateemisen tutkimuksen vapautta sekä edistää yhteiskunnallista vuoropuhelua. Sen rooli on tärkeä myös koulujen demokratiakasvatuksessa. Laajaa sananvapautta on tuettava ja ylläpidettävä kaikkialla yhteiskunnassa.

Hallitus luo valtionavustusten digitalisaatiohankkeen alaisuudessa myönnettäville valtionavustuksille selkeät vaikuttavuuskriteerit.

5.1 Oppimisen perusasiat kuntoon

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa pedagogiikka painottuu. Oppimisen tukea on oltava tarjolla yksilöllisesti ja lapsen tarpeita vastaavasti.

Varhaiskasvatuksen osallistumisastetta nostetaan erityisesti yli 3-vuotiaiden lasten osalta. Varhaiskasvatuksen osallistumisaste on Suomessa edelleen muita Pohjoismaita jäljessä, vaikka viime vuosina se on noussut. Erityisiä toimia suunnataan maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumisasteen nostamiseksi varhaiskasvatuksessa. Tämä vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten suomen ja ruotsin kielen osaamista ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Hallitus vakiinnuttaa varhaiskasvatuksen tasa-arvorahoituksen määrärahasen. Näin vahvistetaan varhaiskasvatuksen laatua, tasoitetaan oppimiseroja sekä ehkäistään segregaatiota.

Hallitus uudistaa varhaiskasvatuksen palvelusetelitä koskevan lainsäädännön. Varhaiskasvatuksen palvelusetelitä koskeva lainsäädäntö siirretään opetus- ja kulttuuri-ministeriöön, kuten varhaiskasvatustalain uudistettaessa oli tavoitteena. Hallitus arvioi lasten hoidon tukien kokonaisuuden huomioiden perheiden valinnanvapauden. Tavoitteena on, että yhä useampi perhe voisi valita erilaisten varhaiskasvatuksen muotojen välillä tasapuolisemmin.

Yksityisen hoidon tuen piirissä olevien lasten osuus nostetaan hallituskauden aikana vähintään tasolle, jolla se oli vuonna 2011. Tämä toteutetaan korottamalla yksityisen hoidon tuen hoitorahaa.

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa palataan ilmoitusmenettelyyn, jotta kevennetään palveluiden järjestäjien hallinnollista työtä. Toiminnan käynnistäminen edellyttäisi, että aluehallintovirasto on tarkastanut toimipaikan.

Hallitus varmistaa, että varhaiskasvatusta valvotaan niin julkisesti kuin yksityisesti järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Hallitus sitoutuu varhaiskasvatuslain mukaiseen lapsen oikeuteen pedagogisesti johdettuun ja toteutettuun varhaiskasvatukseen. Hallitus vahvistaa alan veto- ja pitovoimaa kehittämällä työoloja ja varhaiskasvatuksen laatua. Varhaiskasvatuksen opettajien aloituspaikkoja lisätään yliopistoissa. Joka vuosi on koulutettava vähintään 1 400 uutta varhaiskasvatuksen opettajaa molempien kansalliskielten tarpeet huomioiden.

Hallitus turvaa jo alalla työskenteleville erilaiset mahdollisuudet pätevöityä varhaiskasvatuslain mukaisiin tehtäviin muunto- ja monimuotokoulutuksella.

Hallitus selkiyttää sosionomien roolia varhaiskasvatuksessa ja lisää varhaiskasvatuksen sosionomien koulutusta. Varhaiskasvatuksen johtajan tehtävässä toimiminen mahdollistetaan myös varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK-tutkinnolla huolehtien riittävästä pedagogisesta ja didaktisesta osaamisesta.

Lasten kielenoppimista tuetaan varhaiskasvatuksesta alkaen vahvistamalla ja laajentamalla kielikylpy- ja kielisuihkutoimintaa. Koulutetaan lisää kielikylpyopettajia, jotta voidaan vastata lapsiperheiden kiinnostukseen kielikylpyä ja kielisuihkuja kohtaan.

Esi- ja perusopetus

Tulevaisuudessa on keskityttävä perustaitojen ja -valmiuksien parantamiseen ja siirryttävä vakaaseen perusrahoitukseen. Jokaisella peruskoulun päättävällä nuorella on oltava riittävät perustiedot ja -taidot toisen asteen opintoihin. Oppilailla ja opettajilla on oltava työrauha keskittyä oppimiseen ja opettamiseen.

Hallitus käynnistää laaja-alaisen peruskoulun tulevaisuustyön peruskoulun kehittämistarpeiden arvioimiseksi. Peruskoulua kehitetään pitkäjänteisesti tieto- ja tutkimusperusteisesti laaja-alaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Erityisen huolestuttavia ovat koko 2000-luvun ajan heikentyneet oppimistulokset. Työn tavoitteena on koota laajasti tutkijoita sekä eri alojen ja koulutuskentän asiantuntijoita arvioimaan peruskoulun kehittämistarpeita. Työn tueksi perustetaan parlamentaarinen seurantaryhmä. Tarvittavat lainsäädäntömuutosesitykset sekä muut toimenpiteet valmistellaan vuoden 2025 loppuun mennessä.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu päättyy vuonna 2025. Kokeiluryhmän seurantatutkimusta jatketaan peruskoulun loppuun asti. Kokeilun päätyttyä hallitus arvioi kokeilun tulokset ja valmistelee jatkotoimet.

Hallitus panostaa perustaitojen oppimiseen antamalla lisää aikaa ja työrauhaa opettajille ja oppilaille. Hallitus kasvattaa perusopetuksen vähimmäistuntimäärää 2–3 vuosiviikkotunnilla laajentamatta opetussuunnitelmaa. Lisäyksellä tavoitellaan lisätunteja erityisesti alakoulun vuosiluokille luku-, kirjoitus- ja laskutaidon opettamiseen. Lisäykset jätetään toteutettavaksi paikallisin päätösin.

Hallitus vakiinnuttaa perusopetuksen tasa-arvorahoituksen määrärahatason. Näin vahvistetaan perusopetuksen laatua, tasoitetaan oppimiseroja sekä ehkäistään segregatiota. Opetusryhmien kohtuulliseen kokoon kiinnitetään huomiota, jotta oppiminen mahdollistuu ja perustaidot taataan. Hallitus kannustaa kuntia toteuttamaan painotettua opetusta segregatiion ehkäisemiseksi. Hallitus edistää vieraskielisten lasten kiinnittymistä myös ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen ja koulutukseen.

Hallitus uudistaa kolmiportaista tukea koskevan lainsäädännön siten, että tavoitteena on turvata riittävä tuki sekä vähentää opetushenkilöstön hallinnollista taakkaa. Oppimisen tukea on oltava tarjolla yksilöllisesti ja oppilaan tarpeita vastaavasti. Tuen muodot ovat valtakunnallisesti yhtenäiset, selkeät ja monipuoliset. Tarpeellinen pienryhmäopetus sekä erityisluokissa annettava opetus on myös mahdollista. Huolehditaan erityisopettajien riittävästä koulutusmäärästä.

Hallitus toteuttaa osaamistakuun, joka tarkoittaa vähimmäisosaamistason määrittelyä ja sen saavuttamista edettäessä peruskoulussa luokalta seuraavalle. Erityistä huomiota kiinnitetään peruskoulun toisen ja kolmannen luokan nivelvaiheeseen, yhdeksänteen luokkaan ja päättöarviointiin. Tavoitteena on varmistaa jokaiselle nuorelle riittävät perustaidot, joilla pärjää jatko-opinnoissa. Selvitetään mahdollisuus laajentaa joustava perusopetus toteutettavaksi jokaisessa kunnassa, jotta oppilailla on mahdollisuus saada suoritettua perusopetuksen oppimäärä.

Hallitus sitoutuu LUMA-strategian toimeenpanoon, jotta oppilaiden luonnontieteelliset matemaattiset valmiudet vahvistuvat. Vahva teknillinen ja luonnontieteellinen osaamis pohja on kriittistä elinkeinoelämän uudistumisessa, erityisesti tieteen ja teknologian murroskohdissa sekä nykyisessä, nopeasti kehittyvässä ja monimutkaistuvassa kansainvälisessä kilpailuasetelmassa.

Hallitus mahdollistaa kielenopetuksen ja -opiskelun varhaistamisen, laajentamisen ja monipuolistamisen. Varmistetaan, että kielenopetukseen on varattu riittävästi tuntiresursseja.

Hallitus arvioi etäopetuksen hyödyntämisen mahdollisuuksia nykyistä laajemmin perusopetuksessa tarkkarajaisesti säädettyinä esimerkiksi valinnaisten kielten opetuksessa.

Hallitus arvioi S2-opetuksen (suomi tai ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus) toimivuutta. Vieraskielisten lasten määrän kasvu on huomioitava osana perusopetuksen kehittämistä. Lisäksi mahdollistetaan valmistavan opetuksen jatkuminen kahteen vuoteen tilanteissa, joissa se arvioidaan tarpeelliseksi riittävien kielellisten valmiuksien varmistamiseksi. Tälle varataan riittävä rahoitus.

Hallitus vahvistaa opettajien ja rehtoreiden toimivaltuuksia puuttua opetusta häiritsevään ja kouluaikana tapahtuvaan toimintaan. Hallitus tekee tarvittavat lainsäädäntömuutokset, joilla voidaan nykyistä tehokkaammin rajoittaa esimerkiksi mobiililaitteiden käyttöä koulupäivän aikana ja näin vahvistaa oppilaiden keskittymistä opetukseen.

Kouluväkivallan ennaltaehkäisyssä ja väkivaltatilanteisiin puuttumisessa otetaan käyttöön yhtenäiset suunnitelmat ja toimintamallit hyödyntäen olemassa olevia toimintamalleja, kuten Etelä-Karjalan mallia. Hallitus vahvistaa aluehallintovirastojen toimivaltuuksia koulujen laillisuusvalvonnessa.

Hallitus turvaa jokaisen lapsen oikeuden turvalliseen oppimisympäristöön ja koulu-rauhaan. Hallitus vahvistaa kiusaamisen uhriksi joutuneen oppilaan oikeusturvaa sekä mahdollisuutta jatkaa omassa koulussaan.

Hallitus luo varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen järjestäjille järjestämiseen liittyvät kriteerit, jotta varmistetaan jokaisen lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen asuinpaikasta riippumatta. Varhaiskasvatus ja perusopetus säilyvät jatkossakin kuntien järjestämisvastuulla. Lisäksi arvioidaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatukriteerien päivittämistä.

Koulujen kasvatustehtävään kuuluu varmistaa, että suomalainen kulttuuriperintö välittyy uusille sukupolville. Tähän sisältyy myös koulujen juhlaperinteiden vaaliminen kevät- ja joulujuhlineen. Koulut pidetään turvallisen kasvun paikkoina.

Yksityisten koulutuksen järjestäjien kotikuntakorvaus nostetaan 100 prosenttiin ja yhdenmukaistetaan järjestäjien velvollisuudet. Varmistetaan, että järjestämisluvut mahdollistavat jatkossakin toiminnan pitkäjänteisen toteuttamisen.

Hallitus laatii selvityksen TUVA-koulutuksen toimivuudesta. Arvioidaan, miten koulutus auttaa lukioon ja ammatilliseen hakeutuvia sekä tukee perustaitojen vahvistumista. TUVA-koulutuksen vaatimuksia kevennetään niin, että koulutusta voidaan järjestää osatoteutuksena. Hallitus mahdollistaa oppivelvollisuuden suorittamisen myös työpajatoiminnassa.

Lisätään oppivelvollisille suunnattua nivelvaiheen koulutusta kaksinkertaistamalla Kansanopistojen Opistovuosi -koulutuksen aloituspaikkojen määrää.

5.2 Toiselta asteelta tiedot ja taidot eteenpäin

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen keskeinen tavoite on varmistaa laaja-alainen yleissivistys sekä tuottaa opiskelijoille jatko-opintokelpoisuus. Lukiokoulutusta kehitetään tulevaisuudessakin omana koulutusmuotonaan, jolla on oma toimintaa ohjaava lainsäädäntö sekä rahoitusjärjestelmä.

Lukiokoulutuksessa panostetaan opintojen ohjaukseen ja moniammatilliseen tukeen siten, että jokainen oppilas saa tarvitsemansa tuen siirtyäkseen koulupolulla eteenpäin. Tukea on kohdistettava erityisesti niille nuorille, jotka ovat vaarassa jäädä jälkeen opetuksessa.

Hallitus on sitoutunut pitämään kiinni toisen asteen duaalimallista eli lukioden ja ammatillisen oppilaitosten järjestämästä koulutuksesta. Koulutuksen raja-aitojen purkaminen ei saa johtaa siihen, että koulutusten erityispiirteistä luovuttaisiin. Yhteistyötä tehdään tarkoituksenmukaiseksi katsotuilla tavoilla. Koulutuksilla on myös erilaiset tehtävät, mikä on ollut keskeinen osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Hallitus huolehtii, että erityisen koulutustehtävän lukioita on maassamme riittävästi molemmat kansalliskielet huomioiden.

Lukiokoulutuksen järjestäminen turvataan alueilla, joilla lasten ja nuorten määrä vähentyy voimakkaasti. Hallitus uudistaa lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän vastaamaan paremmin lukiokoulutuksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Rahoitusmallin muutoksista tehdään kattavat vaikutusarvioinnit ja niiden pohjalta valmistellaan hallituksen esitys vuoden 2025 loppuun mennessä. Rahoitusmallin muutokset toteutetaan riittävän pitkällä siirtymäajalla. Tavoitteena on säilyttää kattava lukioverkko. Uudistetaan lukion rahoitukseen kuuluva pienten lukioden lisä tukemaan koulutuksen saavutettavuutta ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista. Edistetään kuntien välisen rahoitusvastuun tasapuolista jakautumista kotikunnan mukaan.

Mahdollistetaan englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen tiukasti rajatuin kriteerein. Varmistetaan, että englanninkielinen koulutustarjonta ei uhkaa kansalliskielistä koulusivistystä, vaan vahvistaa Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten toimijoiden ja paluumuuttajien joukossa.

Luodaan lukiodiplomeille valtakunnallinen kriteeristö ja mahdollistetaan yhden pakollisen ylioppilaskokeen korvaaminen lukiodiplomilla. Yhden viidestä ylioppilaskokeesta voisi jatkossa korvata lukiodiplomilla.

Hallitus säättää lukiolaisten oikeudesta tukiopetukseen. Näin varmistetaan riittävä tuki lukio-opinnoissa etenemiseen jokaiselle opiskelijalle.

Hallitus selvittää ja arvioi mahdollisuuden toteuttaa liikunnanopetus viikoittaisena oppiaineena koko koulutuksen ajalle.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on varmistaa jokaiselle opiskelijalle riittävät ammatilliset ja sivistykselliset valmiudet sekä työelämätaidot siirtyä opintojen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin. Ammatillisen koulutuksen reformilla lisättiin työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja pyrittiin varmistamaan opintojen henkilökohtaistaminen, jotta opiskelijoiden tarpeet voitaisiin huomioida paremmin. Ammatillinen koulutus on keskeisessä roolissa myös TE2024-uudistuksessa erityisesti osaamisen päivittämisessä.

Tällä hetkellä ammatillisen perustutkinnon suorittaneista useampi kuin joka kymmenes jää valmistumisensa jälkeen työttömäksi. Aikuisille suunnattu ammatillinen koulutus painottuu pitkäkestoiseen perustutkintokoulutukseen, mikä rajoittaa koulutukseen osallistuvien määrää.

Koulutuksen keskeyttämistä toisella asteella vähennetään määrätietoisesti. Tavoitteena on, että jokaisella toiselle asteelle tulevalle on opiskelun taidot, motivaatio ja kokemus oman alan löytämisestä. Varmistetaan, että jokainen opiskelija saa lain edellyttämät henkilökohtaiset suunnitelmat.

Hallitus uudistaa ammatillisen koulutuksen rahoitusmallia. Koulutuksen järjestäjien kannustimia vahvistetaan siten, että opiskelijat suorittavat opintoja, valmistuvat, työllistyvät ja siirtyvät jatko-opintoihin valmistumisen jälkeen. Vaikuttavuusrahoituksen mittaristoa kehitetään ja sen seurantaa ajantasaisesti. Rahoitusmalliin luodaan kannusteita myös ohjata opiskelijoita suorittamaan tutkintoja pienempiä osaamiskokonaisuuksia, joilla vastataan jatkuvan oppimisen edellytysten vahvistamiseen ja alueelliseen

työvoimatarpeeseen. Hallitus uudistaa ammatillisen koulutuksen toiminnan ohjausta vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta vahvistaen sekä järjestäjäneutraaliteetti varmistuen. Ruotsinkielisen ammatillisen koulutuksen erityispiirteet huomioidaan.

Ammatillisen koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan, jotta ammatillinen koulutus vastaisi paremmin työelämän tarpeisiin. Uudistetaan koulutuksen tarjonta vastaamaan nykyistä paremmin työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin, vienti- ja teollisuusmaakuntien tarpeet huomioiden.

Hallitus turvaa riittävän lähiopetuksen määrän. Turvataan erityisesti oppivelvollisuuskoulutuksessa olevien ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden oikeus riittävään lähiopetuksen määrään, työpaikkaohjaamiseen sekä tarvittavaan oppimisen tukeen.

Englanninkielisten ammatillisten opintosisältöjen tarjontaa lisätään ja samalla varmistetaan mahdollisuus kotimaisten kielten riittävään opiskeluun. Kevennetään ulkomailla suoritettujen tutkintojen vastaavuusvaatimuksia ja varmistetaan tutkintojen yhteneväisyys olennaisilta osiltaan vastaavan suomalaisen tutkinnon kanssa. Sujuvoitetaan tutkintojen tunnustamisen käsittelyaikoja.

Hallitus avaa ammatillisen koulutuksen järjestäjille mahdollisuuden myydä tutkintoon johtavaa koulutusta markkinoilla kansalaisille vastaavalla tavalla kuin korkeakoulutuksessa. Tilauskoulutuksella vastataan erityisesti osaajapulaan, kun tutkintoon johtavaa koulutusta voidaan myydä markkinoilla.

Palautetaan liikunnan ja terveystiedon oppiaine tutkintojen perusteisiin.

Hallitus edistää koulutussopimuksen sekä oppisopimuskoulutuksen käyttöä. Selvittää mahdollisuuksia oppisopimuskoulutuksen korvauksen porrastamiseen opintojen edetessä.

Hallitus vahvistaa toisen asteen urheiluoppilaitosten asemaa. Vakiinnutetaan ammatillisten urheiluoppilaitosten rahoitus.

5.3 Korkea osaaminen ja sivistys tulevaisuuden perustana

Korkeakoulutus ja tiede

Hallitus sitoutuu siihen, että korkeakoulujärjestelmämme perustuu jatkossakin duaalimalliin eli yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen järjestämään koulutukseen. Molemmilla koulutusmuodoilla on oma keskeinen tehtävänsä osana koulutusjärjestelmäämme.

Hallitus sitoutuu toimeenpanemaan parlamentaarisen TKI-työryhmän ehdotukset siitä, miten Suomen T&K-toiminnan rahoitus nostetaan neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että erityisesti alkuvaiheessa rahoituksella varmistetaan TKI-osaajien kouluttaminen ja huolehditaan korkeakoulujen perusrahoituksesta. Vahvistamalla tutkimus- ja innovaationeuvoston (TIN) asemaa varmistetaan, että TKI-toiminnan koordinaatio on riittävää ja lisärahoitus kohdentuu tarkoituksenmukaisesti. Koulutus-, tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää tarkastellaan kokonaisuutena. Tutkimusinfrastruktuurien rahoitusta lisätään osana tutkimusrahoituksen kasvattamista neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Hallitus sitoutuu suurteholaskennan kapasiteetin jatkuvuuden varmistamiseen (EuroHPC-supertietokoneen hankinta).

Yliopistoja kehitetään sivistysyliopistomallin perusteella. Sen mukaan yliopistojen keskeinen tehtävä on kasvattaa kriittiseen ja analyyttiseen ajatteluun. Myös pienillä akateemisilla oppiaineilla on oma paikkansa suomalaisessa yliopistomaailmassa. Akateemisella tutkimuksella ja tieteellä on itseisarvo.

Yliopistojen tehtävänä on myös löytää uusia ratkaisuja aikamme suuriin kysymyksiin. Esimerkiksi suomalaisen luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, energiateknologinen murros, digitalisaatio ja väestörakenteen muutos vaativat uudenlaisia ratkaisuja, joita on mahdotonta synnyttää ilman huippuluokan tutkimusta. Korkealaatuisen akateemisen tutkimuksen turvaamiseksi korkeakouluissa tuetaan ja vahvistetaan poikkitieteellistä, avointa akateemista keskustelukulttuuria ja ennakkoluulotonta innovaatioajattelua. Kriittinen tutkimustieto ja erityisasiantuntemus nähdään myös huoltovarmuus- ja turvallisuuskysymyksinä. Turvataan kotimaisten tieteellisten julkaisukanavien toiminta ja mahdollistetaan tieteellisten artikkeleiden avoin julkaiseminen niissä ja siten tutkitun tiedon saatavuus kansalliskielillä.

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on vastata työelämän nopeasti uudistuviin osaamistarpeisiin, tukea yritysten uudistumista ja nostaa väestön osaamis- ja koulutustasoa. Ammattikorkeakouluilla on tärkeä rooli alueiden elinvoiman kehittäjinä ja työ- ja elinkeinoelämän uudistajina. Ammattikorkeakouluilla on keskeinen tehtävä vastata osaajatarpeisiin eri toimialoilla. Ne ovat tärkeässä roolissa, jotta voimme saavuttaa tavoitteen nuorten aikuisten koulutustason vahvistamisesta.

Hallitus jatkaa korkeakoulujen profiloitumisen tukemista, jotta voimavarat käytettäisiin mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Korkeakouluja kannustetaan löytämään tutkimusalat, joilla ne voivat tavoitella maailman kärkeä omilla vahvuusalueillaan. Korkeakouluja kannustetaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Korkeakoulujen

autonomiia tuetaan, mutta koordinoitua tarvitaan. Koulutuskentän yhteistyön mahdollisuuksia hyödynnetään tehokkaammin ottaen huomioon alueelliset ja kielelliset näkökohdat.

Hallitus sitoutuu tekemään toimenpiteitä, joilla korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Laaditaan suunnitelma toimenpiteistä, joilla edetään kohti tavoitetta nostaa Suomen korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä OECD:n kärkimaiden tasolle.

Hallitus sitoutuu lisäämään korkeakoulujen aloituspaikkoja. Suomen koulutustason nostaminen edellyttää aloituspaikkojen lisäämistä edelleen merkittävästi, koska vuosien saatossa meille on muodostunut perusteetonta hakijasumaa. Uusia aloituspaikkoja suunnataan erityisesti kasvukeskuksiin ja sinne, missä aloituspaikkojen määrä suhteessa nuoriin on alhainen, sekä aloille ja alueille, joilla ennakoitaan merkittävää työvoimapulaa. Aloituspaikkojen suuntaamisessa huomioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja kasvatusalan tarpeet sekä vienti- ja teollisuusmaakuntien tarpeet. Ruotsinkielisestä lääketieteellisestä koulutuksesta huolehditaan selvittämällä yhteistyön lisäämistä Ruotsin kanssa nykyisten lääketieteellisten tiedekuntien puitteissa. Korkeakouluilla on merkittävä rooli alueen kehittymiselle ja houkuttelevuudelle. Turvataan yliopistokeskusten rooli alueellisessa koulutustarjonnassa ja TKI-toiminnassa.

Korkeakoulutettujen määrän kasvattamista koskevan tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että nykyistä suurempi osuus koulutuksesta on koulutustasoa nostavaa. Hallitus käynnistää toimenpidekokonaisuuden korkeakoulutuksen tarpeettoman kasautumisen ehkäisemiseksi. Arvioidaan aloituspaikkojen kohdentamista ensimmäistä tutkintoon suorittaville niin, ettei se tarpeettomasti hidasta koulutukseen hakeutumista tai heikennä alanvaihdon mahdollisuutta. Toimenpiteet valmistellaan mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään vuoden 2024 kehysriihen mennessä.

Koulutustason nostamiseksi korkeakoulutusta on suunnattava aiempaa voimakkaammin ensimmäistä tutkintoon suorittaville. Hallitus etenee kohti EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksujen täyskattaisuutta. Hallitus arvioi valtakunnallisen apurahajärjestelmän luomisen sekä nimellisen hakemusmaksun käyttöönottoa. Jotta kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden määrä edelleen kasvaisi, lisätään kannusteita jäädä Suomeen töihin valmistumisen jälkeen.

Hallitus vahvistaa koulutuksen läpäisyä. Korkeakoulujen rahoitusmallia arvioidaan niiltä osin kuin muutoksilla voidaan parantaa korkeakoulujen kannustimia varmistaa, että opiskelijat valmistuvat tavoiteajassa. Alumniverkostoja ja ulkopuolista rahoitusta kehitetään.

Vahvistetaan avoimen korkeakouluopetuksen roolia väylänä osaamisen kehittämisessä. Jotta monipuolinen osaamisen kehittäminen eri aloilla avoimen korkeakouluopetuksen kautta on mahdollista, lisätään koulutuksen järjestäjän mahdollisuuksia periä nykyistä korkeampia maksuja, jotka vastaavat paremmin koulutuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia.

Hallitus selvittää ylioppilaskuntien pakkojäsenyydestä luopumista vastaamaan paremmin perustuslaissa suojattua yhdistymisvapautta. Asiasta tehdään päätökset selvityksen pohjalta kevään 2024 aikana.

Tarkastellaan mahdollisuutta suorittaa suomen ja ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittava tutkinto osana yliopisto-opintoja.

Hallitus tunnistaa yksityisten valtionapuarkistojen merkityksen osana kansallista tutkimus- infrastruktuuria ja turvaa niiden toimintaedellytykset. Hallitus turvaa kulttuuriperinnön säilymistä digitoinnin avulla.

Osaajapulaan vastaaminen ja jatkuva oppiminen

Julkisten palveluiden osalta laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä varhaiskasvatuksen saatavuus on jo vaarantunut. Myös opetusala uhkaa osaajapula. Haaste osaajapulaan ei ole pelkästään koulutuspoliittinen kysymys, vaan laajempi eri politiikan lohkoja koskeva ongelma. Hallitus lisää jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon alalla sekä kasvatusaloille.

Hallitus edistää Talent Boost -ohjelmaa. Ohjelman puitteissa vahvistetaan Suomessa vaadittavan ammattipätevyyden ja kansalliskielten koulutusta erityisesti työvoimapula-aloilla. Vakinaistetaan projekteissa kehitetyt ulkomailla koulutettujen sairaanhoitajien pätevöittämissä koulutusten toimintamallit osaksi ammattikorkeakoulujen perustoimintaa.

Suomen ja/tai ruotsin kielen opettaminen maahan muuttaville ja jo muuttaneille vaatii uudistuksen, joka ulottuu kaikille koulutusasteille. Samalla on varmistettava, että kielenopetus integroituu nykyistä paremmin työmarkkinoille tai jatko-opintoihin valmistavaan koulutukseen. Säädetään velvoite jatkaa kielikoulutuksen antamista, jos koulutuksen kielitaitovaatimus esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa ei täyty.

Yhteiskunnassa jo olemassa olevaa käyttämätöntä osaamispotentiaalia hyödynnetään paljon nykyistä paremmin. Muun muassa piilotyöttömien, osatyökykyisten ja vammaisten ihmisten osallisuutta ja osaamista vahvistetaan. Huomioidaan suomalaiset paluumuuttajat. Työkykyiset ja -haluiset eläkeläiset ovat myös alihyödynnetty ryhmä.

Aikuisten tutkintokoulutusta suunnataan erityisesti koulutustasoa nostavaan tai työmarkkina-asemaa parantavaan koulutukseen. Hallitus lisää jatkuvan oppimisen tarjonnan markkinalähtöisyyttä ja poistaa esteitä yksityisen rahoituksen kasvattamiselta. Ammatillisen koulutuksen sekä korkeakoulujen rahoitusjärjestelmän on tuettava myös tutkintoja pienempien osaamiskokonaisuuksien suorittamista. Koulutusjärjestelmän rahoituksen on kannustettava tällaisten opintokokonaisuuksien tarjoamiseen. Suunnittelu on tehtävä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa, jotta osaaminen vastaa tarpeeseen. Koulutuksen suuntaamisessa otetaan huomioon työvoimapolitiittinen tarveharkinta.

Tunnistetaan vapaan sivistystyön merkitys osaamisen lisäämisessä ja harrastamisessa. Hallitus kasvattaa omavastuuosuutta aikuisten harrastusmuotoisessa toiminnassa vapaassa sivistystyössä.

Opintotuki

Opintotuen tavoitteena on mahdollistaa ensisijaisesti täysipäiväinen opiskelu. Hallitus käynnistää opintotuen kokonaisuudistuksen. Opintotukea on kehitetty pirstaleisesti koko 2000-luvun. Opintotuen kokonaisuudistuksessa käydään läpi opintorahan taso, opintolainan suuruus ja opintolainahyvityksen määrä, vapaiden tulojen rajat, perheellisten opiskelijoiden asema ja asumisen tukeminen. Tulorajojen riittävyyttä ja mahdollisuutta nostaa niitä arvioidaan puoliväliriihen yhteydessä. Selvitetään myös oppisopimuskoulutusten ja opintotuen parempi yhteensovittaminen.

Tavoitteena on turvata opiskeluaikainen toimeentulo, vahvistaa opintotuen kannustinelementtejä sekä tukea opintojen läpäisyä tavoiteajassa.

5.4 Kulttuuri, liikunta ja nuoret

Kulttuuri

Taiteella ja kulttuurilla on itseisarvo. Monipuolinen ja arvostettu taide- ja kulttuurielämä on sivistysvaltion tunnusmerkki. Kulttuurilla on suuri merkitys kansalaisten resilienssille, kokonaisturvallisuudelle sekä kansalliselle yhteenkuuluvuuden tunteelle. Kulttuurialan kasvu tukee koko yhteiskuntaa vahvistaen sen hyvinvointia, luovuutta ja kestävyyttä.

Luovilla aloilla sekä tapahtuma-alalla on merkittävä työllisyys- ja kasvupotentiaali. Ala on yrittäjyyteen nojaava. Kulttuuri- ja taidetapahtumat luovat ympärilleen sekä taloudellista että henkistä lisäarvoa. Suomessa on laajaa ja tasokasta osaamista taiteiden ja kulttuurin osa-alueilla. Luovien alojen osuus bruttokansantuotteesta on kuitenkin Suomessa selvästi jäljessä sekä muita Pohjoismaita että EU:n keskiarvoa.

Hallitus laatii kulttuuripoliittisen selonteon. Selonteon yhteydessä hallitus toteuttaa poikkihallinnollisen luovien alojen kasvustrategian.

Edistetään suomalaisen taiteen, kulttuurin ja luovien alojen kansainvälistymistä parantamalla Creative Finlandin toimintaedellytyksiä yhteistyössä ulkoministeriön kanssa. Suomalaisen taiteen sekä luovien alojen yritysten kansainvälistymisen edellytyksiä parannetaan ja kulttuurialan roolia maakuvatyössä vahvistetaan. Kehitetään kasvua vauhdittavia malleja av-alalle sekä muille toimialoille, kuten kirjallisuuteen ja musiikkiin.

Hallitus rakentaa opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalojen välille pysyvät yhteistyön käytännöt kulttuuri- ja taidealojen elinvoimaa edistävien toimien koordinoimiseksi yhteistyössä alan toimijoiden ja edustajien kanssa.

Hallitus vahvistaa opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön välistä yhteistyötä. Tavoitteena on esimerkiksi kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan laajempi hyödyntäminen ennaltaehkäisevässä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyys-turvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään freelancereiden asemaan. Huolehditaan taiteen vapaudesta, tekijöiden hyvinvoinnista, osaajien riittävydestä ja työmarkkinan toimivuudesta.

Lasten ja nuorten lukutaitoa vahvistetaan. Jatketaan lukutaitostrategian toimeenpanoa ja laajennetaan Lukuliikettä, jonka tavoitteena on kaikenikäisten lukutaidon edistäminen. Vakiinnutetaan Lukulahja lapselle -malli eli neuvolan kautta jaettava kirjakassi jokaiselle syntyvälle lapselle. Hallitus vahvistaa lastenkulttuurin saavutettavuutta.

Kirjastopalveluiden saavutettavuudesta huolehditaan hyödyntäen myös omatoimilainautta ja kirjastoautoja. Toteutetaan e-kirjojen lainauskorvaus sekä edistetään kansallisen e-Kirjaston perustamista.

Hallitus uudistaa taiteen perusopetusta koskevan lainsäädännön. Tavoitteena on opetuksen saavutettavuuden parantaminen eri taiteenalat huomioiden.

Arvioidaan tekijänoikeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen tarve tekijänoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyden sekä lainsäädännön selkeyden ja ymmärrettävyyden vahvistamiseksi kansallinen liikkumavara huomioon ottaen. Ahvenanmaan erityistarpeet arvioidaan tekijänoikeuslainsäädännössä yhdessä Ruotsin viranomaisten kanssa.

Arvioidaan tilausohjelmalveluille asetettavan maksuvelvoitteen käyttöönoton taloudellisia vaikutuksia audiovisuaalisille markkinoille ja alan kasvumahdollisuuksille.

Valtio osallistuu kansallisesti merkittävien kulttuurirakennusten uudisrakennus- ja peruskorjaushankkeisiin.

Liikunta ja huippu-urheilu

Riittävä liikunta on osa terveellistä elämäntapaa. Liikunta vahvistaa hyvinvointia ja parantaa toimintakykyä sekä auttaa oppimaan uutta. Liikunnallinen elämäntapa omaksutaan helpoiten jo varhaislapsuudessa, minkä vuoksi on keskeistä tukea lapsuudessa tapahtuvaa liikkumista. Hallitus laatii kaikki hallinnonalat kattavan kansallisen liikunnallisen elämäntavan ja toimintakykyohjelman. Ohjelman puitteissa edistetään Liikkuvat-ohjelmia sekä luodaan uusia toimintamalleja.

Tasa-arvoisesta mahdollisuudesta liikunnan harrastamiseen huolehditaan ja tasa-arvon toteutumista liikunnan tukemisessa edistetään. Avustusprosessien digitalisaatiota vauhditetaan ja avustustoiminnan vaikuttavuutta vahvistetaan. Kehitetään vastuullista ja kaikille avointa kansalaisjärjestötoimintaa. Varmistetaan, että harrastaminen on jokaiselle turvallista. Ehkäistään ja puututaan epäasialliseen kohteluun. Vakinaistetaan ja laajennetaan Et ole yksin -toiminta.

Vapaaehtois- ja talkootyö on liikunnan harrastamisen kivijalka. Urheiluseurat vahvistavat yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Liikunnalla on tärkeä rooli myös osana maahanmuuttajien kotoutumista. Hallitus turvaa liikunnan vapaaehtoistyön varmistaen, ettei tarpeeton byrokratia ole este seurojen ja järjestöjen toiminnalle tai tapahtumien järjestämiselle.

Huippu-urheilijat tarjoavat sekä innostavia esikuvia että suuria elämyksiä, jotka vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tämä on tärkeää erityisesti lasten kannustamisessa urheilun pariin. Parannetaan urheilijoiden edellytyksiä edetä ammattimaisesti maailman huipulle.

Hallitus helpottaa urheilu-uran sekä opiskelun ja työn yhteensovittamista. Hallitus korjaa urheilijoiden sosiaali-, työttömyys- ja eläketurvan puutteita. Urheilupainotteisia ammatillisia oppilaitoksia kohdellaan yhdenvertaisesti urheilulukioiden kanssa. Hallitus varmistaa Olympiarahaston jatkon. Ylimääräiset urheilijaeläkkeet mahdollistetaan kaikille kriteerit täyttävälle.

Suomi kasvattaa entisestään rooliaan kansainvälisenä liikunta- ja urheilutapahtumien järjestäjänä.

Nuorisotyö ja -politiikka

Nuorisotyön ja -politiikan tavoitteena on luoda edellytyksiä nuorten hyvään elämään. Kansakuntamme menestys riippuu siitä, miten meidän nuorillamme menee.

Nuorten hyvinvointi on aiempaa polarisoituneempaa: yhä useampi nuori voi entistä paremmin, mutta pahoinvoivat nuoret voivat aiempaa huonommin. Nuorten syrjäytyminen ja pahoinvoinnin kasvu ovat yhteiskuntamme suurimpia haasteita.

On selvää, että mitä varhaisemmassa vaiheessa tunnistetaan syrjäytymisriskit, sitä tehokkaammin niihin voidaan puuttua. On sekä yksilön että yhteiskunnan etu, että syrjäytymistä ennaltaehkäistään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Nuorten mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet. Joka neljännellä nuorella on mielenterveyden ongelmia. Alaikäisten tekemät vakavat rikokset ovat raaistuneet ja lisääntyneet. Tähän liittyy myös uudenlaisia ilmiöitä, kuten jengiytyminen. Digilaitteiden käytön lisääntyminen on tuonut mukanaan haasteita niin keskittymiskyvylle kuin fyysiselle aktiivisuudelle. Nämä kaikki vaativat uudenlaisia ratkaisuja sekä otetta nuorisotyön ja -politiikan johtamiseen.

Koronapandemian vaikutukset kohdistuivat erityisesti nuoriin. Koronan aiheuttamaa ja pahentamaa nuorten hyvinvointi- ja oppimisvajetta korjataan vielä useiden vuosien ajan.

Hallitus osoittaa kokonaisvastuun nuorten hyvinvointityön johtamisesta opetus- ja kulttuuriministeriöön. Asiat käsitellään yhteistyössä useiden ministeriöiden välillä.

Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Vahvistetaan moniammatillista työtä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Poistetaan lainsäädännöstä eri

viranomaisten tiedonkulkuun liittyvät ongelmat. Laaditaan mittaristo toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioimiseksi. Huomioidaan, että ratkaisut eivät löydy pelkästään nuorisopolitiikan keinoin, vaan tarvitaan ministeriörajat ylittävää yhteistyötä.

Hallitus panostaa ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin, kuten etsivään nuorisotyöhön ja nuorten työpajoihin sekä syrjäytymisen ehkäisemiseen molemmilla kansalliskielillä ja saamen kielillä. Erityisesti kiinnitetään huomiota eri syistä haavoittuvimmissa asemassa oleviin nuoriin. Hallitus edistää koulu- ja oppilaitosnuorisotyötä sekä turvallisten aikuisten läsnäoloa kouluissa.

Hallitus tukee nuorten hyvinvointia laaja-alaisessa yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Osana yhteistyötä määritellään viitekehys hyvinvointialueiden, kuntien, koulujen, kolmannen sektorin ja seurakuntien yhteistyölle.

Hallitus turvaa, että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen. Lasten ja nuorten harrastamisen kokonaisuutta kehitetään yhteistyössä harrastustoimijoiden kanssa. Huomioidaan erityisesti ilman harrastusta olevat ja harrastuspudokkuudesta kärsivät lapset ja nuoret. Selvitetään harrastus- ja kerhotoiminnan rakenteiden sekä rahoituksen kokonaiskuva ja huolehditaan siitä, että Harrastamisen Suomen malli täydentää olemassa olevaa harrastuskenttää.

Harrastamisen Suomen mallia koskeva lainsäädäntö arvioidaan. Osana työtä selvitetään harrastustoiminnan tukemista koulujen loma-aikoina. Hallitus lisää harrastesetelin käyttöä kunnissa lasten ja nuorten mielekkäiden harrastusmahdollisuuksien laajentamiseksi.

Hallitus edistää nuorten osallisuutta ja alueellista yhdenvertaisuutta muun muassa vahvistamalla nuorisovaltuustojen asemaa kunnissa ja hyvinvointialueilla.

6 Kasvun kaava

Tilannekuva

Suomella on käsillä erinomaiset mahdollisuudet hyötyä globaalista puhtaan siirtymän ja uuden teknologian ennustetusta investointiaallosta. Se tarjoaa vahvat edellytykset teollisuuden uudistumiselle ja vahvistumiselle. Suomen talouden ja tuottavuuden kasvu on ollut pitkään hidasta. Väestön ikääntyminen, kasvava julkinen velka ja pula osaavasta työvoimasta haastavat Suomen taloutta ja tulevaisuutta. Suomi tarvitsee kasvavia yrityksiä, investointeja, korkeaan osaamiseen perustuvaa kestäväää talouskasvua ja uudistumiskykyä.

Pandemia, sota Ukrainassa ja kasvaneet kansainväliset jännitteet ovat osoittaneet yritysten tuotantoketjujen haavoittuvuudet ja kriittiset riippuvuudet ja heikentäneet kansainvälisen talouden ennustettavuutta ja näkymää. Suomen liikenneverkon korjausvelka kasvaa, ja yhteyksiä maailmalle on kyettävä vahvistamaan uudessa geopoliittisessa ympäristössä. Kotimainen maatalous kärsii heikosta kannattavuudesta kustannusten noustessa.

Visio

Hallituksen tavoitteena on kilpailukykyinen, yrittäjämyönteinen Suomi, joka houkuttelee investointeja. Suomi on vuonna 2031 maailman mielenkiintoisin maa investoida ja luoda uutta. Yrittäjyyden, omistajuuden ja kasvun edellytykset ovat kunnossa, mikä tuottaa työtä, hyvinvointia ja vaurautta kansalaisille. Suomen kilpailukyky, talouskasvu ja tuottavuus ovat kohonneet muiden Pohjoismaiden tasolle. Yritysten toimintaympäristö on vakaa, kannustava, mahdollistava ja ennustettava. Suomi on turvallinen maa, jolla on myös huoltovarmuudesta nouseva kyky vastata kriiseihin. Markkinat ovat kilpaillut ja ilmapiiri yrittäjämyönteinen. Toimiva liikennejärjestelmä palvelee koko Suomen saavutettavuutta ja talouskasvua. Ruoantuotanto Suomessa on kannattavaa ja elintarvikevienti kaksinkertaistunut. Terveet, kasvavat metsät luovat työtä ja hyvinvointia.

Suomi on yksi maailman menestyneimmistä teknologiasta ja digitalisaatiosta hyvinvointia ammentavista maista. Suomi jättää yhä suuremman globaalin kädenjäljen viemällä maailmalle päästöttömiä ratkaisuja. Tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin (TKI) käytetään 4 prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä tuottaa pitkän aikavälin kasvua, hyvinvointia ja uudistumiskykyä.

Hallituskauden tavoitteet

1. Tehdään Suomesta investointeja houkutteleva maa ja nostetaan yrittäjyyden ja omistajuuden arvostusta.
2. Lisätään reilua kilpailua, avataan markkinoita ja kevennetään sääntelyä.
3. Nostetaan tutkimus- ja innovaatorahoitusta pitkän aikavälin kasvun ja uudistumiskyvyn vahvistamiseksi (4 % BKT:sta vuonna 2030).
4. Luodaan kilpailukykyä datataloudesta ja digitalisaatiosta.
5. Torjutaan tiestön korjausvelan kasvua ja rakennetaan uusia liikenneyhteyksiä mittavalla Kasvun Suomi -infrapaketilla koko maassa.
6. Vahvistetaan maatalouden kannattavuutta ja kansallista metsäpolitiikkaa.

6.1 Nostetaan yrittäjyyden ja omistajuuden arvostusta

Vahvistetaan yritysten kasvua ja kansainvälistymistä tukevaa elinkeino- ja teollisuuspolitiikkaa

Hallitus toteuttaa johdonmukaista elinkeino-, yrittäjyys- ja teollisuuspolitiikkaa, joka antaa yrityksille näköalan kilpailukykyisestä toimintaympäristöstä ja varmuutta investoida. Hallitus purkaa yritysten kasvun esteitä muun muassa panostamalla osaavan työvoiman saatavuuteen, uudistamalla investointien luvituksen, lisäämällä merkittävästi puhtaan energian tuotantoa, lisäämällä kilpailullisuutta markkinoilla, toteuttamalla tarvittavat työmarkkinareformit ja huolehtimalla kasvuun kannustavasta ja ennakoitavasta verotuksesta. Julkisen vallan tehtävänä investointien lisäämisessä on ennen kaikkea toimintaedellytysten luominen ja kilpailukykyisen investointiympäristön varmistaminen.

Suomella on käsillä historiallinen tilaisuus hyötyä globaalista puhtaan siirtymän investointiaallosta. Se tarjoaa teollisuuden uudistumiselle suurimman muutosvoiman vuosikymmeniin. Suomalaisyriyten ratkaisujen globaali päästöjä vähentävä vaikutus maailmalla on merkittävä. Vahva teollisuuspolitiikka tukee koko yhteiskunnan resilienssiä ja huoltovarmuuden kehittymistä.

Investoinnit digiteknologiaan sekä teknologian tehokas soveltaminen ovat yritysten kilpailukyvyn ja kasvun keskiössä. Uusien teknologioiden, kuten kvanttilaskennan, robotikan ja tekoälyratkaisujen tehokas hyödyntäminen sekä automaatioasteen nosto luovat uutta liiketoimintaa, tukevat yritysten kilpailukykyä ja helpottavat osaltaan työvoimapulaa.

Hallitus vahvistaa pitkäjänteisellä teollisuuspolitiikalla Suomen ja Euroopan strategista kilpailukykyä, omavaraisuutta ja huoltovarmuutta. Huolehditaan Suomen logistisesta kilpailukykyvyydestä, saavutettavuudesta ja markkinoiden toimivuudesta yritysten toimintaedellytysten turvaamiseksi, kehittämiseksi ja investointien houkuttelemiseksi.

Hallitus laatii vaalikauden alussa pitkäjänteisen teollisuuspoliittisen strategian, joka sisältää vientiteollisuudelle olennaiset politiikkakokonaisuudet, kuten logistiikan. Hallituksen tavoitteena on kasvuhakuisten, työllistävien ja vientiin tähtäävien yritysten määrän kasvu sekä teollisten työpaikkojen säilyminen Suomessa. Koulutetaan riittävästi työvoimaa teollisuuden tarpeisiin. Talouden ja viennin kivijalkaa vahvistetaan sitoutumalla toimenpiteisiin, joilla tuplataan kasvuhakuisten keskisuurten yrittäjävetoisten yritysten (ns. Mittelstand) määrä vuoteen 2030 mennessä.

Hallitus vaikuttaa Euroopan unionissa aktiivisesti ja ennakoiden Suomen teollisuuden kilpailukyvyn kannalta tärkeisiin lainsäädäntöhankkeisiin. Logistista kilpailukykyä vahvistetaan yritysten, investointien ja työpaikkojen houkuttelemiseksi.

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa Suomen investointiympäristön houkuttelevuutta ja lisätä Suomeen suuntautuvia investointeja. Luodaan kansallinen toimintamalli isojen investointihankkeiden kotiuttamiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen. Suuria investointeja varten luodaan yhden luukun periaatteen mukaiset sujuvat viranomais- ja luvitusprosessit sekä nopeutetut ja etukäteen määritellyt käsittelyajat. Perustetaan yli ministeriörajojen toimiva ”investointinyrkki”. Varmistetaan kyky korkean prioriteetin hankkeiden vaatimien infrastruktuuri-investointien nopeaan toteuttamiseen. Varmistetaan englanninkieliset ja digitaaliset viranomaispalvelut yrityksille.

Valtiontukikilpailu Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä ja toisaalta EU:n sisällä voimistuu. Suomen on pienenä maana vaikea kilpailla isoja vastaan investointituilla, joten vahvuutta haetaan rakentamalla investointiympäristön kilpailukykyä ja houkuttelevuutta osaaamisesta ja toimintaympäristöstä tavoitteena ennustettavuus, hallinnon ketteryys ja digitaalisuus, edullinen päästötön sähkö, nopea ja ennakoitava investointiluvitus, toimiva infrastruktuuri, kasvavat TKI-investoinnit, houkutteleva innovaatioympäristö sekä osajien saatavuus.

Energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämisen tuki jatkuu nykyisten päätösten mukaisesti vuoden 2026 loppuun asti.

Valtion kotimaista pääomasijoitus- ja yritysrahoitustoimintaa tehostetaan yhdistämällä Business Finland Venture Capital Oy, Ilmastorahasto Oy ja Oppiva Invest Oy Suomen Teollisuussijoitus Oy:n omistukseen. Muodostetun uuden sijoitusyhtiön pääomatilanne ja -tarve sekä yhtiötä koskeva lainsäädäntö arvioidaan kokonaisuutena, tavoitteena luoda selkeän tehtävän ja tavoitteen omaava tehokas työväline vauhdittamaan yritysten kasvua. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa uuden yhtiön omistajaohjauksesta.

Uudelle toimijalle annetaan nykyistä vahvemmin talouden kasvuun ja uudistumiseen sekä investointien edistämiseen keskittyvä teollisuuspoliittinen tehtävä. Tavoitteena on myös uusien teknologioiden ja puhtaan siirtymän luomiin mahdollisuuksiin liittyvien investointien ja viennin vauhdittaminen.

Tavoitteena on, että yhdessä yksityisen sektorin sijoitusten kanssa innovaatioiden kaupallistaminen, skaalaaminen ja yritysten sekä viennin kasvu vauhdittuvat. Samalla on mahdollista vauhdittaa esimerkiksi teknologioiden ympärille muodostuneita innovaatio- ja yritysekosysteemejä ja toimia osaavana omistajana yhdessä Suomessa toimivan yksityisen osaavaan pääoman kanssa. Yhtiön tehtävänä on myös osaltaan varmistaa, että Suomi ja suomalainen vienti hyötyvät EU:n rahoituksesta.

Toimijoiden yhdistämistä koskevan valmistelun yhteydessä arvioidaan uuden yhtiön tuki- ja rahoitusinstrumentit sekä markkinaehtoisien rahoituksen että valtiontuki-instrumenttien osalta, jotta teollisuuspolitiikan vaikuttavuus varmistetaan. Hallitus antaa tarvittavat hallituksen esitykset eduskunnalle keväällä 2024. Selvitetään Teollisen yhteistyön rahasto Oy:n (Finnfund) liittämistä osaksi muodostettavaa kokonaisuutta.

Vahvistetaan viennin edistämisen rakenteita. Toteutetaan Finnvera Oyj:tä koskevan lain-säädännön kokonaisuudistus. Finnveran vientiä tukevaa roolia vahvistetaan.

Team Finland -verkoston toiminta ja johtaminen uudistetaan yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa tukemaan Suomen strategisia intressejä. Vahvistetaan ulkoministeriön ohjausroolia valtion viennin ja kansainvälistymisen edistämistoiminnoissa. Selvitetään Business Finlandin ulkomaantoimintojen siirtämistä osaksi Suomen edustustoverkkoa. Hallitus arvioi vienninedistämistoiminnan, mukaan lukien vienninedistämismatkat ja vientirahoitusjärjestelmä, vaikuttavuuden suhteessa esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan malleihin.

Luodaan edellytyksiä maailman parhaan startup- ja kasvuyritysekosysteemin kehittymiselle.

Hallitus edistää kotimaisen mineraali- ja akkuklusterin kasvua puhtaan siirtymän ja Euroopan strategisen autonomian vahvistamiseksi. Eri puolilla Suomea on laajaa alan osaamista ja potentiaalia, kuten Vaasan seudun energiaklusterissa. Laaditaan uusi mineraalistrategia. Kaivosteollisuuden raaka-aineiden jalostusarvoa lisätään ja vahvistetaan innovaatioekosysteemien syntymistä.

Vahvistetaan palvelutalouden kasvuedellytyksiä ja monipuolistetaan viennin rakenteita.

Hallitus laatii kansallisen standardisointistrategian, jossa määritellään kansalliset standardisoinnin painopistealueet ja vahvistetaan standardisoinnin roolia suomalaisten yritysten kilpailukyvyn tukemisessa.

Yrityspalveluiden päällekkäisyyksiä karsitaan ja vaikuttavuutta lisätään. Huolehditaan omistajanvaihdoksia helpottavasta palvelutarjonnasta. Kohdennetaan kasvua tukevia palveluita ja yritysneuvontaa myös yksinyrittäjille, mikroyrittäjille ja aloittaville yrittäjille. Hallitus edistää palkkatyön ja yrittäjämuotoisen työn parempaa yhteensovittamista sekä tunnistetaan yrittäjyyden uusia muotoja ja niiden haasteita. Helpotetaan ensimmäisen työntekijän palkkaamista. Luodaan kannustavaa ilmapiiriä monipuoliselle yrittäjyydelle. Selvitetään muissa maissa käyttöön otettujen yrittäjyyttä edistävien mallien soveltuvuutta Suomeen (esimerkiksi Viron yrittäjätili).

Hallitus vahvistaa matkailualan kasvun edellytyksiä. Hallitus näkee matkailussa kehittämispotentiaalia joka puolella Suomea. Edistetään luonto- ja saaristomatkailua. Helpotetaan pienimuotoisen majoitustoiminnan tarjoamista.

Hallitus keventää yritysten hallinnollista taakkaa sekä yritystoiminnan yleisiä edellytyksiä uudistamalla osakeyhtiöitä koskevaa sääntelyä. Sujuvoitetaan osakeyhtiön purkamismenettelyä sekä oman pääoman menettämistä koskevaa sääntelyä.

Otetaan käyttöön yrityslähestymiskielto yritys- ja työturvallisuuden parantamiseksi.

Kehitetään yritys vastuusääntelyä EU:n ja OECD:n tasolla.

Modernisoidaan teknisiltä osin välimiesmenettelylakia vastaamaan parhaita kansainvälisiä käytäntöjä.

Päätöksenteon pohjaksi luodaan korkeatasoiseen systemaattiseen massadataan pohjaavaa analyysiä yritystukien vaikutuksista. Analyysi mahdollistaa tarpeettomien yritystukien tietopohjaisen karsimisen puuttumatta niihin tukiin, jotka ovat perusteltuja erityisesti vientikilpailukyvyn vuoksi.

Helpotetaan yrittäjyyttä – vähennetään sääntelyä ja byrokratiaa

Hallituksen tavoitteena on liian sääntelyn purkaminen ja hallinnollisen taakan keventäminen. Puretaan kansalaisia ja yrityksiä haittaavaa ylikireää sääntelyä ja byrokratiaa. Helpotetaan yritystoimintaa ja yrittämisen edellytyksiä.

Hallitus varmistaa, että yrityksiin kohdistuva sääntely on selkeää, ennakoitavaa, oikeasuhtaista, kilpailuneutraalia, teknologianeutraalia ja innovaatiomyönteistä. Näiden periaatteiden toteutumista edistetään sekä kansallisesti että EU-sääntelystä päätettäessä. Yrittäjyyteen kannustavaan ja innostavaan toimintaympäristöön kuuluu, että yrityksiä ja kansalaisia ei lannisteta liiallisella säädöstulvalla.

Hallitus sitoutuu siihen, että yritysten hallinnollinen taakka ei hallituskauden aikana kasva. Hallitus sitoutuu koko valtioneuvoston tasolla ”yksi sisään, yksi ulos” -periaatteeseen, jolla huolehditaan, että uutta sääntelyä esitettäessä velvoitteita kevennetään muualta.

Uuden lainsäädännön yritysvaikutusten sekä kustannus- ja kilpailukykyvaikutusten arviointia vahvistetaan, jotta uudella sääntelyllä yrityksille tuleva hallinnollinen taakka ja kustannukset tunnistetaan. Yrityksiin kohdistuvan lainsäädännön jälkikäteistä systemaattista vaikutusarviointia vahvistetaan. Yrityksiä koskevat lainsäädäntöuudistukset toteutetaan riittävän pitkällä siirtymäaajoilla, jotta yrityksille jää aikaa sopeuttaa toimintaansa.

Vältetään EU-lainsäädännön toimeenpanon yhteydessä kansallista lisäsääntelyä. Toteutetaan voimassa olevan lainsäädännön ”Suomi-lisä”-kartoitus. Puretaan EU-sääntelyn päälle lisättyä kansallista sääntelytaakkaa, joka haittaa yritysten kilpailukykyä tai ihmisten arkea.

Varmistetaan teknologianeutraali ja laajalti automatisaation sekä uusien teknologioiden, kuten tekoälyn, vastuullisen hyödyntämisen mahdollistava lainsäädäntö. Toteutetaan ”TechFit”-kartoitus, jolla tunnistetaan ja korjataan puutteita ja epäkohtia sekä teknologioita ja automatisaatiota estäviä elementtejä lainsäädännössä ja menettelytavoissa.

Hallitus sitoutuu purkamaan kautensa aikana vähintään 300 yrityksiä ja kansalaisia haittaavaa normia. Tavoitteiden etenemistä seurataan sääntelytaakkalaskurin kautta. Tunnistetaan ja uudistetaan vanhentuneita valtioneuvoston asetuksia.

Edistetään omistamisen kulttuuria ja tehdään Suomesta maailman talousosaavin kansa

Hallituksen tavoitteena on parantaa kaikkien suomalaisten vaurastumisen mahdollisuuksia. Edistetään myönteistä muutosta omistamisen kulttuurissa. Hallitus parantaa piensijoittajien asemaa ja luo kannustimia pitkäaikaiseen säästämiseen ja sijoittamiseen.

Korotetaan osakesäästötilin maksimisijoitusrajaa 100 000 euroon.

Hallitus selvittää mahdollisuutta toteuttaa vastasyntyneiden osakesäästötili, jonne valtio lahjoittaa jokaiselle vastasyntyneelle suomalaiselle lapselle ensisijoituksen osana äitiyspakkausta.

Talousosaamista parantamalla vahvistetaan kotitalouksien kykyä huolehtia omasta taloudestaan sekä ymmärtää säästämisen ja sijoittamisen mahdollisuuksia ja riskejä. Toteutetaan talousosaamisen kansallinen hanke, jonka tavoitteena on tehdä suomalaisista maailman talousosaavin kansa. Vahvistetaan taloustaitojen opetusta ja yrittäjyyskasvatusta kaikilla koulutusasteilla. Vahvistetaan aikuisten taloustaitoja osana työelämää ja työelämäpalveluja. Torjutaan ylivelkaantumista.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ehtoja joustavoitetaan ja arvioidaan uudelleen nostojen alaikärajan tarkoituksenmukaisuutta.

Turvataan kasvua luovat rahoitusmarkkinat

Turvataan rahoitusmarkkinoiden vakautta, ennustettavuutta ja kilpailukykyä. Parannetaan rahoitusmarkkinoiden toimintamahdollisuuksia huolehtimalla, että sääntely on mahdollisimman yhdenmukaista tärkeimpien verrokki- ja kilpailijamaiden kanssa.

Riittävällä sääntelyllä on tärkeä rooli rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaajana, mutta samalla on huolehdittava, ettei velvoitteilla nosteta rahoituksen hintaa tai saatavuutta kohtuuttomasti. Suomi vaikuttaa aktiivisesti EU:ssa eurooppalaisten rahoitusmarkkinoiden kehittämiseksi (pääomamarkkinaunioni) ja edistää EU-sääntelystä päätettäessä ratkaisuja, jotka ovat riskiperusteisia ja oikeasuhtaisia, eivätkä lisää jäsenmaiden finanssisektorien välistä yhteisvastuuta suomalaisten laitosten haitaksi. Kansallinen lisäsääntely EU:sta tulevan rahoitusmarkkinasääntelyn päälle minimoidaan.

Laaditaan finanssialan kasvustrategia, jonka osana toteutetaan rahoitusmarkkinasääntelyn kokonaisarviointi.

Hallituskauden aikana tavoitellaan merkittävää kasvua Suomen houkuttelevuudessa markkinapaikkana. Toteutetaan selvitys listautumiskynnyksen alentamiseksi ja pörssin elinvoiman lisäämiseksi.

Yritysten saneerausmenettelyssä mahdollistetaan velkakonversio ja yhtiöoikeudellinen uudelleenjärjestelymenettely. Velkakonversiossa osa yrityksen veloista voidaan muuttaa velallisyhtiön osakkeiksi myös vastoin osakkeenomistajien kantaa.

Arvioidaan henkilöstörahastojen ja ryhmäeläkevakuutusten lainsäädännön nykytaso ja helpotetaan henkilöstörahastojen perustamista.

Uudistetaan joukkorahoituksen ja vertaislainaamisen lainsäädäntöä uuden toiminnan mahdollistamiseksi.

Varmistetaan työn perässä Suomeen muuttavien sujuvat peruspankkipalvelut.

6.2 Reilumman kilpailun Suomi

Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen. Markkinoiden avaamista jatketaan määrätietoisesti ja vastuullisesti. Luodaan edellytyksiä kotimarkkinoiden kasvulle sekä suomalaisten hyvinvoinnin ja vapauden lisääntymiselle. Hyöty paremmin toimivasta kilpailuista tulee erityisesti kuluttajalle, suomalaisille.

Valvotaan kilpailua terävämmin ja turvataan kuluttajan oikeudet

Hallituksen tavoitteena on, että Suomessa on toimivat ja reilut markkinat.

Hallitus varmistaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle riittävän toimivallan. Asetetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolle palvelulupaus, jossa yrityskauppa- ja valvonnan prosessien kestot rajoitetaan kohtuulliseen aikaan. Selvitetään mahdollisuutta kilpailuviranomaisen ennakkoratkaisuun. Vahvistetaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston kilpailuneutraliteettivalvontaa sekä mahdollisuuksia valvoa julkisen sektorin kilpailua rajoittavaa toimintaa. Varmistetaan, että julkisen sektorin yritystoimintaa valvotaan samalla intensiteetillä ja resursseilla kuin markkinoiden liiallista keskittymistä ja kartelleja. Vahvistetaan kartellivalvontaa ja selvitetään kartelleista seuraavien henkilökohtaisten seuraamusten ajantasaisuus ja tehokkuus.

Turvataan reilu kilpailu ja kuluttajien oikeudet suhteessa kolmansista maista käsin toimiviin verkkokauppoihin ja edistetään tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä. Osallistutaan aktiivisesti kuluttajan suojan kehittämiseen EU-tasolla.

Säästöjä ja tehokkuutta julkisiin hankintoihin

Hallitus tavoittelee julkisista hankinnoista merkittävää kustannussäästöä julkisen palvelutuotannon osalta turvatakseen laadukkaat palvelut.

Merkittävä osa julkisesti rahoitetuista palveluista tuotetaan ostamalla palvelu yksityisiltä yrityksiltä. Veronmaksajien rahoilla tehdään hankintoja noin 50 miljardin euron edestä vuosittain. Tällä hetkellä jopa 60 prosenttiin julkisista kilpailutuksista osallistuu enintään

kaksi tarjoajaa, mikä kertoo julkisten hankintojen kilpailun vähydestä. Kilpailutusten onnistuminen takaa sen, että kansalaiset saavat laadukasta palvelua ja veronmaksajat käytetyille rahoille vastinetta. Onnistuneet hankinnat myös parantavat yritysten toimintaympäristöä.

Hallitus tavoittelee julkisten hankintojen tehostamisella merkittäviä kustannussäästöjä keskipitkällä aikavälillä. Käytännön toimet kilpailun lisäämiseksi edellyttävät hankintayksikkötasolla tapahtuvaa osaamisen lisäämistä sekä velvollisuutta pyrkiä onnistuneisiin kilpailutuksiin. Lainsäädäntö uudistetaan huolellisen valmistelun ja vaikutusarvioiden pohjalta byrokratia minimoiden.

Hallitus uudistaa hankintalakia seuraavin periaattein:

Asetetaan hankintalakiin lähtökohtainen velvoite kilpailutuksen uusimiseen, jos kilpailutuksessa on vain yksi tarjoaja. Tästä voidaan poiketa vain erityisen painavasta syystä. Kilpailutuksen kokonaistaloudellisuudesta tulee varmistua.

Ohjataan kuntia ja hyvinvointialueita hyödyntämään nykyistä enemmän yhteishankintoja.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston valvontaa vahvistetaan ja perustetaan hankintatietokanta, joka mahdollistaa kehitystoimien ja lainsäädäntömuutosten arvioinnin, parhaiden käytäntöjen levittämisen ja väärinkäytösten havaitsemisen.

Muutetaan hankintalakia niin, että EU-kynnysarvon ylittävä hankinta voidaan olla jakamatta osiin vain erityisistä syistä ja mahdollistetaan ratkaisusta valittaminen.

Velvoitetaan yhteishankintayksiköjä huomioimaan kilpailutuksissaan kilpailuolosuhteet ja markkinavaikutukset.

Säädetään julkisyhteisöjen ostolaskudata avoimesti ja keskitetysti julkaistavaksi ilman erillistä pyyntöä.

Selvitetään mahdollisuutta luoda esimerkiksi hankintavalituslautakuntaan perustuva järjestelmä nopeutetusta muutoksenhausta julkisissa hankinnoissa.

Sanktioidaan suora hankinnan ja pakollisen sopimusmuutosilmoituksen ilmoittamatta jättäminen.

Velvoitetaan hankintayksiköitä tekemään yli 10 miljoonan euron hankinnoista analyysi, jossa arvioidaan hankintamallin soveltuvuus ja ennakoidaan kustannuksia.

Lisätään hankintaosaamista ja edistetään innovatiivisten hankintojen käyttöä.

Sidosyksikköjä koskevan sääntelyn kehittäminen

Julkisomisteisten sidosyksikköyhtiöiden eli inhouse-yhtiöiden käyttö on viime vuosina yleistynyt kunnissa ja uusilla hyvinvointialueella. Vaikka inhouse-yhtiöt ovat parhaimmillaan joustava ja tehokas osa julkishallintoa, kehitys saattaa muodostua ongelmaksi silloin, kun julkisen sektorin toimija toimii markkinoilla kilpaillen yrittäjäriskillä toimivien yritysten kanssa. Hankintayksiköiden toteuttamien yhteishankintojen nykyistä laajempi käyttö on puolestaan kilpailun lisäämisen ohella perusteltu keino parantaa julkisten hankintojen tehokkuutta.

Hallitus parantaa julkisen sektorin tehokkuutta sekä vahvistaa alueellista elinvoimaa ja yrittämisen edellytyksiä rajaamalla julkisen sektorin mahdollisuuksia tuottaa inhouse-yksiköissä sellaisia tukipalveluita, joissa on olemassa toimiva markkina, kuten siivous-, taloushallinto-, ruoka- ja ICT-palveluissa.

Hallitus varmistaa julkisten hankintojen tehokkuutta ja mahdollistaa julkishallinnon joustavat toimintatavat uudistamalla sidosyksikköjä sekä muuta julkisen vallan markkina-toimintaa koskevaa sääntelyä.

Rajoitetaan hankintayksiköiden mahdollisuuksia kiertää hankintalakia sidosyksiköiden avulla.

Sidosyksikön omistukselle asetetaan yleisen edun huomioon ottava vähimmäisomistusprosentti (10 %).

Lainsäädäntö kirjoitetaan tavalla, joka mahdollistaa jatkossakin kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävien järjestämisen yhtiömuodossa silloin, kun se ei vääristä kilpailua, sekä tavalla, joka turvaa huoltovarmuuden, potilasturvallisuuden, kielelliset oikeudet tai muun vastaavan painavan julkisen intressin.

Tiukennetaan lainsäädäntöä siten, että sidosyksikköhankintoja voidaan tehdä vain silloin, kun ne ovat kokonaistaloudellisesti edullisempia kuin markkinoilla toimivat vaihtoehdot tai kun tähän on muu erityisen painava julkinen intressi.

Hallitus uudistaa kuntalakia ja hyvinvointialuelakia huomioimaan paremmin taloudellinen vastuullisuus ja kuntien yritystoiminnan markkinavaikutukset.

Yhtenäistetään sidosyksiköiden ulosmyyntirajat enintään 5 prosenttiin ja enintään 500 000 euroon inhouse-yhtiöiden liikevaihdosta.

Avataan markkinoita ja lisätään kilpailua

Alkoholikauppa

Hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Nykyisessä alkoholilain 17 pykälässä määritelty vähittäismyyntilupa laajennetaan enintään 5,5 prosenttia alkoholia sisältävien juomien lisäksi koskemaan enintään 8 prosenttia alkoholia sisältäviä käymisteitse valmistettuja juomia. Puoliväliriiheen mennessä tehdään STM:n ja TEM:n yhteistyössä selvitys 15 prosentin vahvuisten viinien myynnin vapauttamisesta.

Toteutetaan riippumaton selvitys alkoholipolitiikan sääntelyn siirtämisestä sosiaali- ja terveysministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön. Hallitus ei muuta Alkon kansanterveydellistä tehtävää ja asemaa.

Mahdollistetaan kaikille kotimaisille pien- ja käsityöläispanimoille, pientislaamoille ja viinitiloille niiden tuotteiden myynti valmistuspaikoilta suoraan kuluttajille vähittäismyyntiluvalla.

Selkiytetään vallitseva epäselvä tulkinta yksiselitteiseksi siten, että suomalaisilla on oikeus ostaa etämyyntimenettelyn kautta alkoholia toisissa EU-maissa toimivilta yrityksiltä.

Mahdollistetaan myös Alkolle ja kotimaisille vähittäismyyntiluvallisille toimijoille alkoholin verkkokauppa sekä muut jakeluun ja noutoon perustuvat vähittäismyyntikonseptit, kuitenkin ikärajavalvonta turvaten. Maan sisäisessä toimitusmyynnissä noudatetaan käsityöläispanimo-, pienpanimo- ja tilaviinipoikkeukset huomioiden voimassa olevia kotimaan vähittäismyynnin vahvuusrajoja.

Suomi hakee listautumista EU:n viinintuottajamaiden luetteloon.

Poistetaan suomalaisten toimijoiden ulkomaille suuntautuvan markkinoinnin rajoitukset EU-oikeuden rajoissa.

Uudistukset toteutetaan EU-oikeuden näkökulmasta hyväksyttävällä tavalla.

Apteekkijärjestelmä

Uudistetaan apteekkisääntelyä vastuullisesti ja asteittain turvaten laadukkaat ja turvalliset apteekkipalvelut koko Suomessa. Tunnistetaan apteekkien rooli osana terveydenhuoltojärjestelmää ja apteekkien suuri merkitys potilaan onnistuneen lääkehoidon toteutumisessa. Uudistuksella pyritään nykyistä kustannustehokkaampaan lääkkeiden vähittäisjakelujärjestelmän järjestämiseen. Lisätään lääkkeiden hintakilpailun edellytyksiä.

Uudistukset toteutetaan lääkkeiden ja apteekkipalvelujen alueellinen saatavuus sekä lääke- ja lääkitysturvallisuus varmistuen. Uudistuksella tavoitellaan 30 miljoonan euron vuosittaisia säästöjä julkiseen talouteen. Uudistuksella ei kasvateta asiakkaiden maksurasitetta.

Hallitus toteuttaa apteekkitalouden kokonaisuudistuksen. Apteekkitalouden uudistuksessa huomioidaan apteekkivero ja lääketaksa yhdessä siten, että huomioidaan apteekkien tosiasiallinen kannattavuus sekä turvataan maanlaajuinen apteekkiverkosto, rationaalisen lääkehoidon toteutumiseksi farmaseuttinen tuki (ml. lääkeneuvonta), lääkitysturvallisuus ja lääkkeiden saatavuus. Vahvistetaan apteekeille taloudellinen kannustin vaihtaa reseptilääkevalmiste edullisimpaan vaihtokelpoiseen lääkkeeseen. Maanlaajuinen apteekkiverkosto turvataan tarvittaessa erillisin tukielementein, esimerkiksi negatiivisella apteekkiverolla.

Osana apteekkitalouden kokonaisuudistusta mahdollistetaan apteekkitoiminnan harjoittaminen myös osakeyhtiömuodossa. Osakkaina apteekkiyhtiöissä voivat toimia vain Suomessa laillistetut proviisorit. Muutoksessa varmistetaan apteekkitoiminnan tuottama verotulokertymä. Lisätään apteekkien talouden läpinäkyvyyttä ja selkeytetään apteekkien yhteydessä toimivien erillisten osakeyhtiöiden asema ja verotus. Mahdollistetaan apteekkien välinen yhteistyö ja ketjuuntuminen. Myös ainoastaan verkossa toimivien apteekkien perustaminen mahdollistetaan. Selvitetään mahdollisuuksia laajentaa apteekkien omistajapohjaa esimerkiksi sallimalla farmaseuttien toimiminen osakkaina.

Vapautetaan määrä- ja sijaintisääntelyä valikoiduilla alueilla.

Selvitetään ne lainsäädännön kohdat, jotka nykyisellään rajoittavat apteekkien toiminnan laajenemista esimerkiksi rokotuksiin tai muihin matalan kynnyksen terveyspalveluihin. Apteekkien henkilöstön osaamista pyritään hyödyntämään entistä enemmän osana sosiaali- ja terveydenhoitoa.

Vapautetaan lääketurvallisuusviranomaisen selvityksen pohjalta harkitusti, lääke- ja lääkitysturvallisuus varmistuen, joitakin yleisimmin käytettyjä itsehoitolääkkeitä myös muualla kuin apteekeissa myytäväksi.

Lääkemääräystä vaativien lääkkeiden toimittamista selkiytetään siten, että lääkemääräystä voidaan soveltaa eri pakkauskokojen saatavuus ja määrä huomioiden, kuitenkin poikkeamatta lääkemääräyksen kokonaislääkemäärästä.

Selvitetään lääkkeiden hankinnan keskittämistä lääkeyritysten välisen hintakilpailun tehostamiseksi ja lääkehankintojen hinnan laskemiseksi.

Rahapelijärjestelmä

Hallitus uudistaa Suomen rahapelijärjestelmää avaten sitä lisenssimallilla kilpailulle viimeistään 1.1.2026. Uudistuksen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää pelaamisesta aiheutuvia terveydellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia haittoja sekä parantaa rahapelijärjestelmän kanavointiastetta.

Lisenssijärjestelmän piiriin kuuluisivat lähtökohtaisesti online-kasinopelit ja online-vedonlyönti. Erytetään Veikkaukselle jäävä yksinoikeustoiminta ja kilpailluilla markkinoilla oleva toiminta eri yhtiöihin saman konsernin sisällä.

Nykyinen rahapelipolitiikka ei ole onnistunut, sillä osalle suomalaisista rahapelit ovat merkittävä ongelma. Yksinoikeusjärjestelmän markkinaosuus digitaalisessa rahapelaamisessa on lähellä 50 prosentin rajaa, ja digitaalisen rahapelaamisen markkinalla toimivat yksinoikeusjärjestelmän ulkopuoliset yritykset saavat tuottoja ilman lisenssimaksuja, veroja tai vastuuta toiminnan aiheuttamista rahapeliongelmista.

Lisenssijärjestelmään siirryttäessä tehostetaan rahapelitoimialan valvontaa, turvataan valvonnan riittävät resurssit ja estetään tehokkaasti muun muassa rahanpesu ja tulomanipulaatio. Varmistetaan rahapelihaittojen ehkäisemisen riittävät resurssit julkisella sektorilla ja järjestösektorilla.

Selvitetään pelikoneiden siirtämistä erillisiin valvottuihin tiloihin. Mahdollistetaan kuluttajalle pelaamisen eston hankkiminen yhdeltä alustalta kaikkiin lisensoituihin palveluihin ja varmistetaan muut tarvittavat pelihaittojen hallintakeinot.

Uudistuksessa turvataan mahdollisuus ohjata kulutusta luvalliseen tarjontaan muun muassa markkinoinnin avulla. Kanavointi toteutetaan siten, ettei markkinoinnilla edistetä haittoja aiheuttavaa pelaamista, eikä alaikäisille kohdisteta suoraan rahapelien markkinointia. Markkinoinnin on oltava sisällöltään, laajuudeltaan, näkyvyydeltään ja toistuvuudeltaan maltillista ja vastuullista. Pelien henkilökohtainen markkinointi ilman henkilön nimenomaista suostumusta kielletään.

Varmistetaan lisenssimallin vaikutukset Ahvenanmaahan sekä Ahvenanmaan itsehallinnon rahoitukseen yhteistyössä Ahvenanmaan maakuntahallinnon kanssa.

Lisenssimallin käyttöönoton tulee perustua huolelliseen selvitystyöhön uudistuksen yhteiskunnallisista vaikutuksista ja erityisesti sen vaikutuksista rahapelihaittojen esiintyvyyteen.

Raideliikenne

Hallitus lisää tosiasiallista kilpailua raideliikennemarkkinalla ja helpottaa markkinoille pääsyä. Hallitus luo pitkän aikavälin näkymän kotimaan raideliikenteen kapasiteetin ja investointien lisäämiseksi.

Suomessa raideliikenteen markkina on keskittynyttä ja kilpailu vähäistä moneen Länsi-Euroopan maahan verrattuna. Henkilöliikenne vapautui kilpailulle 2021 ja julkisen tilaajan liikennöintisopimukset 2023. Vaikka henkilöjunaliikenteen operointi on mahdollista myös valtionyhtiö VR:n kanssa kilpaileville toimijoille, kilpailua ei ole syntynyt markkinoille tulon korkean kynnyksen, monopoliyhtiön määräävän markkina-aseman, rajallisen raidekapasiteetin ja väestötiheyden vuoksi.

Suomen raideleveys poikkeaa suurimmasta osasta muuta Eurooppaa, mikä ei mahdollista kaluston käyttöä Suomessa ilman lisäinvestointeja. Raideliikenne on sekä henkilö- että tavaraliikenteen kannalta keskeinen liikkumisen muoto ja huoltovarmuustekijä. Kestävänä liikkumisen muotona raideliikenteen merkitys tulee entisestään korostumaan Suomessa tulevana vuosina.

Hallitus avaa markkinaehtoisen henkilöjunaliikenteen markkinat tosiasialliselle kilpailulle. Toimivan kilpailuneutraalin markkinan edellytykset varmistetaan tarvittavilla selvityksillä, vaikutusarvioilla ja erikseen arvioitavilla toimenpiteillä, pohjautumatta edellisten vaalikausien poliittiseen valmisteluun. Kilpailuneutraali ja houkutteleva toimintaympäristö edellyttää kaluston ja varikoiden saatavuuden järjestämistä puolueettomasti.

Henkilöjunaliikenteen kilpailua lisätään mahdollistamalla kunnille, kuntayhtymille ja alueille ostoliikenteen järjestäminen. Tarkoitusta varten perustetaan julkinen kalustoyhtiö julkisesti tuetulle ostoliikenteelle. Julkista tukea ei osoiteta markkinaehtoisesti toimiville reiteille. Kilpailun syntymistä markkinaehtoiseen liikenteeseen edesautetaan kilpailuttamalla julkisesti tuettua liikennettä, koska mahdollisuus toimia laajalla liiketoimintamallilla pienentää markkinoille tuleminen kynnystä.

Henkilö- ja tavaraliikenteen kalusto, jonka VR on päättänyt kierrättää, tulee laittaa julkiseen myyntiin tai siirtää perustettavaan kalustoyhtiöön, eikä sitä saa romuttaa ennen kalustoyhtiön perustamista. Junien tietoliikenneyhteyksien nopeutta ja toimintavarmuutta edistetään. Sallitaan ulkomaille rekisteröityjen vaunujen pysyvä käyttö Suomen sisäisessä liikenteessä kilpailun edistämiseksi rautateillä.

Nikotiinipussit

Nikotiinipussit otetaan tupakkalain soveltamisalan piiriin ja niiden myynti sallitaan noudattaen niille asetettuja sääntöjä, joilla pyritään ehkäisemään nuorisokäyttöä, harmaatuontia ja laitonta kauppaa sekä torjumaan järjestäytynyttä rikollisuutta. Vähittäismyynti säädetään luvanvaraiseksi, tuotteille säädetään naapurimaissa käytössä olevat nikotiinirajat ja tuotteissa sallitaan vain aikuisille tarkoitetut maut.

Nikotiinipussit ja muut nikotiinia sisältävät tupakkalain alaiset tuotteet, joilla ei ole valmis-terveroa, otetaan tupakkaverotuksen piiriin nikotiinia sisältävien sähkösavukenesiteiden veroa vastaavalla tavalla soveltuvien osin. Verotaso mitoitetaan siten, ettei se merkittävästi ohjaa kulutusta pois verollisesta myynnistä ja että se ohjaa vähentämään tupakoinnista aiheutuvia haittoja.

6.3 Nostetaan Suomen TKI-rahoitusta

Suomen menestys ja tulevaisuuden kasvu perustuvat osaavien ja luovien ihmisten työhön, korkeatasoiseen tieteelliseen tutkimukseen sekä kaupallisiin innovaatioihin. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalla (TKI) on ratkaiseva merkitys uuden tiedon ja osaamisen synnyttämisessä, tuottavuuden kasvussa, elinkeinoelämän uudistumisessa ja hyvinvoinnin luomisessa. Koko ihmiskuntaa koskevat haasteet sekä Suomen talouden vahvistaminen edellyttävät merkittäviä investointeja tutkimukseen ja innovaatioihin sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta.

Hallitus sitoutuu kansalliseen tavoitteeseen nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot (T&K) 4 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Kansallisen tavoitteen ja voimassa olevan T&K-rahoituslain mukaisesti valtion T&K-rahoitus nousee 1,2 prosenttiin brutto-kansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä sillä edellytyksellä, että yksityisen sektorin panostukset kasvavat 2,8 prosenttiin.

Valtion T&K-rahoituksen kohdennukset on tehtävä niin, että niillä saavutetaan tavoitellut positiiviset vaikutukset osaamiseen, tuottavuuteen ja kilpailukykyyn sekä näiden avulla pitkän aikavälin talouskasvuun, joka vahvistaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjaa.

Hallitus sitoutuu parlamentaarisen TKI-työryhmän linjaamiin TKI-järjestelmän kehittämisen periaatteisiin, jotka ovat ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys, vipuvaikutus, kokonaisvaltaisuus, tieteen vapaus sekä tutkimuksen ja koulutuksen laatu, vaikuttavuus, kilpailullisuus, yhteistyö, kansainvälisyys, globaalien haasteiden tunnistaminen sekä teknologia- ja toimialaneutraalius. T&K-rahoitusta kohdennetaan näitä periaatteita kunnioittaen.

Tutkimus- ja innovaationeuvoston roolia tutkimus- ja innovaatiopolitiikan johtamisessa vahvistetaan parlamentaarisen ryhmän esitysten mukaisesti. Pääministeri toimii neuvoston puheenjohtajana.

Hallitus laatii vaalikauden aikana kahdeksanvuotisen suunnitelman T&K-rahoituksesta ja muihin TKI-politiikkaan liittyvistä näkökohdista. Suunnitelman valmistelevat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö tutkimustoimijoita ja elinkeinoelämää laajasti osallistaen. Suunnitelman valmistelua johtaa tutkimus- ja innovaationeuvosto.

TKI-tavoitteen saavuttamisen seurannassa sitoudutaan parlamentaariseen yhteistyöhön ja jatkuvuuden turvaamiseen.

T&K-rahoituksen lisäykset kohdistetaan yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa tehtävään perus- ja soveltavaan tutkimukseen, tutkimuslaitoksille, yliopistosairaaloille sekä kilpailtuun rahoitukseen Suomen Akatemian ja Business Finlandin kautta. T&K-rahoituksen kansantaloudellista vaikuttavuutta nostetaan painottamalla tutkimus-yritys-yhteistyöhön kohdentuvaa rahoitusta sekä rahoittamalla yhteiskäyttöisiä TKI-infrastruktuureja. Lisäksi hyödynnetään sekä olemassa olevia tehokkaita rahoitusvälineitä, kuten veturirahoitusta ja lippulaivahankkeita että TKI-rahoittajaorganisaatioiden uusia yhteisiä ohjelmia. Globaalisti kilpailukykyisten ekosysteemien vahvistamiseksi käydään tiivistä vuoropuhelua julkisen ja yksityisen sektorin TKI-panostusten strategisesta kohdentamisesta alueellisten ekosysteemisopimusten muodossa. Kehitetään edelleen T&K-verokannustinta sekä kasvu-yrityksille ja pk-yrityksille sopivia rahoitusmahdollisuuksia.

Jotta tutkimus- ja innovaatorahoituksen neljän prosentin tavoitetaso vuoteen 2030 voidaan saavuttaa, on välttämätöntä varmistaa osaajien saatavuus ja riittävät koulutusmäärät sekä Suomen houkuttelevuus ulkomaisten osaajien näkökulmasta.

Varataan riittävä EU:n T&K-rahoituksen kansallinen vastinrahoitus ja asetetaan tavoitteeksi Suomeen ohjautuvan EU:n T&K-rahoituksen kaksinkertaistaminen.

6.4 Kasvua datataloudesta ja digitalisaatiosta

Suomesta datatalouden ja digitaalisuuden kärkimaa

Digitalisaatio, nopeat datayhteydet ja teknologian kehittyminen voivat oikein hyödynnettyinä merkittävästi parantaa ihmisten elämänlaatua, yritysten kilpailukykyä ja työvoiman saatavuutta sekä tehostaa julkista hallintoa. Tavoitteena on tarttua täysimääräisesti uusien

teknologioiden ja digitalisaation tarjoamaan potentiaaliin. Huolehditaan uusien teknologioiden ja sähköisten prosessien turvallisuudesta ja esteettömyydestä sekä käyttäjien perusoikeuksien toteutumisesta.

Digitalisaation ja teknologisen kehityksen luonne vaatii, että sääntelyä päivitetään. Hallitus vaikuttaa aktiivisesti ja ennakolta siihen, että alustataloutta, tekoälyä, dataa ja digitalisaatiota koskeva EU-sääntely kulkee mahdollistavaan, tasapainoiseen ja Suomen kannalta edulliseen suuntaan, ja minimoi kansallisen lisäsääntelyn.

Toteutetaan datataloudesta laaja-alainen, strateginen teemakokonaisuus, jonka kärkiä ovat kvanttilaskenta, nopeat langattomat verkot, terveysdata, kyberturvallisuus ja tekoäly. Hallitus pyrkii ennakoimaan ja seuraamaan myös muiden avainteknologioiden läpimurtoa.

Digitaalinen ja tehokas julkinen hallinto

Digitalisaatio ja teknologian hyödyntäminen ovat yksi tärkeimmistä keinoista parantaa julkisten palveluiden laatua, tehokkuutta ja saatavuutta. Viranomaisasiointinnissa lähtökohdan on oltava se, että yhtä tietoa kysytään palvelun käyttäjältä vain kerran ja että koko palveluketju on saatavilla ”yhdeltä luukulta”. Hallitus toteuttaa tarvittavat kansalliset lainsäädäntömuutokset, joilla uusia teknologioita ja digitalisaatiota voidaan hyödyntää täysimääräisesti julkishallinnon toiminnassa.

Hallitus käynnistää julkisen hallinnon digitalisaatioon kytkeytyvän laajan lainsäädännön poikkihallinnollisen uudistusohjelman, jossa tunnistetaan ja kumotaan norminpurun hengessä digitalisaatiota estävät tai vaikeuttavat säädökset.

Hallitus mahdollistaa tekoälyn avulla tehtävät automaattiset viranomaispäätökset.

Suomi siirtyy asteittain digitaalisten palveluiden ensisijaisuuteen viranomaisasiointikanavana. Lainsäädäntöä muutetaan siten, että digitaalisesta viranomaisviestinnästä tehdään ensisijainen viranomaisviestinnän kanava. Hallitus selvittää kustannustehokasta tapaa mahdollistaa viranomaispostin lähettäminen yksityisiin digipostipalveluihin. Samalla on huolehdittava, että vaihtoehtoisia asiointi- ja viestintäkanavia on tarjolla heille, jotka eivät pysty käyttämään digipalveluita. Kaikkien digitaalisten viranomaispalveluiden on toimitettava molemmilla kansalliskielillä jo suunnittelu- ja toteuttamisvaiheessa.

Valtionhallinnon digihankkeiden nykyinen rahoitus kootaan poikkihallinnollisen koordinaation alaiseksi. Eri hallinnonalojen digitalisaatiobudjeteista muodostetaan hallituskauden aikana tarkoituksenmukaisen kokoinen yhteinen kehitysbudjetti, joka suunnataan hallitusohjelmassa asetettujen prioriteettien mukaisesti. Hallitus laatii

digihankkeille rahoituskriteerit, jotka ohjaavat niiden yhteentoimivuutta. Hallitus vähentää samassa suhteessa ministeriökohtaisten hankkeiden määrärahoja, jotta uudistus on kustannusneutraali. Vahvistetaan digijohtamista siten, että ministerityöryhmä ja digitoimisto jatkavat tieto- ja teknologiapolitiikan koordinoinnin johtamista pitkäjänteisesti. Hallitus seuraa ja jatkaa digikompassin tavoitteiden edistymistä.

Hallitus toteuttaa kansallisen tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistuksen. Kokonaisuudistuksen yhteydessä kumotaan tiedon liikkuvuutta, pilvipalveluiden tarkoituksenmukaista käyttöä tai muuten julkisten palveluiden tarkoituksenmukaista järjestämistä haittaavat säädökset ja hyödynnetään tarvittaessa nykyistä laajemmin GDPR:n kansallista liikkumavaraa. Kokonaisuudistuksen yhteydessä säädetään hallinnolliset sakot tietosuojaloukkauksista koskemaan julkista ja yksityistä sektoria yhtäläisesti.

Hallitus edistää tiedon liikkumista julkishallinnon eri tietojärjestelmien välillä. Samalla tunnistetaan ja puretaan julkisten tietovarantojen hyödyntämisen ja jakamisen tarpeettomat oikeudelliset esteet yksityisyyden suoja huomioiden. Hallitus parantaa digitalisaation kustannusvaikuttavuutta hyödyntämällä olemassa olevia kansallisia tietovarantoja (muun muassa Kanta-palvelut ja tulorekisteri) sekä tietojärjestelmiä tietoturvallisesti nykyistä laajemmin.

Hallituskauden aikana toteutetaan hankkeita, joilla digitalisoidaan elämäntapahtumien tai yritystapahtumien ympärille kiinnittyvät julkiset ja yksityiset palvelut niin, että ne toimivat saumattomasti yhteen. Yhtenä tällaisena kokonaisuutena turvataan edesmenneen omaisen asioiden vaivaton hoito.

Kasvua datataloudesta ja digitalisaatiosta

Parempien julkisten palveluiden lisäksi digitalisaatio ja teknologinen kehitys ovat valtavia mahdollisuuksia uudelle kasvulle. Päästöttömän energian ratkaisut nojaavat poikkeuksetta uuteen teknologiaan, dataan ja digitaaliseen infrastruktuuriin, joiden avulla voidaan analysoida suuria datamassoja, nopeuttaa tutkimusta, tehostaa tuotantoprosesseja ja lisätä energiatehokkuutta. Hallitus haluaa luoda mahdollisuudet uudelle kasvulle ja huolehtii, että Suomeen kannattaa investoida.

Hallitus käynnistää datatalouden kasvuohjelman, jolla vahvistetaan yritysten valmiuksia hyödyntää dataa liiketoiminnan sekä tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Hallitus turvaa edellytykset kvanttilaskennan laaja-alaiseen hyödyntämiseen ja kehittämiseen. Hallitus varmistaa kansallisen vastinrahan EU:n sirusäännökseen (Chips Act) rahoituksen hakemiselle.

Hallitus varmistaa, että sote-tiedonhallinnan lainsäädäntö mahdollistaa sosiaali- ja terveysdatan sujuvan käytön eri toimijoiden välillä niin hyvinvointialueilla kuin valtakunnallisesti. Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n terveysdata-avaruuden (EHDS) puitteissa tehtävään työhön.

Hallitus keventää verkkoyhteyksien rakentamisen lupakäytäntöjä ja digitalisoi luvitusprosessin sekä tuo kokonaisuuden ”yhden luukun periaatteen” alle. Hallitus kannustaa verkkoyhteyksien rakentamista esimerkiksi sähköverkon rakentamisen ja tiehankkeiden yhteydessä. Koko maan kattaviin, riittävän nopeisiin ja häiriöttömiin tietoliikenneyhteyksiin kohdennetaan riittävät resurssit. Hallitus arvioi tarvetta jatkaa laajakaistatukiohjelmaa kiinteiden yhteyksien rakentamiseksi alueille, joille ne eivät rakennu markkinaehtoisesti. Hallitus suhtautuu myönteisesti luoteisväylän datakaapelihankkeen edistämiseen.

Hallitus edistää etätyön mahdollisuuksia sekä teknologisia ratkaisuja työnteon ja yrittämisen mahdollistamiseksi paikasta riippumatta. Etätyön mahdollisuuksia tarkastellaan julkisen hallinnon tehtävissä tilakustannusten ja liikkumisen päästöjen vähentämiseksi.

Hallitus tukee siirtymää kohti reaaliaikataloutta edistämällä mm. yritysten liiketoiminnan tositteiden, kuten verkkolaskujen ja sähköisten kuittien, siirtymistä digitaalisessa muodossa eri osapuolten välillä ajantasaisesti ja turvallisesti.

Hallitus määrittelee ja tunnistaa yhteiskunnan kannalta kriittiset tietovarannot, -palvelut ja -järjestelmät ja varmistaa näiden toimintavarmuuden sekä turvallisuuden. Kyberturvallisuutta koskevaa yhteistyötä viranomaisten ja elinkeinoelämän välillä vahvistetaan. Hallitus parantaa tietoturvaa kriittisillä toimialoilla ja toteuttaa kyberturvallisuuden kehittämisohjelman. Lisätään yrityslähtöistä kyberturvallisuuskoulutusta erityisesti pk-yrityksille.

Parannetaan kansalaisten valmiuksia vastata suomalaista yhteiskuntaa vastaan suuntautuvaan informaatiovaikuttamiseen esimerkiksi vieraiden valtioiden taholta, myös tietosuojan ja kyberturvallisuuden osaaminen tulevat olemaan aikaisempaa tärkeämpiä digitaalisuudessa ympäristöissä. Koulutustarjonnassa huomioidaan digitalisaatioon, tekoälyn hyödyntämiseen ja datatalouteen liittyvät osaamistarpeet.

Suomi varautuu maksujärjestelmiin kohdistuviin häiriöihin ja turvaa käteismaksamisen ja käteisen rahan saatavuuden.

Viestintä- ja mediapolitiikka

Varmistetaan reilu kilpailu posti- ja logistiikkamarkkinoilla. Turvataan laadukkaat postipalvelut koko maassa kustannustehokkaalla ja kilpailullisella tavalla sekä avataan alan kustannus- ja tukirakenne.

Hallitus edistää reilua kilpailua mediakentällä ja digitaalisessa mainosmarkkinassa huomioiden kansainvälisten alustajättien aseman.

Yleisradion rahoitus ja varojen käyttö avataan julkiseksi osakeyhtiölain puitteissa. Yleisradio näyttää avoimuudessa ja tehokkaassa rahankäytössä esimerkkiä. Yleisradion riippumattomuutta ja toimituksellista puolueettomuutta vahvistetaan.

Ylen tehtävistä, rahoituksesta ja yhtiön valvonnan riippumattomuuden kehittämisestä linjataan parlamentaarisesti. Hallitus perustaa parlamentaarisen työryhmän arvioimaan Yleisradion rahoitusta, suhdetta kaupalliseen mediaan ja Yle-lain muutostarpeita sekä tarkkarajaistamaan Ylen tehtäviä. Parlamentaarisen työryhmän on annettava raporttinsa kevätistuntokauden 2024 loppuun mennessä.

6.5 Toimivat asuntomarkkinat ja sujuva liikenne

Mittavat liikenneinvestoinnit ja sujuvaa rakentamista

Hallituksen tavoitteena on muodostaa maankäytöstä, rakentamisesta, asumisesta ja liikenteestä vahva rakennetun ympäristön kokonaisuus. Toimivat asuntomarkkinat sekä sujuva ja turvallinen liikenne ovat edellytys Suomen kilpailukyvyille, alueiden elinvoimalle ja työvoiman liikkuvuudelle. Hallitus edistää kestävästä kehitystä osana maankäyttöä, rakentamista, asumista ja liikennettä.

Hallitus huolehtii asumisen ja liikkumisen edellytyksistä koko Suomessa: pääkaupunkiseudulla, suurilla kaupunkiseuduilla, maakuntakeskuksissa, kehyskunnissa, seutukaupungeissa sekä maaseutumaaisessa ja harvaan asutussa Suomessa. Hallitus kannustaa kaupungeja ja kuntia kehittämään omien vahvuuksiensa pohjalta.

Hallitus sujuvoittaa liikkumista riippumatta kulkumuodosta. Hallitus tunnistaa Suomen alueelliset erot ja luottaa ihmisten vapauteen valita itselleen tarkoituksenmukaisin tapa asua ja liikkua. Hallitus varmistaa, etteivät liikkumisen kustannukset synnytä estettä tai kannustinloukkua työssäkäynnille kaupungeissa tai maaseudulla.

Hallituksen asuntopolitiikan keskeisin tavoite on asuntomarkkinoiden toimivuuden edistäminen. Toimivat asuntomarkkinat luovat suomalaisille mahdollisuuden asua mahdollisimman hyvin ja edullisesti omia toiveita vastaavassa kodissa.

Hallitus luo hyvät toimintaedellytykset asuntomarkkinoille kasvuun tähtäävällä elinkeinopolitiikalla, uudistamalla sääntelyä, varmistamalla riittävän kaavoituksen, tonttitarjonnan ja asuntotuotannon sekä panostamalla asuntotuotantoa tukeviin liikennehankkeisiin. Hallitus edistää vakaata toimintaympäristöä rakentamiseen ja asuntomarkkinoille.

Liikenneverkkoa kehitetään koko Suomessa

Hallituksen liikennepolitiikan tavoitteena on koko Suomen kasvun ja elinvoiman lisääminen. Liikenneverkkoa kehitetään Suomen saavutettavuuden, kilpailukyvyn ja huoltovarmuuden vahvistamiseksi. Liikennepolitiikalla tuetaan kasvua, investointeja ja työllisyyttä, laajennetaan työssäkäyntialueita, edistetään kestävien liikennemuotojen käytön mahdollisuuksia ja vähennetään päästöjä.

Väyläverkon kasvanut korjausvelka on muodostunut suomalaisten arjen sujuvuuden ja jopa talouskasvun esteeksi. Hallitus torjuu määrätietoisesti korjausvelan kasvua.

Väyläverkon investoinnit kohdistetaan kasvun, työllisyyden ja huoltovarmuuden kannalta olennaisimmille väylille sekä väyläverkon pahimpien pullonkaulojen purkamiseen. Väyläverkon investoinneilla tuetaan sekä kaupunkien kasvua että koko Suomen elinvoimaa. Perusväylänpidossa huomioidaan myös alempiasteinen tieverkko. 12-vuotisen liikennejärjestelmäsuunnitelman päivitys käynnistetään heti hallituskauden alussa.

Hallitus toteuttaa erittäin mittavan, lähes kolmen miljardin euron liikenneinvestointiohjelman. Väyläverkon kehittämiseen ja korjausvelan kasvun torjumiseen panostetaan yhteensä noin 1,6 miljardin euron investointipaketilla. Paketilla toteutetaan muun muassa valtatie 5 parannus välillä Leppävirta-Kuopio sekä valtatie 4 kehittämistä Keski-Suomen alueella. Lisäksi paketin sisältä toteutetaan investointeja, joilla edistetään länsirannikon kilpailukykyä ja kasvua.

Tieverkon kunnossapidon tuottavuutta nostetaan parantamalla tiestön kunnan diagnostiikkaa ja analysointia sekä hyödyntämällä tuotettua tietoa mahdollisimman tehokkaasti. Digitalisaation avulla pyritään mahdollisimman proaktiiviseen väyläverkon kunnossapitoon ja kehittämiseen.

Hallitus hyödyntää täysimääräisesti Euroopan unionin CEF-hankerahoitus, erityisesti sotilaallisen liikkuvuuden hankkeet. Esitetään hankkeita lisätalousarviomenettelyssä jo vuonna 2023 Suomen maksimaalisen saannon turvaamiseksi perusteltujen hankkeiden osalta.

Selvitetään erikoiskuljetuksiin soveltuvan tieverkon kehittämistä tukemaan nykyistä suurempien kuljetusten toteuttamista. Otetaan käyttöön vinjettimaksu raskaalle tavaraliikenteelle.

Hallitus asettaa liikenneturvallisuuden parantamisen tavoitteeksi, ettei Suomessa tapahdu liikennekuolemia vuonna 2050. Oikaistaan ylinopeudesta seuraavaa liikennevirhemaksua ja liikenneturvallisuuden vaarantamisrikosta koskeva lakien yhteensovittamisongelma sen varmistamiseksi, että liikennevirhemaksurajan ylittävästä ylinopeudesta ei selviä seuraamuksetta.

Tavaraliikenteelle välttämättömät taukopaikat ja vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkko huomioidaan liikennejärjestelmän kehittämisessä ja maankäytön suunnittelussa. Yhdessä elinkeinoelämän kanssa laaditaan toimenpideohjelma vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkon laajentamiselle pääväylillä.

Tunnistetaan teknologiavientiklustereina toimivat toiminnalliset kaupunkiseudut TEN-T-verkon kaupunkisolmukohtina.

Hallitus kiinnittää entistä suurempaa huomiota liikenneverkon toimintavarmuuteen ja kriisinkestävyyteen. Vaihtoehtoisia kuljetusreittejä kehitetään ja niiden kapasiteettia kasvatetaan huoltovarmuuden turvaamiseksi kaikissa olosuhteissa. Korjataan tie- ja raideverkon pullonkauloja kuljetuskapasiteetin kasvattamiseksi. Tavoitellaan yhdessä Ruotsin ja Norjan kanssa EU:n ja Naton investointimahdollisuuksia Skandinavian pohjoisosan logistiikkayhteyksien parantamiseksi. Laaditaan selvitys Merenkurkun (Vaasa-Uumaja) kiinteästä yhteydestä.

Raideliikenteestä tehdään entistä kilpailukykyisempi liikennemuoto lähes 1,4 miljardin euron erillisellä raideinvestointipaketilla, jolla rakennetaan uusia yhteyksiä ja kehitetään nykyistä rataverkkoa. Lisäksi raideliikenteen houkuttelevuutta lisätään parantamalla junien tietoliikenneyhteyksien nopeutta ja toimintavarmuutta.

Nykyisiä raideyhteyksiä vahvistetaan kattavasti eri puolilla Suomea. Päärataa kehitetään nykyisessä ratakäytävässä. Parannetaan radan välityskykyä Helsinki–Tampere-välillä, toteutetaan kaksoisraide Oulu–Liminka-välille ja sähköistetään Tornio–Kolari-väli. Itä-Suomen yhteyksiä kehitetään lisäämällä Savonradan kapasiteettia ja nopeuksia

Kouvola-Kuopio-välillä sekä jatketaan Karjalanradan kehittämistä välillä Luumäki–Imatra. Rantaradan elinvoimaisuus varmistetaan perusparannuksella. Loviisa–Lahti-ratayhteys perusparannetaan.

Koko Suomen raideverkon toimivuutta ja Helsinki-Vantaan lentokentän saavutettavuutta parannetaan käynnistämällä Lentoradan yksityiskohtaisempi suunnittelu ja valmistelulla hankkeen toteuttamispäätös. Turun tunnin juna -hanke käynnistetään parantamalla Salo–Kupittaa-väliä sekä rakentamalla Espoo–Lohja-rata, joka kytkee Lohjan ja Vihdin tiiviimmin osaksi Helsingin työssäkäyntialuetta.

Parannetaan pyöräilyn ja kävelyn edellytyksiä muun muassa päivittämällä kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma, toteuttamalla toimenpideohjelma koulu- ja työmatkapyöräilyn edistämiseksi sekä panostamalla kävely- ja pyöräväylien liikenneturvallisuuteen.

Hallitus käynnistää liikenteen rahoituksen ja verotuksen kokonaisuudistuksen, jonka liikenne- ja viestintäministeriö ja valtiovarainministeriö toteuttavat yhteistyössä.

Turvataan suomalaisen merenkulun ja kattavan satamaverkoston toimintaedellytykset sekä kytkytyminen TEN-T-verkkoon. Parannetaan satamien liikenneyhteyksiä huoltovarmuuden ja ulkomaankaupan turvaamiseksi. Varmistetaan talvimerenkulun toimintaedellytykset. Uudistetaan jäänmurron järjestämistapa ja käynnistetään jäänmurtajien pitkäjänteinen uusimishjelma hallituskauden aikana. Huolehditaan vientiteollisuuden kilpailukyvästä tekemällä meriliikenteen väylämaksun puolituksesta pysyvä vuodesta 2024 alkaen. Tarkastellaan satamia koskevaa lainsäädäntöä, varmistetaan satamamarkkinan toiminta ja selvennetään lainsäädäntöä satamadirektiivin mukaisesti.

Varmistetaan toimiva saaristoliikenne, jolla tarkoitetaan sekä maantielauttoja ja -losseja että yhteysaluksia. Ajanmukaistetaan saaristoliikennettä ohjaavat säännökset. Pyritään uudistamaan saaristoliikenteen aluskantaa erityisesti yhteysalusliikenteen osalta, ja mahdollisuuksien mukaan myös sähköistetään aluksia.

Suomi soveltaa aikarajoitettua saaripoikkeusta EU:n meriliikenteen päästökauppa-järjestelmän puitteissa. Huoltovarmuuden kannalta on tärkeää, että Merenkurkun laivaliikennettä tuetaan päästökaupan tuomien kustannusten vähentämiseksi samalla tai saaripoikkeusta vastaavalla tavalla. Tämä varmistaa meriliikenteen päästöjen vähentämisen sekä vaihtoehtoisten vähäpäästöisten polttoainevaihtoehtojen kehittämisen. Reittiliikennettä ja suoraa roro-lauttaliikennettä Naantalin ja Ahvenanmaan välillä tuetaan samantarvoisesti huoltovarmuuden ja rahtiliikenteen takia.

Edistetään pohjoismaisten liikennejärjestelmien koordinoitua rajat ylittävän liikenteen sujuvoittamiseksi. Edistetään liikenneasioita käsittelevän ministerineuvoston perustamista Pohjoismaiden neuvostoon.

Uudistetaan liikenteen palveluita digitalisaatiota hyödyntäen

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa liikennepalvelumarkkinoiden toimivuutta. Hallitus edistää liikenne- ja logistiikka-alan digitalisaatiota ja automatisaatiota, uudenlaisten liike-toimintamallien syntymistä ja hyödyntämistä sekä liikennejärjestelmän tehokkuutta.

Kehitetään joukkoliikennettä 12-vuotisen liikennejärjestelmäsuunnitelman mukaisesti.

Hallitus kehittää julkisesti järjestettyjä liikennepalveluita kokonaisuutena yhteistyössä kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa. Varmistetaan, että palveluiden järjestämiseen suunnatuista resursseista saadaan mahdollisimman suuri lisäarvo.

Kehitetään digitaalisia liikenteen ohjausjärjestelmiä, jotka auttavat parantamaan liikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta. Kehitetään liikenteen datainfrastruktuuria ja älykästä liikenteenohjausta. Edistetään Digirata-hanketta.

Päivitetään liikennepalvelulaki niin, että toimivat matkaketjut mahdollistavien tietojärjestelmien kehittäminen koordinoidaan valtakunnallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Edistetään itseohjautuvien ajoneuvojen kehittämistä ja turvallista käyttöönottoa.

Heti hallituskauden alussa laaditaan kansallinen lentoliikennestrategia, jossa linjataan Suomen lentoliikenteen toimintaedellytysten ja kilpailukyvyn vahvistamisesta muutuneessa maailmassa. Kehitetään Helsinki-Vantaan lentokenttää kansainvälisen matkustaja- ja rahtiliikenteen solmukohtana. Edistetään lentoliikenteen sähköistymistä.

Edistetään lentoyhteyksien kehittymistä koko Suomessa kolmen tunnin saavutettavuustavoitteen toteuttamiseksi. Säilytetään Finavian nykymuotoinen lentoasemaverkko. Kehitetään Suomen sisäistä lentoliikennettä ensisijaisesti markkinaehtoisesti, mutta turvataan huoltovarmuuden, vientiteollisuuden ja matkailun kannalta tärkeät lentoyhteydet tarvittaessa ostopalveluliikenteellä. Tarkastellaan asiaa budjettiriihessä 2023. Muuta lentoasemaverkostoa kehitetään osana väyläverkkoa.

Luodaan mikroliikkumista (muun muassa sähköpotkulaudat) ohjaavaa lainsäädäntöä. Annetaan kaupungeille ja kunnille työkalut mikroliikkumisen hallintaan.

Vahvistetaan kuluttajien luottamusta taksiliikenteeseen. Toteutetaan lainsäädäntöhanke, jolla edistetään taksien saatavuutta, huomioidaan eri asiakasryhmät koko maassa, tehostetaan taksiliikenteen valvontaa ja kitketään harmaata taloutta. Selvitetään Kela-kuljetusten omavastuuosuuden perinnän siirtämistä asiakkaalta Kelan tehtäväksi.

Sujuvoitetaan maankäytön ja rakentamisen sääntelyä

Hallituksen tavoitteena on sujuvoittaa ja nopeuttaa kaavoitus-, lupa- ja valitusprosesseja. Tavoitteen toteuttamiseksi hallitus uudistaa maankäytön ja rakentamisen sääntelyä sekä purkaa normeja. Hallitus käynnistää maankäytön ja rakentamisen sääntelyn keventämisen, joka koskee koko Suomen rakentamismääräyskokoelmaa (lait, asetukset ja ohjeet).

Lupaprosessit ja valitukset

Hallitus uudistaa kaavoitus-, rakennus- ja ympäristölupaprosesseja koskevia valituskäytäntöjä siten, että samasta asiasta voisi valittaa hallinto-oikeuteen vain kerran.

Ohjataan resursseja kaavoitukseen, rakennusvalvontaan, ympäristö- ja vesilupaviranomaisille sekä hallinto-oikeuksille niiden prosessien nopeuttamiseksi. Sujuvoitetaan kaavoitus- ja lupaprosesseja ja kevennetään niihin liittyvää menettelyä.

Selvitetään keinoja puuttua kaavoista ja rakennusluvista tehtyjen valitusten määrään ja nopeuttaa valitusten käsittelyä. Selvitetään esimerkiksi mahdollisuutta tarkentaa valitus-oikeuden edellytyksiä.

Asetetaan viranomaisten käsittelyajoille lakisääteinen ja sitova määräaika, jonka laskeminen alkaa siitä, kun lupahakemus on täydellinen ja päättyy siihen, kun päätös on tehty. Jos laissa säädetty määräaika ylitetään, alennetaan lupa- tai käsittelymaksua. Asetetaan viranomaiselle velvollisuus korvata luvanhakijalle viivästyksestä aiheutuneita kustannuksia.

Digitalisoidaan kaavoitus- ja lupaprosessit. Selvitetään mahdollisuutta perustaa valtakunnallinen lupapalvelu, joka toimisi rakentamiseen liittyvien lupien palvelukanavana yhden luukun periaatteella.

Alueidenkäyttölaki

Hallitus laatii alueidenkäyttölain, joka edistää tarkoituksenmukaista maankäyttöä, hyvää elinympäristöä, kaavoituksen sujuvuutta, kaupunkien ja kuntien kasvua, riittävää asuntotuotantoa, alueiden elinvoimaisuutta, yritysten kilpailukykyä ja Suomen houkuttelevuutta investointikohteena. Varmistetaan maankäyttöä ja rakentamista koskevan lainsäädännön yhteensopivuus.

Sitoudutaan siihen, ettei kaavatasojen lukumäärä kasva. Kevennetään maakuntakaavan yksityiskohtaisuutta ja oikeusvaikutteisuutta osana maankäytön suunnittelujärjestelmää. Mahdollistetaan yleiskaavan tai osayleiskaavan ja asemakaavan samanaikainen valmistelu.

Sisällytetään alueidenkäyttölakiin mahdollisuus kaavoittaa teollisuuspuistoja, jotka luovat etukäteen tiedossa olevat reunaehdot maankäytölle ja nopeuttavat maankäytön prosessien ohella muutakin ympäristölainsäädäntöön perustuvaa luvitusta.

Alueidenkäyttölakiin kirjataan maanomistajan aloiteoikeus yleis- ja asemakaavalle. Asetetaan kunnille velvollisuus käsitellä aloite laissa säädettyssä määräajassa. Kunnan on annettava ratkaisu kaavoitusaloitteeseen monijäsenisen toimielimen päätöksellä.

Alueidenkäyttölakiin kirjataan prosessi kumppanuuskaavoituksesta, jossa kunta antaa maanomistajalle mahdollisuuden kehittää yleis- tai asemakaavaa kunnan ohjauksessa kunnan kaavoitusmonopolia rikkomatta.

Selkeytetään maankäytösopimuksia koskevaa lainsäädäntöä.

Rakentamislaki

Hallitus korjaa säädettyä rakentamislakia niin, että hallinnollinen taakka kevenee, byrokratia vähenee, valitusoikeus selkeytyy sekä päävastuullisen toteuttajan vastuu täsmentyy. Määritellään lakiin rakennuslupien käsittelyaikatakuu.

Muut

Kevennetään rakentamismääräyksiä, jotta rakentamisen ja asumisen kustannusten kasvua saadaan hillittyä. Otetaan lainsäädännössä huomioon, että uudet ja vanhat rakennukset ovat erilaisia ja että erilaiset tekniset ratkaisut ovat hyväksyttäviä.

Mahdollistetaan jokaiselle suomalaiselle oma koti

Hallitus rakentaa yhteiskuntaa, jossa suomalaisilla on työllään ja säästämisellään mahdollisuus hankkia omistusasunto. Hallitus edistää asuntojen ja asuntorahoituksen riittävää tarjontaa.

Hallituksen tavoitteena on mahdollistaa työvoiman joustava liikkuminen työn perässä huolehtimalla toimivista vuokra-asuntomarkkinoista. Tavoitteen toteuttamiseksi hallitus huolehtii riittävästä asuntotuotannosta, joka tarjoaa suomalaisille monipuolista ja kohtuullisen hintaista asumista.

Lähtökohtaisesti laadukasta ja kohtuullisen hintaista asumista edistetään vapaarahoitteisella asuntorakentamisella. Hallitus kohdistaa yhteiskunnan tukemat vuokra-asunnot nykyistä tehokkaammin pienituloisille, vähävaraisille ja erityisryhmille, joiden on vaikea vuokrata asuntoa vapailta markkinoilta. Hallitus vähentää yhteiskunnan tukemaa ARA-asuntotuotantoa hallitusti. Hallitus toteuttaa myös asumistuen kokonaisuudistuksen, joka parantaa tuen ohjautuvuutta sitä eniten tarvitseville.

Hallituksen keskeisenä tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Tavoitteen toteuttamiseksi hallitus kohdistaa yhteiskunnan tukia ja toimenpiteitä heikoimmassa asemassa olevien suomalaisten asumisen turvaamiseen ja asunnottomuuden poistamiseen.

Omistusasuntomarkkina

Turvataan mahdollisuus ensiasunnon hankkimiseen ASP-järjestelmää kehittämällä. Korotetaan ASP-korkotukilainan enimmäismäärää. Poistetaan ASP-säästämisen aloitusikäraja.

Päivitetään asunto-osakeyhtiölaki ja asuntokauppalaki.

Velvoitetaan erityisesti kasvavien kaupunkiseutujen kaupunkeja ja kuntia MAL-sopimusten kautta riittävään tontti- ja asuntotuotantoon, jotta asuntojen hintakehitys pysyy kohtuullisena.

Selvitetään mahdollisuutta asuntokaupan varainsiirtoveron poistamiseen tai laskemiseen julkisen talouden kannalta neutraalilla tavalla.

Asumisen tukeminen

Hallitus toteuttaa asumistuen kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on ohjata asumistuki paremmin sitä tarvitseville muun muassa palauttamalla tukeen varallisuusrajat.

Käynnistetään selvitys yhteiskunnan tukemaan asuntotuotantoon suunnattujen epäsuorien tukien tunnistamiseksi ja tukisummien selvittämiseksi. Selvitetään yhteiskunnan tukeman asumisen kehittämistarpeista ja toteutetaan tarvittavat lakimuutokset. Selvitetään Valtion asuntorahaston (VAR) käyttötarkoitusta.

Selvitetään Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) roolia, asemaa ja tehtäviä. Huomioidaan selvityksessä myös rakentamiseen jatkossa kohdentuvat EU:n rahoitusmuodot.

Kohdennetaan yhteiskunnan tukemat vuokra-asunnot nykyistä tehokkaammin pienituloisille, vähävaraisille ja erityisryhmille, joiden on vaikea vuokrata asuntoa vapailta markkinoilta. Palautetaan yhteiskunnan tukemiin vuokra-asuntoihin tulorajat.

Aran tukemien pitkän korkotuen vuokraohteiden asukasvalintaan otetaan samat tulorajat kuin lyhyen korkotukien asuntoihin. Pitkän korkotuen asunnot ohjataan jatkossa tarkemmin pienituloisille kuitenkin huomioiden, etteivät asuinalueet eriydy segregaatiokehityksen seurauksena. Selvitetään mahdollisuutta ylläpitää sosiaalisen asuntotuotannon edullista vuokratasoa nostamalla hyvätuloisten asukkaiden vuokria tietyn tulorajan jälkeen. Selvitetään mahdollisuus solmia jatkossa vuokrasopimukset määräaikaiseksi siten, että asunnot eivät ole määräajan jälkeen hyvätuloisten käytettävissä. Vuokria tarkasteltiin määräajoin ja huomioiden asukkaiden erityistarpeet.

Mitoitetaan valtion tukeman asuntotuotannon korkotuki- ja takauslainavaltuudet aiempaa paremmin rakennusalan muun suhdannetilanteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa valtuuden kasvattamista matalasuhdanteessa ja valtuuden alentamista korkea- tai noususuhdanteessa (niin sanottu vastasyklisyys). ARA-tuotannon kustannuksiin kiinnitetään aiempaa parempaa huomiota ARA-vuokrien säilyttämiseksi kohtuullisella tasolla.

Huomioidaan ARA-avustusten hyödyntämisessä koko Suomen tarpeet työvoiman liikkuvuudelle. Tartutaan MAL-kaupunkiseutujen ulkopuolisten alueiden kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon rahoituskriisiin.

Alennetaan erityisryhmien investointiavustuksen avustusprosenttia. Puolitetaan asumisneuvonta-avustuksen määräraha ja kohdennetaan se paremmin. Vähennetään hissi- ja esteettömyysavustusten määrää. Otetaan käyttöön takausmaksut (0,5 %) uusissa valtion tukemissa vuokra-asuntojen korkotukilainoissa, mutta rajataan erityisryhmien asuntotuotanto takausmaksun ulkopuolelle.

Selvitetään asuntorakentamisen tukemiseen liittyvät valtion rahoitus- ja takausvastuut sekä vaihtoehdot vastata nykyisistä ja tulevista takaus- ja tukisitoutumista. Jatketaan asumisoikeuskohteiden korjausten avustamista. Ei myönnetä tukia uusille asumisoikeuskohteille. Pitkien (40 vuotta) korkotukilainojen valtuuksia pienennetään ja lyhyiden (10 vuotta) korkotukilainojen kasvatetaan.

Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen

Hallitus käynnistää välittömästi ohjelman pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Vahvistetaan valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien välistä yhteistyötä ja toimivien käytäntöjen jakamista asunnottomuuden ehkäisemisessä ja poistamisessa.

Rakennetaan hallintorajat ylittävä asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kokonaisuus, joka mahdollistaa asunnottomuusriskin varhaisen tunnistamisen ja avun tarjoamisen asunnottomuuden torjumiseksi.

Osoitetaan asunnottomuuden vähentämisen päävastuu selkeästi ympäristöministeriölle ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:lle, joiden työtä sosiaali- ja terveysministeriö, hyvinvointialueet ja kunnat osaltaan tukevat. Siirretään asumiseen liittyvät avustukset STEA:lta ARA:n vastuulle. Varmistetaan avustuksen vaikuttava kohdentuminen.

Huomioidaan asunnottomuuden poistamisessa erityisesti nuoret asunnottomat. Edistetään nuorten tuettujen asumisyksiköiden perustamista.

Ehkäistään asunnottomuutta varmistamalla, että asumis-, talous- ja velkaneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveyspalveluita on saatavilla. Panostetaan asunnottomuutta kokeiden työllistymiseen.

Vauhditetaan asuntorakentamista MAL-kaupunkiseuduilla

Hallitus sitoutuu kaupunkiseutujen kasvun edellytysten turvaamiseen. Kestävin tapa hillitä kasvavien kaupunkiseutujen asumisen hinta- ja vuokrakehitystä on riittävän tontti- ja asuntotarjonnan varmistaminen. Jos kasvavaan asuntokysyntään ei kyetä vastaamaan riittävällä tarjonnalla, asuminen kallistuu nopeasti.

Vahvistetaan valtion ja kaupunkiseutujen välistä kumppanuutta maankäytön, asumisen ja liikenteen kysymyksissä. Jatketaan MAL-sopimuskäytäntöä nykyisillä kaupunkiseuduilla.

Laaditaan MAL-sopimukset jatkossa pidempiaikaisiksi ja aidossa kumppanuudessa valtion ja kaupunkiseutujen välillä. Kirjataan MAL-sopimuskäytäntö lakiin yhteistyövelvoitteena maankäytön ja rakentamisen sääntelyn uudistamisen yhteydessä.

Vähennetään sopimusten yksityiskohtaisuutta ja rajataan MAL-sopimukset nimenomaan kaupunkiseutujen kasvun edellytysten varmistamiseen riittävällä kaavoituksella, tontti-tarjonnalla, asuntotuotannolla ja niitä tukevilla liikenneinvestoinneilla. Varmistetaan, ettei MAL-sopimuksiin sisälly tarjonnan kasvua ja kilpailua haittaavia elementtejä. MAL-sopimusten asuntotuotantotavoitteisiin ei kirjata ARA-tuotannon osuutta.

Vahvistetaan MAL-sopimusten tavoitteiden täyttämisen ja investointien rahoituksen kytkentää.

Kannustetaan kaupunkiseutuja yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen, joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn edistämiseen sekä segregaaion ehkäisemiseen.

Rakennetaan toimivaa, terveellistä ja turvallista elinympäristöä

Hallituksen tavoitteena on toimiva, terveellinen ja turvallinen elinympäristö kaikille suomalaisille.

Käynnistetään rakennusvalvontauudistus, jonka tavoitteena on varmistaa, että rakennusvalvontatoimessa on joka puolella Suomea riittävä osaaminen ja palvelutaso sekä mahdollisimman yhtenäiset tulkinnat.

Huolehditaan kiinteistö- ja rakennusalan markkinoiden toimivuudesta ja reilusta kilpailusta.

Käynnistetään hanke, jonka tavoitteena on vahvistaa markkinoiden, kilpailun ja hintainformaation hyödyntämistä maankäytössä ja rakentamisessa. Tuodaan näkyviin rakennusoikeuden rajoittamisesta ja muista suunnitteluratkaisista syntyviä vaikutuksia kustannuksiin, tontinluovutustuloihin ja rakennusoikeuden myyntituloihin.

Selvitetään mahdollisuus luovuttaa valtion maaomaisuutta kaupunkien ja kuntien kehitettäväksi.

Ehkäistään ja korjataan sisäilmaongelmia tutkittuun tietoon ja hyviin käytäntöihin pohjautuen.

Vähennetään rakentamisen energiankulutusta ja parannetaan rakennusten energia-
tehokkuutta kustannustehokkain keinoin. Vaikutetaan siihen, että EU:n rakennusten
energiatohokkuusdirektiivin kirjaukset mahdollistavat mahdollisimman laajan kansallisen
liikkumavaran.

EU:n rakennusten energiatohokkuusdirektiivin toimeenpanossa asukkaille ja kiinteistön
omistajille ei tule asettaa kohtuuttomia velvoitteita. Mikäli uusia velvoitteita tulee, varmis-
tetaan, että kaikilla kotitalouksilla on mahdollisuus vastata sääntelyn tuomiin velvoitteisiin.

Uudistetaan rakentamisen sääntelyä puurakentamisen vauhdittamiseksi ja parannetaan
alan vientimahdollisuuksia.

Selkeytetään asuntojen vuokrausta sekä majoitusliiketoimintaa koskeva lainsäädäntö
vastaamaan nykypäivän tarpeita ja käytäntöjä. Varmistetaan lyhytaikaisen vuokraus-
toiminnan edellytykset, mutta mahdollistetaan samalla nykyistä parempi puuttuminen
havaittuihin ongelmiin.

Varmistetaan riittävät resurssit tuomioistuimille asunto-osaakeyhtiöiden ja asuntojen
vuokrauksen riita-asioiden käsittelyyn. Otetaan käyttöön pienten riita-asioiden menettely
(mm. häädöt). Helpotetaan taloyhtiöiden häiriötilanteisiin puuttumista ja asuntojen
hallintaanottoa.

Hallitus perustaa ministeriörajat ylittävän selvitysryhmän ratkomaan alueiden eriytymisen
tuomia haasteita asumiselle koko Suomessa. Helpotetaan taloyhtiöiden hallittua alasajoa.

Päivitetään kunnossapitolainsäädäntö vastaamaan tämän päivän tarpeita.

6.6 Suomi elää maaseudusta ja metsistä

Suomalainen maaseutu, maatalous ja metsät turvaavat kansalaisten hyvinvointia ja ovat
koko yhteiskunnan peruspilareita. Niiden tärkeys korostuu muuttuneessa turvallisuus-
ympäristössä entisestään.

Suomen viestin ja kantojen Euroopan unionissa on oltava yhtenäisiä niin ennakkovai-
kuttamisessa kuin päätöksenteossa. Hallituksen on aktiivisesti vaikutettava siihen, että
suomalaisia koskevat päätökset ovat oikeudenmukaisia, oikeasuhtaisia sekä kansalliset
että alueelliset erityispiirteet ja -tarpeet huomioivia.

Syventyneen maatalouskriisin ratkaisemiseksi tarvitaan nopeita toimia ja pitkäjänteistä työtä. Ruoantuotanto on maatalouden tärkein tehtävä ja huoltovarmuuden perusta, minkä tulee näkyä myös maataloustukien kohdentamisessa. Suomalaisen ruoan vientipotentiaali on hyödynnettävä nykyistä paremmin.

Suomen eri alueiden luontaiset vahvuudet ja erityisosaaminen on hyödynnettävä tavoilla, jotka tukevat monialaista yritystoimintaa, investointeja, teollisuutta sekä vientiä.

Terveet, kasvavat metsät luovat työtä, hyvinvointia ja hillitsevät ilmastonmuutosta. Maan- ja metsänomistaja on itse paras päättämään omaisuutensa hoidosta ja käytöstä. Suomalainen maa- ja metsätalous pohjautuu perhe- ja yksityisomistukseen sekä pitkäjänteiseen, ylisukupolviseen osaamiseen ja omaisuudesta huolehtimiseen.

Luonnon kunnioittaminen ja eränkäynti ovat osa suomalaista kulttuuria. Luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi on tärkeää suojella luontoarvoiltaan kaikkein arvokkaimpia kohteita vapaaehtoisuuteen perustuen. Laiduntavat eläimet lisäävät luonnon monimuotoisuutta, ja maatilat ovat tärkeitä elinympäristöjä monille uhanalaisille lajeille.

Mahdollisuudet hyvään elämään, sen rakentamiseen ja kannattavaan yritystoimintaan maaseudulla edellyttävät toimia, jotka pohjautuvat alueiden vahvuuksiin ja ihmisten tarpeisiin. Hallitus näkee elinvoimaisen maaseudun elinehtona koko Suomen hyvin-voinnille.

Kannattava maatalous turvaa kotimaisen ruoantuotannon

Maatalouden kannattavuus on edellytys suomalaisen ruoantuotannon jatkumiselle. Kotimaisen elintarviketuotannon kestävyys ja kilpailukyky kulkevat käsi kädessä. Kannattavuuden parantamiseksi ja kassakriisin ratkaisemiseksi tehdään niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä vaikuttavia toimenpiteitä. Hallituskaudella ei tehdä kansallisesti sellaisia päätöksiä, jotka lisäävät maatalouteen kohdistuvia kustannuksia.

Hallitus sitoutuu Maatalouden tulos- ja kehitysnäkymien parlamentaarisen arviointiryhmän loppuraporttiin ja aloittaa välittömät toimenpiteet esitysten toteuttamiseksi, jotta alkutuottajan asema ja koko elintarvikeketjun tasapaino kehittyvät nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan. Keskeisimmät toimet ovat elintarvikemarkkina-, kilpailu- ja hankintalain tarkastelu ja muuttaminen sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuksien parantaminen. Alkutuottajien sopimusasemaa parannetaan avoimella, elintarvikeketjun eri osien kustannuksia kuvaavalla tilastoinnilla ja edistämällä kustannusindeksien käyttöönottoa osapuolten välillä elintarvikemarkkinavaltuutetun ehdotuksen mukaisesti sopimusvapautta loukkaamatta.

Suomalaisen puhtaan ruoan potentiaali hyödynnetään uudella kasvuohjelmalla, jolla lisätään ruokavientiä. Riittävällä TKI-rahoituksella vauhditetaan elintarvikealalle syntyviä innovaatioita ja investointeja, jotka kasvattavat alan arvonlisää ja työllisyyttä.

Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan tulee keskittyä ruokaturvan parantamiseen. Tukijärjestelmää on kehitettävä ja yksinkertaistettava siten, että maataloustuet kohdistuvat nykyistä paremmin varsinaiseen ruoantuotantoon. Hallitus sitoutuu toimimaan tämän periaatteen mukaisesti sekä nykyisen CAP-ohjelmakauden välitarkaste-
luissa että uuden kauden valmistelussa.

Maanviljelijöiden tekemä työ ympäristökuormituksen vähentämiseksi on arvokasta, ja sen on oltava kannustavaa ja kustannustehokasta.

Kansallisen tahtotilan vahvistamiseksi ja maataloustuottajien arvostuksen nostamiseksi tehdään parlamentaarisella yhteistyöllä kotimaisen ruoantuotannon pitkän aikavälin strategia. Lisäksi laaditaan maaseutupoliittinen selonteko ja arvioidaan tarve perustaa kansallinen ruokapaneeli.

Maaseutualoille tulevaisuuden näkymiä

Välitä viljelijästä -projektista tehdään pysyvä toimintamalli, ja lomituspalvelut säilytetään vähintään nykyisellä tasolla.

Pienyrittäjyyden esteitä puretaan maaseutualojen liiketoimintamahdollisuuksien kehittämiseksi. Tila- ja pienteurastamojen toimintaedellytyksiä parannetaan ja tilamyyntiä helpotetaan. Vähennetään päällekkäistä valvontaa maataloilla ja elintarviketeollisuudessa.

Hallitus tunnistaa suomalaisen alkutuotannon kuten eläintilojen, porotalouden, turkis- ja puutarha-alan sekä taimituotannon tärkeyden ja erityishaasteet. Edistetään energia-
tehokkaita ratkaisuja kasvihuonealalla. Fosforiasetuksen karjanlantapoikkeuksesta tehdään pysyvä. Turkisalan laatu järjestelmiä kehitetään yhdessä toimialan kanssa.

Panostetaan valkuaismavaraisuuteen lisäämällä valkuaiskasvien viljelyä, jotta huolto-
varmuus ja ruokaturva paranevat ja lopputuotteen kotimaisuusaste nousee.

Kasvu- ja kuiviketurve määritellään strategisesti tärkeäksi raaka-aineeksi ja turvepeltoja käytetään jatkossakin huoltovarmuuden ja ruokaturvan varmistamiseksi. Vesihuollon toiminta turvataan ja vesivarat pidetään kansallisissa käsissä.

Huolehditaan kannustavasta rahoituksesta biokaasutuotannon lisäämiseksi. Hajautettu maatiloilla tapahtuva biokaasutuotanto parantaa huoltovarmuutta sähkön, lämmön ja liikennepolttoaineiden osalta sekä parantaa lannan ravinteiden käyttökelpoisuutta ja omavaraisuutta. Nopeutetaan luvitusta.

Hallitus seuraa eläinten hyvinvointilain toteutumista sekä sen vaikutuksia eläinten hyvinvointiin ja suomalaiseen ruokavientiin. Eläinlääkäripalveluiden saatavuus, kohtuulliset asiakasmaksut ja päivystys turvataan koko maassa. Eläin- ja kasvitauteja torjutaan aktiivisesti, ja tautirahastojen perustamista selvitetään.

Suomi vaikuttaa EU:ssa siten, että eläintuotannossa noudatettavat toimintatavat tukevat eläinten hyvinvointia myös muissa jäsenmaissa. Tuotepakkausten alkuperä- sekä tuotanto-tapamerkintöjä parannetaan.

Hevostalouden toimintaedellytykset varmistetaan. Suomenhevosen asema kansallisrotuna turvataan.

Jatketaan sukupolvenvaihdosten ja maatalouden tilusjärjestelyiden edistämistä sekä järkevien tilarakenteiden luomista. Hallitus ryhtyy toimenpiteisiin aktiivisessa ruoantuotannossa olevien peltöjen saamiseksi korvauskelpoisuuden piiriin. Tämä toteutetaan siten, että viljelystä poistuneiden lohkojen korvauskelpoisuus jaetaan ELY-keskuksittain takaisin korvauskelvottomille lohkoille hakumenettelyn kautta. Siirto tilojen välillä toteutetaan ilman rahallista vastiketta.

Maaseutuyrittäjyyden houkuttelevuutta parannetaan ja luonnonvara-alan sekä elintarvikesektorin koulutusta ja tutkimusta kehitetään vastaamaan muuttuneisiin toimintaympäristön vaatimuksiin. Selvitetään mahdollisuuksia luoda kannustimia maaseudulle ja saaristoon muuttamisen edistämiseksi. Päivitetään saaristolaki.

Kestävällä ja ennustettavalla metsäpolitiikalla kasvua ja hyvinvointia koko Suomeen

Suomen metsäpolitiikka pidetään kansallisissa käsissä. Metsänomistajan päätösvaltaa metsien käytössä vahvistetaan. Omaisuuden suojaa kunnioitetaan, ja se huomioidaan aiempaa paremmin myös lunastuslainsäädäntöä uudistamalla. Metsien käyttö pohjautuu aktiiviseen ja monitavoitteiseen metsänhoitoon Kansallisen metsästrategian 2035 mukaisesti. Näin turvataan metsä- ja biotuoteteollisuuden toimintaedellytykset kuten raaka-aineen saatavuus. Terve, uudistuva ja kasvava metsä vahvistaa hiilinieluja pitkäjänteisesti.

Hallitus panostaa EU:ssa ennakkovaikuttamiseen, jotta metsänomistajien asemaa, metsä- ja sahateollisuuden puun saatavuutta ja Suomen kustannuskilpailukykyä ei heikennetä. EU:ssa valmisteltavan sääntelyn vaikutusten kokonaisarviointia suomalaiselle metsäsektorille on kehitettävä, ja sääntely tulee pitää minimitasolla. Suomen metsien hiilinielut eivät voi toimia kompensaatioina muille EU:n jäsenvaltioille. EU:n ei pidä rajoittaa suomalaisen metsän käyttöä, eikä kansallisilla tulkinnoilla pidä vaikeuttaa elinkeinojen toimintaedellytyksiä.

Suomalaisen metsäsektorin kasvun varmistamiseksi metsäteollisuuden toimintaympäristön ennustettavuutta on parannettava. Kaikessa metsiin liittyvässä päätöksenteossa huomioidaan alueelliset, taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset ulottuvuudet.

Metsähallitus hyödyntää kestävät hakkuumahdollisuudet optimaalisesti. Tavoitteena on sidosryhmien kanssa sovittujen hakkuumahdollisuuksien säilyttäminen nykytasolla tai maltillinen kasvattaminen.

Edistetään kotimaiseen uusiutuvaan raaka-aineeseen perustuvan teollisuuden arvonnäkökulman nostamista. Puun käytössä pyritään mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen. Puurakentamista lisätään kannustimin sekä purkamalla siihen liittyvää sääntelyä. TKI-rahoitusta kanavoidaan puurakentamiseen ja panostetaan alan koulutukseen.

Tarkastellaan kuolinpesiä koskevaa lainsäädäntöä, kuten pakollista selvennyslainhuutoa ja muita toimia metsien käytön edistämiseksi. Metsätilarakennetta parannetaan ja metsävähennyksen tasoa arvioidaan.

Nykyisessä turvallisuusympäristössä Pohjois- ja Itä-Suomen sekä muiden alueiden erityistarpeiden huomioimisella edistetään koko Suomen turvallisuutta ja huoltovarmuutta. Liikenneväylien rahoituksessa ja sen kohdentamisessa kiinnitetään huomiota maa- ja metsätalouden tarpeisiin.

Edistetään metsien kasvua ja terveyttä parantavia toimenpiteitä sekä vahvistetaan oikea-aikaisten ja -suhtaisten harvennushakkuiden tekoa huolehtimalla myös taimikonhoito- ja ensiharvennusrästeistä. Turvemaita hyödynnetään osana metsätaloutta. Kehitetään metsätuhojen seurantaa, ennakointia ja torjuntaa. Metsäbiotalouden tiedepaneelin toiminta vakiinnutetaan.

Toimet luonnon monimuotoisuuden parantamiseksi ovat osa kestävä metsänhoitoa. Metsien suojelun on perustuttava maanomistajan vapaaehtoisuuteen. Kokonaispinta-alan perustuvat suojelutavoitteet eivät ole tarkoituksenmukaisia, vaan luonnonsuojelu on kohdennettava suojeluarvoltaan parhaimpiin kohteisiin. Jatketaan Metso- ja

Helmi-ohjelmia. Ohjelmien toimien kohdentamisen pitää perustua tiukkoihin monimuotoisuuskriteereihin ja kustannusvaikuttavuuteen. Nykyisistä kansallispuistoista ja muista retkeilyreiteistä pidetään huolta.

Suomen sopeutumiskykyä ilmastonmuutokseen tuetaan vahvistamalla luonnon monimuotoisuutta muun muassa tehostamalla vieraslajien torjuntaa ja edistämällä talousmetsien aktiivista luonnonhoitoa.

Kotimaisen kalan kulutus nousee

Kotimaisen kalan kulutusta, saatavuutta ja vientiä lisätään keventämällä kalankasvatukseen liittyvää luvitusta ja sääntelyä, parantamalla vapaa-ajankalastuksen mahdollisuuksia ja ammattikalastajien toimintaedellytyksiä. Jatketaan kotimaisen kalan edistämishojelman ja vesiviljelystrategian toimeenpanoa. Kiertotaloutta hyödyntämällä vähennetään kalankasvatuksen ravinnepäästöjä. Päivitetään kalatie- ja lohistrategiat.

Kalastusmatkailun mahdollisuuksiin panostetaan. Lisätään liikuntasetelin käyttöalaa kalastus- ja eräpalvelut. Vaelluskalojen Nousu-ohjelmaa jatketaan ja laajennetaan ohjelma koskemaan myös alasvaellusta ja seurantaa.

Kalastonhoitomaksun ikäperusteinen vapautus muutetaan koskemaan 70 vuotta täytäneitä kalakantojen hoidon ja istutusten turvaamiseksi. Ikäperusteinen aiempi vapaus pysyy sen jo saavuttaneilla.

Yhteisluvelakia uudistetaan osakaskuntien yhdistämistoimitusten edistämiseksi, etäkokousten mahdollistamiseksi ja osakkaiden tasapuolisen kohtelun parantamiseksi. Kiinteistörekisteriin merkittyjen kalastusoikeuksien omistajien omaisuuden suojaa vahvistetaan.

Metsästyks on arvokas osa suomalaista elämänmuotoa

Metsästyksen yhteiskunnallinen merkitys tunnustetaan ja sen tulevaisuus turvataan.

Metsästyksen ja luonnonsuojelun välistä vastakkainasettelua torjutaan, eikä metsästyksmahdollisuuksia kavenneta perusteetta esimerkiksi luonnonsuojelualueilla. Metsästäjien tekemä riistanhoitotyö on tärkeä osa luonnonsuojelua ja parantaa luonnon monimuotoisuutta.

Suurpetopoliitiikkaa on hoidettava tavalla, joka huomioi myös sosiaalisen kestokyvyn. Suurpetojen kannanhoidollinen metsästys turvataan lainsäädännöllä. Jo aloitettua työtä kannanhoidollisen sudenmetsästyksen mahdollistamiseksi jatketaan eduskunnan päätöksen mukaisesti. Arvioidaan suurpetojen haaskaruokinnan tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisia rajoituksia.

Metsästysmuistojen maahantuonnissa noudatetaan kansainvälisiä sopimuksia.

Tarpeettomat metsästysrajoitukset elinvoimaisten lajien, kuten merimetson ja valkoposkihanhen osalta poistetaan, ja lajit siirretään metsästyslain piiriin. Huolehditaan samalla vahinkojen oikeudenmukaisesta korvaamisesta elinkeinonharjoittajille. Hallitus vaikuttaa siihen, että lajit siirretään lintudirektiivin tiukasti suojeltujen lajien listalta. Poikkeusluvalla haltuunotettujen lintujen lihaa on voitava hyödyntää.

Elintarviketurvallisuuden varmistamiseksi ja vesilintukantojen suojelemiseksi ryhdytään toimiin muun muassa naakka- ja variskantojen säätelemiseksi.

Hylkeiden metsästystä merialueilla tehostetaan vaelluskalakantojen turvaamiseksi ja ammattikalastajien toimintaedellytysten parantamiseksi. Hallitus toimii aktiivisesti Euroopan unionissa, jotta Suomi saa poikkeusluvan hyljetuotteiden kaupalliseen hyödyntämiseen.

7 Puhtaan energian Suomi

Tilannekuva

Ilmaston lämpenemisen rajaaminen alle 1,5 asteeseen vuosisadan loppuun mennessä edellyttää merkittävää hiilinegatiivisuutta eli päästöjen vähentämisen lisäksi hiilen laajamittaista poistamista ilmakehästä kuluva vuosisadan loppupuolella. Päästöjä vähentävät investoinnit lisääntyvät globaalisti kiihtyvään tahtiin, ja tässä teollisuuden murroksessa kilpailemme investointien saamiseksi Suomeen. Hankkeisiin vaikuttavat ratkaisevasti puhtaan sähkön saatavuus ja hinta, toimiva infrastruktuuri, osaamisen saatavuus, julkisen hallinnon luotettavuus ja luvituksen sujuvuus. Näiden investointien toteutuminen Suomessa vaikuttaa merkittävästi maamme talouskasvuun, teollisuuden jalostusarvoon ja kilpailukykyyn, verotuloihin ja työpaikkoihin.

Suomelle EU:ssa sovitut ilmastotavoitteet ja Suomen omat ilmastosuunnitelmat ovat perustuneet siihen, että hoidetun metsämaan hiilinielu pysyy jatkuvasti suurena. Maankäyttösektorin nettohiilinielu on kuitenkin merkittävästi pienentynyt. Luonnonvarakeskuksen uusittujen laskentamenetelmien mukaan Suomen maankäyttösektorin muiden maankäyttöluokkien päästöt olivat vuonna 2022 lähes yhtä suuret kuin metsämaan nettonielu. Toimenpiteistä huolimatta hiilinielu on vuosien 2021–2025 osalta vaarassa jäädä Suomelle sovitusta tavoitteesta merkittävästi. Suomelle syntyy näillä laskentatavoilla 2020-luvulla väistämättä merkittävä määrä päästövelkaa. Maankäyttösektorin ja taakanjakosektorin tarkastelussa ei huomioida päästökaupparektorille kuuluvien teollisuuden ja energiantuotannon päästöjä, joiden odotetaan laskevan ennustettua nopeammin, ja joihin liittyvien teknisten ratkaisujen yleistymistä hallitus vauhdittaa toimenpiteillään kestävästi.

Hiilineutraaliuden ja sitten hiilinegatiivisuuden maailmanlaajuinen saavuttaminen vaatii useita teknologisia läpimurtoja ja niiden mahdollistamaa teollista murrosta, jossa Suomella on hyvät edellytykset olla edelläkävijä. Teknologiset murrokset eivät tapahdu suoraviivaisesti. Markkinoiden hyväksyntä edellyttää, että uusi teknologia on parempaa ja edullisempaa kuin vanha. Uudet teknologiat kypsyvät käyttöön ensin hitaasti, mutta saavutettuaan markkinoiden hyväksynnän, muutosvauhti voi kasvaa erittäin suureksi.

Visio

Suomi nousee puhtaan energian ja ilmastokädenjäljen edelläkävijäksi. Suomi luo puhtaan talouden kasvua kotimaassa ja syrjäyttää saastuttavia ratkaisuja maailmalla teknologian viennin kautta. Suomen osuus puhtaan talouden investoinneista, työpaikoista ja arvonnalisästä kasvaa. Suomi hyödyntää luonnonvarojaan kestävästi omavaraisuutensa parantamiseksi.

Hallitus sitoutuu vastaamaan päästövähennystavoitteisiin ja etenemään hiilineutraalisuustavoitteeseen ja sen jälkeen hiilinegatiivisuuteen siten, että se ei omilla päätöksillään tai politiikkatoimillaan nosta kansalaisten arjen kustannuksia tai heikennä elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Hallitus edistää vaikuttavaa energiapolitiikkaa pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti. Suomen kilpailukykyä ja houkuttelevuutta uusiutuvan teollisuuden investointikohteena vahvistetaan kaksinkertaistamalla puhtaan sähkön tuotanto kotimaassa. Sähkön ja siitä jalostettujen tuotteiden kohtuullinen hinta ja toimitusvarmuus varmistetaan. Sujuvasta, ennakoitavasta ja oikeusvarmasta luvituksesta tulee Suomen kilpailuetu.

Hallituksen tavoitteena on saavuttaa vuosittaisen nettopäästöjä koskevat tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Vuosikymmenen alusta lähtien kertyneen päästövelan kääntämiseksi laskuun hallitus sitoutuu laatimaan päästövelan lyhentämishjelman vuoden 2024 loppuun mennessä.

Hallitus edistää Suomen asemaa edelläkävijänä valmistelemalla hiilinegatiivisuutta tavoittelevan uuden energia- ja ilmastostrategian, jonka keskeisenä osana on teollisuuden puhtaan siirtymän ja investointien edistäminen. Hallitus vaikuttaa ilmastoon tehokkailla päästövähennystoimilla, hiilinieluja kasvattamalla ja suomalaisilla puhtaan talouden ratkaisuilla. Uuden energia- ja ilmastostrategian ja kehittyvän teknologian avulla on mahdollista saada aikaan investointeja, joiden myötä päästövelkaa lyhennetään 2030-luvulla.

Suomi sitoutuu ilmastolain tavoitteisiin. Päästötavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan aktiivisia toimia. Hallitus suuntaa ilmastotoimia kustannustehokkuuden, teknologia-neutraaliuden ja kestävästi kannattavan liiketoiminnan synnyttämiseen tunnistaen ylivaalikautisen pitkäjänteisyyden merkityksen investointien houkuttelussa. Tavoitteiden toteutumista edistetään tekemällä järkevää ja vaikuttavaa ilmastopolitiikkaa niin kansallisesti, EU-tasolla kuin kansainvälisiin sopimuksiin liittyen.

Suomi luo hyvät toimintaedellytykset kestäville investoinneille uusiutuvaan ja fossiilitomaan energiantuotantoon, energian varastointiin ja uusiin energiaratkaisuihin, kuten vetyyn. Suomi nousee vetytalouden keskeiseksi tekijäksi, ja on houkutteleva sijoittumipaikka vetyä pidemmälle jalostaville hankkeille.

Julkisten varojen käytössä painotetaan kilpailuedun hakemista TKI-rahoituksessa, luvituksen sujuvuudessa sekä energian siirron infrastruktuurissa. Hallitus panostaa tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin, jotka lisäävät energia- ja resurssitehokkuutta sekä vähentävät energiantarvetta.

Puhtaan ja monimuotoisen luonnon merkitys Suomen kilpailuetuna ja suomalaisen elämänlaadun lähteenä vahvistuu. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen pysäytetään osana kestävää talouspolitiikkaa. Suomi parantaa omavaraisuutta ja luonnon tilaa, nostaa jalostusastetta sekä parantaa luonnonvarojen kestävää käyttöä edistämällä kierto- talouden ratkaisuja.

7.1 Edullista, puhdasta ja toimitusvarmaa sähköä suomalaisille ja heidän työpaikoilleen

Suomi nousee puhtaan energian edelläkävijäksi Euroopassa. Hallitus valmistelee uuden energia- ja ilmastostrategian, jonka keskeisenä osana on teollisuuden energiasiirtymän ja investointien edistäminen. Sähköntuotanto Suomessa moninkertaistuu ja sähköä riittää myös tuulettomina pakkasjaksoina. Suomi on omavarainen vuositasolla ja toimitusvarmuus on varmistettu kaikissa tilanteissa. Sähköntuotannon monipuolisuudesta ja alueellista kattavuudesta huolehditaan osana kokonaisturvallisuutta. Sähköntuotannon rakenne hillitsee hintavaihteluita ja kuluttajilla on mahdollisuus hyötyä kulutusjousto- automatiikalla. Sähkönkäyttäjien oikeudenmukainen kohtelu sähkön niukkuustilanteissa varmistetaan.

Teknologinen kehitys ja innovaatioiden käyttöönotto ovat tärkeimmät tavat rakentaa edullista, päästötöntä ja toimitusvarmaa energiajärjestelmää Suomeen. On keskeisen tärkeää lisätä energiaratkaisujen korkeatasoista tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotyötä Suomessa. Hallitus kääntää julkisen TKI-rahoituksen selvään kasvuun siten, että Suomi nostaa TKI-toiminnan 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Elinkeinoelämän, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, valtion ja kuntien sekä kasvuyritysympäristöjen välistä yhteistyötä edistetään. Suomen ja EU:n TKI-rahoituksesta merkittävä osa on syytä suunnata puhtaan energian murrosta kiihdyttäviin hankkeisiin. Samalla, kun suomalainen elinkeinoelämä vie kestävien energiajärjestelmien ratkaisuja maailmalle, mahdollistetaan Suomen ilmastokädenjäljen kasvu.

Suomesta puhtaan energian edelläkävijä

Suomeen rakennetaan tällä vuosikymmenellä ennätyksellisen paljon uutta sähköntuotantokapasiteettia. Se on edellytys teollisuuden investointien merkittävälle kiihdyttämislle sekä fossiilisten polttoaineiden korvaamiselle sähköön perustuvilla ratkaisulla teollisuudessa, lämmityksessä ja liikenteessä. Suomen energiaomavaraisuutta vahvistetaan kestävällä tavalla edistämällä puhtaan energian siirtymää. Jatketaan toimia, joilla Suomi on riippumaton Venäjän energiasta.

Uusiutuvan energian osuutta energiantuotannossa kasvatetaan ja edistetään toimia, joiden avulla fossiilisista polttoaineista luovutaan sähkön ja lämmön tuotannossa viimeistään 2030-luvulla. Vihreän siirtymän ja cleantech-investointien edistämiseksi ja uuden toiminnan houkuttelemiseksi Suomeen yrityksille tarjotaan vakaat ja ennustettavat toimintaedellytykset. Kestävän energiasektorin ja kohtuuhintaisen sähkön avulla luodaan sekä kilpailuetua että edellytyksiä kestävälle teollisuudelle Suomessa.

Toimitusvarmuus ja tarjontavaihteluiden kohtuullisuus

Huolehditaan, että Suomessa riittää sähköä kohtuulliseen hintaan myös tuulettomien pakkasjaksojen aikana. Perusvoimatuotannossa tulee pyrkiä tasoon, jossa sähköä riittää kotitalouksien ja elinkeinoelämän perustarpeisiin myös huippukulutustunteina, kun kaikki kulutuksen sääätömahdollisuudet on käytetty. Sähköntuotannon investoinneissa edistetään toimitusvarmuuden ja järjestelmän kokonaiskustannusten kannalta hyvää tasapainoa sääriippuvaisen tuotannon sekä säättövoiman ja perusvoiman välillä. Luodaan selvityksen perusteella kustannustehokas kapasiteettimekanismi (esim. huutokauppa tai vastaava), joka tukee aina käytettävissä olevan sähkön riittävää määrää. Luodaan sääriippuvaiselle sähköntuotannolle kannusteet osallistua kapasiteettimekanismiin tai muulla tavalla turvataan tarvittava säättövoima.

Selvitetään ja mahdollisuuksien mukaan toteutetaan korkovähennysoikeuden rajoituksen infrastruktuuripoikkeuksen laajennus suurten energiahankkeiden osalta. Hallitus selvittää tarpeen ja mahdollisuudet valtion osallistumiselle strategisten investointien rahoitusratkaisuihin ensisijaisesti takaus- tai pääomasijoitusmuotoisilla instrumenteilla.

Yhteensovitetaan joustavaa tuotantoa ja kulutusta sekä parannetaan järjestelmäintegraatiota jousto- ja varastointiratkaisuun. Hallitus parantaa kannustimia lämmön ja muun energian kausivarastointiin sähkötarpeen vuodenaikerojen lieventämiseksi muun muassa poistamalla kaksinkertaisen verotuksen kaikista sähkön varastointimuodoista. Hallitus edistää mahdollisuuksia sähkö- ja lämpövarastojen rakentamiseen myös lyhytaikaisten kulutusjoustojen saamiseksi.

Huoltovarmuus

Hallitus selkeyttää viranomaisten ja valtion erityistehtäväyhtiöiden vastuita huolehtia sähköjärjestelmän ja muiden yhteiskunnan avaintoimintojen toimitusvarmuudesta. Huoltovarmuutta parannetaan laajentamalla velvoitevarastointia puupolttoaineisiin ja täydentämällä puuterminaaliverkostoa. Hallitus arvioi tarpeen Fingridin ja Huoltovarmuuskeskuksen reserviratkaisujen laajentamiseen.

Turvataan huoltovarmuussyistä polttoturpeen saatavuus siirtymäkauden ajan HVK:n 17.5.2023 päivätyssä muistiossa (HVK/2023/00450-1) arvioidun tarpeen mukaisesti.

Sovitetaan reservi- ja huoltovarmuustarpeet yhteen kapasiteettimekanismin kanssa lämmön ja sähkön alueellisesti hajautetun sekä monipuolisiin ja helposti varastoitaviin polttoaineisiin perustuvan tuotannon turvaamiseksi.

Velvoitevarastoitavien polttoaineiden, mukaan lukien turpeen, varastointimääriä kehitetään tarpeita vastaavasti. Valikoimaa laajennetaan kapasiteettimekanismin laitospöytäkirjan mukaisesti kattamaan puu- sekä muut bio- ja sähköpolttoaineet.

Energiahuollon kannalta strategisten mineraalivarojen saanti turvataan.

Sähkön siirtoverkko

Sähkön siirtoverkon toimivuutta ja riittävyyttä energiamurroksen perustana ja Suomen keskeisenä kilpailuetuna vahvistetaan. Nopeutetaan sähköverkkoinvestointien luvitusta ja resursoidaan lupakäsittely. Hallitus luo strategisen näkemyksen sähkön siirtotarpeista Suomen eri alueilla 2030-luvulla ja käynnistää tarvittavat toimenpiteet investointeja hidastavien pullonkaulojen poistamiseksi. Kansallisesti tärkeiden teollisuuden keskittymien sähkönsiirtotarve ja kohtuulliset sähkönsiirtokustannukset varmistetaan investointien mahdollistamiseksi.

Kantaverkon rakentamistarpeen ja pullonkaulojen merkityksen vähentämiseksi edistetään sähköä kuluttavien ja tuottavien suurinvestointien sijoittumista lähekkäin ilman tarvetta liittyä kantaverkkoon. Sääriippuvaiselle tuotannolle luodaan kannusteet sijoittua kantaverkon olemassa olevan siirtokäytön, tulevan rakentamisen ja energiajärjestelmän kokonaisoptimoinnin kannalta edullisiin paikkoihin. Edistetään datakeskuksien sijoittumista Suomeen huomioiden sähköverkkojen liityntämahdollisuudet sekä hukkalämmön hyödyntämisen kaukolämmössä.

Pohjoismaista energia-alan yhteistyötä vahvistetaan ja kehitetään. Hallitus edistää siirtoyhteyksien lisäämistä Pohjoismaihin ja Baltiaan sähkön toimitusvarmuuden varmistamiseksi. Selvitetään osana Merenkurkun kiinteän yhteyden selvitystä sähkön ja vedyn siirtoyhteyksien synergioita. Hallitus selvittää Fingridin vastuun laajentamista energiamurroksen myötä tarvittavien siirtoverkkojen rakentamisessa kaupunkiseuduilla.

Ydinvoima

Suomeen tarvitaan lisää ydinvoimaa. Hallitus sitoutuu hyväksymään kaikki kriteerit täyttävät periaatelupahakemukset, joissa hakijoiden taustat ovat kansallisen turvallisuuden kannalta hyväksyttävät. Hallitus edistää ydinvoimahankkeiden rahoitusratkaisuja.

Ydinenergialaki ja sitä toimeenpanevat määräykset uudistetaan viimeistään vuoteen 2026 mennessä hankkeiden sujuvuutta ja Suomen kilpailukykyä investointikohteena tukevalla tavalla. Uudistuksen yhteydessä helpotetaan modulaaristen pienydinreaktoreiden (SMR) rakentamista. Kannustetaan ydinvoimaan liittyvien innovaatioiden kehittämiseen ja nopeaan käyttöönottoon Suomessa. Edistetään mahdollisuuksia sijoittaa ydinvoimaa teollisuuslaitosten lähelle hukkalämmön ja höyryn hyödyntämiseksi.

Hyödynnetään mahdollisuus tyyppihyväksyntäpohjaiseen menettelyyn erityisesti modulaaristen SMR-voimaloiden osalta. SMR-voimaloiden osalta hallitus selvittää mahdollisuutta luopua raskaasta periaatelupamenettelystä niin, että mahdollisuus varmistua hankkeen omistajaan liittyvistä seikoista ennen rakentamista säilyy. Varmistetaan ydinenergiasääntelyn ja SMR-kehityksen resurssit työ- ja elinkeinoministeriössä sekä Säteilyturvakeskuksessa. Hallitus edistää myös kaukolämpöä tuottavien SMR-reaktoreiden käyttöä.

Niin sanotun mitoittavan vikaantumisen tehorajan sääntely ratkaistaan. Tavoitteena on, että ydinvoimaloita voidaan ajaa täydellä teholla ilman kohtuuttomia kustannuksia.

Hallitus edistää ydinvoimaa EU-tasolla. Suomi ajaa teknologianeutraalia lähestymistapaa EU:n 2040-ilmastopakettissa ja pyrkii parantamaan ydinvoiman suotuisaksi luokittelua EU-sääntelyssä (muiden muassa taksonomia, polttoaineluokitukset, vihreän vedyn määritelmä). Suomi toimii EU:ssa aktiivisesti edistääkseen tyyppihyväksytyjen SMR-reaktoreiden käyttöönottoa edistävän regulaation valmistelua.

Vesivoima

Hallitus vahvistaa energiajärjestelmälle tärkeän säätökykyisen vesivoiman toimintaedellytyksiä. Vesilain päivittämisen yhteydessä huolehditaan siitä, että kansantaloudelle ja yleiselle edulle tärkeät hankkeet ovat edelleen mahdollisia. Vesivoiman säätökykyä

parannetaan vesipuitteidirektiivin mahdollistamissa rajoissa. Hallitus edistää pumppu-voimahankkeiden toteutumista muun muassa sisällyttämällä ne luvituksen etusijaisuusmenettelyyn ja linjaamalla ne yleisen edun mukaisiksi sekä sisällyttämällä ne kapasiteettimekanismiin. Hallitus selvittää uusien vesivoimatehoa lisäävien hankkeiden kiinteistöveroluokituksen määräaikaista keventämistä.

Sähköjärjestelmän kannalta tärkeimmät vesivoimakohteet tunnistetaan, jotta yhteiskunnallisia intressejä voidaan yhteensovittaa yhä paremmin. Mahdollista lisävesivoiman rakentamista suunnataan sellaisiin vesistöihin, jotka on jo valjastettu sähköntuotantoon. Vesivoimalla tuotetun tehon korotusmahdollisuuksia parannetaan kriisitilanteita ajatellen.

Tuulivoima

Tuulivoiman toimintaedellytyksiä kehitetään hallitusohjelman lähtökohtien edellyttämästä sähköntuotannon lisäystarpeesta huolehtien sekä siten, että yhteensovitetaan tuulivoiman sosiaalinen hyväksyttävyyden ja investointien toteutumiselle suotuista toimintaympäristö. Maanomistajien asemaa vahvistetaan.

Tuulivoimalle lisätään velvoitteita sosiaalisen hyväksyttävyyden parantamiseksi ja säättövoimatarpeiden rahoittamiseksi. Toimet toteutetaan siten, että tarvittava sähköntuotannon lisäys Suomeen ei esty.

Hallitus sujuvoittaa luvitusta karsimalla päällekkäisiä valituskohtia. Tuulivoimapotentiaalia hyödynnetään eri puolilla Suomea.

Hallitus toteuttaa seuraavat toimenpiteet tuulivoimarakentamisen oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi: purku- ja ennallistamisvelvoitteen käyttöönotto kattavasti (mukaan lukien rahasto), tuulivoimatoimijoiden osallistuminen säättövoimasta huolehtimiseen omalla tuotannolla tai osallistumalla kapasiteettimekanismiin, YVA-ajan laskeminen kattamaan kaikki teolliset hankkeet ja maisema-arvioinnin vahvistaminen, johtokäytävien lunastuskorvauksien nosto sekä kansallisten etäisyysääntöjen määrittely ja käyttöönotto.

Sähkömarkkinalain muutoksella mahdollistetaan tuulivoimaloiden liityntäjohtojen kokoaminen yhteen jakeluverkkoyhtiön toimesta.

Parannetaan hankkeiden etenemistä Itä-Suomessa tuulivoimarakentamisen selvitysmies Arto Rädyn raportin suositusten mukaisesti ja aluevalvontaa vaarantamatta muun muassa kompensatiolain avulla, kansalaisten oikeusturvasta huolehtien. Aluevalvonnan ja tuulivoimarakentamisen yhteensovittamiseksi perustetaan korkean tason yhteistyöryhmä,

jonka tehtävänä on varmistaa sekä nopeasti toteutettavissa olevien toimenpiteiden toteuttaminen että yhteinen pidemmän aikajänteen visio tuulivoiman sijoittamismahdollisuuksista erityisesti investointien suunnittelua varten.

Hallitus määrittää kunnianhimoisen tavoitteen merituulivoiman kapasiteetille vuonna 2035 ja luo Suomelle kilpailuedun suhteessa Itämeren maihin, jotta suuret merituulihankkeet kytketään tuottamaan energiaa Suomen teollisuudelle ja kotitalouksille. Hallitus edistää ennakoitavaa ja kannustavaa toimintaympäristöä sekä sujuvaa hankekehitystä ja rakentamista niin talousvyöhykkeellä kuin aluevesilläkin.

Merituulivoiman pelisäännöt ovat tällä hetkellä puutteelliset, ja talousvyöhykkeellä lainsäädäntöpohja puuttuu. Merituulivoiman pelisääntöjä selkeytetään toteuttamalla lainsäädäntöhanke, jossa Suomen talousvyöhykkeeseen kuuluvia vesialueita koskeva lainsäädäntö, lupaprosessit sekä korvaus- ja veroasiat määritellään viipymättä sekä yhteensovitetaan aluevesillä ja maa-alueilla toteutettavien hankkeiden pelisääntöjen kanssa. Pyritään luomaan kannustimet merituulipuistojen sijoittumiseen merialueiden muun käytön, kuten merenkulun ja kalastuksen, kannalta suotuisasti sekä haitat minimoiden. Huolehditaan näiden asioiden huomioonottamisesta luvituksessa. Hallitus selkeyttää työ- ja elinkeinoministeriön johtovastuuta merialueen energiakäyttöä koskevissa linjauksissa.

Aurinkovoima

Edistetään aurinkovoimainvestointeja maankäytön kannalta sopiville paikoille yhtenä keinona tasapainottaa uusiutuvan sähköntuotannon ajallista vaihtelua. Aurinkovoimarakentamista ohjataan rakennettuun ympäristöön, turvetuotannosta vapautuneille alueille ja joutomaille pyrkien välttämään tuotannossa olevien peltojen ja metsämaan merkittävä käyttö aurinkovoimaan. Hallitus varmistaa, että aurinkoenergiapuistojen sääntely- ja lupaprosessit ovat yhtenäisiä, joustavia ja ennustettavia koko maassa.

Bioenergia

Hallitus ylläpitää bioenergian vakaata ja ennakoitavaa toimintaympäristöä kansallisella päätöksenteolla ja aktiivisella EU-vaikuttamisella. Bioenergiaa tulee tuottaa ensisijaisesti erilaisista jäte-, jäännös- ja sivutuotteista. Biopolttoaineiden kestävää käyttöä ei rajoiteta esimerkiksi veroilla ja lainsäädännöllä, sillä bioenergialla on tärkeä rooli fossiilisen energian käytöstä luopumisessa ja huoltovarmuuden turvaajana. Hallitus edistää toimia, joiden avulla Suomesta tulee johtava biopohjaisten ratkaisujen kehittäjä ja tuottaja.

Edistetään biokaasutuotannon kehittämistä ja käynnistämistä sekä biokaasun monipuolista käyttöä. Biokaasun käytön edellytyksiä tuetaan jakeluvetoiseen ja kapasiteettimekanismin puitteissa sekä huolehditaan kannustavasta rahoituksesta. Biokaasun tuotantoa eläinten lannasta ja muista biojakeista lisätään ja biokaasun tuotannossa syntyvää materiaalia hyödynnetään tehokkaasti muun muassa lannoituksessa.

Pienen mittakaavan energiatuotanto

Hallitus huolehtii pienen mittakaavan uusiutuvan sähkön- ja lämmöntuotannon investointiympäristöstä. Vahvistetaan kotitalouksien ja yritysten mahdollisuuksia rakentaa omaa sähköverkkoa ja kytkeä siihen sähkön pientuotantoa sekä toteuttaa energiayhteisöjen kokeiluja.

Hallitus kannustaa korvaamaan öljykattiloita kestävillä lämmitysmuodoilla. Tässä tarkoituksessa öljylämmityksen korvausremontit kytketään osaksi luotavaa jakeluvetoiseen joustomekanismia. Kotitalousvähennyksen hyödyntämistä energiaremonteissa kehitetään ja laajennetaan.

Hallitus luo edellytyksiä maatilatasoisen biokaasun tuotannon ja puupolttoaineilla tuotetun lämmön kasvulle. Lisätään kotitalouksien, maatilojen ja yritysten mahdollisuuksia rakentaa omaa biokaasuverkkoa.

Edistetään sähkölaskun kohtuullisuutta

Sähkölaskun pitää olla kansalaisille kohtuullinen niin arjessa kuin kriisitilanteissa. Hallitus pyrkii kansallisesti sekä pohjoismaisella ja EU-tasolla vaikuttamaan, että sähkön hinnoittelumekanismia kehitetään arjen kustannusten ja oikeudenmukaisuuden kannalta oikeaan suuntaan.

Hallitus varautuu asettamaan sähkön vähittäismyyntin hintoja väliaikaisesti sääntelyyn sähkömarkkinoiden poikkeuksellisen hintakriisin aikana. Lähtökohtaisesti markkinaehtoisuutta pidetään tärkeänä sähkömarkkinoiden tehokkuuden varmistamisessa.

Suomi edistää aktiivisesti sähkön tukkumarkkinoiden hintakaton alentamista EU:n sähkömarkkinasääntelyssä 1 000 eur/MWh tasolle.

Pyritään luomaan Pohjoismaiden ja Baltian yhteinen sähkömarkkinastrategia, jolla turvataan alueen valtioiden, yritysten ja kansalaisten intressit.

Tunnistetaan älykkäiden sähköverkkoratkaisujen, huoltovarmuutta parantavien verkkoinvestointien ja sähköverkkoyhtiöiden toteuttamien kulutusjoustoja edistävien innovaatioiden rooli yhteiskunnan sähköistymisen edistämisessä.

Hallitus parantaa kuluttajien, yritysten ja yhteisöjen mahdollisuuksia välttää hintapiikkien kustannuksia, ja kannustaa ympäristöystävällisiin investointeihin. Näin kevennetään sähkölaskuja ja vähennetään päästöjä, sillä sähkön tuotannon päästöt ovat suurimmat hintojen ollessa korkeat. Poistetaan esteitä tarjota kuluttajille riittävän helppoja tapoja säästää rahaa kulutuksen ajoitusautomaatiikalla. Veloitetaan sähköverkonhaltijat asennuttamaan etäohjauksen mahdollisuus sähkölämmitteisiin kiinteistöihin ja tarjoamaan sen käyttö kuluttajien sekä heidän valtuuttamiensa joustosäästötarjoajien käyttöön. Hallitus kannustaa energiatehokkuuteen ja muihin energiaa säästäviin toimenpiteisiin sekä vähäpäästöiseen rakentamiseen. Hallitus edistää energiavaraajien ja kulutusjousto-tekniikan käyttöä kotitalouksissa ja selvittää kotitalousvähennyksen hyödyntämistä tässä yhteydessä.

Sähkön jakeluverkonhaltijoiden valvontamallin uudistumisen yhteydessä arvioidaan ja toimeenpannaan mahdollisuudet edistää siirtohintojen kohtuullisuutta investoinnit turvaavalla ja riittävän ennakoitavalla sääntelyllä. Jakeluverkkojen sähkön siirtomaksuja kehitetään EU-asetuksen vaatimalla tavalla kustannusvastaaviksi valvontamallin uudistuessa vuonna 2024. Säädetään Kilpailu- ja kuluttajavirastolle toimivalta muutoksenhakuun Energiaviraston valvontamallia koskevassa päätöksessä.

7.2 Lisääntyvä sähkö käytetään asukkaiden ja teollisuuden hyväksi Suomessa

Tasapainoisesti toteutettu puhtaan sähköntuotannon lisäys ja energiajärjestelmän kehittäminen parantavat Suomen energiaomavaraisuutta ja laskevat sähkön kuluttajahintaa. Tällä kehityksellä tuodaan investointeja, työpaikkoja ja talouskasvua Suomeen. Näin hyödynnämme luonnonvarojamme kestävästi sekä parannamme huoltovarmuuttamme ja omavaraisuuttamme.

Tavoitteena on, että mahdollisimman suuri osa lisääntyvästä sähköntuotannosta käytetään Suomessa. Hallitus tähtää ensisijaisesti jalostavan teollisuuden investointeihin ja korkean jalostusarvon vientiin sen sijaan, että Suomi veisi vuositasolla suuria määriä sähköä tai jalostamatonta vetyä. Sen sijaan, että investointeja houkuteltaisiin vastikkeetonta julkista tukea lisäämällä, hallitus painottaa kilpailuedun hakemista yleisessä investointiympäristössä, TKI-rahoituksessa, luvituksen sujuvuudessa sekä energian siirron infrastruktuurissa.

Vetytalous on keskeinen väline teollisuuden energiamurroksessa ja vihreän siirtymän mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Sillä voi olla merkittävä rooli myös lämmityksen ja liikenteen päästöjen vähentämisessä kilpailukyyn ja arjen kustannusten kannalta järkevällä tavalla. Suomi tähtää 10 prosentin osuuteen EU:n puhtaan vedyn tuotannosta ja vähintään samaan osuuteen vedyn jatkokäytöstä. Vetytalouden edistäminen on tärkeä osa teollisuuden murrosta painottavaa uutta energia- ja ilmastostrategiaa. Hallitus parantaa Suomen kilpailukykyä vetytalouden investoinneissa kokonaisvaltaisilla toimenpiteillä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Vetyyn perustuvia investointeja edistetään erityisesti huoltovarmuutta ja omavaraisuutta parantavissa sovelluksissa, kuten lannoitteiden ja synteettisten polttoaineiden valmistuksessa.

Suomella on metsäteollisuuden ja bioenergian käytön takia luontainen puuperäisen hiilidioksidin talteenoton ja hyödyntämisen kilpailuetu. Hallitus asettaa tavoitteen teknisten nielujen käytölle merkittävässä määrin jo 2020-luvun kuluessa. Osana päästövelan lyhentämisohjelmaa hallitus selvittää ja ottaa käyttöön ohjauskeinot, joilla varmistetaan suurten teollisten lähteiden ilmakehään päätyvien hiilidioksidipäästöjen loppuminen 2030-luvun puoleenväliin mennessä. Hallitus valmistautuu riittäviin kannusteisiin investointien etenemiseksi. Selvityksen pohjalta otetaan käyttöön hiilidioksidin talteenottoon kannustava negatiivisten päästöjen huutokauppa tai vastaava mekanismi. Mekanismin rahoituksessa hyödynnetään soveltuvien osien hiilensidontamarkkinoita.

EU-tasolla Suomi osallistuu aktiivisesti politiikan ja tavoitteiden muotoiluun, jotta EU:n uusiutuvan energian tuotantoa kasvatetaan ja päästöjen vähentämistä jatketaan. Hallitus vaikuttaa aktiivisesti EU:n sääntelyyn Suomelle tärkeiden puhtaan vetytalouden haarojen edistämiseksi. Kaiken hiilidioksidin talteenottoa edistetään sekä helpotetaan puuperäisen hiilidioksidin talteenoton ja käytön hyväksilukemista EU:n ilmastopolitiikassa. Edistetään hiilivapaiden jalostavan teollisuuden ratkaisujen, kuten vedyn avulla valmistetun teräksen, tukemisen mahdollistamista EU:n niin sanotussa nettonolla-asetuksessa. Energiategohokkuusdirektiivin toimeenpanoon liittyen varmistetaan, että vetytalous ja muu sähköistymiseen perustuva energiantensiivinen teollisuus kehittyy Suomessa nopeasti.

Hiilidioksidin talteenotto ja hyödyntäminen bioperäisestä poltosta yhdessä vedyn tuotannon lisäämisen kanssa luo alustan valmistaa polttoaineita, kemikaaleja ja materiaaleja kestävästä hiilenlähteestä ja vähentää riippuvuutta fossiilisista raaka-aineista. Hallitus edistää monipuolisesti innovaatioita vedyn hyödyntämiseen kaikilla sektoreilla.

Vedyn siirtoverkoston investointeihin valmistaudutaan tavoitteena kannustaa sähkön ja vedyn jalostamiseen korkean jalostusarvon hyödykkeiksi Suomessa. Hallitus huolehtii monopolinomaisen siirtoinfrastruktuurin määräävän aseman ja omistuksen pitämisestä Suomessa.

7.3 Luvituksen sujuvuudesta Suomen kilpailuetu

Investointiluvituksen sujuvuutta ja ennakoitavuutta parannetaan Suomen keskeisenä kilpailuetuna. Samalla huolehditaan luonnon monimuotoisuudesta ja ympäristövaatimuksesta, hankkeiden sosiaalisesta hyväksyttävyydestä ja kansalaisten omaisuudensuojasta. Luvituksen sujuvuus on edellytys investointien syntymiselle ja erityisesti puhtaan talouden murrokselle. Siksi hallitus priorisoi sen keskeiset uudistukset ja saattaa ne voimaan viimeistään vuoden 2024 aikana vahvalla poikkihallinnollisella koordinaatiolla. Valtion aluehallinnon uudistamisen osalta valmistelu tehdään niin, että uuden mallin mukaan järjestetty valtion aluehallinto käynnistää toimintansa lähtökohtaisesti vuoden 2025, mutta viimeistään vuoden 2026 alusta.

Sujuvoitetaan lupien käsittelyä

Investointien edistämiseksi edetään kohti yhden luukun mallia, jossa asiointi ja lupien haku tapahtuu keskitetysti ja digitaalisesti yhden, toimivan ja käyttäjälähtöisen lupa-prosessin kautta. Yhdellä viranomaisella on vastuullaan lupaprosessin eteneminen ja koordinointi tarvittavine selvityksineen. Tämä viranomainen vastaa myös siitä, että luvan hakijalla on mahdollisuus etukäteen keskustella luvitukseen liittyvistä velvollisuuksista, selvitystarpeista ja reunaehdoista. Tavoitteena on, että yllättäviä lisäselvitys- ja täydennyspyyntöjä voitaisiin hyvällä yhteistyöllä ja ennakkoinnilla vähentää. Tavoitteena on myös, että luvituksen kokonaisuutta toteutetaan viranomaisten ja hanketoimijoiden yhteistyöllä rinnakkain, eikä irrallisina peräkkäisinä palasina.

Ympäristölupakäsittelyn viranomaisten erityisosaamista on tarve käyttää monipuolisemmin eri puolilla Suomea tapahtuvien investointien luvituksessa. Nykyisellään valtion virastojen rajat (AVI:t, ELY:t) vaikeuttavat tehokasta toimintaa. Ympäristölupakäsittely (lupa-, valvonta- ja ohjaustehtävät) kootaan juridisesti yhtenä viranomaisena toimivaan valtakunnalliseen kokonaisuuteen, jossa hyödynnetään monipaikkaisen työskentelyn mahdollisuuksia. Ympäristöluvitusta käsitteleviä toimipisteitä on jatkossakin kattavasti eri puolilla Suomea, ja valvontatehtävien riippumattomuudesta huolehditaan.

Sujuva luvitus sekä siitä syntyvä puhdas siirtymä ja talouskasvu varmistetaan huolehtimalla lupaviranomaisten ja hallinto-oikeuksien hyvästä asiakaspalvelukyvystä ja johtamisesta, toimivista digitaalisista järjestelmistä sekä riittävästä resursoinnista.

Säädetään laki lupamenettelyistä yhdistämällä laki eräiden ympäristöllisten lupamenettelyjen yhteensovittamisesta ja muita yhden luukun mallia edistäviä lakeja. Laissa säädetään tarkoituksenmukaisista ja tehokkaista luvituksen menettelysäännöistä, kuten käsittelyperiaatteista. Tavoitteena on, että lupakäsittelyjä yhdistämällä hakemus johtaa lähtökohtaisesti yhteen viranomaispäätökseen ja valitusmahdollisuuteen.

Investointien vaatimille kaavoitus-, rakennus-, ympäristö- ja vesilupaprosesseille sekä niitä koskevien valitusten käsittelylle määritetään tavoiteltavat käsittelyajat. Selkiytetään ja yhteensovitetaan YVA-menettelyä ja lupakäsittelyä. Hallitus edistää mahdollisuutta aloittaa ympäristöluvan käsittely soveltuvien osin jo hyväksytyn kaavapäätöksen nojalla odottamatta lainvoimaisuutta. Osana lupamenettelyjen tehostamista, lupaprosessit ja hallintomenettelyt digitalisoidaan käyttäjälähtöisesti sekä hyödynnetään automatisaatiota mahdollisuuksien mukaan.

Kansalaisten osallistumismahdollisuuksista ja oikeusturvasta huolehditaan. Toimivaan oikeusturvaan kuuluu myös muutoksenhaku kohtuullisessa ajassa. Viranomaisten keskinäisiä valitusoikeuksia rajoitetaan nopealla aikataululla. Edistettäessä luvitusta säädetään korvausten nostosta maanomistajille sekä sujuvista prosesseista energian siirtokäytävien osalta.

Suomen viranomaiset käsittelevät vuosittain lukemattomia investointihankkeita. Suomen yleisen edun, huoltovarmuuden tai kansallisen turvallisuuden kannalta poikkeuksellisen tärkeiden hankkeiden kohdalla hallitus arvioi tarvetta säätää valtioneuvostolle mahdollisuuden yksittäistapauksissa siirtää käsittely normaalista poikkeavaan nopeutettuun viranomaismenettelyyn. Menettelyssä turvataan asianmukaiset muutoksenhakuoikeudet.

Hallitus arvioi voimassa olevan lainsäädännön mukaisen määräaikaisen etusijamenettelyn ja hallintotuomioistuimissa muutoksenhakujen kiireellisen käsittelyn saavutetut hyödyt ja tekee sen pohjalta tarvittavia lakimuutoksia.

Vähennetään epävarmuutta lupahakemissa ja luvituksen tuloksessa

Hallitus tekee lainsäädäntömuutoksia, jotka vähentävät epävarmuuksia lupaharkinnassa sekä tulkintakäytänteissä.

Vesipuitteiden direktiivin mahdollistamat kansalliset joustot otetaan käyttöön ja vesienhoitosuunnitelmia tarkastellaan. Hallitus arvioi varovaisuusperiaatetta sekä sen tulkinnan vaikutuksia lupaehtoihin ja lupien hyväksymiseen. Mahdollisuutta palauttaa lupamääräyksiin lupien tarkastamisen edellytyksiä tarkastellaan ja tarkastelun pohjalta tehdään tarpeelliset lainsäädäntömuutokset.

Nykyisin voi syntyä tilanteita, joissa investoinnin luvitus voi estyä, koska lupaharkinnassa ei huomioida mahdollisuutta vähentää esimerkiksi vesistöön syntyviä vaikutuksia muulla samaan vesistöön vaikuttavalla lisätoimenpiteellä. Hallitus selkeyttää lainsäädäntöä siten, että ympäristölupaharkinnassa voidaan rajatusti huomioida elinkeinonharjoittajan vapaaehtoisesti hakemuksessaan esittämät kompensatiotoimet samaan haittaan samalla vaikutusalueella ja asettaa niitä koskevia lupaehtoja. Vapaaehtoista kompensatiota voidaan käyttää lupaharkinnassa vähentämään vesistön kuormitusta luvan edellyttämällä tavalla.

Teollisuuspuistoista tehdään yksi keino sujuvoittaa investointeja Suomeen. Teollisuuspuistolla tarkoitetaan muuta kuin tuulivoimaa varten rakennettua teollisuuden ja teolliseen toimintaan liittyvien toimintojen kaavaan merkittyä keskittymää. Edistetään teollisuuspuistojen rakentumista, olemassa olevien teollisuuspuistojen kehittymistä, alueen teollisuuden uusiutumista ja laajentumista kevennetyllä lupamenettelyllä tinkimättä ympäristövaikutuksista. Selkiytetään luvitusta myös teollisuuden muutoshankkeiden lupaprosessien ja lupien päivityksien kohdalla. Selvitetään mahdollisuus teollisuuspuisto-kohtaisiin ympäristövaikutuskiintiöihin ja ennakkoluvitukseen.

7.4 Suomi kasvattaa ilmastokädenjälkeään ja etenee hiilineutraalisuuteen vaikuttavin ja kestävin keinoin

Suomi vaikuttaa ilmastoon ennen kaikkea tehokkailla päästövähennystoimilla, kasvattamalla hiilinieluja ja innovatiivisilla puhtailla ratkaisuilla, joiden käyttö ja vienti syrjäyttävät saastuttaviin energialähteisiin ja raaka-aineisiin perustuvia ratkaisuja sekä Suomessa että muissa maissa. Ilmastotoimet toteutetaan taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja alueellisesti kestäväällä ja oikeudenmukaisella tavalla. Ilmastomuutoksen vastaisten toimien ja päästövähennystoimien lisäksi edistetään toimia, joilla parannetaan yhteiskunnan kykyä sopeutua ilmastomuutokseen. Yhteistyötä muiden Pohjoismaiden kanssa tiivistetään ilmastomuutoksen torjuntaan ja sopeutumiseen liittyen.

Suomi vastaa päästöjen vähennystavoitteisiin ja etenee hiilineutraalisuustavoitteeseen ja hiilinegatiivisuuteen ilman, että arjen kustannukset nousevat tai kilpailukyky heikkenee. Ilmastotavoitteiden toteutumista edistetään konkreettisilla toimin ja vaikuttavalla ilmastopolitiikalla niin kansallisesti, EU-tasolla kuin kansainvälisiin sopimuksiin liittyen.

Yhtenä hallituksen ilmastopolitiikan painopisteenä on päästöjä vähentävien ja hiiltä talteen ottavien ratkaisujen kiihtyvä kehitys teollisuudessa ja energiantuotannossa. Metsäteollisuus, korkea teknologinen osaaminen ja biomassan energiakäyttö luovat Suomelle mahdollisuuden nousta hiilidioksidin talteenoton ja hyödyntämisen edelläkävijäksi.

Kiihdytetään puhtaan talouden murrosta

Hallitus tarkistaa hiilineutraaliusstrategiaa uuden energia- ja ilmastostrategian valmistelun yhteydessä. Energia- ja ilmastostrategian yhdeksi painopisteeksi asetetaan, että Suomi hyödyntää mahdollisuudet teollisuuden ja energiantuotannon ennakoitua nopeampaan päästöjen vähenemiseen sekä Euroopan suurimpiin kuuluvan puupohjaisen hiilidioksidin talteenoton ja jatkokäytön potentiaalin käyttöön. Päivitetään toimialojen vähähiilisyystiekartat. Hallitus ylläpitää jatkuvaa tilannekuvaa ja arviota Suomen päästövähennystavoitteiden ja -velvoitteiden saavuttamisen kannalta riittävistä toimista.

Hallitus kannustaa puhtaiden ratkaisujen valitsemiseen. Päästöjen rinnalla huomioidaan toiminnan muut ympäristölliset vaikutukset esimerkiksi biodiversiteettiin ja kestäväan kehitykseen.

Hallitus edistää yhdessä elinkeinoelämän kanssa ilmastokädenjäljen laskentamallin luomista. Kartoitetaan sen potentiaali sekä asetetaan suomalaisen viennin ilmastokädenjäljen kasvulle tavoitteet, joita seurataan hiilijalanjäljen rinnalla. Pyritään saamaan kädenjälkimalli myös EU-lainsäädäntöön jalanjälkimenetelmän rinnalle.

Edistetään kestävästi EU:n yhteisiä ilmastotavoitteita

Suomen ilmastopolitiikkaa määrittävät EU-tason sopimukset. Hallitus edistää EU-tasolla aktiivisesti ja ennakoiden sellaista vaikuttavaa ja kustannustehokasta ilmasto- ja teollisuuspolitiikkaa, joka on Suomen kansalaisten, kestäväan kasvun ja kilpailuedun kannalta järkevää. Suomi on sitoutunut EU-päätösten ja kansainvälisten sopimusten toimeenpanoon. Vastaavasti peräänkuulutamme Suomen kannalta oikeudenmukaista yhteisten päätösten tulkintaa silloin, kun ne ovat muodostumassa Suomelle kohtuuttomiksi. Hallitus painottaa kustannustehokkaita ja teknologianeutraaleja päästövähennystoimia. Päästövähennystavoitteiden ja -toimien vaikutusten arvioinnit on tehtävä huolellisesti, ja tavoitteita on voitava korjata tarkentuneiden tietojen valossa. Hiilipäästöjen ja -nielujen hinnoittelua ja markkinoita kehitetään.

Edellä kuvatut energia- ja teollisuussiirtymää tukevat toimet näkyvät ensisijaisesti päästöjen vähenemisenä päästökaupparektorilla, jonka kehittämistä jatketaan. Päästökaupparektorilla Suomi on vähentänyt päästöjä nopeasti. Suomen erityiset haasteet ovat päästökaupan ulkopuolella taakanjakorektorilla ja maankäyttorektorilla.

Taakanjakosektori

Suomi edistää taakanjakosektorilla päästövähennyssuunnitelmien mukaisia tai vastaavia toimia sekä tarvittaessa hakee uusia toimia, joilla vastataan EU-velvoitteisiin kustannustehokkaasti. Taakanjakosektorille aiheutuva päästövelka minimoidaan ja päästötavoitteisiin vastataan vuoden 2030 vuosipäästöjen tasoa koskien. Päästövähennysten etenemistä seurataan ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa päivitetään. Ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelua yhtenäistetään ja kokonaisuus koordinoidaan.

Liikenne on taakanjakosektorin suurin päästölähde, mutta autoilun ja kuljetusten päästöjä voidaan teknologiaa hyödyntäen vähentää. Liikennepolttoaineiden uusiutuvan jakeen osuuteen perustuva jakeluvelvoite on selkeä ja nopeavaikutteinen keino vähentää perinteisesti Venäjältä tuodun öljyn osuutta Suomen liikenteessä. Jakeluvelvoitteeseen käytettyjen ja kestävyyskriteerit täyttävien raaka-aineiden kohtuuhintainen saatavuus on kuitenkin osoittautunut rajalliseksi.

Hallituksen periaatteena on vähentää päästöjä ja öljyriippuvuutta mahdollisimman edullisin keinoin. Toimenpiteiden reunaehdoista asettavat erityisesti julkisen talouden liikkumavara ja Suomea taakanjakoasetuksen mukaisesti velvoittavat päästötavoitteet. Taakanjakosektorin päästötavoitteita pyritään saavuttamaan siten, että päästöjen vähentämisvelvoitteet eivät siirry korotettuina seuraaville vuosille.

Hallitus kehittää jakeluvelvoitetta ja päästökaupan ulkopuolisten sektoreiden ilmastotoimia ennakoitavasti ja pitkäjänteisesti. Haetaan parhaita teknistaloudellisesti kestäviä ratkaisuja teknologianeutraalisti. Kehittyneiden uusiutuvien ja synteettisten polttoaineiden sekä biokaasun investointiympäristöstä huolehditaan. Edistetään kotimaisten vähäpäästöisten polttoaineiden kehittämistä, tuotantoa sekä lainsäädäntöä, joka lisää niiden käyttöä henkilöautoissa ja raskaassa liikenteessä. Etenkin raskaan liikenteen tarpeisiin soveltuvan kotimaisen biopolttoaineen ja biokaasun valmistusta ja jakelua edistetään. Kehittyneiden uusiutuvien ja synteettisten polttoaineiden sekä biokaasun osuutta jakeluvelvoitteessa nykyiseen nähden lisätään kapasiteetti- ja kustannuskehitys huomioiden. Näin parannetaan myös Suomen omavaraisuutta ja huoltovarmuutta liikennepolttoaineissa.

Lainsäädäntöä muutetaan siten, että jakeluvelvoite pysyy nykyisessä 13,5 prosentissa vuonna 2024. Vuosina 2025–2027 jakeluvelvoitetta nostetaan maltillisesti asteittain siten, että vuonna 2025 taso on 16,5 prosenttia, vuonna 2026 19,5 prosenttia ja vuonna 2027 22,5 prosenttia. Ns. kehittyneimpien jakeiden lisävelvoitetta nostetaan nykyisestä kahdesta prosentista vuonna 2025 kolmeen prosenttiin ja vuonna 2026 neljään prosenttiin. Pyritään maksimoimaan kotimaisen biokaasun osuus lisävelvoitteen täyttymisessä.

Liikennepolttoaineiden hinta ei nouse hallituksen toimenpiteiden takia. Vuosien 2025–2027 aikana jakeluvelvoitteen noston vaikutus polttoaineiden hintaan kompensoidaan esimerkiksi jakeluvelvoitteen joustomekanismin käyttöönotolla, liittämällä liikennesähkö jakeluvelvoitteeseen ja laskemalla polttoaineiden verotusta, mahdollisuuksien mukaan painottaen uusiutuvan jakeen veron keventämistä.

Julkisten latauspisteiden liikennesähkö sisällytetään biokaasun ja synteettisten sähköpolttoaineiden tavoin jakeluvelvoitteeseen. Näin liikennesähkön, synteettisten sähköpolttoaineiden ja biokaasun käytön lisääntyminen vähentävät perinteisen uusiutuvan jakeen tarvetta jakeluvelvoitteen täyttämiseksi. Lisäksi perinteisen dieselin ja bensiinin hiljalleen korvautuessa uusilla käyttövoimilla jakeluvelvoite täyttyy pienemmällä uusiutuvan polttoaineen absoluuttisella tonnimäärällä, jolloin saatavuusongelmien kärjistyminen vähenee.

Jakeluvelvoitetuille polttoaineenmyyjille luodaan mahdollisuus täyttää jakeluvelvoitetta rahoittamalla muita päästövähennyksiä. Niin sanotulla jakeluvelvoitteen joustomekanismilla rahoitettavien päästövähennysten on kohdistuttava päästökaupan ulkopuolisille sektoreille. Ensisijaisia ovat taakanjakosektorin toimet, mutta mekanismi pyritään ulottamaan selvityksen perusteella rajoitetusti myös maankäyttösektorin toimiin. Pidetään uusiutuvan polttoaineen jakeluvelvoite kohtuullisen tasoisena myös polttoöljyssä ja mahdollistetaan kustannukset minimoiva joustotaso liikennepolttoaineiden ja polttoöljyn jakeluvelvoitteiden välille.

Jakeluvelvoitteen noustessa sillä saavutettavien päästövähennysten hinta uhkaa nousta vaihtoehtoisia päästövähennystoimia korkeammaksi. Tätä riskiä rajataan porrastamalla jakeluvelvoitteen täyttämättä jättämiseen liittyvän seuraamusmaksun tasoa tuleville vuosille sovitun jakeluvelvoitteen nousun osalta. Seuraamusmaksutuloja kertyy valtiolle tilanteessa, jossa jakeluvelvoite ei toteudu täysimääräisesti. Mahdolliset seuraamusmaksutulot ohjataan taakanjakosektorin kustannustehokkaihin ilmastotoimiin siten, että tavoitellut päästövähennykset saadaan katettua. Hallitus huomioi ja kompensoi jakeluvelvoitepäätöksen vaikutukset pumppuhintoihin.

Hallitus toteuttaa jakeluvelvoitteen joustomekanismin valmistelun yhteydessä läpinäkyvästi toimivan rekisterin toimia varten ja toteuttaa käytännön pilotteja, joilla pyritään samalla tukemaan laajemman hiilensidonta- ja päästövähennemarkkinan kehittymistä. Hallitus selvittää markkinaehtoisia ja kustannustehokkaita ratkaisuja, joiden kautta maan- tai metsänomistaja voisi saada korvausta esimerkiksi metsien tuhkalannoituksesta tai maatalousmaan ilmastotoimista ruoantuotantoa vaarantamatta.

Hallitus jatkaa arjen kustannuksia lisäämättömiä toimia liikenteen päästöjen vähentämiseksi, kuten kaasu- ja sähköautolatausverkoston kehittämistä ja käyttövoimamuutoksen helpottamista erityisesti raskaassa liikenteessä sekä henkilöautojen käyttövoimien veroporrastuksilla. Helpotetaan latausmahdollisuuksien asentamista taloyhtiöihin ja fossiilisia polttoaineita käyttävien autojen konvertointia sekä henkilö- että raskaassa liikenteessä.

Nykyisen liikenneinfran välityskykyä ja kuntoa parantamalla ja kevyen liikenteen mahdollisuuksia edistämällä vähennetään päästöjä.

Hallitus edistää teollisuuden ja energiantuotannon piirissä puuperäisen hiilidioksidin talteenottoa ja hyötykäyttöä korkean jalostusasteen pitkäaikaisiksi tuotteiksi ja synteettisiksi polttoaineiksi.

Hallitus selvittää jätteenpolton päästöjen siirtoa taakanjakosektorilta päästökaupan piiriin ilman, että kuluttajien jäte- tai energiakustannukset nousevat.

Maankäyttösektori

Suomen metsät ja niiden kestävä käyttö sekä metsäluonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen ovat tärkeä osa ilmastonmuutoksen torjuntaa ja ilmastonmuutokseen sopeutumista. Hyvin kasvavat metsät tuottavat uusiutuvaa raaka-ainetta, jolla voidaan korvata fossiilisia raaka-aineita sekä toimivat tärkeänä hiilinieluna. Huolehditaan metsien hoidosta ja kasvusta, jotta metsät toimivat jatkossakin nettonieluina. Maankäyttösektorin EU-velvoitteisiin vastaamiseksi tarvitaan vaikuttavia toimia, jotka ovat taloudellisesti järkeviä eivätkä heikennä kotimaisen metsäalan toimintaedellytyksiä.

Uusiutuvaan, kotimaiseen raaka-aineeseen perustuvaa teollisuutta tarvitaan, kun siirytään kohti puhtaampaa yhteiskuntaa. Kannattavan metsätalouden mahdollistamat ja maailmalla kysytyt bio- ja kiertotalousratkaisut tuovat hyvinvointia Suomeen. Jatketaan kestävyiden eri ulottuvuudet yhteensovittavaa metsätaloutta, joka huomioi ihmiset, talouden ja ympäristön yhteiskunnan kehittyessä. Metsäalan kilpailukykyisestä ja metsänomistajille kannustavasta toimintaympäristöstä pidetään huolta. Metsien käyttöä ei rajoiteta.

Maankäyttösektorin nettohiilinielu on merkittävästi pienentynyt Luonnonvarakeskuksen uusittujen laskentamenetelmien mukaan. Hallitus jatkaa maankäyttösektorin hiilinieluja vahvistavia toimia. Toimista huolimatta Suomi ei kuitenkaan tule saavuttamaan kaudelle 2021–2025 asetettuja hiilinielutavoitteita, johtuen erityisesti metsien kasvun hidastumisesta, laskentamenetelmien muutoksista ja Venäjän puuntuonnin loppumisesta.

Metsä- ja maaperänieluja vahvistetaan. Vähennetään maaperäpäästöjä vaikuttavasti ja kustannustehokkaasti laajentaen ja tehostaen olemassa olevia keinoja. Näin kurotaan umpeen LULUCF-asetuksen mukaista laskennallista takamatkaa.

Hallitus vahvistaa metsien kasvua toimenpidepaketilla ja toimeenpanee Kansallisen metsästrategian. Päivitetään metsänhoitosuosituksia tukemaan metsien ja hiilinielujen kasvua sekä parannetaan niiden soveltamista. Kiertoaikoja pidennetään maltillisesti ja puututaan liian voimakkaisiin harvennushakkuihin. Metsälain valvontaa tehostetaan ja parannetaan metsän uudistumisvauhtia muun muassa metsän istutusta ja taimikon hoitoa lisäämällä. Otetaan käyttöön metsänhoitorästienhoito- ja lannoituskampanjat ja hiilirikkaiden kohteiden korvaus Metso-rahoituksen puitteissa. Vaikutusarvioidaan maankäytön muutosmaksun käyttöönotto. Kehitetään hiilensidontamarkkinaa ja lisätään peitteistä metsänkasvatusta turvemailla.

Metsien hiilinieluista huolehditaan pitkäjänteisesti huomioiden vaikutusten hidas realisoituminen sekä teollisuuden puun saatavuus. Teollisuuden jalostusarvon nostamisella voidaan vahvistaa sekä hiilivarastoja että kansantaloutta puun käyttöä lisäämättä. Uudistetaan metsänhoitosuositukset ja tarkastellaan metsälain rajattua päivitystarvetta metsäalan sidosryhmien kanssa ja metsänomistajan edusta huolehtien. Toteutetaan muutokset siten, että ne 2030-luvulle tultaessa edistävät metsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää hoitoa ja käyttöä sekä metsän roolia hiilinieluna. Metsänhoidon laatu turvataan metsänomistajan ja koko yhteiskunnan hyödyksi. Kasvun lisäksi metsien terveydestä huolehditaan ja hillitään ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja metsätuhovahinkoja. Vahvistetaan tietopohjaa esimerkiksi maaperäpäästöjen vaihtelusta maalajeittain tai viljelytekniikoittain.

Hyödynnetään turvepeltojen päästövähennyspotentiaali osana kustannustehokkaita toimia ruoantuotannon omavaraisuutta vaarantamatta ja maatalouden kannattavuutta heikentämättä. Maatalouden kehittämisessä luovutaan uusien raivaamattomien turvemaiden ojittamisesta pelloiksi silloin, kun se on mahdollista. Hallitus varautuu eri vaihtoehtoihin ja arvioi taloudellisia vaikutuksia, jos Suomi ei lyhyellä aikavälillä täytä LULUCF-asetuksen mukaisia velvoitteita. Huomioidaan päätöksissä puuttuvien päästövähennysten siirtyminen korotuksineen taakanjakosektorin velvoitteeksi. Hallitus pyrkii varmistamaan, että Suomen velvoitteet ovat oikeassa suhteessa muihin EU-maihin.

Vaikutetaan EU:n ilmastopolitiikkaan

Suomelle on tärkeää vaikuttaa ennakoivasti EU:n ilmasto- ja energiapolitiikkaan. Suomen edun mukaista on nopeuttaa päästökauppa-sektorin päästövähennyspolkua ja huomioida jäsenmaiden olosuhteet taakanjako- ja maankäyttösektoreilla nykyistä paremmin.

Hallitus edistää aktiivisesti teknologisten nielujen laajamittaista käyttöönottoa Euroopassa ja Suomessa. Pyritään helpottamaan puunpoltossa syntyvän hiilidioksidin talteenoton ja hyötykäytön hyväksi lukemista EU-sääntelyssä. Bioperäisistä lähteistä teknisellä hiilidioksidin erotuksella talteen otettava hiili olisi johdonmukaista laskea nieluksi LULUCF-sektorilla, kuten pitkäaikaiset puutuotteet nykyisin.

Teknologian nopea kehitys mahdollistaa Suomen teollisuuden fossiilisten päästöjen vähenemisen murto-osaan. EU:n vuoden 2040-päästövähennystavoitteita määriteltäessä tulisi keskittyä ennen kaikkea päästöjen vähentämiseen teknologian kehitystä hyödyntäen ilman, että hiilinieluille osoitetaan suhteettoman iso osa tavoitteen toteutumisessa. Uusiutuvan energian 2040-tavoitteiden tulisi ohjata puubiomassaa korkeamman jalostusasteen materiaalikäyttöön.

Mahdollistetaan vapaaehtoisten hiilivähennä- ja hiilensidontamarkkinoiden toiminta kannustavasti ja läpinäkyvästi. Huolehditaan siitä, että vapaaehtoiset toimet ja niiden laskentatavat maankäyttö- ja taakanjakosektoreilla tukevat Suomen toimia EU:n yhteisiin sitoumuksiin vastaamisessa. Yritysten hiilineutraalisuusväittämiä säänneltäessä periaatteen tulisi olla, että väittämässä ilmenee selkeästi, kuinka paljon fossiilisia päästöjä on vähennetty omassa arvoketjussa ja mikä osa on kompensoitu ostetuilla hiilikrediteillä.

7.5 Suomi vaalii arvokasta luontoaan

Suomi vastaa luontopolitiikallaan kansainvälisiin sitoumuksiin. Hallitus tukee Suomen sopeutumiskykyä ja vakautta vahvistamalla luonnon monimuotoisuutta. Hallitus turvaa luontopääoman säilymisen osana vastuullista talouspolitiikkaa ja tavoittelee luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä. Hallitus jatkaa ja kehittää METSO-, Helmi- ja NOUSU-ohjelmia sekä käynnistää vapaaehtoisen suojelun ohjelman myös meriluonnolle. Hallitus asettaa kansalliset tavoitteet siten, että ne ovat yhteensovittavissa yhteiskunnan muiden tarpeiden kanssa.

Puhtaan luonnon merkitys Suomen kilpailuetuna vahvistuu

Yhteiskunnan toiminta käännetään luontoposiitiviseksi. Hallitus tavoittelee luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä yhteistyöllä ja tekee positiivisista vaikutuksista luontoon Suomen vientituotteen. Tavoitteena on, että valtiovarainministeriöiden ilmastokoalition lisäksi Suomi tunnetaan maailmalla luontoposiitivisuudesta, ja hiilikädenjäljen rinnalla voidaan hyödyntää luontokädenjälkiosaamistamme. Hallitus kehittää pääministerin johtamaa ilmastopolitiikan pyöreän pöydän mallia ja tuo luontopolitiikan osaksi pöytää. Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti luonnon monimuotoisuuden

turvaamisessa on otettava aina huomioon myös vaikutukset sosiaaliseen ja taloudelliseen toimintaan. Luontopolitiikka huomioi lisäksi suojelutoimenpiteiden tehokkuuden, vaikuttavuuden ja paikallisen hyväksyttävyyden. Hallitus vahvistaa talouden ohjauskeinoja turvaamaan tulevien sukupolvien hyvinvoinnin edellytyksiä. Hallitus valmistelee poikkihallinnollisesti kansallisen luonnon monimuotoisuusstrategian ja sen toimintaohjelman.

Hallitus valmistelee toimintamallin, joka mittaa BKT:n rinnalla kokonaiskestävyyttä eli hyvinvointia, talouden kannattavuutta ja ympäristön tilaa. Ympäristön tilan kehitystä seurataan perustuen luonnon ainutlaatuisuuteen ja muutoksiin monimuotoisuudessa eri puolilla Suomea. Mittaria voidaan käyttää luontoarvojen muutosten seurantaan ja muutoksista viestintään. Hallitus kannustaa kaikkia aloja laatimaan monimuotoisuustiekartat, joiden kautta ymmärretään myös kansantalouden näkökulmasta taloudellisen toimeliaisuuden riippuvuus luonnosta ja sen tarjoamasta lisäarvosta (ekosysteempipalveluista). Hallitus mahdollistaa uusia monikanavaisia rahoituskeinoja vaikuttavimpiin ja pilotoitaviin toimiin. Yritysten tueksi kehitetään toimintamalli ohjaamaan toimenpiteitä luontokatoa lisäävään toiminnan vähentämiseksi.

Hallitus jatkaa Helmi-ympäristöohjelmaa. Soita ja metsiä suojellaan laatu ja vaikuttavuus edellä. Lisäsuojelua kohdennetaan kustannusvaikuttavasti luontoarvoiltaan arvokkaimpiin kohteisiin yhteiskunnalliset vaikutukset kattavasti huomioon ottaen. Hallitus selvittää esimerkiksi Metson korvaustasojen porrastusta luontoarvojen mukaan ja ympäristöllisten tarjouskilpailujen hyödyntämistä, huomioiden kansainväliset velvoitteet. Hallitus edistää vesistöjen parempaa ekologista tilaa sisävesistöissä ja merialueilla.

Hallitus suojelee jäljellä olevat kansalliset kriteerit täyttävät valtion luonnontilaiset, vanhat metsät. Hallitus varmistaa riippumattoman kriteeristön valmistumisen nopealla aikataululla. Yksityisten metsänomistajien omistamien arvokkaiden metsäkohteiden suojelua jatketaan vapaaehtoisuuteen eli METSO-ohjelmaan perustuen. Yksityisten metsänomistajien tietoisuutta erityisen suojeluarvon omaavien metsien suojelumahdollisuuksista lisätään. Metsäojituksen ympäristö- ja vesistövaikutuksia vähennetään.

Hallitus kehittää vapaaehtoista ekologista kompensatiota muun muassa selkeyttämällä sääntelyä hyväksytyin yhteisin kriteerein sekä mahdollistamalla sen soveltamisen osana ympäristöluvutusta. Hallitus selvittää luonnon kartoituksissa saatujen tietojen hyödyntämistä kompensatiomarkkinoiden kehittämiseksi.

Suomalaisia luontoarvoja turvataan

Hallitus tehostaa haittaa aiheuttavien vieras- ja tulokaslajien torjuntaa, jotta voidaan turvata arvokasta suomalaista luontoa. Hallitus mahdollistaa sellaisten lajien metsästyksen ja hyödyntämisen, joiden kanta on riittävän vahva ja joista on haittaa luonnolle ja ihmisille. Hallitus huomioi vahinkojen korvauskäytäntöjen hyväksymistarpeen myös siirrettäessä lajeja metsästettäväksi. Saimaannorppakannan kasvun edellytykset turvataan.

Hallitus edistää retkeilyä ja matkailua Suomen luonnossa. Ympäristökasvatukseen ja etenkin lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin panostetaan. Valtion retkeilyalueet kootaan selkeäksi kokonaisuudeksi Metsähallituksen Luontopalveluiden alle, jolloin niitä voidaan kehittää kansallispuistojen kaltaisena brändinä. Samassa yhteydessä päivitetään ulkoilulakia. Hallitus tarkastelee samalla mahdollisuuksia sovittaa yhteen metsästyksistä ja muuta luonnonsuojelualueiden virkistyskäyttöä. Hallitus mahdollistaa kansallispuistojen rahoituspohjan vahvistumisen vapaaehtoisten käyntimaksujen muodossa ja selvittää mahdollisuuksia hyödyntää yhteistyöyrityksiltä perittäviä maksuja.

Virtavesiä vapautetaan

Hallitus parantaa vaelluskalojen elinolosuhteita muun muassa ennallistamalla virtavesiä. NOUSU-ohjelmaa jatketaan ja kehitetään. Vähämerkityksellisiä vesivoimaloita puretaan ja vesistöjä palautetaan luonnontilaan. Nykyaikaiset kalatalousvelvoitteet toteutetaan myös pienten patojen osalta. Hallitus päivittää vesilakia siten, että vanhojen vesilupien päivityksen lisäksi niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan asettaa kalatalousvelvoitteita. Hallitus vastaa vesipuidedirektiivin vaatimuksiin kansallisella lainsäädännöllä. Hallitus sujuvoittaa kalatiehankkeiden etenemistä sekä mahdollistaa kokeiluja ja pilotointeja vesistöissä. Yhteistoiminnassa alueen toimijoiden kanssa hallitus edistää Heinäveden Palokin koskien ennallistamista uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseksi. Samalla edistetään alueen kestävä matkailua. Hallitus jatkaa vesiensuojelun tehostamisohjelmaa.

7.6 Kiertotaloudella pidetään Suomen puhtaasta ympäristöstä huolta

Suomi parantaa omavaraisuutta, nostaa jalostusastetta ja vähentää saastumista parantamalla materiaalien kierrätystä hyötykäyttöön. Luontoon päätyy vähemmän ravinteita ja muita käyttökelpoisia aineita. Hallitus sujuvoittaa ympäristöön liittyviä lupaprosesseja ja purkaa sääntelyn esteitä kiertotaloudelta. Saaristomeren valuma-alueen ravinnekuorma kiertotalouden esimerkkikohteena käännetään laskuun. Puhtaan luonnon merkitys

Suomen kilpailutekijänä vahvistuu ja edelläkävijyys kiertotaloudessa luo uutta työtä ja liiketoimintaa. Suomi myös edistää kansallinen etu huomioiden Euroopan sisämarkkinoiden kiertotaloutta sekä eurooppalaisten uusioraaka-ainemarkkinoiden syntymistä.

Jätteestä raaka-ainetta ja omavaraisuutta

Hallitus lisää kierrätysmateriaalien käyttöä markkinaehtoisesti jätelainsäädäntöä muuttamalla. Uusiutuvilla, biopohjaisilla ja kierrätetyillä materiaaleilla korvataan fossiilitalouden ratkaisuja, vähennetään syntyvän jätteen määrää sekä uusiutumattomien raaka-aineiden käyttöä, vahvistetaan kotimaisia arvoketjuja sekä tuotteiden jalostusasetta ja luodaan kasvumahdollisuuksia Suomeen. Kiertotaloutta mahdollistetaan muun muassa edistämällä biopohjaisten ja biohajoavien materiaalien erilliskeräystä ja jatko-hyödyntämistä sekä esimerkiksi tekstiilijätteen, koneiden ja laitteiden sekä ajoneuvojen osien uudelleenkäyttöä. Hallitus selvittää jäteveropohjan laajentamista varmistaen, ettei verorasitus kohdistu alkutuotantoon, kotitalouksille eikä yritysten maksutaakka nouse kohtuuttomasti. Hallitus parantaa Suomen omavaraisuutta tehostamalla materiaalien ja ravinteiden kiertoa. Hallitus kehittää kierrätetylle raaka-aineelle toimivat markkinat eri käyttökohteisiin ja lisää kierrätysmateriaalin käyttöosuutta. Siirrytään elinkaariajatteluun, jossa kiertotalouden kautta on löydettävissä kilpailuetua. Hallitus kehittää sääntelyä siten, että jäte-, tuote- ja kemikaalisääntely muodostavat selkeät kokonaisuudet ja ympäristösääntely on selkeää, eikä päällekkäisiä velvoitteita tai ohjauskeinoja olisi. Kiertotalous otetaan huomioon julkisissa hankinnoissa ja huolehditaan, että myös pk-yritykset voivat osallistua kiertotalouteen. Jätelakia muutetaan siten, että kuntien vastuu rajataan vain kotitalousjätteisiin. Kuntien toissijaista vastuuta jätelaissa tarkennetaan niin, että kunta voi myydä jätehuoltopalveluja elinkeinoelämälle vain todellisessa markkinapuuutteessa. Hallitus kartoittaa ja hyödyntää Suomen valtteja kriittisiin raaka-aineisiin liittyen laatimalla mineraalistrategian, joka vahvistaa omavaraisuutta ja turvaa raaka-aineiden saannin myös yllättävissä markkinahäiriöissä.

Saaristomeren valuma-alueesta ravinnekierron pilottialue

Hallitus suojelee Suomen vesistöjä ja etenkin haavoittuvaa Saaristomerta. Hallitus jatkaa Saaristomeri-ohjelmaa painottaen mittakaavaltaan merkittäviin ravinnekierron parantamisiin johtavia toimenpiteitä, kuten eläinperäisen ravinteiden kiertoa, maaperän pidätyksyvyn parantamista oleellisilla osuuksilla ja ravinteiden poistoa vesistöistä. Hallitus vahvistaa hallinnonalojen ja tutkimuksen kokonaiskoordinaatiota ja parantaa vaikuttavuutta Itämeren, erityisesti Saaristomeren, suojelutoimien kohdentamisessa. Itämeritiedon vaikuttavuutta lisätään. Hallitus hakee systeemitason ratkaisuja kustannus-tehokkaasti vaikuttavuusarviointi edellä. Ravinnekiertoa edistetään teknologianeutraalisti

ja yhteiskunnallinen kysyntä edellä. Kotimaisen biokaasun käyttöä erityisesti raskaassa liikenteessä voidaan lisätä. Hallitus mahdollistaa biokaasun tuotantoprosessin loppu-tuotteiden käytön esimerkiksi metsälannoitteena ja pitää huolta biokaasuinvestointien ennakoitavasta toimintaympäristöstä. Kehitetään menetelmiä, kuten teknologisia ratkaisuja ravinneylijäämän siirtämiseksi alijäämän alueille kustannustehokkaasti. Hallitus edistää lantafosforin kierrättämistä ravinnealijäämäisille alueille, ja kehittää tapoja pitää ravinteet pellossa hyödyntämällä luonnon omia ekosysteemejä. Vesistöjen ravinnekuormitusta vähennetään peltomaan rakenteesta huolehtimalla ja parantamalla valuma-alueiden vesienhallintaa. Hallitus luo kannusteet hyvään agroekologiaan ja hyvin-voivaan maaperään esimerkiksi oikeanlaisella viljely- ja laidunkierrolla ja kasvipeitteisyyttä lisäämällä. Hallitus monipuolistaa maanparannusaineiden hyödyntämistä, kuten kipsi-, kuitu- ja rakennekalkkikäsittelyitä niin, että viljelijöillä on vaihtoehtoja valita itselleen parhaiten sopivia ratkaisuja. Saaristomeren valuma-alueen alkutuotannossa ja ympäristö-luvituksessa kiinnitetään huomiota ravinnepestöjen vähenemiseen.

Hallitus selvittää harvaanasuttujen alueiden jätevesien keskitettyä ja tehokasta käsittelyä erityisesti Saaristomerellä ja rannikkoalueilla. Kuntien hulevesien käsittelyssä edellytetään toimintavarmuuden ja käsittelyn laadun varmistamista siten, että käsittelemättömän jäteveden ylijoukset vesistöihin vähenevät murto-osaan ja ravinteiden talteenotossa päästään kaikkialla parhaiden käytäntöjen tasolle. Jokien suistojen ruoppauksia edistetään tulvahaittojen ja sen kautta ravinnekuormituksen pienentämiseksi.

Hallitus lopettaa lumenkaadon vesistöihin. Alusten huuhtelu-, ruokajäte-, rikkipesuri- ja käymäläjäteveden purku mereen kielletään Suomen aluevesillä. Hallitus vahvistaa säädöstyötä kansainvälisillä foorumeilla (Itämeren suojelukomissio HELCOM, International Maritime Organization IMO) muiden Itämeren maiden, erityisesti naapurivaltioiden kanssa. Hallitus pyrkii rajoittamaan yhdessä muiden Itämeren maiden kanssa myös muuta laivojen haitallista toimintaa, kuten epäkelpoisten alusten käyttöä jääolosuhteissa. Hallitus varmistaa riittävän öljyntorjuntavalmiuden, jotta kansallisiin sitoumuksiin sekä toiminta-ympäristön muutoksien aiheuttamiin tarpeisiin ja suorituskykyvaatimuksiin pystytään vastaamaan.

8 Uuden aikakauden ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi Venäjän aloitettua täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa helmikuussa 2022. Euroopan turvallisuuteen kohdistuu vakavin uhka vuosikymmeniin. Venäjän raaka sota Ukrainaa vastaan rikkoo kansainvälistä oikeutta ja YK:n peruskirjan periaatteita. Se heikentää Suomen ja koko Euroopan turvallisuutta ja vakautta sekä Venäjän uskottavuutta sopimus-kumppanina. Sota on pahentanut ruoka- ja energiakriisiä, joka vaikuttaa miljardeihin ihmisiin eri puolilla maailmaa.

Globaali vastakkainasettelu ja suurvaltojen väliset jännitteet ovat lisääntyneet, ja ne vaikuttavat merkittävästi turvallisuuteen, talouteen, teknologiaan, huoltovarmuuteen, teollisuuteen ja kauppaan. Sääntöperusteisen maailmanjärjestyksen rapautuminen, voimapolitiikan vahvistuminen, protektionismin aiheuttamat haasteet myös saman-mielisten maiden välillä ja vapaakaupan kohtaamat esteet, ilmastonmuutos, köyhyyden ja näköalattomuuden aiheuttama globaali muuttoliike sekä ääriilikkeet ja terrorismi asettavat kaikki haasteita Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeimpinä päämäärinä on turvata Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, estää Suomen joutuminen sotilaalliseen konfliktiin ja taata suomalaisten turvallisuus ja hyvinvointi. Suomi toimii sotilaallisten uhkien ehkäisemiseksi sekä jännitteiden vähentämiseksi.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustana ovat oikeusvaltioperiaate, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia. Tiivis yhteistyö kumppanimaiden kanssa, hyvät kahdenväliset suhteet sekä monenkeskisen kansainvälisen oikeuden kunnioittaminen ja vahvistaminen ovat Suomen kansainvälisten suhteiden kulmakiviä. Euroopan unioni ja puolustusliitto Nato muodostavat Suomen ulkopoliittikan yhteistyövaraisen ytimen.

Suomi on Nato-jäsenyytensä myötä sotilaallisesti liittoutunut maa. Nato-jäsenyys vahvistaa Suomen turvallisuutta ja Pohjois-Euroopan vakautta sekä asemoi Suomen entistä tiiviimmin osaksi eurooppalaista ja transatlanttista turvallisuusyhteisöä. Naton

jäsenmaana Suomi ylläpitää uskottavaa puolustuskykyä kaikissa olosuhteissa sekä varautuu tukemaan muita Nato-jäsenmaita velvollisuuksiensa mukaisesti. Suomen tavoitteena on EU:n ja Euroopan oman puolustuksen vahvistaminen Naton puitteissa.

EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä kauppapolitiikka määrittävät keskeisesti Suomen kansainvälisiä suhteita. Suomi edistää EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen roolin vahvistamista.

Aktiivinen jäsenyys Yhdistyneissä kansakunnissa (YK), Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (Etyj) ja Euroopan neuvostossa (EN) on Suomelle tärkeää. Suomi on YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsen 2023–2024, valmistautuu toimimaan Etyjin puheenjohtajana vuonna 2025 ja pyrkii YK:n turvallisuusneuvoston jäseneksi kaudelle 2029–2030.

Pitkittyneiden kriisien hoitaminen edellyttää rauhanvälityksen, humanitaarisen avun, kehitysyhteistyön ja kauppapolitiikan yhteensovittamista. Suomi edistää naisten ja tyttöjen oikeuksia läpileikkaavasti ulkopoliitikassaan. Kehitysyhteistyön tulee olla tuloksellista, tehokasta ja ehdollista.

Suomi kehittää laaja-alaisesti suhdettaan Yhdysvaltoihin, joka on yksi Suomen keskeisimmistä strategisista yhteistyökumppaneista ja liittolaisista. Yhteistyö murrosteknologioissa on tuotava suhteen ytimeen puolustuksen ja kaupan ohella. Suomen tavoitteena on EU:n ja Yhdysvaltojen mahdollisimman tiivis ja toimiva yhteistyösuhde. Hallitus ylläpitää ja syventää tiivistä, monialaista yhteyttä Isoon-Britanniaan ja edistää sen vahvaa kumppanuutta EU:n kanssa.

Hallitus huolehtii tiivistä suhteista Ruotsiin, joka on Suomen läheisin kumppani. Suomi toimii aktiivisesti osana pohjoismaista viiteryhmää, syventää pohjoismaista integraatiota ja pyrkii purkamaan maiden välisiä rajaesteitä. Suomen ja Norjan yhteistyö tiivistyy nyt, kun kumpikin naapuri on Naton jäsenmaa. Pohjoismaiden lisäksi Viro ja muut Baltian maat ovat Suomelle tärkeitä kumppaneita EU:ssa, Natossa ja kahdenvälisesti. Hallitus pyrkii vahvistamaan ja syventämään Pohjoismaiden ja Baltian maiden (NB8) yhteistyötä.

Suurvaltakilpailun riskienhallinta puoltaa uudenlaista panostamista samanmielisiin kumppaneihin, kuten Australiaan, Etelä-Koreaan, Japaniin ja Kanadaan. Suomi vahvistaa taloudellisia suhteita Keski-Aasian maihin, sillä ne ovat potentiaalisia kauppakumppaneita turvallisuuspoliittisesti tärkeällä alueella. Afrikka on maanosana Suomelle ja EU:lle tärkeä, sillä mantereen kehitys vaikuttaa suoraan myös Euroopan tulevaisuuteen.

Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ristiriidassa eurooppalaisen vakauden ja turvallisuuden kanssa. Suomi on tuominnut Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan, osallistuu Euroopan unionin pakotteiden toimeenpanoon ja on jäädyttänyt kahdenvälisiä yhteistyötä. Suomi

on tukenut Ukrainaa muun muassa aseellisesti ja sitoutuu jatkamaan aseapua. Hallituksen tuki Ukrainalle ja maan suvereniteetille, itsenäisyydelle ja alueelliselle koskemattomuudelle on vankkumaton. Suomi edellyttää, että Venäjän vastuu kansainvälisistä rikoksista ja korvausvelvollisuus vahingoista toteutuu. Hallitus edistää kansainvälisiä toimia vastuuvollisuuden varmistamiseksi Venäjän hyökkäysrikoksesta sekä hyökkäyssodan yhteydessä tehdyistä kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista. Hallitus suhtautuu myönteisesti jäädytettyjen venäläisten varojen takavarikointiin sekä niiden tuottojen käyttämiseen Ukrainan hyväksi. Varojen käyttöön on löydettävä oikeudellinen ratkaisu yhdessä kumppanimaiden kanssa.

Suomen tavoitteena on saada Venäjä lopettamaan sota Ukrainassa ja torjua yhdessä kumppaneiden kanssa sen epävakautta lisäävät pyrkimykset. Venäjän kehityksestä riippuen Suomi arvioi omaa Venäjä-suhdettaan sekä yhteistyömahdollisuuksia yhdessä liittolaistensa kanssa EU:n ja Naton puitteissa. Hallitus painottaa toimia, joilla ylläpidetään ja kehitetään Suomen Venäjä-tuntemusta ja kykyä analysoida Venäjän kehitystä. Hallitus tukee mahdollisuuksien mukaan Venäjän kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä.

Kiina on Suomelle merkittävä kauppakumppani, ja Suomi ylläpitää toimivia suhteita Kiinan kanssa. Kiinan globaalin roolin vahvistuminen ja sen tavoitteet uudesta maailmanjärjestyksestä haastavat Suomen ja Euroopan. Suomen Kiina-politiikka määrittyy Euroopan unionin ja Naton jäsenyyksien kautta. Hallituksen tavoitteena on vähentää strategisia riippuvuussuhteita Kiinaan. Tätä edistetään niin kansallisesti kuin EU-tasolla. Hallitus kannustaa Kiinaa käyttämään vaikutusvaltaansa Ukrainan alueellista koskemattomuutta ja YK:n peruskirjaa kunnioittavan rauhan aikaansaamiseksi Venäjän ja Ukrainan välille.

Hallituskauden alussa laaditaan ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko sekä puolustus-selonteko, joissa määritetään myös Suomen Nato-jäsenyyden peruslinjaukset. Selontekojen valmistelun tueksi järjestetään kaikki eduskuntapuolueet kattava parlamentaarinen seuranta eduskunnan edellyttämällä tavalla.

Hallitus tarkentaa tarvittaessa Nato-jäsenyyttä, puolustusyhteistyötä, EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaa, kansainvälistä apua, hybridi- ja kybervaikuttamista sekä terrorismia koskevaa lainsäädäntöä.

Suomi osallistuu aktiivisesti Etyjin, EU:n, Naton ja YK:n sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan. Kansainvälisillä operaatioilla Suomi edistää alueiden yhteiskunnallista vakautta ja torjuu hallitsematonta siirtolaisuutta. Samalla parannetaan Puolustusvoimien yhteisoperaatiokykyä sekä henkilöstön valmiutta toimia yhdessä muiden maiden viranomaisten kanssa. Hallitus edistää tehokasta rauhanvälitystoimintaa.

Yhteiskunnan yhtenäisyyttä ja valtioneuvoston johtamiskykyä ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä vahvistetaan. Hallitus selvittää turvallisuuskomitean toimintakyvyn vahvistamista ja mahdollista siirtoa toimivaltaa muuttamatta valtioneuvoston kansliaan.

Kokonais- ja kyberturvallisuuden johtamisrakenne uudistetaan hallituskauden aikana pääministerin johdolla. Valtioneuvoston häiriötilanteiden hallinnan ja kriisijohtamisen toimintamallista laaditaan valtioneuvoston periaatepäätös, ja sitä kehitetään valtioneuvoston yhteisen suunnittelukeskusmallin suuntaan.

Hallitus toteuttaa ulkoasiainhallinnon uudistuksen tukemaan uutta ulko- ja turvallisuuspolitiikan aikakautta.

8.1 Aktiivinen ja kansainvälinen Nato-Suomi

Naton jäsenenä Suomi varautuu vastaanottamaan apua liittolaisiltaan sekä antamaan apua liittolaisilleen. Suomi osallistuu täysimääräisesti Naton kaikkeen toimintaan mukaan lukien Naton rauhan ajan yhteisen puolustuksen tehtäviin sekä sitoutuu Naton 360-asteiseen eli koko liittokunnan kattavaan pelotteeseen ja yhteiseen puolustukseen.

Suomi osallistuu Naton operaatioihin, kansainvälisiin harjoituksiin ja työryhmiin, mukaan lukien ydinasepolitiikan suunnitteluryhmään. Suomi vahvistaa osaamistaan ydinaseisiin liittyvissä kysymyksissä. Suomi ottaa aktiivisen roolin Naton kriisinhallinnassa ja terrorismin torjunnassa. Nato-jäsenenä Suomi on turvallisuuden tuottaja ja luotettava yhteistyökumppani, joka omalta osaltaan edistää Naton uskottavuutta ja toimintakykyä niin lähialueillamme kuin globaalisti.

Suomen ensimmäisiä tavoitteita Natossa on Ruotsin jäsenyyden toteutuminen. Hallitus tukee Naton avoimien ovien politiikkaa ja edistää yhdessä liittolaisten kanssa Ukrainan pyrkimystä kohti Nato-jäsenyyttä.

Hallitus sitoutuu pitämään puolustusmenot Naton tavoitteen mukaisella vähintään kahden prosentin tasolla suhteessa bruttokansantuotteeseen hallituskauden aikana. Hallituksen tavoitteena on, että Suomi sitoutuu tähän tavoitteeseen myös ylivaalikautisesti. Hallitus toimii puolustusteollisuuden toimintaedellytysten parantamiseksi ja kapasiteetin kasvattamiseksi. Näille linjauksille hallitus hakee tukea laajan parlamentaarisen yhteistyön kautta.

Hallituksen tavoitteena on, että Naton suunnittelu ja rakenteet sekä Suomen asemoituminen niihin tukevat mahdollisimman hyvin Pohjois-Euroopan turvallisuutta Itämereltä arktiselle alueelle. Itämeren merkitys elintärkeiden kuljetusten, tietoliikenteen ja sähkön saannin turvaamisessa huomioidaan suunnittelussa. Liikenneyhteydet Norjasta ja Ruotsista Suomeen on taattava, sillä tämä hyödyttää turvallisuutta, huoltovarmuutta ja kauppaa. Suomi edistää sotilaallista liikkuvuutta Euroopassa ja tukee EU:n sotilaallisen liikkuvuuden hankkeita.

Hallitus tavoittelee Naton toimintojen, esimerkiksi osaamiskeskuksen, sijoittamista Suomeen. Suomi profiloituu Natossa arktisen ja Itämeren alueen turvaamisessa, kokonais-turvallisuudessa, kyber- ja informaatioturvallisuudessa, hybridiuhkien torjumisessa sekä muun muassa tekoäly- ja kvanttiteknologiassa. Hallitus huomioi avaruusolottuvuuden ja -teknologian merkityksen niin Naton kuin maanpuolustuksen näkökulmasta. Suomi edistää yhteisen tilannekuvan luomista, Naton politiikan vahvistamista ja kansallisen osaamisen ja liiketoimintamahdollisuuksien parantamista avaruuteen liittyvissä kysymyksissä.

Hallitus arvioi Nato-jäsenyyteen liittyvät lainsäädäntömuutostarpeet ja käynnistää välittömästi niihin tarvittavat valmistelut.

8.2 Uskottava maanpuolustus Suomen turvallisuuden perustana

Suomi huolehtii puolustuskykynsä ylläpidosta ja kehittämisestä ottaen huomioon turvallisuusympäristön muutokset. Suomella on valmius vastata niin sotilaalliseen painostukseen, hybridisodankäyntiin kuin laajamittaiseen sotilaalliseen hyökkäykseenkin.

Suomen puolustus perustuu vahvaan kansalliseen puolustuskykyyn osana liittouman yhteistä pelotetta ja puolustusta. Suomi osallistuu täysimääräisesti Naton puolustuksen suunnitteluun ja yhteisen pelotteen toimeenpanoon. Hallitus huolehtii sotilaallisesta ja hallinnollisesta integraatiosta Naton kanssa. Hallitus varmistaa Puolustusvoimien henkilöstön riittävyyden ja jaksamisen muuttuneessa toimintaympäristössä. Tarvittavaa henkilöstöä lisätään suunnitelmallisesti.

Hallitus kehittää Suomen kansainvälistä puolustusyhteistyötä ilman ennakkorajoituksia. Suomi panostaa yhteistyöhön erityisesti Yhdysvaltojen, Ruotsin, Norjan ja Iso-Britannian kanssa. JEF (Joint Expeditionary Force) on Suomelle tärkeä monenvälisen puolustusyhteistyön kehys. Suomi kehittää pohjoismaista puolustusyhteistyötä ja Nordefcon (Nordic Defence Cooperation) roolia. Yhteistyötä Ruotsin kanssa syvennetään edelleen.

Sotilaallinen yhteistyö Itämeren ja arktisen alueen Nato-maiden kanssa vahvistuu Nato-jäsenyyden myötä. Hallitus painottaa ja kehittää edelleen Puolustusvoimien kansainvälistä yhteistoimintaa.

Hallitus pyrkii saattamaan Yhdysvaltojen kanssa käytävät puolustusyhteistyösopimus-neuvottelut päätökseen. Yhteistyösopimus (Defense Cooperation Agreement, DCA) on Suomen turvallisuuden kannalta merkittävä. Sen edistäminen laajalla parlamentaarisella pohjalla takaa osaltaan pitkäjänteisyyden Suomen kansainvälisessä puolustusyhteistyössä.

Puolustusselonteossa määritellään pidemmän aikavälin tavoitteet Suomen puolustukselle Natossa. Perustetaan tarvittaessa vaalikauden aikana parlamentaarinen työryhmä selvittämään maanpuolustuksen kehittämistarpeita.

Hallitus arvioi Nato-jäsenyyden vaikutukset asevelvollisuuteen sekä vapaaehtoisten reserviläisten ja palkatun henkilökunnan osallistumisen Naton yhteiseen puolustukseen ja toimintaan sekä tekee tarvittavat päätökset.

Suomen kansallinen puolustuskyky perustuu jatkossakin yleiseen asevelvollisuuteen, koko maan puolustamiseen ja korkeaan maanpuolustustahtoon. Hallitus kehittää asevelvollisuutta sekä laajentaa kutsunnat koskemaan koko ikäluokkaa parlamentaarisen työryhmän raportin mukaisesti. Hallituksen tavoitteena on kasvattaa vapaaehtoiseen palvelukseen hakeutuvien naisten määrää 2 000:een vaalikauden lopussa. Hallitus mahdollistaa palvelusturvallisuus huomioiden varusmiespalveluksen suorittamisen ja kertausharjoituksiin osallistumisen diabeetikoille sekä arvioi muiden terveyssyistä vapautettavien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua maanpuolustuskoulutukseen. Mahdollistetaan evp-sotilaan ja reserviläisen palveleminen Puolustusvoimien normaali- ja poikkeusolojen tehtävissä sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 65 vuotta.

Hallitus kehittää siviilipalvelusjärjestelmää tarkoituksenmukaisemmaksi parlamentaarisen työryhmän raporttia hyödyntäen ja kytkien palveluksen nykyistä selkeämmin kokonais-turvallisuuden toimintamalliin.

Hallituskaudella reservin kertausharjoitusten määrä pidetään toimintaympäristön vaatimusten edellyttämällä tasolla. Samalla hallitus varmistaa harjoitusten laadukkaan toteutuksen ottaen huomioon varusmiesten koulutuksen sekä Nato-jäsenyyteen liittyvän toiminnan volyymin nousun.

Hallitus saattaa loppuun puolustusvoimien strategiset suorituskykyhankkeet. Hallituskaudella tehdään ensimmäiset päätökset Maavoimien uudistamisesta. Uusien materiaalihankkeiden painopiste tulee olemaan Maavoimissa. Suomi jatkaa puolustusmateriaali- ja koulutustukea Ukrainalle, ja luovutettu suorituskyky korvataan puolustushallinnolle.

Hallitus parantaa vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä ja selvittää siihen liittyen vapaaehtoisten alueellisten ja paikallisten joukkojen sekä muiden kokonaisturvallisuuden toimijoiden roolia ja asemaa. Puolustusselonteossa käsitellään myös Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) kehittyvä asema, tehtävät, tavoitteet ja resurssit. Parannetaan maanpuolustuksen kanssa yhteistyössä toimivien kolmannen sektorin yhdistysten ja järjestöjen koordinaatiota ja luodaan mahdollisuus heidän koulutamiensa henkilöiden rekisteröintiin näiden tavoittamiseksi tarvittaessa. Selvitetään sotilaskäyttöön soveltuvien varusteiden, tarvikkeiden ja aseiden verovähennysoikeuden luomista, siltä osin kuin ne soveltuvat kriisiajan käyttöön ja ovat yhteensopivia Puolustusvoimien tai MPK:n järjestämän maanpuolustuskoulutuksen vaatimusten kanssa.

Hallitus vaikuttaa EU:n lyijynkäyttökiellon (osana REACH-asetusta) valmisteluihin siten, ettei se haittaa vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä. Vapaaehtoinen maanpuolustus ja maanpuolustusvalmiuksia tukeva urheiluammunta tulee rajata kiellon soveltamisalan ulkopuolelle. Hallitus toimii aktiivisesti ampumaratojen saamiseksi pois rajoituksen piiristä, eikä hyväksy EU:n lyijynkäyttökiellon ja -rajoitusten laajentamista luoteihin.

Hallitus turvaa Suomen ampumaratojen toiminnan ja edistää uusien ampumaratojen perustamista ottaen huomioon alueellisen tarpeen ja arvioiden mahdolliset lainsäädäntötarpeet huomioiden keskeisten maanpuolustus-, reserviläis-, ampumaurheilu-, ja metsästysjärjestöjen sekä viranomaisten tarpeet. Sujuvoitamme ampumaratoja koskevia ympäristölupaprosesseja sekä lainsäädäntöä. Ulkoampumaratojen määrän tavoite on noin 1 000 ampumarataa vuosikymmenen loppuun mennessä. Painopiste on kivääri- ja toiminnallisten ratojen riittävässä määrässä koko maassa.

Kansallisten hankintojen avulla vahvistetaan sotilaallista huoltovarmuutta. Hallituksen tavoitteena on erityisesti kasvattaa kotimaista ammustuotantoa. Hyödynnetään kaikki mahdolliset yhteishankinta- ja rahoitusjärjestelmät niin EU:n kuin Naton yhteydessä. Hallitus tukee suomalaista puolustusteollisuutta EU- ja NATO-jäsenyyksien kautta avautuvien yhteistyömahdollisuuksien maksimoimiseksi.

Hallitus vahvistaa kotimaisen puolustusteollisuuden toimintaedellytyksiä. Hallituskauden alussa käynnistetään Puolustusvoimien keskeisten ampumatarvikkeiden tuotantokapasiteettia ja -järjestelyjä koskeva selvitys. Puolustustarvikkeiden vientivalvonnassa

Suomi toimii kansainvälisten velvoitteidensa sekä kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Hallituskauden aikana tarkastellaan puolustustarvikkeiden viennistä annetun lain uudistamistarpeet. Suomi ei aseta puolustustarvikeviennille tiukempia kriteereitä kuin keskeiset eurooppalaiset verrokkimaat. Hallituksen vientilupapäätökset ovat johdonmukaisia. Kerran luvitettujen tuotteiden ylläpito ja päivittäminen hyväksytään lähtökohtaisesti. Euroopassa vallitseva turvallisuustilanne huomioiden pyritään kehittämään EU:n kestäväen rahoituksen taksonomiaa siten, että puolustusteollisuuden rahoitus helpottuu. Puolustusteollisuus otetaan huomioon kansallisissa TKI-panostuksissa ja vienninedistämishankkeissa.

Hallitus saattaa Suomen kriisinhallintaveteraanien tukitoimet vastaamaan muiden Pohjoismaiden järjestelyjä. Nykyisiä kriisinhallintaveteraanien tukijärjestelyjä vahvistetaan kokoamalla olemassa olevat palvelut yhden luukun periaatteella yhteen (ns. kansallinen kriisinhallintaveteraanikeskus).

Lakia tapaturman ja palvelussairaudesta korvaamisesta kriisinhallintatehtävässä muutetaan siten, että se mahdollistaa hoidon saannin myös traumaperäisissä stressihäiriöissä (PTSD). Laista poistetaan kuuden kuukauden aikaraja, joka usein ajaa henkilöt hoidon ulkopuolelle.

Veteraani- ja lottaperinnetyö järjestetään asiaa selvittäneen työryhmän raportin ehdotusten pohjalta.

8.3 Taloussuhteet osana strategista ulkopoliittikkaa

Suomi edistää sääntöpohjaista maailmanjärjestystä sekä toimii aktiivisesti YK:n uudistamiseksi vastaamaan 2020-luvun globaaleja haasteita. Suomen YK-strategia päivitetään osana valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa. Strategian päivitys luo puitteet Suomen YK:n turvallisuusneuvostokampanjalle kaudelle 2029–2030. Globaalin etelän sitouttaminen sääntöpohjaiseen järjestykseen, demokratiaan ja ihmisoikeuksien edistämiseen nousee Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteeksi.

Hallitus tarkastelee ulkosuhteita kokonaisvaltaisesti, hallinnonalojen rajat ylittäen. Kansainväliset taloussuhteet sekä kauppa-, kehitys- ja teknologiapolitiikka ovat osa Suomen strategista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Kauppapolitiikan tärkein tavoite on suomalaisten yritysten viennin ja investointien edistäminen. Kauppapolitiikassa on huomioitava myös huoltovarmuus, turvallisuus ja ympäristövaikutukset.

Hallitus laatii viimeistään keväällä 2024 Suomen kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon. Selonteossa asetetaan tavoitteet sekä määritellään tarvittavat toimenpiteet ja niiden seuranta. Selonteko sisältää linjaukset Suomen suhteista kehittyviin maihin.

Hallitus panostaa viennin ja investointien edistämiseen tukien suomalaisten yritysten sijoittumista kasvaville markkinoille. Vienninedistämistoiminnan tavoitteena on avata uusia markkinoita kasvuhaluille, erityisesti pienille ja keskisuurille, toimijoille. Team Finland -verkoston toiminta ja johtaminen uudistetaan yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa tukemaan Suomen strategisia intressejä. Hallitus vahvistaa ulkoministeriön ohjausroolia valtion viennin ja kansainvälistymisen edistämistoiminnoissa ja selvittää Business Finlandin ulkomaantoimintojen siirron osaksi Suomen edustustoverkkoa. Hallitus arvioi vienninedistämistoiminnan – sisältäen vienninedistämismatkat ja vientirahoitusjärjestelmän – vaikuttavuuden suhteessa esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan malleihin.

Suomi vahvistaa vapaakauppaa alueellisten ja kahdenvälisten sopimusten kautta sekä tukee WTO:n toimintaedellytyksiä. Suomen ja Yhdysvaltain talousyhteyksien vahvistamiseksi hallitus edistää määrätietoisesti neuvotteluja Suomen liittymisestä US Global Entry -ohjelmaan.

Hallitus toteuttaa ulkoasiainhallinnon uudistuksen tukemaan uutta ulko- ja turvallisuuspolitiikan aikakautta huomioiden muun muassa Nato-jäsenyyden mukanaan tuomat lisävelvoitteet. Uudistuksen tavoitteena on keskittyä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisiin intresseihin, talouskasvun edistämiseen, kansainvälisiin taloussuhteisiin ja teknologiseen kehitykseen. Uudistuksen yhteydessä hallitus arvioi monenkeskisten asioiden hoitamisen ulkoasiainhallinnossa. Resurssit ja panostukset painottuvat maihin, jotka ovat Suomen kannalta strategisesti merkittäviä. Tämä koskee niin edustustoverkkoa, taloussuhteita, turvallisuusyhteistyötä kuin kehitysyhteistyötä. Päätöksiä edustustoverkon mitoituksista tehdään pitkällä aikavälillä suunnitelmallisesti. Suomi hakee käytännönläheisiä yhteisiä ratkaisuja muiden Pohjoismaiden ja EU-maiden ulkomaanedustustojen kanssa.

8.4 Kokonaisvaltainen kehityspolitiikka

Kehityspolitiikka on osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja tukee osaltaan myös Suomen strategisia taloussuhteita. Suomi keskittyy kannaltaan olennaisiin kumppanimaihin ja rakentaa niihin strategisempaa suhdetta, joka perustuu selkeisiin painopistealueisiin. Jatkossa painopistemaita on aiempaa vähemmän. Suomi keskittyy kehitysyhteistyössä tasavertaisiin yhteistyömalleihin. Tavoitteena on rakentaa kehittyvien

maiden kanssa kestäviä kumppanuuksia, jotka perustuvat molemminpuoliseen hyötyyn ja kunnioitukseen. Suomen tavoitteena on vähentää kehittyvien maiden epätervettä poliittista ja taloudellista riippuvuutta ulkovalloista.

Kehityspolitiikassaan Suomi nojautuu omiin vahvuusalueisiinsa, joissa Suomella on hyvät mahdollisuudet tukea kestävä kehitystä. Toimiva demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta ovat kestävä yhteiskunnallisen kehityksen edellytyksiä, joita hallitus tukee. Väestönkasvun ollessa nopeampaa kuin talouskasvu on köyhyyden torjuminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen kestävästi erittäin vaikeaa. Hallituksen kehityspolitiikan painopisteitä ovat naisten ja tyttöjen aseman, itsemääräämisoikeuden sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden vahvistaminen, joka on keskeistä myös väestönkasvun hillinnässä, sekä koulutus ja ilmastotoimet.

Suomi ajaa tavoitteitaan myös EU:n kehityspolitiikassa, kansainvälisissä kehitysrahoituslaitoksissa ja YK-järjestöissä. Suomi edistää tehokkaasti suomalaisten yritysten osallistumista EU:n Global Gateway -aloitteen puitteissa rahoitettaviin investointihankkeisiin.

Suomi on historiallisesti ollut sitoutunut YK-suosituksen mukaiseen kehitysrahoituksen 0,7 prosentin BKT-tasoon, vaikka tavoitteeseen ei ole päästy. Vallitsevassa taloustilanteessa kehitysyhteistyöhön kuitenkin kohdistuu hallituskaudella säästöjä, jotka toteutetaan asteittain ottaen huomioon tehdyt sitoumukset. Hallitus linjaa osana kansainvälisen talous- ja kehitysyhteistyön selontekoa kehityspolitiikan painopisteistä ja laatii kehitysyhteistyörahoitukselle useamman vaalikauden mittaisen suunnitelman.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli Suomen kehitysyhteistyön tavoitteiden toteuttamisessa. Suomen kehitysyhteistyön painopistettä siirretään pois kahdenvälisistä valtioiden välisistä maaohjelmista kotimaisten kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhön. Kotimaisten järjestöjen mahdollisuuksia kansainvälisen rahoituksen (esim. EU, YK, säätiöt) hankintaan sekä monitoimijahankkeisiin osallistumiseen vahvistetaan. Keskeisten YK-järjestöjen kautta Suomi edistää ulkopoliittisia tavoitteitaan ja arvojaan. Selvitetään kehitysyhteistyöhön tehtävän lahjoituksen vähentämistä verotuksessa tai vapaaehtoisen lahjoituksen tekemistä verotuksen yhteydessä.

Julkisella rahalla voidaan rakentaa toimintaympäristöä, mutta pysyvän muutoksen aikaansaaminen vaatii yksityisiä toimijoita, investointeja ja pääomaa. Hallitus edistää suomalaisten yritysten toimintamahdollisuuksia kehitysmaissa sekä yritysten edellytyksiä hakea rahoitusta YK:lta, EU:lta ja kehitysrahoituslaitoksilta. Hallitus lisää suomalaisten yritysten hyödyntämistä kehitysyhteistyössä ja kehityssijoituksissa. Hallitus painottaa kehityspoliittisia finanssisijoituksia, joilla edistetään pääomien kohdistumista yritystoimintaan. Kehitysrahoituksen eri muodot täydentävät toisiaan. Tuloksellisen kehityspolitiikan saavuttamiseksi tarvitaan sekä lahjamuotoista että laina- ja sijoitusmuotoista kehitysrahoitusta.

Edistetään kehittyvissä maissa suomalaista osaamista hyödyntävää kestävää metsätaloutta ja metsityshankkeita sekä muita hankkeita, jotka parantavat paikallisia elinoloja ja kasvatavat globaalia hiilinielua.

Suomi jatkaa humanitaarisen avun antamista painottaen kaikkein haavoittuvimpien auttamista.

Hallituksen tavoitteena on edistää ja kasvattaa suomalaista rauhanvälitysosaamista. Hallitus edistää keinoja laajentaa suomalaista rauhanvälitystoimintaa yhteistyössä yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa.

Suomi jatkaa Ukrainan tukemista muun muassa kehitysyhteistyön, puolustusmateriaaliavun, siviilikriisinhallinnan ja humanitaarisen avun sekä kansalaisjärjestöjen, Euroopan unionin, Euroopan neuvoston ja Nato-rahastojen kautta. Suomi valmistautuu siihen, että tuen suuruus nousee kasvavan aseavun ja jälleenrakennuksen myötä. Ukraina on hallituskaudella Suomen suurin kehitysyhteistyön kohde. Kaikessa tuessa otetaan huomioon oikeusvaltiorakenteiden vahvistaminen sekä korruptiontorjunta. Hallitus valmistelee yhteistyössä elinkeinoelämän ja Team Finland -verkoston kanssa kansallisen Ukrainan jälleenrakentamissuunnitelman.

Suomen kehitysyhteistyö ehdollistetaan omien kansalaisten vastaanottamiselle ja kansainvälisen sääntöperusteisen järjestyksen tukemiselle. Suomi ei jaa kehitysapua hallinnoille tai toimijoille, jotka tukevat Venäjän hyökkäyssotaa. Suomi tukee EU:n pyrkimystä kannustaa kolmansia maita ottamaan vastaan kansalaisiaan muun muassa kehitysyhteistyöinstrumenteilla ja viisumipolitiikalla.

Hallitus valvoo kehitysyhteistyövarojen käyttöä tehokkaasti. Mikäli väärinkäytöksiä havaitaan, tämä johtaa tuen leikkaamiseen tai lakkauttamiseen ja mahdollisuuksien mukaan takaisinperintään.

8.5 Kyberturvallisuus, informaatioturvallisuus ja hybridiuhkien torjuminen

Hybridiuhilla tarkoitetaan laaja-alaista häirintää ja vaikuttamista, jonka päämääränä on heikentää yhteiskuntien toimintaa ja päätöksentekoa. Hybridivaikuttamista harjoittavat sekä valtiolliset että ei-valtiolliset toimijat. Hybridiuhkien huomattava nousu on osa muuttunutta kansainvälispoliittista asetelmaa, jolle ominaisia ovat voimistuvat jännitteet suurvaltojen ja yhteiskuntajärjestelmien välillä. Keskeinen osa hybridiuhkia ovat kyberhyökkäykset ja informaatiovaikuttaminen.

Suomi varautuu hybridiuhkiin ennakoivasti. Hallitus uudistaa kansallisen kyberturvallisuusstrategian vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä. Kriittisen infrastruktuurin tietojen avoin jakaminen arvioidaan uudelleen huomioiden kansallinen turvallisuus. Tiedustelu- ja valmiuslainsäädäntö päivitetään mahdollistamaan hybridiuhkien tehokas torjunta.

Suomalainen kyber- ja informaatioturvallisuusosaaminen varmistetaan panostamalla alan koulutukseen. Salaustuotteiden hyväksyntäprosessia nopeutetaan, jotta kotimainen kyberteknologia saadaan nopeammin markkinoille. Suomi hankkii itselleen kansainvälisiä tietoturvahyväksyntöjä myöntävän maan aseman EU:ssa. Kyberturvallisuutta vahvistetaan tiiviissä yhteistyössä yritysten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin kanssa huomioiden sen, että iso osa kriittisestä infrastruktuurista on yksityisessä omistuksessa.

Kokonais- ja kyberturvallisuuden johtamisrakenne uudistetaan hallituskauden aikana. Uudistuksessa varmistetaan viranomaisten vastuunjaon ja toimivaltuuksien selkeys ja tiedonvaihdon tehokkuus sekä toteutetaan näiden edellyttämät lainsäädäntömuutokset. Hallitus laatii kyberpuolustusdoktriinin sekä selkeyttää ja tarkentaa Puolustusvoimien roolia kyberpuolustuksessa.

Disinformaation synnyttämää yhteiskunnallista vahinkoa ennaltaehkäistäkseen hallitus päivittää strategisen viestinnän toimintamallin sekä vahvistaa ja huomioi informaatio-puolustuksen osana uudistettavaa kyberturvallisuusstrategiaa. Hallitus huomioi disinformaation torjunnassa molemmat kansalliskielet sekä muunkielisen viestinnän. Opettajien valmiuksia kasvattaa oppilaita kriittiseen medialukutaitoon sekä tietoisuuteen kyberriskeistä vahvistetaan laajan yhteiskunnallisen resilienssin lujittamiseksi.

9 Euroopan unioni: kohti strategista kilpailukykyä

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Suomen tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Suomi on aktiivinen, luotettava ja ratkaisuhakuinen jäsenmaa, joka toimii aloitteellisesti, rakentavasti ja ennakoivasti edistääkseen omia tavoitteitaan. Suomi edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista sekä korruption torjuntaa EU:ssa.

Suomi tavoittelee Euroopan unionia, joka on suuri suurissa ja pieni pienissä asioissa. Suomi edellyttää, että unioni noudattaa toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteita, toisin sanoen, että päätökset tehdään mahdollisimman lähellä kansalaisia. Suomi vaalii unionin ja jäsenmaiden välistä selkeää toimivaltajakoa, jota ei pidä perussopimusten uudentamisella tulkinnalla laajentaa.

Suomi ajaa jäsenmaiden vastuuta julkisen taloutensa kestävydestä. Suomen EU-politiikan prioriteetit ovat kilpailukyvyn edistäminen, EU:n globaalin roolin vahvistaminen, EU:n puolustusyhteistyön syventäminen, sisämarkkinoiden kehittäminen, talouskasvun vauhdittaminen, puhtaan energian investointien edistäminen, luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja kansallinen päätöksenteko metsäpolitiikassa, ruoantuotannon omavaraisuuden turvaaminen, lähialueiden vakauttaminen sekä ulkorajojen vahvistaminen. EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikassa, mukaan lukien mahdolliset sisäiset taakanjakomekanismit ja rajaturvallisuus, hallitus noudattaa tämän ohjelman maahanmuutto-osion linjauksia.

Suomen etu on EU:n kehittäminen paremmaksi ja toimivammaksi unioniksi. Suomi on valmis ajamaan lisäpanostuksia EU:n budjetin kautta tärkeäksi katsomiinsa kohteisiin ensisijaisesti budjetin sisältä. Suomen kansallinen intressi on tunnistettava ja turvattava päätöksenteossa: Hallitus pyrkii lisäämään Suomen saantoa ja torjumaan Suomelle haitallisia ratkaisuja. EU-budjetin taso tulee säilyttää kohtuullisena välttämällä Suomen nettomaksuosuuden kasvua. EU:n omien varojen järjestelmän kehittäminen ei saa aiheuttaa suhteellista lisäkustannusta Suomelle.

Hallitus varmistaa, että Suomen kannanmuodostus ja vaikuttamistyö on tehokasta ja tarkoituksenmukaista, ja että Suomi tekee yhteistyötä samanmielisten maiden kanssa tavoitteidensa eteenpäinviemiseksi. Vaikuttaminen Euroopan parlamentin vaalien jälkeen 2024 muodostettavaan unionin strategiseen linjaan ja seuraavan Euroopan komission ohjelmaan on keskeistä heti hallituskauden alusta.

9.1 Jäsenvaltioille kuuluu vastuu julkisen taloutensa kestävydestä

Euroopan unionin tulee siirtyä velkataakkaa kasvattavasta elvytyspolitiikasta ja tulonsiirroista kestävällä pohjalla olevaan kasvupolitiikkaan, jonka perustana on vakaa ja kriisinsietokykyinen talous- ja rahaunioni. Vain vahvan julkisen talouden EU voi pärjätä globaalissa kilpailussa kestävästi ja tarjota kansalaisille kasvavaa hyvinvointia. Kunkin jäsenvaltion on jatkossakin kannettava vastuu omasta julkisesta taloudestaan.

Hallitus ajaa perussopimukseen kirjatun markkinakurin no bailout -periaatteen palauttamista valuuttaunioniin ja velkajärjestelymekanismin käyttöönottoa. Velkajärjestelymekanismi rakennettaisiin Euroopan vakausmekanismin pohjalle ja mahdollistettaisiin velkajärjestely valtiollisten takuusaatavien ensisijaisuus säilyttäen. Mekanismi kytkettäisiin valtioiden velkaantumista koskevien sääntöjen noudattamiseen.

Suomi on avoin joustavuuden lisäämiselle sovituissa alijäämä- ja velkakriteereissä räätälöidysti, jos samalla edistetään uskottavasti markkinakuria ja talouden velkakestävyyttä sekä mahdollistetaan valtioiden velkajärjestely. Suomi ei hyväksy uudistuksia, jotka heikentävät jäsenvaltioiden kannustimia julkistalouksiensa tervehdyttämiseen ja kasvatavat rahoitus- ja makrovakausriskejä Euroopassa. Suomi edellyttää jokaisen jäsenmaan vastuuta omista veloistaan siten, että luottomarkkinoilla määräytyvä riskilisa ylläpitää julkisen talouden kurinalaisuutta ja riskien vähentämistä. Suomi ei sitoudu toimiin, jotka muokkaavat Euroopan unionia epäsymmetrisen tulonsiirtounionin suuntaan. Elpymisväline oli poikkeuksellinen ja kertaluonteinen ratkaisu, eikä järjestely toimi ennakkotapauksena. Suomi ei hyväksy vastaavan järjestelyn toistamista tai muuttamista pysyväisluonteiseksi.

Suomi puolustaa ehdollista varainkäyttöä ja lähtökohtaisesti yksimielisyysvaateen periaatetta Euroopan vakausmekanismin ja muiden kriisivälineiden toiminnassa. Suomi ajaa valtionlainojen riskipainojen tuomista pankkien vakavaraisuuslaskentaan valtioiden ja pankkien epäterveen kohtalonyhteyden pienentämiseksi. Hallitus seuraa ja pyrkii hallitsemaan Euroopan keskuspankin ja Suomen Pankin kautta valtiolle muodostuvaa rahoitusriskiä. Suomi ajaa no bailout -säännön toteutumista myös Euroopan keskuspankin

tasolla. Suomi ajaa toimia, joilla rajataan eurojärjestelmän systeemiriskiä. Suomi edistää pääomamarkkinaunionia ja pankkiunionin saattamista loppuun niin, ettei se lisää Suomen ja suomalaisen pankkijärjestelmän yhteisvastuuta.

Hallitus ei hyväksy toimia, jotka heikentävät jäsenvaltioiden kannustimia julkistalouksiensa tervehdyttämiseen ja kasvattavat rahoitus- ja makrovakausriskejä Euroopassa. On erittäin tärkeää, että kansallisten pankkijärjestelmien ja hallitusten julkisen velan välistä kohtalon-yhteyttä puretaan, jotta varmistetaan rahoitusmarkkinoiden tasapainoinen toiminta ja vakaus.

Hallitus ajaa oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista sitomalla EU:n budjettirahoituksen oikeusvaltion kunnioitukseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin sekä korruption ehkäisyyn. Samalla hallitus toimii sen eteen, että rahoitus kytketään jäsenvaltioiden kilpailukykyä ja talouskasvua edistäviin toimiin. Jäsenvaltioita on kannustettava tekemään rakenteellisia uudistuksia. Suomen tavoitteena on, että EU:n monivuotisen rahoitus-kehityksen varoja suunnataan uudelleen ja yhä vahvemmin osaamista, energiamurrosta, turvallisuutta, digitalisaatiota, tutkimusta ja uusia innovaatioita rahoittaviin tukiin. EU:n on tehostettava varojen käytön valvontaa.

9.2 Vahvistetaan sisämarkkinoita ja talouskasvua

Toimivat sisämarkkinat, joilla taataan tavaroiden, palveluiden, pääoman ja henkilöiden vapaa liikkuminen, ovat Euroopan integraation ydin ja tulevaisuuden kasvun keskeinen tekijä. Vapaa kaupankäynti luo kasvua ja työtä suomalaisille sekä eurooppalaisille. EU:lla on merkittävä globaali rooli sääntelyvallan ja kauppasopimusten kautta. Eurooppalaisista ratkaisuksista ja innovaatioista voi syntyä globaaleja ratkaisuja sisämarkkinoiden koon ja kauppasopimusten sisältöjen vetoavulla. Hallitus ajaa erityisesti palveluiden sisämarkkinoiden kehittämistä, sääntelysteiden purkua ja reilua kilpailua.

Hallitus ajaa EU:n strategista kilpailukykyä. Tavoitteen saavuttamiseksi Suomi edistää vapaaseen liikkuvuuteen perustuvia sisämarkkinoita ja jäsenvaltioiden välistä luottamusta, haitallisten riippuvuuksien vähentämistä, toimitusketjujen hajauttamista ja markkina-ehtoisten ratkaisujen lisäämistä. Hallitus ei lisää kilpailukykyä haittaavaa ylimääräistä taakkaa EU-sääntelyn kansallisessa toimeenpanossa ja pyrkii vähentämään päällekkäisyyksiä sääntelyssä. EU-sääntelyn ja -pääöksenteon kansallista vaikutusarviointia parannetaan. Hallitus pyrkii vähentämään yritysten hallinnollista taakkaa lisäävää EU-sääntelyä.

Hallitus toimii EU:n sisämarkkina-, teollisuus- ja kauppapolitiikassa määrätietoisesti suomalaisten yritysten kilpailuolosuhteiden turvaamiseksi ja eurooppalaisen talouskasvun vauhdittamiseksi. Kilpailupolitiikan, erityisesti valtiontukisääntöjen, löyhentäminen uhkaa

heikentää sisämarkkinoiden toimivuutta. EU:n valtiontukisäännöissä pitää palata mahdollisimman nopeasti kriisejä edeltäneeseen normaalitilaan. EU:n teollisuuspolitiikan tulee turvata yritysten ja teollisuuden kilpailukyky.

Hallitus ei nykytilanteessa kannata lisärahoitusta tai kokonaan uusia EU-tason rahoitusvälineitä. Mahdolliset uudet rahoitustarpeet kilpailukyvyn tukemiseksi ja vihreän siirtymän edistämiseksi tulee kattaa ensisijaisesti nykyisiä EU:n varoja priorisoimalla ja uudelleen kohdentamalla, esimerkiksi hyödyntämällä käyttämättä jääneitä elvytysvaroja. Hallitus arvioi mahdollisen suvereniteettirahaston tarpeellisuutta suhteessa EU:n valtiontukipolitiikkaan ja siihen, mihin suuntaan komission tuleva esitys rahaston käyttöä ohjaisi. Hallitus pitää tärkeänä, että mahdollisella rahastolla tavoitellaan tasavertaisia kilpailuolosuhteita, joissa parhaat yritykset ja innovaatiot menestyvät, ja että sen kautta tuetaan vain kaikkein kriittisimpiä hankkeita muun muassa puhtaiden energiainvestointien vauhdittamiseksi.

Hallitus ajaa Euroopan unionin tasolla uusia ja mahdollisimman kattavia kauppasopimuksia EU:n ulkopuolisten maiden ja maaryhmien kanssa. Unionin on edistettävä avointa ja oikeudenmukaista kauppapolitiikkaa. Unionin yleisiä tavoitteita esimerkiksi ympäristömyönteisen tuotannon vahvistamisesta on edistettävä kauppaa vapauttamalla ja kannustimia lisäämällä kaupan rajoittamisen sijaan. Hallitus ajaa markkinaehtoisia ratkaisuja, kuten merkintä- ja sertifiointijärjestelmien kehittämistä ja tullin alennusten suuntaamista ympäristömyönteiselle tuotannolle. Suomi edistää EU:n pyrkimystä sopia digitaalisen kaupan säännöistä EU:n keskeisten kumppanimaiden kanssa.

Hallitus edistää digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämistä sekä digitaalisia palveluita tarjoavien yritysten toimintaedellytysten parantamista. EU:lla on oltava keskeinen rooli digitaalitalouden globaalien standardien luomisessa. Hallituksen tavoitteena on varmistaa, että unionin sääntely on teknologianeutraalia. EU:n tulee ottaa vahvempi rooli kyberturvallisuudessa olemassa olevien toimivaltuuksien rajoissa sekä tarjota suotuisa toimintaympäristö tekoälyn kehittämiselle ja käyttöönotolle.

Hallitus edistää suomalaisen ruoantuotannon toimintaedellytyksiä osana eurooppalaista ruoantuotantoa. Vahvistamalla sisämarkkinoita hallitus edistää Euroopan unionin ruokaturvallisuutta sekä EU:n kriittistä omavaraisuutta. Kriittiseen omavaraisuuteen lukeutuu myös teknologinen huoltovarmuus. Hallitus hakee aktiivisesti EU-rahoitusta infrastruktuurihankkeille ja vaikuttaa EU-ohjelmiin niin, että alueen tarpeet ja erityispiirteet huomioidaan niiden suunnittelussa. Hallitus edistää EU:n ulkoraja-alueiden elinvoiman vahvistamista Suomessa.

Hallitus tukee toimia EU:n kriisivarautumisen vahvistamiseksi huolehtien siitä, etteivät EU-säädökset heikennä Suomen huoltovarmuusjärjestelmän toimivuutta. Hallitus edistää EU:n ja Naton välistä resilienssi- ja varautumisyhteistyötä erityisesti kriittisen infrastruktuurin suojaamiseksi.

9.3 Euroopan unionin otettava vahvempi rooli geopoliittisena toimijana

Euroopan unioni on viimeisten vuosien aikana muuttunut yhä geopoliittisemmaksi toimijaksi. Kiihtyvä suurvaltakilpailu edellyttää EU:lta vahvempaa globaalia otetta, jotta se voi turvata jäsenvaltioidensa etuja. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on selkeyttänyt ja konkretisoinut Naton ja EU:n rooleja Euroopan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Nato vastaa Euroopan sotilaallisesta puolustuksesta komentorakenteen ja yhteisen puolustus-suunnittelun avulla, joihin Suomi Naton täysjäsenenä osallistuu. EU on aktiivinen pakotepoliitiikassa sekä tehokas Ukrainan poliittisessa, taloudellisessa ja materiaalisessa tukemisessa. Hallitus edistää EU:n ja Naton välistä yhteistyötä, EU:n ulkopoliittista roolia ja strategisessa kompassissa linjattuja turvallisuuden kehittämistoimenpiteitä.

Hallitus sitoutuu voimakkaasti tukemaan Ukrainaa ja sen jälleenrakentamista ja on avoin erilaisille rahoitusratkaisuille Ukrainan tukemiseksi. Suomi antaa tukensa Ukrainan eurooppalaiselle polulle. Suomi suhtautuu avoimesti jäsenyyskriteerit täyttävien maiden liittymiseen EU:n jäseneksi. Kaikkien jäsen ehdokkaiden kohdalla Suomi pitää tärkeänä EU:n luotettavuutta ja uskottavuutta neuvottelukumppanina ja korostaa jäsenyyskriteerien täyttymisen tärkeyttä.

Suomi tukee Euroopan rauhanrahaston käyttöä ja lisäpääomittamista Ukrainan tukemiseksi. Rauhanrahasto on EU-budjetin ulkopuolinen väline, jonka tarkoituksena on parantaa EU:n kykyä ehkäistä konflikteja, rakentaa rauhaa ja vahvistaa kansainvälistä turvallisuutta. Rahaston roolia voidaan edelleen kasvattaa Ukrainan jälleenrakennuksen alkaessa.

Hallitus edistää EU:n Venäjän-pakotteiden toimeenpanoa ja tehostamista. Suomi toimii määrätietoisesti EU:n Venäjä-politiikan yhtenäisyyden ja vaikuttavuuden puolesta.

Euroopan yhteinen sotilaallinen puolustus rakentuu Naton varaan. Suomi tukee Euroopan puolustusyhteistyön syventämistä, mukaan lukien strategisen kompassin tavoitteita osana Naton eurooppalaista pilaria. Tärkeitä alueita, joilla Euroopassa on syytä tiivistää yhteistyötä, ovat puolustusteollisuus ja sen tuotekehitys, sotilaallinen liikkuvuus, hybridi- ja

kybervalmiudet sekä yhteiset nopean toimintakyvyn joukot. On olennaista, että EU:n pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY) vastaa EU:n suorituskykytavoitteita ja vahvistaa koko EU:n puolustusta.

Hallitus ottaa EU-politiikassa vahvasti huomioon eri aloitteiden ja instrumenttien vaikutukset Suomen puolustusteolliseen ja teknologiseen pohjaan ja huolehtii Suomen sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamisesta. Suomi varmistaa, että eurooppalaiset aloitteet koskien yhteishankintoja (EDIRPA) ja ampumatarviketuotannon kehittämistä (ASAP) eivät aiheuta markkinahäiriötä, puutu elinkeinovapauteen, horjuta Suomen huoltovarmuutta ja huoltovarmuusmallia tai suosi suhteettomasti suurimpia jäsenvaltioita.

Hallituksen tavoitteena on, että unioniin luodaan puolustustarvikkeiden yhteismarkkinat. Suomi ajaa EU:n yhteistä eurooppalaista asevientipolitiikkaa, EU:n yhteisiä puolustus-hankintoja sekä tulevaisuuden puolustusteknologioiden tutkimisen ja kehittämisen rahoituksen lisäämistä. Hallitus kannattaa EU:n puolustusteollisuuden lisäämistä kestäväen rahoituksen taksonomiaan. Hallitus edistää kiertotalouteen ja uusiutuviin energialähteisiin perustuvien puolustustarvikkeiden hyödyntämistä. Suomi hyödyntää täysimääräisesti CEF-rahoitusta EU:n sotilaallisen liikkuvuuden hankkeisiin.

Hallitus pyrkii vahvistamaan EU:n päätöksentekokykyä. Määräenemmistöpäätösten lisääminen on mahdollista vain rajatuilla ulko- ja turvallisuuspolitiikan aloilla, kuten pakotepolitiikassa.

Hallituksen tavoitteena on vahva transatlanttinen suhde EU:n ja Yhdysvaltojen välillä. Suomi ajaa EU:n ja Yhdysvaltojen yhteisiä kantoja WTO-neuvotteluissa. Hallitus edistää myös EU:n yhteistyötä muiden strategisten demokraattisten liittolaisten kanssa. Hallituksen tavoitteena on EU:n taloudellisen, teknologisen ja teollisen riippuvuuden vähentäminen Kiinasta. Hallitus vahvistaa EU:n ja Afrikan välistä tasavertaista kokonaisvaltaista kumppanuutta.

9.4 Suomen ääni kuuluviin Euroopan unionissa

Hallitus sitoutuu Suomen EU-vaikuttamisen ja ennakko-vaikuttamisen tehostamiseen sekä kannanmuodostuksen nopeuttamiseen. Suomi määrittää ydintavoitteensa seuraavalle EU-vaalikaudelle vuonna 2023. Hallitus siirtyy kerran vaalikaudessa annettavasta EU-selonteosta jatkuvaan strategisten prioriteettien määrittämiseen, vaikuttamiseen ja seurantaan. Hallitus valmistelee valtioneuvoston periaatepäätöksen ennakko-vaikuttamisen järjestämisestä ja ennakoivasta kannanmuodostuksesta. Hallitus laatii vuosittaisen, konkreettisen EU-vaikuttamisstrategian Suomen edun kannalta keskeisistä EU-kysymyksistä. Suomi

valmistelee omat kantansa ja esittää omat selkeät ratkaisumallinsa ennen komission esityksiä. Strategisten prioriteettien määrittäminen tarkoittaa myös asioiden asettamista tärkeysjärjestykseen. Eduskunnan mahdollisuuksia osallistua Suomen EU-kannanmuodostukseen aikaistetaan ja parannetaan.

Hallitus nostaa Suomen kansallisen edun edistämisen ja puolustamisen Euroopan unionissa jokaisen ministeriön keskeiseksi prioriteetiksi. Kansliapäällikkö vastaa ministeriönsä EU-vaikuttamisen koordinaatiosta. Euroopan unionin neuvoston työskentelyyn osallistumisen lisäksi tiedonkeruu suunnitteluasteella olevista aloitteista ja vuoropuhelu Euroopan komission sekä Euroopan parlamentin kanssa ovat edellytyksiä vaikuttamisen onnistumiselle. Pääministerille jätetään eduskunnan toimivalta- ja vaikuttamismahdollisuudet huomioiden liikkumavaraa Eurooppa-politiikassa yllättäviä tilanteita ja muuttuvia neuvotteluasetelmia varten Suomen kokonaisedun huomioimiseksi.

Hallitus lisää aktiivisuuttaan Euroopan unionin neuvostossa samanmielisten jäsenvaltioiden yhteistyön vahvistamiseksi. Suomi tiivistää asiakohtaista yhteistyötä eri jäsenvaltioiden kanssa ja ylläpitää samalla perinteisiä kumppanuuksia. Pohjoismaista yhteistyötä tiivistetään. Tarvittavasta yhteistyöstä ja yhteistyömuodoista eri jäsenvaltioiden kanssa on sovittava pääministerin kanssa.

Valtioneuvoston kanslia vastaa Suomen linjan muodostamisesta Eurooppa-neuvostoon ja eri ministeriöiden kantojen yhteensovittamisesta. Se myös koordinoi ministeriöiden ennakkovaikuttamista yhdessä Suomen pysyvän EU-edustuston kanssa. Hallitus kytkee Suomen pysyvän edustuston Euroopan unionissa nykyistä tiiviimmin osaksi valtioneuvoston toimintaa ja selkeyttää ohjausjärjestelmää. EU-tuomioistuinasioiden valmistelu siirretään valtioneuvoston kansliaan. Hallitus käynnistää virkamiesohjelman, jonka tavoitteena on edistää suomalaisten virkamiesten pääsyä EU-tehtäviin ja etenemistä toimielinten sisällä. Osana ohjelmaa tuetaan valtionhallinnon virkamiesten EU-osaamista.

10 Turvallinen ja kriisinkestävä oikeusvaltio

Tilannekuva

Suomi on turvallinen ja vakaa oikeusvaltio. Yhteiskuntamme ja kansalaistemme kohtaamat haasteet ovat kuitenkin yhä monisyisempiä. Ilmiöt koskettavat useita yhteiskunnan sektoreita, ja niiden tunnistamisessa ja niihin tarttumisessa vaaditaan yhä enemmän yhteistyötä ja uudenlaisia toimintatapoja. Muutokset toimintaympäristössä edellyttävät myös sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon toimijoiden toimivaltuuksien ja resurssien lisäämistä. Oikeusvaltion ytimessä on kansalaisten luottamus oikeudenmukaisesti toimivaan yhteiskuntaan ja oikeusjärjestelmään.

Pidemmän aikavälin tavoitteet vuodelle 2031

Suomi on luottamuksen yhteiskunta, jossa toteutuvat turvallisuus ja oikeudenmukaisuus. Oikeusvaltio on yhteiskunnan selkäranka. Viranomaiset luovat edellytyksiä hyvälle arjelle, ja oikeudenhoidon ketju toimii tehokkaasti. Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion periaatteita.

Hallituksen toimet ja kirjaukset

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa, pandemia ja kiristyneet maailmanpolitiikan jännitteet korostavat yhteiskunnan kriisinkestävyyden merkitystä. Hallitus vahvistaa kokonaisturvallisuutta, kriisinkestävyyttä ja huoltovarmuutta. Suomi varautuu niin ulkoisiin kuin sisäisiin turvallisuushkiin realistisesti ja päättäväisesti uudet kansainvälisen yhteistyön muodot hyödyntäen.

Hallitus varmistaa sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon palvelut sekä viranomaisten toimintakyvyn ja riittävät toimivaltuudet huomioiden myös Nato-jäsenyydestä johtuvat tarpeet. Vaalikauden aikana laaditaan valtioneuvoston selonteot sisäisestä turvallisuudesta ja oikeudenhoidon tilasta.

Suomi edistää demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien toteutumista. Luottamuksen yhteiskunta ja hyvät väestösuhteet syntyvät siitä, että Suomessa jokainen voi luottaa oikeuksiensa toteutumiseen, sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen lain edessä, syrjimättömyyteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa elämänsä suuntaan. Kaikilla on oikeus tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksi Suomessa.

Oikeuslaitos, kansalaisyhteiskunta, osallistava demokratia ja luotettava julkinen viranomaistoiminta luovat perustan luottamuksen yhteiskunnalle ja turvalliselle arjelle. Rikollisuuden ja muiden yhteiskunnallisten ongelmien torjumisessa panostetaan ennaltaehkäisyyn, juurisyiden tunnistamiseen ja rikosvastuun toteutumiseen. Suomi vaikuttaa inhimillisen turvallisuuden edistämiseen ja ehkäisee eriarvoistumista turvallisuudessa. Hallitus korostaa oikeuksien lisäksi yksilön velvollisuuksia ja vastuita.

10.1 Kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä vahvistetaan

Hallitus arvioi kansallisen turvallisuuden valtioneuvostotason johtamisen nykytilan ja tekee sen jälkeen tarvittavat muutokset rakenteisiin, hallintoon sekä poliittisen ohjauksen muotoihin.

Hallitus varmistaa viranomaisten riittävät toimivaltuudet ja resurssit kansallisen riskiarvion uhkien torjuntaan ja kriisien johtamiseen.

Toteutetaan kaikilla hallinnonaloilla häiriö- ja kriisitilanteiden sääntelyn kokonaistarkastelu. Sektorilainsäädännön päivitystyö toteutetaan samanaikaisesti valmiuslainsäädännön uudistamisen kanssa eli syksyyn 2025 mennessä.

Valmiuslain kokonaisuudistuksella rakennetaan tarvittavat toimivaltuudet kriisien johtamiseen ja varautumiseen siten, että yhteiskunnan toimintaedellytykset turvataan poikkeusoloissa.

Hallitus laatii kansallisen turvallisuuden strategian. Kartoitetaan yhteiskunnan haavoittuvuudet vieraiden valtioiden laaja-alaiselle vaikuttamiselle ja korjataan puutteet.

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuusstrategia uudistetaan vastaamaan uuden turvallisuusympäristön vaatimuksia.

Yhteiskunnan toimintakyvyn kannalta kriittisen infrastruktuurin suojaamista parannetaan. Arvioidaan turvallisuusselvityksen käyttöalan laajentamista kattamaan erityisesti kriittisen infrastruktuurin ja teknologian parissa työskentely.

Hallitus uudistaa yritystolakeja siten, että kansallisen turvallisuuden, huoltovarmuuden ja laaja-alaisen vaikuttamisen riskit huomioidaan nykyistä tehokkaammin.

Hallitus selvittää mahdollisuudet nykyistä tehokkaampaan jälkikäteiseen puuttumiseen ja kontrolliin yhteiskunnan turvallisuuden ja huoltovarmuuden kannalta keskeisen omaisuuden osalta.

Hallitus tarkastelee EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten tahojen kiinteistönhankintaa ja -hallintaa koskevan sääntelyn riittävyyttä.

Selvitetään mahdollisuus lisätä Onnettomuustutkintakeskuksen toimialaan kyberturvallisuuteen kohdistuneiden vakavien häiriöiden turvallisuustutkinta. Hallitus valmistelee tarvittaessa säädösmuutokset turvallisuustutkintalakiin ja tekee siihen muut tarvittavat tarkistukset.

Toteutetaan valtioneuvoston kanslian toimesta laaja, ulkopuolinen tutkimushanke koronakriisin opetuksista. Tutkimushankkeessa käsitellään ainakin kriisin johtamista, varautumista ja perusoikeusrajoituksia.

Hallitus toteuttaa ulkopuolisen tutkimushankkeen Venäjän laaja-alaisesta vaikuttamisesta Suomeen 2000-luvulla.

Huoltovarmuudesta huolehditaan

Huoltovarmuus on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden perusta. Huoltovarmuuden näkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa kaikilla hallinnonaloilla.

Hallitus varmistaa riittävän huoltovarmuuden tason, jotta väestön toimeentulon, talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri voidaan turvata normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Hallitus varmistaa valtioneuvoston huoltovarmuuspäätöksellä, että huoltovarmuuden taso vastaa muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimuksia.

Hallitus selvittää geopoliittisten riskien ja riippuvuuksien vaikutukset huoltovarmuuteen. Huoltovarmuutta vahvistetaan kehittämällä kansainvälistä yhteistyötä EU:n ja Naton kautta sekä kahdenvälisesti eri valtioiden kanssa. Pohjoismaista valmius- ja huolto-varmuusyhteistyötä vahvistetaan.

Hallitus kiinnittää erityistä huomiota kotimaisen ruoantuotannon toimintaedellytyksiin ja Suomen energiahuoltovarmuuteen puhtaan energian siirtymän johdosta. Energiahuolto-varmuutta vahvistetaan varmistamalla kotimaisten polttoaineiden, kuten puupohjaisten polttoaineiden ja turpeen, saatavuus ja vahvat toimitusketjut. Lisäksi arvioidaan tarve huoltovarmuusreserville ja polttoaineiden varmuusvarastoinnin määrän nostamiselle.

Hallitus toteuttaa huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelun tulevalla vaalikaudella sääntelyn ajantasaisuuden varmistamiseksi.

Hallitus selvittää tarpeen ja mahdollisuudet uudistaa yleistä julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat riittävästi huomioiduiksi.

Poliisien määrää lisätään

Muutokset turvallisuusympäristössä edellyttävät poliisin operatiivisen toiminnan vahvistamista. Hallitus nostaa poliisitehtävissä toimivien määrän 8000 poliisihenkilötyövuoteen vaalikauden loppuun mennessä. Lisäys tehdään poliisin operatiivisen toiminnan vahvistamiseen. Poliisin kyky rekrytoida tarvittava määrä poliisitoimintaa tukevia erityisosaajia, kuten kyber- ja talousasiantuntijoita sekä tutkintasihteereitä, turvataan.

Poliisin resurssit turvataan pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti siten, että poliisin mahdollisuudet pitkän aikavälin toiminnan suunnitteluun paranevat. Lisätään poliisin perusrahoitusta ja kehitetään poliisin rahoitusmallia tämän tavoitteen mukaisesti.

Hallitus varmistaa, että poliisilla on käytettävissään työssään tarvitsemansa kalusto sekä terveet ja turvalliset toimitilat. Poliisin läsnäolo turvataan koko maassa. Poliisin palvelut turvataan molemmilla kansalliskielillä.

Rikostorjuntaa tehostetaan ja sen vaikuttavuutta lisätään keventämällä poliisin esitutkintavelvoitetta esimerkiksi laajojen massarikoskokonaisuuksien kohdalla sekä laajentamalla tutkinnan rajoittamisedellytysten käyttöalaa ja helpottamalla niiden käyttöä.

Selvitetään ja vähennetään hallinnollisia menettelykäytäntöjä ja muuta poliisin byrokraatia oikeusturvaa vaarantamatta. Rikosprosessin viimesijaisuus varmistetaan. Selvitetään ja siirretään pois poliisilta sellaiset poliisin tehtävät tai tehtäväalueet, joiden ei ole tarpeen kuulua poliisille.

Vahvistetaan poliisitoimintaa ja sisäisen turvallisuuden suojaamista valmistelemalla ja ottamalla käyttöön rikostiedustelun mahdollistava lainsäädäntö. Vahvistetaan digitalisatiota sekä rikostutkinnassa että -torjunnassa.

Otetaan käyttöön poliisin reservi, jonka tarkoitus on täydentää poliisin toimintaa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Poliisin reservissä hyödynnetään muun muassa poliisin, rajavartijan ja sotilaspoliisikoulutuksen saaneita.

Hallitus selvittää mahdolliset poliisikoulutuksen uudistamistarpeet. Toteutetaan hallinnon-alarajat ylittävä toimenpidekokonaisuus sen varmistamiseksi, että poliisikoulutukseen on tulevana vuosina saatavilla riittävästi hakuvaatimukset täyttäviä hakijoita. Poliisikoulutuksen pääsyvaatimuksia ei kuitenkaan alenneta. Ruotsinkielinen poliisikoulutus turvataan.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä poliisissa jatketaan suunnitelmallisesti.

Rikostorjuntaa vahvistetaan

Hallitus vahvistaa rikostorjuntaa kansalaisten turvallisuuden ja viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen lisäämiseksi.

Hallitus varmistaa, että poliisilaki, pakkokeinolaki ja esitutkintalaki tukevat rikostorjuntaa riittävällä tavalla. Päivitetään rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki rikostutkinnan tehostamiseksi. Myös hallinnollista rikostorjuntaa kehitetään.

Hallitus pitää järjestäytynyttä rikollisuutta vakavana uhkana Suomen turvallisuudelle ja lailliselle yhteiskuntajärjestykselle. Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytynyttä rikollisuutta. Hallitus päivittää järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian ja valmistelee tarvittavat lainsäädäntöesitykset.

Säädetään järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan erityislaki, joka mahdollistaa entistä tehokkaamman tietojenvaihdon ja hallinnollisen torjunnan. Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyötä kehitetään edelleen sekä huolehditaan niiden toimintaedellytyksistä ja toimivaltuuksista. Arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen.

Hallitus arvioi ja parantaa edellytyksiä biometriikan käyttöön lainvalvonta- ja rikosentorjuntatarkoituksissa.

Sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi otetaan käyttöön uusi rikostiedustelusäätely, joka mahdollistaa nykyistä tehokkaamman puuttumisen uhkaperusteisesti muun muassa vakavaan jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Hallitus arvioi tarpeen perustuslain täsmentämiseksi tehokkaan rikostiedustelun mahdollistamiseksi.

Hallitus poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa. Sektorilainsäädäntöä päivitetään muun muassa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetuksen viranomaisia veloitetaan antamaan poliisille ainakin henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten muutoin salassa pidettävät välttämättömät tiedot. Lisätään myös poliisin mahdollisuuksia luovuttaa eri viranomaisille salassa pidettäviä tietoja muun muassa rikosten estämiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi.

Hallinnollista rikostorjuntaa koskevaa lainsäädäntöä kehitetään tukemaan niitä tarpeita, joita viranomaistoiminnan täysipainoinen ja tuloksekas toteuttaminen edellyttää.

Hallitus ryhtyy estämään lainsäädännöllisin toimin rahanpesua ja tehostaa erityisesti rahanpesuun liittyvää rikoshyödyn takaisinsaamista.

Ulotetaan laaja turvallisuusselvitys satamissa ja muissa kriittisissä turvallisuusympäristöissä työskenteleville työntekijöille valmistelussa arvioitavassa laajuudessa.

Mahdollistetaan tekninen eli automaattinen valvonta tietoverkkojen avoimissa lähteissä. Arvioidaan verkkoympäristön avointen lähteiden tiedonhankinnan sääntelyn kehittämistä siten, että valvontaa voi suorittaa siviilivirkamies.

Yksityistä turvallisuusalaa koskevat lainsäädäntötarpeet tarkistetaan alan kasvun ja sisäisen turvallisuustilanteen muuttumisen vuoksi.

Nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen torjutaan

Hallitus tunnistaa nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntymisen vakavaksi ongelmaksi. Hallitus on sitoutunut ottamaan käyttöön tarvittavat keinot nuoriso- ja jengirikollisuuden määrätietoiseksi torjumiseksi ja vähentämiseksi.

Ongelman ratkaisemiseksi hallitus toteuttaa laajan joukon sekä kovia että pehmeitä toimenpiteitä. Ilmiöön puuttuminen vaatii moniammatillista otetta. Muutokseen otetaan mukaan koko yhteiskunta, lähtien kotien ja vanhempien kasvatusvastuun tuesta sekä syrjäytymisen ja syrjinnän vastaisesta työstä aina kotoutumis- ja maahanmuuttopolitiikkaan saakka.

Hallitus laatii vuoden 2023 loppuun mennessä laajan toimenpideohjelman, jolla katkaistaan nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen Suomessa. Hallitus tekee periaatepäätöksen poikkihallinnollisen jengirikollisuuden ennaltaehkäisy- ja torjuntaohjelman laatimisesta.

Nykyistä ennaltaehkäisevää Ankkuritoimintaa tai vastaavaa toimintaa kehitetään yhä kattavammaksi ja toimivammaksi. Hyödynnetään oikeusministeriön kehittämää toimintamallia Ankkuritoiminnan jälkeisenä tukena.

Hallitus koventaa rangaistuksia katujengirikollisuuteen liittyvistä rikoksista säätämällä rikoksen liittyminen katujengin toimintaan erilliseksi rikoksen koventamisperusteeksi.

Törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta kahteen vuoteen vankeutta, jotta varmistetaan niistä tuomittavien vankeusrangaistusten pääsääntöinen ehdottomuus. Muutetaan törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöä siten, että luvattoman ampuma-aseen kantaminen tai kuljettaminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa tulee rangaistavaksi törkeänä ampuma-aserikoksena. Korotetaan rangaistuksia vaarallisen esineen ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidosta.

Laajennetaan keskusrikospoliisin tekemä exit-toiminta kattamaan järjestäytyneen rikollisuuden ja väkivaltaisen ääriajattelun lisäksi myös katujengien jäsenet. Helpotetaan viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja tuodaan Ruotsin jengirikollisuuteen keskittyvän viranomaisyhteistyöryhmien parhaat käytännöt Suomeen.

Jatketaan yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa ennaltaehkäisyssä ja exit-toiminnassa. Laaditaan päivitetty kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn ja torjunnan toimenpideohjelma.

Hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla.

Rikoshyödyn poisottamista helpotetaan esimerkiksi alentamalla vaadittavaa näyttökynnystä ja ottamalla käyttöön rikoshyödyn menettämistä koskeva menettely rikosoikeudenkäynnin ulkopuolella. Hallitus selvittää mahdollisuuksia hyödyntää sakkoa vankeusrangaistusta täydentävänä seuraamuksena erityisesti rikoksissa, joissa on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä.

Hallitus selvittää Tanskan mallin käytäntöjä, toimenpiteitä ja vaikuttavuutta jengi- ja järjestyneen rikollisuuden torjumiseksi.

Nuorisorangaistussäätelyä kehitetään siten, että teon vakavuus korostuu nykyistä paremmin, esimerkiksi tuomalla sen piiriin yhdyskuntapalvelun elementtejä ja lisäämällä sen käyttöä.

Yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa koordinoidaan lastensuojelulakiin tarvittavat, lapsia turvaavat lainsäädäntömuutokset, joilla alle rikosvastuun olevien lasten rikoskierre saadaan katkaistua. Selvitetään muiltakin osin tarve lisätoimille nuorten vakavan rikospolun katkaisemiseksi ja törkeän rikollisuuden torjumiseksi.

Hallitus vahvistaa välillisen tekemisen oppia siten, että alle rikosvastuikäisen lapsen rikolliseen tekoon yllyttävä henkilö katsotaan useammin rikoksen tekijäksi. Arvioidaan tämän toiminnan säätäminen koventamisperusteeksi tai kriminalisoimiseksi omana rikosnimikkeenä.

Suojelupoliisin toimintakyky varmistetaan

Hallitus takaa kansallisen turvallisuuden kaikissa tilanteissa.

Suojelupoliisin toimintakyky ja riittävä rahoitus turvataan.

Hallitus kehittää tiedustelulainsäädäntöä viranomaisten toimintakyvyn turvaamiseksi tiedustelutoiminnasta saatujen kokemusten, teknologisen kehityksen ja Suomen Nato-jäsenyyden johdosta. Rikoslakiin tehdään tarvittavat Suomelle vahingolliseen tiedustelutoimintaan liittyvät korjaukset.

Tiedustelulainsäädäntöä tarkistetaan tiedustelutoimivaltuuksien sekä tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksien osalta vastaamaan muuttuneen turvallisuus- ja kybertoimintaympäristön vaatimuksia.

Hallitus uudistaa tiedustelulainsäädännön palomuurisääntelyn siten, että se mahdollistaa poliisin toiminnan suuntaamisen ja riittävän laajasti tiedon luovuttamisen poliisille ja muille viranomaisille, joilla on toimivaltuudet konkreettisesti puuttua Suojelupoliisin havaitsemaan kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Hallitus varmistaa, että tiedustelutoimivaltuudet vastaavat teknologiseen kehitykseen. Mahdollistetaan muun muassa tiedustelu laite- ja järjestelmäketjuihin ja viestin sisältöön kohdistuvien hakuheitojen käyttö tiedustelutoiminnassa. Arvioidaan tiedustelutoimivaltuuksien laajentaminen vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Kyberuhkien havaitsemista ja torjuntaa parannetaan. Säädetään toimivaltuus vaikuttaa ulkomailla olevaan laitteeseen tai ohjelmistoon, jota käytetään Suomen kansallista turvallisuutta vakavasti vaarantavaan kybervakoiluun tai -vaikuttamiseen. Arvioidaan viranomaisten avustamisvelvollisuuden laajentaminen Suomessa sijaitseville palveluntarjoajille kuten konesaliyriyksille.

Tehdään tarvittavat muutokset sen varmistamiseksi, että suojelupoliisi saa tehtävänsä kannalta tarpeelliset tiedot poliisilta, vero- ja ulosottoviranomaisilta ja muilta viranomaisilta.

Selvitetään mahdollisuus säätää toimivaltuus käsitellä ja hyödyntää avoimista lähteistä saatavia suuria tietovarantoja.

Pakolaisvakoilu kriminalisoidaan rikoslaissa yleisen syytteen alaisena rikoksena.

Säädetään rangaistavaksi sellainen toiminta, jossa tekijä vieraan valtion tiedustelutoimintaa hyödyttääkseen tai Suomea vahingoittaakseen luovuttaa tiedustelupalvelulle sen tarvitsemia tiloja, välineitä tai tietoja. Kriminalisoidaan järjestelmällinen vahingoittamistarkoituksessa vieraan valtion lukuun tapahtuva Suomen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen ja Suomen päätöksentekoa tai yhteiskunnallisia oloja koskevan perättömän tiedon levittäminen.

Terrorismia torjutaan tehokkaasti

Hallitus tunnistaa terrorismin yhteiskunnan perustoimintoja, oikeusjärjestystä sekä ihmisten turvallisuutta vakavasti vaarantavaksi rikollisuudeksi. Terrorismin uhka on edelleen kohonneella tasolla. Terrorismia torjutaan tehokkaasti.

Hallitus poistaa tiedonvaihdon esteitä kansallisen turvallisuuden ja järjestäytyneen yhteiskunnan suojaamiseksi. Suomi vaikuttaa EU:ssa siihen, että tietojenvaihtoa eri EU-maiden viranomaisten välillä lisätään terrorismin ja muun rikollisuuden torjumisen tehostamiseksi.

Hallitus tekee terrorismilainsäädännön kokonaisuudistuksen vastaamaan nykyisiä uhkia ja poistaakseen nykyisen sääntelyn vaikeaselkoisuuden. Mahdolliset aukot nykyisissä kriminalisoinneissa arvioidaan. Rangaistusasteikkoja tarkistetaan siten, että rangaistukset terrorismirikoksista kovenevat.

Rajaturvallisuus varmistetaan

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja muut muutokset turvallisuusympäristössä edellyttävät rajaturvallisuuden vahvistamista edelleen. Hallitus varmistaa Suomen rajaturvallisuuden.

Rajavartiolaitoksen riittävät resurssit, kalusto ja teknologia varmistetaan. Rajavartijoiden määrä pyritään turvaamaan. Lisäksi lainsäädäntö, mukaan lukien toimivaltuudet, päivitetään vastaamaan rajaturvallisuuden tarpeita.

Rajavartiolaitoksen läsnäolo saariston harvaan astutulla alueella turvataan. Hallitus valmistauduu kelirikkoalusten uusimiseen. Varmistetaan meripelastuksen ja ympäristövahinkojen torjuntakyky ja käynnistetään selvitys elinkaaren päässä olevien meripelastushelikopterien korvaajista. Etsitään ratkaisu vapaaehtoisen meripelastuksen kalustotarpeisiin.

Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia kehitetään turvallisuusympäristön vaatimusten mukaisesti. Säädetään Rajavartiolaitokselle laajemmat mahdollisuudet teknologian hyödyntämiseen rajaturvallisuuden ylläpitämisessä ja kehitetään teknisen valvonnan sääntelyä. Tarkistetaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki.

Säädetään Rajavartiolaitokselle oikeus käyttää suorituskykyä tiedusteluviranomaisen tukemiseen ja oikeus tietojen luovuttamiseen tiedusteluviranomaiselle.

Selvitetään tarve ja lisätään rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia tarkoituksenmukaisesti sisärajoilla muiden EU-maiden mallien mukaisesti.

Hallitus varmistaa viranomaisten riittävät voimavarat hybridivaikuttamisen torjumiseen. Hallituksella on valmius tarvittaessa käyttää kaikkia lainsäädännön toimivaltuuksia rajaturvallisuutta vakavasti vaarantavissa tilanteissa.

Itärajan esteitä rakennetaan pilottivaiheen kokemukset huomioiden ja niin nopeasti kuin on tarkoituksenmukaista.

Pelastustoimen ja hätäkeskuslaitoksen palvelut turvataan

Muutokset Suomen turvallisuusympäristössä, yhteiskunnan rakenteen muutokset, teknologian kehittyminen sekä ilmastonmuutokseen ja sään ääri-ilmiöihin sopeutuminen edellyttävät pelastus- ja hätäkeskustoiminnan järjestelmän kehittämistä ja vahvistamista.

Hallitus varmistaa, että Suomessa saa apua hädän hetkellä. Hallitus näkee pelastustoimen ja hätäkeskuksen keskeisinä sisäisen turvallisuuden palveluina, joilla on tärkeä rooli myös vakavissa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Laadukkaat pelastustoimen palvelut turvataan koko maassa. Hallitus selvittää ja toteuttaa tarvittavat toimet pelastajapulan korjaamiseksi. Huolehditaan pelastusalan veto- ja pitovoimasta.

Pelastajien koulutusmäärää lisätään. Kuopion Pelastusopiston pelastajakoulutusta vahvistetaan. Pelastusopisto seuraa koko Suomen pelastajatarvetta ja järjestää tarpeen vaatiessa myös alueellisia pelastajakursseja. Helsingin Pelastuskoulun toimintaa erityisesti Uudenmaan ja muun Etelä-Suomen tarpeisiin kehitetään. Ruotsinkielistä pelastajakoulutusta lisätään osana Helsingin Pelastuskoulun toimintaa.

Pelastajakoulutusta kehitetään muuttamatta sitä ammattikorkeakoulutasoiseksi tällä hallituskaudella.

Pelastustoimen kansainvälisten toimintojen suorituskyky varmistetaan. Pelastustoimen kehittämisessä ja suorituskyvyssä huomioidaan lisäksi Nato-jäsenyyden vaikutukset.

Pelastustoimen ja ensihoidon yhteistyö ja synergia varmistetaan.

Sopimuspalokuntien asema ja toimintakyky turvataan.

Väestönsuojelua vahvistetaan muun muassa uudistamalla väestönsuojeluun varautumista koskeva sääntely ja kehittämällä väestönsuojelutyön organisointia. Hallitus mahdollistaa siviilipalvelushenkilöstön käyttämisen väestönsuojelutehtäviin. Selvitetään mahdollisuudet parantaa väestönsuojakapasiteettia niillä alueilla joilla ei ole riittävästi suojapaikkoja.

Omatoimisen varautumisen osaamista vahvistetaan kaikissa väestöryhmissä muun muassa ohjauksella, neuvonnalla ja valvontatoiminnalla.

Onnettomuuksia ehkäistään tehokkaasti. Hallituksen tavoite on, että tulipalojen määrä puolitetaan vuoteen 2030 mennessä.

Pelastusviranomaisten yhtenäiset johto- ja tilannekeskukset käynnistetään. Pelastustoimen valtakunnallista ohjausta ja valvontaa kehitetään.

Hallitus toteuttaa pelastuslain uudistuksen toisen vaiheen. Toimintavalmiusohje päivitetään. Pelastustoimen työaikajärjestelmää ja työaikalain tulkintaa koskevat kysymykset selvitetään. Selvitetään pelastushenkilöstön mahdollisuudet poiketa työaikalain sääntelystä ja tehdä esimerkiksi lisävuoroja normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa.

Hallitus käynnistää kansallisen hankkeen pelastusalan työturvallisuuden parantamiseksi. Rikoslakia muutetaan siten, että väkivallasta ensihoitohenkilöstöä kohtaan tai sillä uhkaamisesta seuraava rangaistus vastaa virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta seuraavia rangaistuksia.

Pelastusalan työhyvinvointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Pelastusalan posttraumatyöpajojen jatkuminen varmistetaan.

Hätäkeskuslaitoksen resurssit varmistetaan ja sen toimintaa kehitetään. Hallitus arvioi hätäkeskuspäivystäjien koulutusmäärän lisäämistarpeen. Selvitetään tarvittavat toimet, joilla hätäkeskuslaitoksen veto- ja pitovoimaa työnantajana parannetaan.

Vaaratiedotejärjestelmä uudistetaan. Hätäkeskuslaitoksen mahdollisuudet huolehtia Erica-tietojärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä turvataan. Viittomakielisten palvelut huomioidaan ja niiden saavutettavuutta parannetaan.

Selvitetään säännönmukaisen kaksikielisen alueellisen hätäkeskuspäivystäjäkurssin järjestäminen osana Helsingin pelastuskoulun kehittämistä.

10.2 Suomalaista oikeusvaltiota ja demokratiaa vahvistetaan

Oikeusjärjestelmän rahoitus varmistetaan

Hallitus varmistaa oikeusjärjestelmän toimijoiden rahoituksen.

Oikeudenhoidon selonteossa (Valtioneuvoston selonteko 13/2022 vp) todetaan, että oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi lisähenkilötyövuosien tarve on yhteensä noin 1200 htv:ta vuoteen 2030 mennessä.

Rikosprosessiketjun rahoitusta tarkastellaan kokonaisuutena, jotta pullonkauloja ei synny.

Toimitilojen ja tietojärjestelmähankkeiden rahoituksesta huolehditaan siten, ettei näiden toteuttaminen ole pois perustoiminnasta.

Suomalaista oikeusvaltiota vahvistetaan

Tuomioistuinten riippumattomuutta vahvistetaan lisäämällä tuomarien pysyvien virkojen määrää.

Tuomioistuinharjoittelusta kehitetään koko oikeushallintoa palveleva ja hallinnonalan rekrytointeja edistävä lakimiesuran vaihe. Käräjänotaarien määrää lisätään ja asesori-koulutusta laajennetaan.

Huolehditaan ruotsinkielisten palvelujen saatavuudesta kaksikielisillä alueilla.

Oikeudellisten nimikkeiden harhaanjohtavaa käyttöä ehkäistään säätämällä, että nimikkeitä esimerkiksi ”juristi” tai ”lakimies” saa käyttää vain henkilö, joka on suorittanut yleistutkintomallisen ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon (OTM/OTK). Tämä koskee myös henkilöä, joka on suorittanut OTL- tai OTT-tutkinnon ilman mainittua OTM/OTK-pohjatutkintoa.

Käräjäoikeuksien lautamiesten nykyiselle valintamenettelylle etsitään vaihtoehtoja siten, että puolueet irrotetaan valintamenettelystä.

Hallitus tukee saamelaisten oikeuksia ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Hallitus edistää rakentavaa vuoropuhelua ja yhteistyötä saamelaisten kanssa. Totuus- ja sovintokomission työtä jatketaan vuoden 2025 loppuun. Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista annetaan vuoden 2023 loppuun mennessä kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa.

Ahvenanmaan itsehallintoa kehitetään ja vaalitaan hyvässä yhteistyössä ja dialogissa Ahvenanmaan maakunnan kanssa. Ahvenanmaan itsehallinnon uudistamistyötä jatketaan.

Ahvenanmaa-kysymysten käsittelemisen käytäntöjä yhtenäistetään ja kehitetään. Valtionhallinnon ja maakunnan itsehallinnon toimiva yhteydenpito ruotsin kielellä varmistetaan. Varmistetaan tarvittava resursointi käännoistyöhön ja että Ahvenanmaan maakunnan hallitusta kuullaan aina kysymyksissä ja lakialoitteissa, jotka vaikuttavat Ahvenanmaahan, itsehallintolain mukaisesti. Ahvenanmaa-strategian toimeenpanoa jatketaan.

Ahvenanmaan vaikuttamismahdollisuudet EU-asioissa turvataan Ahvenanmaan itsehallintolain ja EU:n liittymisasiakirjan lisäliitteen mukaisesti.

Lunastuslain korvausperusteet uudistetaan vahvistamalla omaisuudensuojaa oikeusministeriössä vireillä olleessa (OM022:00/2016) hankkeessa toimineen asiantuntija- ja virkamiestyöryhmän (OM 2019:12) ehdotuksen mukaisesti. Omaisuudensuojaa vahvistetaan korottamalla voimansiirtolinjojen lunastamisesta maksettavia korvauksia.

Suojataan viranomaisten toimintaa väkivallalta ja sen uhalta. Vahvistetaan nykyisen sääntelyn ja toimintamallien mahdollistamien suojamekanismien kuten viuhka-toimintamallin käyttöä. Ehkäistään ja torjutaan turvallisuusviranomaisvastaisuuden nousu. Arvioidaan ja toteutetaan Ruotsin mallin kaltainen sinivilkkusabotaasia koskeva kriminalisointi sisäisen turvallisuuden viranomaisten ja ensihoidon henkilöstön suojaamiseksi.

Oikeusprosesseja sujuvoitetaan

Uudistetaan riita-, rikos- ja hakemusprosesseja. Tavoitteena on nopeuttaa ja sujuvoittaa prosesseja samalla huomioiden oikeusturva ja perusoikeudet. Keinoina ovat muun muassa kirjallisten menettelyjen lisääminen, läsnäolovaatimuksen keventäminen, sähköisten toimintatapojen sekä etäyhteyksien ja videotallenteiden käytön lisääminen, kokoonpanojen tarkoituksenmukaisuuden arvioiminen ja syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen. Arvioidaan myös mahdollisuudet siirtää soveltuvat asiakokonaisuudet käräjäoikeuksista muille viranomaisille, esimerkiksi velkajärjestelyhakemukset ja summaariset velkomisasiat.

Perusteluvelvollisuutta kevennetään tilanteissa, joissa esitutkintaa ei aloiteta tai syytettä ei nosteta.

Selvitetään mahdollisuudet laajentaa asianosaisten velvollisuutta esittää todistelua määrääjassa.

Luodaan edellytyksiä sille, että kansainvälistä suojelua koskevat valitusasiat ratkaistaan pikaisesti.

Tuomioistuinsovittelua kehitetään ja lisätään vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen käyttöä. Rikos- ja riita-asoiden sovittelutoiminta siirretään sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Selvitetään välimiesmenettelylain uudistamistarpeet ja valmistellaan tarpeelliset säädös- muutokset Suomen välimiesmenettelytoiminnan kilpailukyvyn edistämiseksi.

Hallitus toteuttaa sakkomenettelyn kokonaistarkastelun ja uudistuksen. Yksinkertaistetaan menettelyä ja arvioidaan lisättäväksi sakon muuntorangaistuksen käyttöä tilanteissa, joissa sakkoa ei saada perittyä.

Säädetään avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta.

Oikeuspalvelujen saatavuutta parannetaan

Hallitus parantaa edellytyksiä järjestää laadukkaita ja yhdenmukaisempia oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja perustamalla valtakunnallisen oikeuspalveluviraston.

Oikeusavun saatavuutta parannetaan ja oikeusavun käyttöä sovittelussa edistetään.

Yhteistyössä vakuutusyhtiöiden kanssa arvioidaan, miten oikeusturvavakuutuksia voitaisiin kehittää.

Arvioidaan kuluttajariitalautakunnan toiminnan kehittämistarpeet käsittelyaikojen lyhentämiseksi ja kuluttajien oikeusturvan parantamiseksi.

Edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta koskevaa lainsäädäntöä ajantasaistetaan ja sähköisten palvelujen hyödyntäminen toiminnassa mahdollistetaan.

Vankilaturvallisuutta parannetaan ja uusintarikollisuutta ehkäistään

Hallitus käynnistää vankilaverkoston uudistaminen turvallisen ja kustannustehokkaan rangaistusten täytäntöönpanon toteuttamiseksi. Huolehditaan siitä, että vankilaverkosto on riittävän laaja; että yksiköt ovat sijainnin, valvonnan ja henkilöstön saatavuuden kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisia ja että vankipaikkojen ja varmuusosastojen määrää vastaa tarvetta.

Etsitään keinot, joilla Rikosseuraamuslaitoksen vetovoimaa työnantajana parannetaan.

Selvitetään avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitetään entistä enemmän huomiota tuomion perusteena olevan rikoksen laatuun ja vangin vaarallisuuteen.

Selvitetään, pitäisikö vankilasta myönnettävien poistumislupien edellytyksiä kiristää, ja pitäisikö luvaton poistuminen avolaitoksen alueelta sekä sovittuna aikana vankilaan palaamatta jättäminen säätää rangaistavaksi.

Etäyhteyksien laajempi käyttö vankien kuulemisissa mahdollistetaan.

Varmuusosastoja koskevaa lainsäädäntöä kehitetään siten, että vankiloissa voidaan tehdä vaikuttavaa rikostorjuntaa. Mahdollistetaan myös tutkintavangin sijoittaminen varmuusosastolle.

Selkeytetään ja laajennetaan vankilahenkilökunnan toimivaltuuksia tehostetun valvonnan osastoilla.

Hallitus tekee tarvittavat lainsäädäntömuutokset, jotta tietojen vaihtaminen vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneistä henkilöistä sekä muista henkilöistä, joilla voi olla vaikutusta vankilaturvallisuuteen, olisi mahdollista eri viranomaisten välillä.

Lisätään vankilassa tapahtuvaan työskentelyyn ja muuhun vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistumisen velvoittavuutta.

Ehkäistään päihdeiden salakuljettamista ja käyttöä vankilassa. Nykyisiä resursseja kohdistetaan päihderiippuvuudesta toipumiseen tähtäävään päihdehoitoon. Lisätään sakko- ja lyhytaikaisvankien ulkopuolista päihderiippuvuudesta toipumiseen tähtäävää päihdehoitoa. Kehitetään väkivalta- ja seksuaalirikollisuuden ehkäisy- ja katkaisupalveluja ja rikokseen syyllistyneiden moniammatillista kuntoutusta vankeuden täytäntöönpanon aikana. Lisätään näihin resursseja. Huomioidaan vankilan toiminnassa eri asiakasryhmien, kuten naisten ja nuorten, erilaiset tarpeet. Huolehditaan rangaistusajan jälkeisistä palvelujatkumoista.

Seurataan hoito- ja kuntoutusohjelmien vaikuttavuutta.

Edistetään ulkomaalaisten vankien siirtämistä kotimaidensa vankiloihin.

Suomalaisten ylivelkaantumista torjutaan

Ylivelkaantumista ennaltaehkäistään ja jo ylivelkaantuneita autetaan.

Oman talouden hallinta on elämän perustaito, jonka kaikki voivat oppia. Hallitus panostaa erityisesti nuorten talousosaamisen edistämiseen. Rahapeliiriippuvuudesta johtuvaa velkaantumista ehkäistään.

Tehdään kokonaistarkastelu velkaantumisielmiöstä ja eri maksukyvyttömyysmenettelyjen toimivuudesta ja arvioidaan sääntelyn muutostarpeet. Tarkastelussa huomioidaan viime hallituskaudella toteutetut uudistukset ja niiden vaikutukset. Huolehditaan velallisten käyttöön jäävien tulojen riittävydestä säilyttämällä ulosoton suojaisuus nykyisellä tasolla, kunnes jatkotoimista on päätetty.

Hallitus selvittää mahdollisuutta kehittää riidattomien saatavien velkomismenettelyä.

Ulosoton ja velkaneuvonnan yhteistoimintaa kehitetään niin, että ulosotossa on oikea tilannekuva velallisen taloudellisesta asemasta. Selvitetään mahdollisuudet toteuttaa digitaalinen lähetejärjestelmä ulosottovelallisten ohjaamiseksi talous- ja velkaneuvonnan asiakkaisiksi.

Yksinkertaistetaan tulojen ulosmittausta ja selvitetään varojen kohdentamista ja muutostarpeita ulosotossa. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa tehostetaan ulosottomenettelyissä. Selvitetään keinoja, joiden avulla ulosoton välttelyyn voidaan puuttua entistä tehokkaammin.

Tietoisuutta yksityishenkilön velkajärjestelystä ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista lisätään. Selvitetään, olisiko velkajärjestelymenettelyä mahdollista keventää ja selkeyttää vahvistamalla ulosoton roolia menettelyssä.

Vahvistetaan asioiden selvittämistä yritysten ongelmatilanteissa. Edistetään rikos- ja vahingonkorvausvastuun toteutumista konkurssitapauksissa. Selvitetään pesähoitaja- ja selvittäjärekisterin perustamista. Yritysten saneerauskeinoja monipuolistetaan ottamalla käyttöön velkakonversio.

Demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa vahvistetaan

Yhteiskuntamme perustuu demokratiaan. Hallitus vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa. Uusia keinoja vaalia näitä perusarvoja tarkastellaan ennakkoluulottomasti.

Hallitus työskentelee osallistavan ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta ja torjuu eriytymiskehitystä.

Hallitus valmistelee ja toimeenpanee kansallisen ohjelman demokratian ja osallistumisen edistämiseksi. Erityisenä tavoitteena on äänestysaktiivisuuden edistäminen ja lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen.

Edistetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittämistä. Vahvistetaan hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa jo lapsesta lähtien perustuslaillinen sanan- ja mielipiteenvapaus turvaten.

Hallinto toimii avoimesti ja vuorovaikutteisesti, mikä vahvistaa kansalaisten luottamusta julkisen vallan toimijoihin.

Viranomaisten selkeää ja ymmärrettävää viestintää vahvistetaan.

Edistetään kielellisiä oikeuksia jatkamalla kansalliskielistrategiassa ja kielipoliittisessa ohjelmassa määriteltyjen toimenpiteiden toteuttamista.

Keskeinen osa toimivaa demokratiaa on aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta. Hallitus valmistelee kansalaisjärjestöstrategian ja sen toimeenpanosuunnitelman. Strategian puitteissa kevennetään järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa koskevaa ylimääräistä säätelyä, selvitetään mahdollisuuksia kehittää kansalaisjärjestöjen omaa varainhankintaa ja parannetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta. Erityisesti väkivallan ja rikollisuuden ennaltaehkäisytyötä tekevien kansalaisjärjestöjen EU-rahoitusmahdollisuuksia laajennetaan.

Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään

Hallitus työskentelee määrätietoisesti yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi yhteiskunnassa. Kaikilla on oikeus tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksi Suomessa.

Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa syrjiä heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Hallitus laatii poikkihallinnollisen tasa-arvo-ohjelman. Sen linjausten pohjalta päivitetään ja edistetään tasa-arvopoliittisen selonteon yhteisiä tavoitteita sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Tasa-arvon edistäminen huomioidaan talousarvioprosessissa, keskeisissä uudistuksissa ja hankkeissa.

Poikiin ja miehiin kohdistuviin tasa-arvo-ongelmiin kiinnitetään entistä enemmän huomiota erityisesti nuorten miesten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Hallitus vahvistaa oikeusvaltion perusrakenteita valmistelemalla ja panemalla täytäntöön Suomen neljännen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman.

Hallitus edistää tietoon perustuvaa päätöksentekoa jatkamalla perus- ja ihmisoikeuksien viranomaisraportointia ja seurantaa.

Selkeytetään kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden (ihmisoikeuskeskus, eduskunnan oikeusasiamies, ihmisoikeusvaltuuskunta) tehtävienjakoa päällekkäisyyksien poistamiseksi.

Vahvistetaan vammaisten henkilöiden ja ikäihmisten oikeuksien toteutumista ja tuetaan heidän osallistumismahdollisuuksiaan digitalisoituvassa yhteiskunnassa.

Eri toimenpitein autetaan avioliittolakiin perustumattomaan niin sanottuun uskonnolliseen tai kulttuuriseen avioliittoon pakotettuja henkilöitä. Erityisen tärkeää on pyrkiä vaikuttamaan asenteisiin asianomaisissa uskonnollisissa ja kulttuurisissa yhteisöissä. Merkityksellisiä toimia ovat myös muun muassa tietoisuuden lisääminen sekä uhrien auttaminen tuen ja avun piiriin.

Edistetään lasten oikeuksien toteutumista yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Selvitetään mahdollisuudet parantaa lapsen asemaa vaikeissa erotilanteissa ja oikeusprosesseissa. Edistetään lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa vahvistamalla lähivanhemman myötävaikutusvelvollisuutta etävanhemman tapaamisoikeuden toteutumiseen ja ehkäisemällä ns. vieraannuttamista.

Erityisvaltuutettujen tehtävät, mahdolliset päällekkäisyydet ja säästömahdollisuudet selvitetään.

Hallitus seuraa pakkoavioliittojen kumoamista koskevan sääntelyn toimivuutta ja vaikutuksia sekä ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön tarkistamiseksi.

Torjutaan väkivallan eri muotoja

Väkivallan eri muotoja torjutaan määrätietoisesti ja monin keinoin.

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa torjutaan vahvistamalla ennaltaehkäisyä ja tunnistamista erityisesti viranomaisissa, kunnissa ja hyvinvointialueilla.

Lisätään edellytyksiä tunnistaa ja puuttua poikiin ja miehiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyä ja tunnistamista vahvistetaan erityisesti viranomaisissa, kunnissa ja hyvinvointialueilla. Lisätään uhrien tietoisuutta mahdollisuuksista saada suojelua ja turvaa.

Turvakotien ja raiskauskriisikeskusten palveluiden saavutettavuutta pyritään vahvistamaan. Tunnistetaan ja torjutaan kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luovutaan.

Työtä väkivallattoman lapsuuden turvaamiseksi jatketaan. Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä.

Hallitus arvioi kuntia ja hyvinvointialueita velvoittavan lainsäädännön tarvetta väkivallan ehkäisyn ja väkivallan vastaisen työn rakenteiden vahvistamisessa.

Kriminaalipolitiikkaa kehitetään

Kriminaalipolitiikan tavoitteena on rikosten ehkäiseminen, rikoksentekijöiden saattaminen vastuuseen teoistaan sekä uhrien auttaminen ja tukeminen.

Hallitus laatii puoliväliriiheen mennessä kriminaalipoliittisen ohjelman ja tekee siitä päätökset taloudellisten reunaehtojen puitteissa.

Hallitus laatii uhripoliittisen toimenpideohjelman, jonka tavoitteena on turvata uhrien tukipalveluiden rahoitus ja parantaa rikoksen uhrien asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä. Selvitetään mahdollisuudet korottaa rikosuhrimaksuja. Arvioidaan rikosvahinkolain uudistaminen siten, että uhrin ja läheisten asemaa vahvistetaan.

Rikoslain alueellista soveltamisalaa koskevat 1 luvun säännökset uudistetaan.

Kansainvälisissä yhteyksissä vaikutetaan siihen, että sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan ja muut vakavimmat kansainväliset rikokset käsiteltäisiin enenevässä määrin kansainvälisissä rikostuomioistuimenmenettelyissä.

Hallitus selvittää tahallisten henkirikosten ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeuden vanhentumisajan pidentämistä tai syyteoikeuden vanhentumisesta luopumista ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

Hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekemuoto. Lisäksi huolehditaan, että muun raajan väkivaltamateriaalin hallussapito on kriminalisoitu ihmisten ja eläinten suojelemiseksi.

Rikoslain 21 luvun 4 § (lapsensurma) kumotaan tarpeettomana.

Hallitus selvittää mahdollisuudet lisätä nöyryytys törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteeksi tai rikoksen koventamisperusteeksi ja tekee tarvittavat lain-säädäntömuutokset. Tällaista olisi esimerkiksi teon kuvaaminen ja materiaalin eteenpäin levittäminen tai muu erityisen nöyryyttävä tekotapa.

Hallitus etsii välittömästi ratkaisuja, joilla varmistetaan, että yhteiskunnalle ja muiden turvallisuudelle vaarallisimmat vangit eivät vapaudu. Otetaan käyttöön varmuusvankeus. Väkivaltariskin arviointia kehitetään ja sen merkitystä osana vangin vapauttamisharkintaa vahvistetaan olennaisesti.

Ehdonalaista vapautumista koskevia säännöksiä muutetaan siten, että henkilö voi olla ensikertalainen vain kerran.

Hallitus selvittää eläinsuojelurikosten rangaistuksia ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin sekä arvioi mahdollisuudet pidentää eläintenpitokieltoja ja tehostaa valvontaa.

Tarve pakottavan kontrollin kriminalisoinnille selvitetään.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen kriminalisoidaan rikoslaissa nykyistä selkeämmin. Myös alaikäisen tytön vieminen ulkomaille sukupuolielinten silpomista varten kriminalisoidaan.

Hallitus ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkiyttämiseksi rikoslaissa.

Hallitus arvioi mahdollisuudet kehittää sähköistä valvontaa ja laajentaa sen käyttöalaa lähestymiskiellon noudattamisen valvonnassa lähestymiskiellon tehokkuuden parantamiseksi ja lähestymiskiellon rikkomisten vähentämiseksi.

Hallitus mahdollistaa lähestymiskiellon hakemisen yrityksille toistuvaa uhkaa tai häiriötä aiheuttavaa henkilöä kohtaan (ns. yrityslähestymiskielto).

Tapahtumien katsomoturvallisuutta edistetään.

10.3 Maahanmuutto- ja kotoutumisasiikika

Avun hädänalaisille kohdentava ja väärinkäytökset estävä turvapaikkasiasiikika

Suomi noudattaa maahanmuuttosiasiikikassa ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatetta. Suomi osallistuu monenkeskiseen, kansainväliseen yhteistyöhön.

Hallituksen turvapaikkasiasiikika perustuu hädänalaisimpien auttamiseen, kansainväliseen yhteistyöhön, turvallisuuden takaamiseen ja länsimaisten arvojen, kuten demokratian ja tasa-arvon, puolustamiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten, naisten ja vammaisten oikeuksiin.

Suomi auttaa täysimääräisesti Ukrainasta sotaa paenneita ja jatkaa heidän suojeluaan hyvässä yhteistyössä muiden EU-maiden kanssa. Kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin, kuten ilman huoltajia Ukrainasta sotaa paenneisiin lapsiin.

Laaditaan toimenpideohjelma Ukrainasta paenneiden auttamiseksi ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen tukemiseksi ja työmarkkinoille saattamiseksi. Osana toimenpideohjelmaa edistetään ukrainalaisten työllistymistä työssäoppimista, tutkintojen tunnistamisia, tunnustamisia, täydennyskoulutuksia, lupakorttikoulutusten suorittamista sekä ukrainankielisiä uravalmennuksia ja työnhaun verkkovalmennuksia lisäämällä.

Sotaa, vainoa ja muita ihmisoikeusloukkauksia pakenevalla ihmisellä on oikeus hakea turvapaikkaa. Hallituksen tavoitteena on niin kansallisella kuin EU-tasolla, että antamamme apu kohdentuu kaikkein hädänalaisimmille ja järjestelmän väärinkäyttö estetään.

Ensisijaisesti hädänalaisimpia autetaan lähtöalueilla. Euroopan rajojen ylittämiseen ja turvapaikan hakemiseen Suomesta perustuva turvapaikkamekanismi minimoidaan. Hallitus saattaa Suomen turvapaikkasiasiikikan keskeisten säädösten osalta yleispohjois- maiselle tasolle.

Hallitus tekee kattavan selvityksen turvapaikkahakemusten käsittelystä ja hyväksymisprosentista eri EU-maissa. Otetaan käyttöön määritelmä-, menettely- ja paluudirektiivien mahdollistamat tiukennukset ja parhaat käytänteet, jotka tukevat hallituksen tavoitteita tiukentaa turvapaikkasiasiikikaa.

Suomen turvapaikanhakujärjestelmää tehostetaan ja sen laatua kehitetään. Kielteisen päätöksen saaneet palaavat tai heidät palautetaan lähtömaihin mahdollisimman nopeasti. Palautuskieltoa noudatetaan. Hallitus huolehtii, ettei turvapaikkaprosessista tule työnhaun ja työperäisen maahanmuuton väylä.

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden edustajajärjestelmä uudistetaan. Edustajan roolia lapsen edun valvojana selkiytetään.

Suomen pakolaiskiintiö on 500 henkilöä vuodessa. Hallitus arvioi kiintiön kohdentamista, myös maassaan vainottuihin kulttuurisiin ja etnisiin ryhmiin ja leireillä erityisen huonossa asemassa oleviin.

Hallitus uudistaa ulkomaalaislain selkeäksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena on tasapainoinen kokonaisuus: maahantulo, oleskelu, lupien jälkivalvonta ja maasta poistaminen. Kokonaisuudistus toteutetaan vaiheittain. Hallituskauden aikana uudistetaan ja selkeytetään ulkomaalaislain oleskelulupajärjestelmä sisältäen muun muassa pysyvän oleskeluluvan ja perheen yhdistämisen edellytykset. Hallituskaudella samassa kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa uudistetaan kansainvälistä suojelua ja maahantulokieltoa koskevat säännökset.

Hallitus tuo kuitenkin eduskuntaan viimeistään kevätkaudella 2024 ainakin seuraavat ulkomaalaislain muutosesitykset:

- Kansainvälinen suojelu muutetaan luonteeltaan väliaikaiseksi, ja kansainvälisen suojelun lupien pituus lyhennetään EU-oikeuden mahdollistamaan minimiin eli myönnettyyn turvapaikkaan perustuvan luvan kohdalla kolmeen vuoteen ja toissijaiseen suojeluun perustuvan luvan kohdalla yhteen vuoteen. Lupien jatkaminen edellyttää arviota kansainvälisen suojelun jatkamisen tarpeesta.
- Kansainvälisen suojelun asema lakkautetaan, siihen perustuva oleskelulupa poistetaan ja asetetaan maahantulokielto, jos henkilö syyllistyy Suomessa vakavaan rikokseen, joka vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai jos henkilö vaarantaa kansallista turvallisuutta. Palautuskieltoa ei loukata. Mahdollistetaan oleskeluluvan peruuttaminen Suomen ulkopuolella olevalta ulkomaalaiselta ja maahantulokiellon määrääminen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tai kansallisen turvallisuuden vaarantamisen vuoksi kuulematta henkilöä Suomessa.
- Maahantulosäännösten kiertämistä koskeva sääntely uudistetaan. Tavoitteena on entistä tehokkaammin estää maahantulosäännösten kiertäminen.

- Ulkomaalaislain henkilöllisyyden todentamista koskevat säännökset selkeytetään. Tavoitteena on henkilöllisyyden todentamisen velvoittavuuden ja luotettavuuden vahvistaminen.
- Otetaan käyttöön kansallinen rajamenettely mallilla, joka hyödyntää täysimääräisesti ja tilanteen edellyttämällä tavalla määritelmädirektiivin liikkumavaran. Otetaan käyttöön nopeutettu turvapaikkamenettely menettelydirektiivin sallimissa tilanteissa.

Lisäksi kansainvälisen suojelun osalta osauudistuksessa toteutetaan ainakin seuraavat muutokset:

- Suojeluasema lakkautetaan suojelun tarpeen lakattua olemasta tai jos henkilö matkustamalla lomalle lähtömaahansa turvautuu sen suojeluun. Poistetaan esteet viranomaisten tietojenvaihdolta ja luodaan tehokas valvontamalli.
- Kiristetään uusintahakemusten tekemisen edellytyksiä ja estetään perusteettomat uusintahakemukset.
- Tehostetaan turvapaikkahakemusten käsittelyä, mikä säästää resursseja vastaanotto toiminnassa sekä muutoksenhaussa. Poistetaan turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan läpikäynti hakijan kanssa huolehtien oikeusturvasta ja kiinnittäen erityistä huomiota erityisryhmiin, mikä säästää resursseja turvapaikkapuhutteluun.

Hakemusten tavoitekäsittelyaika lyhennetään korkeintaan kuuteen kuukauteen. Menettelyn laatu ja oikeusturva varmistetaan. Siirretään turvapaikkaprosessin painopiste turvapaikkapuhutteluun. Vahvistetaan turvapaikkapuhuttelussa esitettyjen perusteiden merkitystä menettelyssä. Tehostetaan ja tarkennetaan hakemusten tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä koskevaa harkintaa.

Samassa yhteydessä ulkomaalaislain osauudistuksessa uudistetaan maahantulokielto säännökset.

Hallitus uudistaa vastaanottolain. Vastaanottopalveluita tehostetaan hyödyntämällä vastaanottodirektiivin liikkumavara ja muiden EU-maiden parhaat käytännöt.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden kaistanvaihto työperäisen maahanmuuton puolelle estetään. Turvapaikkaprosessin aikana saatu työpaikka ei toimi maasta poistamisen esteenä kielteisen päätöksen saaneilla.

Toteutetaan vapaaehtoisen paluun ja maasta poistumisen paketti, joka sisältää ainakin seuraavat toimet:

- Otetaan käyttöön tehokas paluuneuvonta turvapaikkapuhuttelusta alkaen. Nostetaan kotiinpaluurahan määrä verrokkimaiden tasolle ja porrastetaan kotiinpaluraha siten, että se kannustaa mahdollisimman nopeaan maasta poistumiseen ja muutoksenhausta turvapaikkapäätökseen pidättäytymiseen.
- Tehostetaan poliisin, Maahanmuuttoviraston ja muiden viranomaisten yhteystyötä palautusten täytäntöönpanemiseksi ja poistetaan tiedonvaihdon esteitä.
- Laajennetaan ilmoittautumisvelvollisuuden ja asumisvelvollisuuden käyttöä maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.
- Selvitetään ja otetaan käyttöön tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset turvaamistoimenpiteet turvapaikkadirektiivien sallimissa rajoissa.
- Varmistetaan, että henkilö, jolla ei enää ole oleskelulupaa tai oleskeluoikeutta, menettää kotikuntastatuksensa Suomessa palautuskieltoa kunnioittaen.
- Selvitetään mahdollisuus säätää laitton maassaolo vankeusrangaistukseksi huomioiden vaikutukset julkiseen talouteen.
- Selvitetään tehokkaimmat keinot laittoman maassaoleskelun ja paperittomuuden ennaltaehkäisyyn.
- Selvitetään käännättämis- ja karkottamispäätösten muutoksenhaun rajaaminen yhteen valitusasteeseen.
- Otetaan käyttöön lain sallimat käännättämiset ja karkotukset tehokkaasti muutoksenhakuvaiheessa niissä tilanteissa, joissa toimeenpanoa ei ole oikeuden päätöksellä kielletty.
- Vastaanottoraha pienennetään perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin.
- Vastaanottopalvelut rajataan vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin uusintahakemuksen käsittelyajan osalta.
- Mahdollistetaan henkilön säilöönotto yleisen järjestyksen ja turvallisuuden perusteella ja säilöönoton jatkaminen 12 kuukauden ajan nykyisen kuuden kuukauden sijaan. Lisätään säilöönoton mahdollisuuksia vakaviin rikoksiin syyllistyneille.
- Poistetaan laittomasti maassa olevilta oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä sosiaaliturvaan eli palataan tältä osin viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan.
- Selvitetään mahdollisuudet antaa oppilaitoksille mahdollisuus erottaa opiskelija lainvoimaisen käännätys- tai karkotuspäätöksen nojalla.
- Selvitetään mahdollisuudet palauttaa laittomasti maassa olevia kolmansiin maihin tilanteissa, joissa heitä ei voida palauttaa kotimaihinsa.

Tehdään kolmansille maille annettava kahdenvälinen taloudellinen apu ehdolliseksi sille, että maa ottaa vastaan palautettavia kansalaisiaan.

Perheenyhdistämisen edellytyksiä muutetaan seuraavasti:

- Selvitetään mahdollisuudet rajata perheenyhdistämisessä sovellettavaa perheen määritelmää siten, että se kattaa kaikissa tilanteissa vain puolison ja lapset.
- Otetaan käyttöön perheenkokoajalta edellytettävä 21 vuoden ikäraja puolison perheenyhdistämisessä varmistaen mahdollisten alaikäisten lasten oikeudet.
- Palataan alaikäisen perheenkokoajan kohdalla viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan huomioiden Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut.
- Otetaan käyttöön kansainvälistä suojelua saavien perheenkokoajien perheenyhdistämisissä kahden vuoden asumisaikavaatimus kotoutumisen varmistamiseksi turvaten lasten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen.
- Selvitetään mahdollisuudet ottaa käyttöön maahantuloa edeltävä kielitesti, jossa perhesiteen perusteella maahan pyrkivän kansainvälistä suojelua saavan perheenkokoajan puolison on osoitettava lähtömaassa tietyn tasoinen kielitaito.
- Selvitetään perheenyhdistämisen tulorajat ottaen huomioon vaikutukset työvoiman saatavuuteen ja julkiseen talouteen. Tulorajoja ei lasketa. Tulorajoista päätetään jatkossa valtioneuvoston asetuksella.
- Selvitetään keinot estää lume- ja pakkoavioliitot perheenyhdistämisjärjestelmää hyväksikäyttäen.

Kotoutumisen edistämiseksi eriytetään maahanmuuttajien ja Suomessa pysyvästi oleskelevien sosiaaliturvaa ja -etuuksia perustuslain reunaehdot huomioiden. Selvitetään asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) sääntelyn tiukentaminen siten, että vaadittu asumisaika ja tulotaso nousevat.

Hallitus edistää rakentavasti EU:n maahanmuuttopolitiikassa muun muassa:

- Vahvojen ulkorajojen merkitystä ja Schengen-säännösten kehittämistä muuttoliikkeen hallitsemiseksi.
- EU:n ulkorajojen ja rajaturvallisuusvirasto Frontexin toimintaedellytyksien vahvistamista.
- Ulkoisten toimijoiden mahdollisuuksien vähentämistä käyttää muuttoliikettä unioniin kohdistuvan vaikuttamisen välineenä.

- EU:n kehitys- ja kauppapolitiikan sekä ulkosuhteiden hyödyntämistä kolmansien maiden kansalaisten palautussopimusten syntymisen edistämiseksi.
- EU:ssa sellaisen mekanismin käyttöönottoa, jolla laajamittaisen laittoman maahanmuuton tilanteessa yksilöllisten turvapaikkahakemusten käsittely voidaan väliaikaisesti keskeyttää tilanteessa, jossa valtion suvereniteetti vaarantuu esimerkiksi vieraan valtion vihamielisten toimenpiteiden johdosta.
- EU-tasolla taakanjaon vapaaehtoisuutta. Suomi suhtautuu pidättyväisesti myös väliaikaisiin taakanjako-operaatioihin.

Pysyvän oleskelun ja kansalaistamisen ehtoja muutetaan

Hallitus tiukentaa pysyvän oleskelun ehtoja. Tavoitteena on kannustaa kotoutumiseen ja antaa näkymä tulevaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen kansalaisuus ei ole automaatio, vaan sen edellytys on onnistunut kotoutuminen.

Pysyvän oleskeluluvan saamisen edellytyksiä muutetaan seuraavasti:

- Pysyvä oleskelulupa mahdollistetaan jatkossa kuuden vuoden asumisajan perusteella siten, että edellytyksinä ovat nykyisten edellytysten lisäksi kielitestillä todennettava riittävä kielitaito, kahden vuoden työhistoria ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen sekä tiukennettu nuhteettomuusedellytys.
- Neljän vuoden asumisajan perusteella pysyvä oleskelulupa kuitenkin myönnetään siten, että työikäiseltä edellytetään:
 - 40 000 euron vuosituloja; tai
 - Suomessa tunnustettua, suoritettua ylempää korkeakoulututkintoa sekä kahden vuoden työhistoriaa ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen Suomessa oleskelun ajalta; tai
 - kielitestillä todennettavaa erityisen hyvää suomen tai ruotsin taitoa sekä kolmen vuoden työhistoriaa ilman muuta kuin hyvin lyhytaikaista turvautumista työttömyysturvaan tai toimeentulotukeen Suomessa oleskelun ajalta.
- Pysyvää oleskelulupaa ei voi saada ilman aktiivisuutta oman henkilöllisyytensä selvittämisen edesauttamisessa. Nuhteettomuusedellytystä tiukennetaan.

Otetaan käyttöön pitkään oleskelleen oleskelulupaan EU-direktiivin sallimat lisäedellytykset kotoutumisen eli kielitaidon ja työnteon sekä toimeentulon osalta kansallista pysyvää oleskelulupaa vastaavasti.

Uudistetaan kansalaisuuslaki tiukentamalla kansalaistamisen edellytyksiä. Hallituksen esitys annetaan eduskunnalle vuoden 2023 loppuun mennessä. Toteutetaan seuraavat toimet:

- Asumisaikaa Suomessa pidennetään kahdeksaan vuoteen. Asumisajaksi hyväksytään vain oleskeluluvalla tapahtunut oleskelu. Asumisaikaan hyväksyttävien ulkomaanpäivien määrää vähennetään.
- Asetetaan kansalaistamisen edellytykseksi kansalaisuus- ja kielikokeen hyväksytty suorittaminen.
- Nuhteettomuusedellytystä tiukennetaan. Selvitetään mahdollisuudet liittää kansalaistamisprosessiin kansallisen turvallisuuden arviointia koskeva menettely.
- Varsinainen toimeentuloedellytys palautetaan kansalaistamisen edellytykseksi.
- Kansalaisuutta ei voi saada ilman aktiivisuutta oman henkilöllisyytensä selvittämisen edesauttamisessa.
- Mahdollistetaan kansalaisuuden peruuttaminen tilanteessa, jossa henkilö on saanut kansalaisuuden toimimalla petollisesti, antamalla vääriä tietoja tai salaamalla olennaisen seikan.
- Poistetaan kansainvälistä suojelua saavien asumisaikaa koskeva poikkeus. Selvitetään kansalaisuudettomia koskevien poikkeusten poistaminen.
- Lyhennetään vaatimusta terrorismi-, maanpetos- tai valtiopetosrikoksesta tuomitun kaksoiskansalaisen rangaistuksen pituudesta, jonka johdosta tämä menettää Suomen kansalaisuuden.
- Selvitetään Tanskan malli kansalaisuuden perumisesta ulkomailla aseelliseen terroristiryhmän tai vastaavan toimintaan osallistuvan kaksoiskansalaisen kohdalla.
- Selvitetään mahdollisuudet siirtyä kaksoiskansalaisuusjärjestelmän osalta vastavuoroisuusperiaatteeseen huomioiden lapsen oikeudet ja perheoikeudelliset kysymykset.

Työperusteista maahanmuuttoa sujuvoitetaan, hallitaan ja väärinkäytökset estetään

Työperusteinen maahanmuutto on Suomen talouskasvun ja palvelujen turvaamisen kannalta erittäin tärkeää. Työperusteinen oleskelulupa Suomessa perustuu oikeuteen ja velvoitteeseen tehdä työtä. Valvontaa lisätään ja väärinkäytökset estetään. Työperäisen maahanmuuton on vahvistettava julkista taloutta.

Hallitus säilyttää nykymuotoisen saatavuusharkintajärjestelmän ja pyrkii siihen, että ensisijaisesti huolehditaan Suomessa jo olevien työttömien työnhakijoiden työllistymisestä. Lisäksi hallitus täydentää työvoimaa ensisijaisesti EU- ja ETA-alueelta. Työperäisen maahanmuuton painopisteenä kolmansista maista ovat korkeakoulutetut ja työntekijät sellaisilla aloilla, jotka voidaan aidosti todentaa työvoimapula-aloiksi.

Työperusteinen maahanmuutto on osa hallituksen työllisyystavoitteen tavoitteen saavuttamista ja se täydentää osaltaan muita työllisyystoimia.

Työperusteinen oleskelulupa sidotaan nykyistä vahvemmin työhön siten, että Suomesta on poistuttava, jos henkilön työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuukauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta. Säädetään laissa, että työnantajan on ilmoitettava työperäisellä oleskeluluvalla Suomessa oleskelevan työsuhteen loppumisesta Maahanmuuttovirastolle sanktion uhalla. Selvitetään ja otetaan käyttöön tehokkaampi luvan ehtojen valvontajärjestelmä.

Työntekijöiden hyväksikäytön estämiseksi kiristetään merkittävästi väärinkäytöksistä määrättäviä rangaistuksia ja tehostetaan valvontaa. Toteutetaan ainakin seuraavat uudistukset:

- Korotetaan työelämässä tapahtuvan hyväksikäytön rangaistavuutta korvaamalla nykyinen kiskonnantapaista työsyryntää koskeva pykälä kiskonnalla työelämässä ja törkeällä kiskonnalla työelämässä. Säädetään törkeän tekemuodon rangaistusminimiksi vankeusrangaistus. Muutetaan lainsäädäntöä niin, että edellä mainituista rikoksista voidaan rangaistuksen lisäksi määrätä tekijä liiketoimintakieltoon. Ulotetaan oikeushenkilön rangaistusvastuu kiskontaan ja törkeään kiskontaan työelämässä.
- Tehostetaan viranomaisvalvontaa varmistamalla poliisille riittävät resurssit koko maassa poliisilaitosten ja ihmiskauppayksikön osalta ja toimivaltuudet selvittää ja paljastaa työperäisen maahanmuuton väärinkäytöksiä.
- Työsuojelutarkastuksia suunnataan riskianalyysien mukaisesti sinne, missä suojelun tarve on suurin. Tarkastajille taataan riittävät tulkkaukspalvelut tai -apuvälineet.

- Viranomaisten yhteistyömahdollisuuksia parannetaan muun muassa varmistamalla tiedonsaanti- ja oma-aloitteiset tiedonanto-oikeudet viranomaisten välillä. Käynnistetään tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet viranomaisten tiedonvaihdon kehittämiseksi niin, että hyväksikäytön ehkäiseminen tehostuu ja väärinkäytökset saadaan tiedoksi toimivaltaisille viranomaisille.
- Vähennetään mahdollisuuksia naamioida työsuhteita yritystoiminnaksi luomalla laskutuspalveluyrityksille rekisteröitymisvelvollisuus sekä velvollisuus tunnistaa asiakkaansa heidän rekisteröityessään vahvan tunnistautumisen tekniikalla.
- Tehostetaan ihmiskaupan torjuntaa ja varmistetaan tietojenvaihto viranomaisten välillä. Ehkäistään ihmiskauppaa poikkihallinnollisesti ja kokonaisvaltaisesti. Torjutaan maahanmuuttoon liittyvää työperäistä hyväksikäyttöä ja turvataan rikoksen uhrien tukipalvelut.

Työntekijän oleskeluluvan tuloraja nostetaan siten, että se on alakohtainen TES:n minimi, kuitenkin vähintään 1 600 euroa kuukaudessa. Hallitus selvittää nopealla aikataululla oleskelulupien tulorajojen korottamisen ottaen huomioon vaikutukset työvoiman saatavuuteen ja julkiseen talouteen.

Lakia muutetaan siten, että jatkossa tulorajoista päätetään valtioneuvoston asetuksella.

Seurataan tunnistautumista lähetystöissä ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin väärinkäytösten estämiseksi.

Osa-automaation käyttöä Maahanmuuttovirastossa lisätään. Selvitetään maahanmuuton automaatiolaki automaattisen päätöksenteon mahdollistamiseksi tapauksissa, joissa lupa ei edellytä yksilöllistä harkintaa.

Mahdollistetaan työnteko-oikeus työperusteisilla oleskeluluvilla samalla alalla sekä aloilla, jotka voidaan aidosti todentaa työvoimapula-alaksi.

Tavoitellaan työperusteisten oleskelulupien käsittelyn kuukauden enimmäisaikaa. Yli 4 000 euroa kuukaudessa ansaitsevien erityisasiantuntijoiden kohdalla tavoitellaan viikon enimmäiskäsittelyaikaa.

Hallitus ottaa käyttöön kohdemaamallin työperusteisen maahanmuuton kohdentamiseksi. Tavoitteena on suunnata rekrytointi maiden erityisiin osaajaryhmiin. Kohdemaat ovat Intia, Filippiinit, Brasilia ja Vietnam. Seurataan kohdemaamallin julkistaloudellisia vaikutuksia.

Hallitus varmistaa, että opiskeluperusteinen maahantulo on hallittua. Opiskeluperusteisissa oleskeluluissa siirrytään käytäntöön, jossa suomalaiseen toimeentulotukeen turvautuminen johtaa luvan peruuttamiseen. Kelalle asetetaan velvollisuus luovuttaa sekä pyydettyä että oma-aloitteisesti Maahanmuuttovirastolle tätä koskevat tiedot tietosuojalainsäädäntö huomioden. Selvitetään mahdollisuudet hyödyntää muiden viranomaisten rekisteritietoja jälkivalvonnassa.

Myönnetään hakemuksesta ylemmän korkeakoulututkinnon Suomessa suorittaneille riittävän suomen tai ruotsin kielen taidon omaaville pysyvä oleskelulupa. Lisäksi edellytetään ulkomaalaislain mukaisten oleskeluluvan myöntämisen yleisten edellytysten täyttymistä.

Selvitetään ja rajoitetaan opiskelijoiden ja tutkijoiden oleskelulupia suojelupoliisin arvion perusteella turvallisuuskriittisten alojen, kuten kaksikäyttöteknologioiden parissa.

Suomeen kotoudutaan työllä

Kotoutumispolitiikka perustuu kielen oppimiseen, työntekoon sekä suomalaiseen yhteiskuntaan perehtymiseen ja sen sääntöjen noudattamiseen. Suomi on avoin yhteiskunta, joka auttaa ja kannustaa alkuun uudessa yhteiskunnassa.

Hallitus varmistaa kotoutumisen mahdollisuuksia lisäämällä maahanmuuttajan omaa vastuuta kotoutumisestaan ja muuttamalla järjestelmää velvoittavaksi. Muutetaan pysyvän oleskeluluvan saamisen edellytykset kotoutumiseen kannustavaksi.

Suomi torjuu päättäväisesti rinnakkaisyhteiskuntien syntymisen.

Hallitus uudistaa kotoutumisjärjestelmän kotoutumiseen kannustavaksi. Tehdään kotoutumislakiin ja -järjestelmään korjaukset, joissa painopistettä siirretään tulijan oikeuksia painottavasta järjestelmästä tulijan velvollisuuksia ja omaa vastuuta painottavaan järjestelmään. Toteutetaan ainakin seuraavat uudistukset:

- Toteutetaan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen korvaaminen maahanmuuttajille kotoutumistuella, johon sisällytetään kannustin ja velvoite kotoutumiseen.
- Edistetään kotoutumispalveluihin kuuluvan kielikoulutuksen saatavuutta joustavasti myös työpaikoilla.
- Nostetaan maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumisastetta varhaiskasvatukseen, sillä se tukee koko perheen kotoutumista ja

kielenoppimista. Huolehditaan, että toimeentulotukea saavien alle kouluikäisten lasten vanhemmat ohjataan työmarkkinoille.

- Tehostetaan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen alentamisen käyttöä sanktiona, jos maahanmuuttaja ei noudata kotoutumissuunnitelmaansa, osallistu kielikoulutukseen tai suorita päättötestausta määräajassa hyväksytysti.
- Tehostetaan Kelan myöntämien tukien osalta tietojenvaihtoa väärinkäytösten estämiseksi. Vahvistetaan Kelan suorittamaa valvontaa väärinkäytösten paljastamiseksi.
- Varmistetaan, että työnhakua ja työn vastaanottamista koskevat velvoitteet astuvat voimaan heti oleskeluluvan saamisen jälkeen, eivätkä ne katkea kotoutumisjaksolla tarjottavien palveluiden ajaksi.
- Varmistetaan, että kotoutuminen on mahdollista molemmilla kotimaisilla kielillä. Tavoitteena on, että noin 5–10 prosenttia kotoutuu ruotsin kielellä. Viranomaisten tulee selkeämmin tiedottaa mahdollisuudesta kotoutua myös ruotsiksi. Maahanmuuttajien tulee saada valita, millä kielellä kotoutuu. Tehostetaan kiintiöpakolaisten kuntapaikkojen etsimistä myös ruotsinkielisistä kunnista.
- Selvitetään pitkäaikaisen tulkkaukspalveluoikeuden rajaaminen kolmeen vuoteen muuten kuin erityistapauksissa, kuten vammaisten henkilöiden osalta.
- Lyhennetään kotoutumisen edistämisestä kunnalle ja hyvinvointialueelle maksettavan korvauksen maksuaikaa kolmesta vuodesta kahteen vuoteen ja neljästä vuodesta kolmeen vuoteen.
- Perutaan uuden kotoutumislain myötä kunnille lisättäviä tehtäviä, kuten kaupassa käymisen avustamisen.
- Selvitetään lain muuttaminen niin, että kotoutumisen suunnitelmia tehdään vain yksi. Esimerkiksi erillisestä alkukartoituksesta luovutaan.
- Toteutetaan kotoutumispalvelujen uudistus, jossa järjestelmää tehostetaan ja rahoitus kootaan yhteen kanavaan.
- Lyhennetään kotoutumistuen kesto. Muutetaan kotoutumiskoulutuksen järjestäjälle myönnettävä rahoitus osin tulosperusteiseksi.
- Laaditaan perusopetuksen valmistavalle opetukselle selkeät tavoitteet ja testaus, jonka läpäisy on edellytys yleisopetukseen siirtymiselle. Laajennetaan valmistavan opetuksen rahoitus enintään kaksivuotiseksi.
- Toteutetaan Norjan mallin käyttöönotto siten, että oikeus kotihoidontukeen alkaa usean vuoden asumisajan jälkeen.
- Lasketaan kotoutumislain mukainen aikuistumisen tuen saamisen ikäraja samalle tasolle kuin se on lastensuojelun jälkihuollossa.
- Kotoutumisen mittareina seurataan työllistymistä, koulutustasoa ja sosiaalitukien käyttöä.
- Tunnistetaan ja tunnustetaan kolmannen sektorin keskeinen rooli kotoutumistoimien monipuolisessa kokonaisuudessa.

Tunnistetaan ja torjutaan kunniaan liittyvää väkivaltaa. Tietoisuutta kunniaväkivallasta lisätään ja kunniaväkivaltaan liittyviä rangaistuksia kiristetään.

Vahvistetaan viranomaisten kykyä tunnistaa tyttöjen sukuelinten silpomista ilmiönä ja vaihtaa tietoja. Ennaltaehkäiseviä toimia silpomisen estämiseksi tehostetaan.

11 Suomi liikkeelle -ohjelma

Tavoite

Hallituksen tavoitteena on kääntää liikkuminen kasvuun jokaisessa ikäryhmässä. Tämän toteutumiseksi laaditaan liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollinen ohjelma.

Tilannekuva

Liikunnalla ja fyysisellä aktiivisuudella on keskeinen merkitys ihmisten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Riittävä liikunta kehittää motorisia taitoja ja parantaa hyvinvointia. Liikkuminen auttaa oppimaan ja pitää yllä hyvää mielenterveyttä. Liikkuminen ylläpitää työkykyä sekä vahvistaa kriisinkestävyyttä. Myös mielenterveyden hoidossa liikunnalla on merkitystä. Hyvä toimintakyky on edellytys vanhusien hyvälle voinnille ja kotona asumiselle.

Liikkumattomuus on suuri haaste kaikissa länsimaissa. Liian monen suomalaisten hyvinvointia uhkaa liikkumattomuus, joka johtaa toimintakyvyn heikkenemiseen. Lapsista ja nuorista vain joka kolmas sekä aikuisista joka neljäs liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Noin 40 prosentilla oppilaista fyysinen toimintakyky on tasolla, joka vaikeuttaa arjessa jaksamista. Liian vähäinen liikkuminen on uhka opiskelukunnolle, työssä jaksamiselle, maanpuolustuskyvylle sekä yleiselle hyvinvoinnille. Liikkumattomuus on myös kansantaloudellinen ongelma. Vuosien varrella on toteutettu erilaisia ohjelmia ja toimenpiteitä, mutta kehityssuunnan kääntäminen vaatii kokonaisvaltaista ja hallinnonraajat ylittävää lähestymistapaa.

Tutkimusnäyttö fyysisen aktiivisuuden terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä lisäävistä vaikutuksista on kiistaton. Lisäämällä liikkumista voidaan parantaa hyvinvointia ja pienentää yhteiskunnalle koituvia kuluja. Eniten tarvetta lisätä liikettä on henkilöillä, joiden toimintakyky on heikoin.

Yleiset periaatteet

Liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollinen ohjelma on valtioneuvostotasoinen ja sen toimeenpanoa ja seuranta varten perustetaan ministeri-työryhmä. Ohjelman toimeenpanoon osoitetaan päätoiminen sihteeristö ja sen viestintään varataan resursseja. Toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti ja vaikuttavimmat toimintamallit vakiinnutetaan.

Ohjelmassa huomioidaan toimenpiteiden pitkäjänteisyys. Ohjelmassa tunnistetaan kunkin hallinnonalan osalta ihmisten fyysisen aktiivisuuden kannalta olennaiset muutostarpeet niin toimintatavoissa, rakenteissa kuin ajattelussakin. Arkiliikunnan vähentyminen on kasvava ongelma. Ohjelmassa etsitään ratkaisuja arjessa tapahtuvan liikkumisen lisäämiseksi. Hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia liikunnallisen elämäntavan edistämässä.

Ohjelmaa toimeenpannaan laajassa yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten ministeriöiden, yritysten, työmarkkinajärjestöjen, kansalaisyhteiskunnan ja median, kesken. Ohjelmassa hyödynnetään parhaat kansainväliset käytännöt liikunnan lisäämiseksi.

Ministeriöt valmistelevat ja toimeenpaneavat liikkumista ja toimintakykyä parantavat toimenpiteet ja valitsevat niille mittarit. Valtion liikuntaneuvoston, liikunnan poikkihallinnollisen virkamiestyöryhmän (LIPOKO) työtä sekä kansalaisjärjestöjen ja urheiluseurojen asiantuntemusta hyödynnetään valmistelussa.

Ohjelman toimenpiteitä

Hallitus toteuttaa ohjelmaa muun muassa seuraavin toimenpitein:

1. Vahvistetaan liikuntaosaamista eri koulutusaloilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kasvatusaloilla.
2. Liikunnan ja terveyden edistäminen huomioidaan poikkihallinnollisesti kuntien ja hyvinvointialueiden strategioissa. Vahvistetaan elintapaohjausta ja liikuntaneuvontaa kunnissa ja hyvinvointialueilla hyödyntäen samalla terveysteknologian mahdollisuuksia. Arvioidaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen tarkoitetun rahoituksen kohdentumista kunnissa ja hyvinvointialueilla.
3. Tuetaan perheiden liikunnan edistämistä. Sisällytetään pallo äitiyspakkaukseen ja lisätään neuvoloihin perheliikuntaneuvontaa.
4. Kannustetaan kuntia kehittämään päiväkotien ja koulujen pihoja monipuolisiksi lähiliikuntapaikoiksi. Kannustetaan kuntia mahdollistamaan tilojensa käyttö nykyistä laajemmin eri opiskelijajärjestöjen urheilutoiminnassa.

5. Vahvistetaan päiväkotij- ja koulupäivien sekä koulumatkojen liikunnallistamista sekä koulupäivien yhteydessä tapahtuvaa harrastamista.
6. Lisätään perusopetuslakiin liikunnallisen elämäntavan edistäminen. Tuetaan kasvatuksen ja opetuksen henkilöstöä työssään levittämällä toimivimpia käytäntöjä. Kannustetaan kuntia laajentamaan Liikkuvat-ohjelma kaikkiin päiväkoteihin ja kouluihin.
7. Kokeillaan koulupäivän jälkeisen liikunnan harrastamisen erilaisia toteutustapoja, kuten harrasteseteliä. Tulosten perusteella toimivimmat käytännöt vakiinnutetaan osaksi Suomen harrastamisen mallia.
8. Peruskoulun laajojen terveystarkastusten yhteydessä annetaan henkilökohtaista liikuntaneuvontaa ja -ohjausta oppilaan MOVE!-tulosten perusteella.
9. Selvitetään toisen asteen koulutuksessa liikunnan lisäämistä jokaviikkoiseksi oppiaineeksi. Edistetään kaikkien korkeakoulujen hakeutumista Liikkuva opiskelu -ohjelmaan.
10. Liikunnan ja toimintakyvyn edistäminen lisätään osaksi kutsuntojen sisältöä.
11. Työssä jaksamista tuetaan ottamalla liikkuminen keskeiseksi osaksi työkyvyn ja työelämän kehittämistä. Selvitetään työnantajien vaikuttavimmat keinot edistää työntekijöiden fyysistä aktiivisuutta yhteistyössä työterveyshuollon kanssa.
12. Päivitetään kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma. Erityisesti turvallisiin koulureitteihin sekä liikuntamahdollisuuksien lisäämiseen kiinnitetään huomiota. Maankäytön lainsäädäntöä uudistettaessa huomioidaan liikkumisen edistäminen. Osana MAL-sopimusmenettelyä edistetään kävelyä ja pyöräilyä.
13. Edistetään luonnon virkistyskäyttöä sekä luontomatkailua. Uudistetaan ulkoilulaki huomioiden omaisuuden suoja. Tunnistetaan muun muassa metsästyksen, erätoiminnan sekä lemmikkieläinten merkitys liikunnan lisäämisessä.
14. Selvitetään ja arvioidaan mahdollisuuksia liikunnan tukemiseen verotuksen keinoin. Selkiytetään liikunta-alan toimijoiden arvonlisävero-kohtelua liikkumiseen kannustavaksi.
15. Edistetään vanhusien toimintakykyä ja ehkäistään kaatumisia. Selvitetään mahdollisuus taata subjektiivinen ulkoiluoikeus ikääntyneille. Otetaan käyttöön Sitran esittämä kotitalousvähennys, jolla edistetään yli 75-vuotiaiden toimintakykyä ja kotona pärjäämisen edellytyksiä liikunta- ja kuntoutuspalveluiden hankkimista helpottamalla.
16. Tunnistetaan liikunta-alan yrittäjien mahdollisuudet toimia osana palvelutuotantoa.

12 Valtioneuvoston johtaminen ja viestintä

Hallitusohjelman toimeenpanon edistämiseksi valtioneuvostolle asetetaan yhteiset tavoitteet ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioivat mittarit. Hallituksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää tehokasta resurssien johtamista yli hallintorajojen sekä johtamisen kehittämistä ja prosessien tehostamista. Hallituskaudella valtioneuvoston johtamista vahvistetaan erityisesti poikkihallinnollisten tavoitteiden toimeenpanon edistämiseksi. Valtioneuvostotason ohjausasiakirjojen (strategiat ja periaatepäätökset) kokonaisuuden hallintaa ja laatua parannetaan laatimalla strategiasuunnitelma ja seuraamalla sen toteutusta.

Tiedolla johtaminen

Hallitus hyödyntää yhteiskunnallisia tietovarantoja ja tutkittua tietoa aktiivisesti päätöksenteossään, jotta rajalliset resurssit voidaan kohdistaa vaikuttaviin toimenpiteisiin.

Tilastokeskuksen resursseja pyritään vahvistamaan, jotta yhteiskunnalliset tietovarannot saadaan aiempaa nopeammin päätöksenteon ja tutkimuksen käyttöön. Datahuoneen vakinaistamista selvitetään. Valtioneuvoston analytiikkakyvykkyksiä vahvistetaan ja jatketaan käyttäytymistieteellisen ennakkoinnin hyödyntämistä osana päätöksenteon tietopohjaa ja vaikuttavien toimenpiteiden valmistelua.

Hallitus seuraa asettamiensa tavoitteiden toteutumista mittareiden avulla, tarkastelee säännöllisin välein tavoitteiden saavuttamista myös suhteessa toimintaympäristön muutoksiin ja tarvittaessa päättää lisätoimista. Hallitusohjelman toimeenpanon seurannan työkaluja kehitetään. Seuranta on kansalaisten suuntaan avointa ja ajantasaista.

Lainvalmistelu

Hallitus varmistaa lainsäädännön tehokkaan ja laadukkaan valmistelun sekä yhteiskunnan ohjaamisen että kansalaisten ja yritysten oikeusturvan turvaamiseksi. Vaalikauden aikana kehitetään ministeriöiden lainvalmistelutyön organisointia ja johtamista sekä ministeriöiden yhteistyötä lainsäädännön valmistelussa.

Lainvalmistelun avoimuutta ja läpinäkyvyyttä lisätään parantamalla koko prosessin seurannan avoimuutta.

Hallitus kehittää lainsäädännön seurantaa ja jälkiarviointia. Hallitus vahvistaa lainsäädännön arviointineuvoston asemaa säätämällä siitä lailla.

Hallitus laatii vaalikautta koskevan lainsäädäntöohjelman ja kullekin eduskunnan istuntokaudelle lainsäädäntösuunnitelman.

Valtioneuvoston ja sen ministeriöiden yhtenäinen henkilöstöhallinto

Valtioneuvoston toimintaa, palveluja ja resursseja tehostetaan sekä joustavoitetaan. Hallitus laatii vuoden 2024 loppuun mennessä selvityksen valtioneuvoston yhteisiin virkoihin siirtymisestä ja valtioneuvoston henkilöstöhallinnon kokoamisesta valtioneuvoston kansliaan. Tavoitteena on mahdollistaa tehokas henkilöstövoimavarojen kohdentaminen sekä resurssien joustava käyttö.

Hallitusohjelman toimeenpanon helpottamiseksi luodaan valtioneuvoston yhteinen ja tarkasti määritetty toimintamenovaraus sekä toimintamalli mahdollistamaan henkilöstövoimavarojen nopea, tehokas ja joustava kohdentaminen. Yhteisen resurssin käytöstä päättää valtioneuvoston yleisistunto pääministerin esityksestä. Yhteinen resurssi sijoittuu valtioneuvoston kanslian yhteyteen.

Ministereiden, valtiosihteereiden ja erityisavustajien sihteereiden kokoaminen valtioneuvoston kansliaan

Kootaan ministereiden, valtiosihteereiden ja erityisavustajien sihteerit valtioneuvoston kansliaan vuoden 2024 alusta alkaen tavoitteena joustava resurssien käyttö sekä yhtenäiset palvelut.

Viestintä

Valtioneuvoston viestinnän keskeisenä tavoitteena on vahvistaa demokratian ja kansanvaltaisen päätöksenteon edellytyksiä. Tämä tarkoittaa järjestelmällistä sananvapauden, avoimuuden ja yhdenvertaisen kohtelun edistämistä.

Viestintä on olennainen osa strategista johtamista. Hallitus päättää viestinnän keskeiset linjaukset hyväksymällä valtioneuvoston periaatepäätöksen viestinnästä.

Valtioneuvoston linnan remontti

Valtioneuvoston ja sen ministeriöiden yhteistyön ja tuloksellisen toiminnan edistämiseksi uudistetaan ja peruskorjataan valtioneuvoston linnan korttelien toimitilat, jonne kootaan valtioneuvoston johtorakenteita.

Ministerien karenssilain uudistaminen

Yhdenmukaistetaan valtion virkamieslain mukaisen karenssiajan määrittelyä eri ministeriöissä. Viedään loppuun laki valtioneuvoston jäsenen tehtävään liittyvästä karenssista.

Paneelit

Arvioidaan erilaisten paneelien ja vastaavien monijäsenisten toimielinten roolia hallituksen työn tukena ja hallitusohjelman toimeenpanossa.

13 Vaali- ja puoluelainsäädäntö sekä demokratian käytännöt

Vaalijärjestelmän suhteellisuuden parantaminen

Vaalijärjestelmän suhteellisuutta parannetaan valmistelemalla parlamentaarisesti vaali-aluemalli sellaisille alueille, joissa piilevä äänikynnys on erityisen korkea. Huomiota kiinnitetään ensisijaisesti Lapin vaalipiiriin, josta pyritään muodostamaan yhteinen laskennallinen vaalialue Pohjois-Pohjanmaan kanssa, laskentatapana ehdokaskohtainen äänimäärä ja väestöön suhteutettu valittavien edustajien lukumäärä vaalipiireistä. Molemmat vaalipiirit säilyvät itsenäisinä, eikä vaalipiirien rajoja muuteta. Alueellinen identiteetti otetaan huomioon. Lisäksi haetaan vastaavaa toimintatapaa jatkossa sellaisiin vaalipiireihin, joissa kansanedustajamäärä laskee alle kahdeksaan tai alle seitsemään kansanedustajaan. Päätös vaalialuemallista tehdään vuoden 2024 aikana, ja se on tarkoitus ottaa käyttöön viimeistään vuoden 2031 eduskuntavaaleissa.

Äänestämisen ja vaalityön helpottaminen

Hallitus varmistaa äänestyspaikkojen ja valtuustosalien esteettömyyden lainsäädännöllä sekä kuntien paremmalla ohjauksella ja koulutuksella. Kuljetuspalvelun piirissä oleville myönnetään oikeus äänestysmatkaan sekä poliittisessa luottamustoimessa ja ehdokkaana vaaleissa oleville tiettyyn määrään matkoja ilman, että se kuluttaa oikeutta muihin matkoihin. Kotiäänestyksen mahdollisuudesta informoidaan nykyistä paremmin. Muutetaan ennakoäänestyksen ja äänenlaskennan aikarajoja vastaamaan lisääntyneen ennakoäänestämisen tarpeita. Varmistetaan vaalivirkailijoiden mahdollisimman kattava poliittinen edustavuus sekä ennakoäänestysaikana että varsinaisena vaalipäivänä. Hallitus varautuu julkisen ja puolijulkisen kaupunkitilan muuttumiseen ja poliittisen kampanjoinnin sekä kokoontumisvapauden toteutumiseen tulevaisuuden kaupunkiympäristössä. Edistetään tarpeellisia kaavamutoksia sekä selvitetään tarkemmin suurille joukkoliikenneasemille vievien kulkureittien omistusta ja käyttöä.

Hallitus tekee poikkihallinnollisen skenaariotyön vaalien toimittamisesta erilaisissa kriisi- ja poikkeusoloissa.

Hallitus mahdollistaa sähköisen ehdokasasettelun pääsääntönä, turvaten kuitenkin vaihtoehtona sen hoitamisen myös papereilla. Välittömänä toimenä uudistetaan ehdokasasettelun lomakkeet, kuten ”Ehdotus puolueen ehdokaslistaksi” dynaamisesti täytettäväksi sekä vahvaa tunnistautumista hyödyntävä sähköinen ehdokassitoumuslomake, otettavaksi molemmat käyttöön vuoden 2025 alue- ja kuntavaaleissa. Hallitus poistaa jäsenäänestykseen pakottavan vaatimuksen vaalilaista ja jättää puolueelle itselleen mahdollisuuden päättää omissa säännöissään jäsenäänestyksen järjestämisestä.

Aloitetaan säännöllinen vuoropuhelu puolueiden, rahoituslaitosten ja valvovien viranomaisten kanssa liittyen ehdokkaiden ja poliittisten yhdistysten lainmukaiseen, tarkoituksenmukaiseen ja selkeään vaaleihin sekä poliittiseen toimintaan liittyvään tilinpitoon. Varmistetaan, että vaali- ja puoluerahoitusvalvonnassa toteutuu periaate, että samaa tietoa ei kysytä kuin kerran. Lisäksi selkiytetään lakia kampanjan kulut ylittävän rahoituksen sekä kampanja-ajan määritelmän osalta. Hallitus selkiyttää vaali- ja puoluerahoitusta lainojen osalta siten, että lainan alkuperä on aina identifioitavissa. Päivitetään puoluelain luettelo asioista, joita ei pidetä tukena (luottamushenkilömaksut, Euroopan unionin toimielinten ja muiden vastaavien kansainvälisten järjestöjen talousarvioon perustuvat suoritukset). Hallitus tarkentaa lainsäädäntöä siten, että puolueilla on selkeä mahdollisuus valtionavustuksen osittaiselle siirtämiselle puolueen tarkoitusta toteuttavan säätiön tai osakeyhtiön toiminnan tukemiseen, kuten jo nyt vakiintunut käytäntö on.

Vaalikelpoisuus ja osallisuuden vahvistaminen

Hallitus käynnistää laajan selvitystyön liittyen eri tasoilla tehtävän päätöksenteon mahdolliseen päällekkäisyyteen ja jääviyskysymyksiin sekä kunnan ja hyvinvointialueen työntekijöiden osallistumiseen kunta- ja aluehallitusten ja niiden alaisten lautakuntien työhön. Selvitys valmistuu keväällä 2025. Käsitellään parlamentaarisesti kansalaisaloitejärjestelmän ja muiden aloite- ja kuulemisjärjestelmien kehittämiseen liittyvät kysymykset. Alennetaan eurooppalaisen kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikäraja 16 vuoteen. Seurataan avoimuusrekisterin toimivuutta ja tehdään lainsäädännön arviointi hallituskauden loppupuolella. Lainsäädäntöä muutetaan siten, että Helsingistä hyvinvointialueelle muuttavan kelpoisuus aluevaaleissa määräytyy määräpäivien osalta samalla tavalla kuin muualta muuttavien.

Liitteet

Liite A. Kehyssääntö

Hallitus sitoutuu noudattamaan asettamaansa kehyssääntöä ja siihen perustuvaa vaalikauden ensimmäiseen julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvää valtiontalouden kehyspäättöstä. Hallitusohjelman kirjauksia ja muita toimenpiteitä toteutetaan siinä määrin kuin se on kehyksen puitteissa mahdollista.

Vaalikauden kehyksestä varataan vuosittain 400 milj. euroa lisätalousarvioita varten. Vuonna 2027 hallitus voi käyttää lisätalousarviovarauksesta korkeintaan 100 milj. euroa. Lisäksi kehyksestä varataan jakamattomaksi varaukseksi 120 milj. euroa v. 2024, 150 milj. euroa v. 2025, 180 milj. euroa v. 2026 ja 250 milj. euroa v. 2027. Jakamaton varaus ja lisätalousarviovaraus on mitoitettu kattamaan kaikki ennakoimattomat menotarpeet (päätosperäisyyttä vaativat ja ns. automaattiset muutokset). Hallitus sitoutuu siihen, että varauksia jätetään käyttämättä ja kehystasoa lasketaan vastaavasti, jos menopaineet eivät välttämättä edellytä varausten täysimääräistä käyttöä.

Menokehyksen tarkoitus on rajoittaa veronmaksajan maksettavaksi koituvien menojen kokonaismäärää. Kun talousarviossa tehdään tämän näkökulman kannalta neutraaleja muutoksia, vaalikauden kehykseen voidaan tehdä niitä vastaavat tarkistukset.

Hallitus ei käytä veronhuojennuksia tai verotukia kehyksen kiertämiseen. Hallitus ei myöskään käytä osakeluovutuksia, saatavien luovutuksia, rahastoja tai muita keinoja kehyksen kiertämiseen menokehyksen tarkoituksen vastaisesti. Tämän systemaattinen arviointi sisällytetään osaksi hallituksen päätöksentekoa.

Kehystarkistuksin varmistetaan tarvittaessa, että kehys ei rajoita menojen uudelleenbudjetoiteja, menokokonaisuuksien ajoituksen muutoksia (ml. EU-rahastojen menojen ja EU-jäsenmaksun ajoituksellisia muutoksia) eikä perusteettomasti liian suurina saaduiksi osoittautuneiden tulojen palautuksia tai korvauksia. Kehystarkistuksin varmistetaan myös tarvittaessa, että kehys kohtelee samalla tavalla yhtä suurien verotukien ja menojen keskinäisiä vaihdoksia. Samoin kehystarkistuksin varmistetaan, että kehys ei rajoita valtion T&K-rahoituksen uudelleenkohdentamista eri kohteiden välillä (muutokset valtuus- ja määrärahabudjetointien välillä) silloin, kun se tapahtuu T&K-rahoituslain mukaisen kokonaisuuden sisällä.

Vaalikauden kehykseen tehdään vuosittain hintatason muutoksen edellyttämät tarkistukset. Hintatason tarkistusta yksinkertaistetaan muiden kuin lakisääteisen tai sopimusperusteisen hintatarkistusten piirissä olevien kehysmenojen osalta. Kyseisten menojen hintakorjaus tehdään jatkossa kerran vuodessa kuluttajahintaindeksin ennusteen mukaisesti. Kehyksen hintataso- ja rakennetarkistusten lisäksi vaalikauden kehyksen kokonaistasoon ei tehdä muita korottavia tarkistuksia.

Jos menojen taso lisätalousarvioiden jälkeen jää kehystason alle, voidaan erotus, kuitenkin enintään 200 milj. euroa, käyttää seuraavana vuonna kertaluonteisiin menoihin kehyksen estämättä.

Kehyksen ulkopuolelle kuuluvat:

- Yyöttömyysturvamenot (ml. kuntien valtionosuuksiin kohdennettavat ao. menojen muutokset), toimeentulotukimenot, palkkaturva ja asumistuki. Mainitut menot luetaan kui- -tenkin kehykseen niiden perusteisiin tehtyjen muutosten ja muiden niiden tasoon vaikuttavien harkinnanvaraisten päätösten menovaikutusten osalta. Mikäli harkinnanvaraisen päätöksen tarkoituksena on vahvistaa julkista taloutta, ei kehystasoa kuitenkaan koroteta.
- Valtionvelan korkomenot.
- Valtion päättämien veroperustemuutosten (ml. sosiaalivakuutusmaksujen) mahdolliset kompensatiot muille veronsaajille.
- Teknisesti välitettyjä suorituksia ja ulkopuolisilta saatavia rahoitusosuuksia määrältään vastaavat menot.
- Siirto valtion televisio- ja radiorahastoon.
- Arvonlisäveromenoihin osoitetut määrärahat.
- Finanssisijoitukset. Finanssisijoitus luetaan kuitenkin kehykseen kuuluvaksi menoksi, mikäli päätöksentekohetkellä sen katsotaan olevan lopullista menoa.

Ukrainalaisten auttamiseen ja tukemiseen Suomessa on varauduttu kehyksessä. Tämän lisäksi Venäjän hyökkäyssodan johdosta Ukrainan tukemiseksi tarkoitettu uusi ja tilapäinen puolustusmateriaali-, siviilimateriaali- ja humanitaarinen apu katetaan kehyksen ulkopuolisena. Edellä mainitut kahdenvälisiin tai monenkeskisiin sopimuksiin perustuvat menot otetaan huomioon kehystason rakennekorjauksena, eli vaalikauden kehystä nostetaan menoja vastaavasti.

Hävittäjähankinnat on huomioitu kehyksessä. Hankintasopimuksen mukaiset indeksi- ja valuuttakurssimenot huomioidaan osana kehyksen hintakorjausta. Uudelleenkohdennukset ja ajoitusmuutokset kokonaisuuden sisällä ovat mahdollisia. Jos hävittäjähankinnoista aiheutuu kehyskaudella vähemmän menoja kuin mihin kehyksessä on varauduttu, erotusta ei käytetä muiden menojen lisäämiseen.

Kehyksen piiriin liitetään Valtion asuntorahaston ja Maatilatalouden kehittämisrahaston talous siltä osin, kuin talousarvion perusteluissa otetaan kantaa niiden menojen määriin. Tältä osin siirrot talousarviosta näihin rahastoihin jäävät vastaavasti kehyksen ulkopuolelle.

Hallituksen tavoitteena on hyvinvointialueiden ja kuntien kustannusten nousun hillintä ja budjettirajoitteen pitävyyden varmistaminen. Tämän varmistamiseksi hallitus tarkastelee hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaa, tehtäviä ja velvoitteita sekä pidättäytyy uusien merkittävien tehtävien antamisesta hyvinvointialueille tai kunnille.

Tehtäviä ja velvoitteita vähentävät, lisäävät tai laajentavat toimenpiteet huomioidaan nettomääräisesti muuttamalla valtionosuuksia ja/tai vastaavaa määrärahaa 100-prosenttisesti taikka poistamalla muita tehtäviä tai velvoitteita.

Kehyssääntöön sisältyy poikkeusmekanismi, jonka tarkoituksena on osaltaan turvata talouspolitiikan kykyä reagoida erittäin poikkeuksellisiin ja merkittäviin hallituksen vaikutuspiirin ulkopuolelta tuleviin kriisitilanteisiin tilanteen edellyttämällä tavalla ja rajata talouspoliittinen liikkumavara ainoastaan kriisin kannalta välttämättömiin määrärahalisäyksiin vaarantamatta talouspolitiikan uskottavuutta.

Poikkeusmekanismin käytön voi laukaista vain sellainen epätavallinen tapahtuma, jonka syntyy Suomessa ei voi vaikuttaa, ja jolla on merkittävää vaikutusta julkisen talouden rahoitusasemaan (esim. pandemia tai sotaan tai laajamittaiseen terrorismiin liittyvä varautumisen tilanne). Mekanismin laukaisevat tekijät voivat liittyä esimerkiksi poikkeusolojen julistamiseen ja valmiuslain käyttöönottoon.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta päättää poikkeusmekanismin käyttöönoton kriteerien täyttymisestä, käyttöönotettavan kehyspoikkeaman sisällöstä ja poikkeusmekanismin käyttöä koskevasta suosituksesta valtioneuvostolle valtiovarainministeriön esittelystä. Valtiovarainministeriö kuulee valmistelussa Suomen Pankkia sekä kriisin luonne huomioon ottaen muita keskeiseksi katsomiaan asiantuntijatahoja.

Kehyspoikkeaman sisällön määrittelyssä kiinnitetään huomiota muun muassa:

1) poikkeuksen voimassaolon ajanjaksoon, 2) rahoitettavien toimien määrittelyyn kriisin luonne ja tarkoituksenmukaisuus huomioon ottaen, 3) euromääräiseen mittaluokkaan, 4) kehyksen puitteissa tehtäviin uudelleenkohdennuksiin ja muihin sellaisiin rahoitusmahdollisuuksiin, jotka eivät lisää julkista velkaa, 5) rahoitettavien toimien kertaluonteisuuteen ja korjaaviin toimiin kriisin päätyttyä sekä 6) tilanteen jatkoseurannan askelmerkkeihin.

Liite B. Taulukot taloudellisista päätöksistä

Yhteenveto

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

Koulutus ja osaaminen – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

Kohde	Momentti	Toimenpiteet, mitä tullaan tekemään	Ajoitus	Julkinen talous yhteensä						Valtio					Kunnat					Hyvinvointialueet					Sotu-rahastot				
				2024	2025	2026	2027	2028	pav*	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Perusopetus	29.10.20 29.10.30 28.90.30	Perusopetuksen vahvistaminen	HE 2024, voimaan 2025 aikana	-30	-100	-150	-200	-200	-200	-50	-100	-150	-200	-200															
Ammatillinen koulutus	29.20.30.	Ammatillinen koulutus: oppimisen tuen järjestelmä (erityisopetus, tukiopetus, lähiopetus)	2024	-5	-10	-10	-10	-10	-10	-5	-10	-10	-10	-10															
Lukiokoulutus	29.20.35	Lukiokoulutus: rahoitusmallin uudistaminen, oppimisen tuen vahvistaminen (mm. tukiopetus)	HE 2024, voimaan 1.1.2025	-5	-10	-10	-10	-10	-10	-5	-10	-10	-10	-10															
Kansanopistot	29.10.31	Opistovuosi-koulutus	2024	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3															
Opetus- ja kulttuuri-ministeriön valtion-avustukset	Useita	Alennetaan valtionavustusten tasoa asteittain. Vuoden 2027 säästön tasoa arvioidaan enintään 75 milj. euron osalta budjettiriihessä v. 2026.	2024	10	25	50	125	125	125	10	25	50	125	125															
Korkeakoulujen tulojen kasvattaminen	29.40.50 29.40.55	Nostetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimen koulutustarjonnan säädelyjä enimmäismaksuja ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtion-rahoitusta.	2024	2	5	7	10	15	15	2	5	7	10	15															
Korkeakoulujen tulojen kasvattaminen	29.40.50 29.40.55	Nostetaan EU/ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksuja (nettomaksut) ja vähennetään vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta.	HE 2023 Voimaan 1.8.2024	5	10	15	20	20	20	5	10	15	20	20															
Valtionrahoitus ammattikorkea-koulujen toimintaan	29.40.55	Vähennetään rahoitusta, koska harjoittelukorvaus on siirtynyt v. 2023 alkaen maksettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön pääluokasta.	2024	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12															
Aikuis-koulutustuki	33.20.55	Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen	HE 2023 Voimaan 1.8.2024	45	120	175	175	175	175	4	4	4	4	4										41	116	171	171	171	
Vapaa sivistystyö	29.10.31 29.90.52	Alennetaan valtion rahoitusta ja tätä vastaavasti korotetaan vapaan sivistystyön opiskelijamaksuja. Valtion rahoitusta vähennetään seuraavasti: kansalaisopistot 12,5 m€, opintokeskukset 7 m€, kesäyliopistot 2 m€, kansanopistot 2 m€ ja liikunnan koulutuskeskukset 1,5 m€.	2024	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25															
Yhteensä				56	74	111	144	149	149	-5	-42	-60	-27	-22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	41	116	171	171	171	

Sosiaali- ja terveyspalvelut – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kohde	Momentti	Toimenpiteet, mitä tullaan tekemään	Ajoitus	Julkinen talous yhteensä					pav*	Valtio					Kunnat					Hyvinvointialueet					Sotu-rahastot				
				2024	2025	2026	2027	2028		2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Hallituskaudella päätettävät rahoitusmallin muutokset	28.89.31	Hallituskauden aikana päätettävät rahoitusmallin muutokset.	HE 2025	0	0	0	65	225	535	0	0	0	65	225															
Hyvinvointi-alueiden toiminnan kehittäminen ja toimintatapojen muutokset		Vahvistetaan hyvinvointialuetaloutta toimintoja tehostamalla, muuttamalla toimintatapoja sekä lisäämällä yhteistyöalueittaista koordinaatiota. Toimenpiteitä ovat mm. palvelurakenteen kehittäminen ja yhteisöllisen asumisen lisääminen, hoidon jatkuvuuden parantaminen, kotisairaala-mallin vahvistaminen, digitaalisten ja etäpalvelukanavien käyttöönotto ja alueellinen laajentaminen, investointien tehostaminen, sairauspoissaolojen vähentäminen, kansallisella ohjauksella tehtävien kokoamien suurempiin kokonaisuuksiin, tilojen käytön ja palveluverkon järjeistäminen, kilpailun lisääminen hankinnoissa (mm. suora hankintojen osuuden vähentäminen), lääke- ja tarvikkehankintojen kansallinen keskittäminen sekä hallinnollisten tehtävien tehostaminen sekä siirtyneiden virkojen uudelleenarviointi. Näiden toimien osalta alueiden rahoitusta ei leikata etukäteen, vaan realisoituvat säästöt kohdentuvat momentille 28.89.31 jälkikäteistarkistuksen perusteella.	2024	0	236	581	874	1 120	1 195											0	236	581	874	1 120					
Yhteensä				135	413	824	1 298	1 665	2 050	165	177	243	424	545	0	0	0	0	0	0	236	581	874	1 120	0	0	0	0	0

Sosiaaliturva ja -etuudet – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

Kohde	Momentti	Toimenpiteet, mitä tullaan tekemään	Ajoitus	Julkinen talous yhteensä						Valtio					Kunnat					Hyvinvointialueet					Sotu-rahastot				
				2024	2025	2026	2027	2028	pav*	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Perhepaketti	Useita	Vahvistetaan lapsiperheiden asemaa korottamalla lapsilisiä kohdennetusti (mm. alle 3-vuotiaiden lapsilisilien korotus).	2024	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70	-70															
Asumisen tuet	33.10.54 33.10.57	Uudistetaan asumiseen liittyvien tukien kokonaisuus.	HE 2024	180	363	363	363	363	363	160	342,5	342,5	342,5	342,5	20	20	20	20	20										
Sosiaali- ja terveys- ministeriön pääluokkaan talousarvio- prosessissa kohdennettava säästö	33.	Kohdennetaan säästö sosiaali- ja terveysministeriön pääluokkaan osana talousarvioesityksen valmistelua.	2024	25	50	50	0	0	0	25	50	50	0	0															
Vuorottelu- vapaajärjestelmä	33.20.55	Lakkautetaan vuorotteluvapaajärjestelmä	2024	5	27	27	27	27	27	2	12	12	12	12										3	15	15	15	15	
Perhevapaa- korvaus	33.30.60	Alennetaan naispuolisen työntekijän työnantajalle maksettava kertakorvaus 1 500 euron tasolle.	2024	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10															
Työttömyys- turvan työssäoloehdon pidentäminen	33.20.50 33.20.52	Pidennetään työttömyysturvan työssäoloehtoa 12 kuukauteen.	HE 2023	66	66	66	66	66	66	3	3	3	3	3	-39	-39	-39	-39	-39						102	102	102	102	102
Työmarkkina- tuen kielilisiä	33.20.52	Työmarkkinatuen kielilisen saaminen kielitaidon osoittamisen kautta.	2024	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26															
Ansioturvan tason porrastus	33.20.52	Porrastetaan ansioturvan tasoa (0vk100 %, 8vk80 %, 34+vk75 %).	HE 2023	175	175	175	175	175	175	7	7	7	7	7	-103	-103	-103	-103	-103						271	271	271	271	271
Työssäoloehdon euroistaminen	33.20.50 33.20.52	Euroistetaan työssäoloehto.	HE 2023	16	16	16	16	16	16	0	0	1	1	1	-9	-9	-9	-9	-9						25	25	25	25	25
Lomakorvausten jaksotus	33.20.50 33.20.52	Palautetaan lomakorvausten jaksotukset.	HE 2023	28	28	28	28	28	28	14	14	14	14	14	3	3	3	3	3						11	11	11	11	11
Omavastuu- päivät	33.20.50 33.20.52	Palautetaan omavastuupäivät viidestä päivästä seitsemään päivään.	HE 2023	10	10	10	10	10	10	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4						1	1	1	1	1
Työssäoloehdon kertyminen palkkatuetussa työssä	33.20.50 33.20.52	Lakkautetaan työssäoloehdon kertyminen palkkatuetussa työssä.	HE 2023	24	24	24	24	24	24	0	0	1	1	1	0	0	-14	-14	-14						37	37	37	37	37

Kohde	Momentti	Toimenpiteet, mitä tullaan tekemään	Ajoitus	Julkinen talous yhteensä						Valtio						Kunnat						Hyvinvointialueet						Sotu-rahastot					
				2024	2025	2026	2027	2028	pav*	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028				
Lapsikorotukset	33.20.50 33.20.52	Lakkautetaan lapsikorotukset.	HE 2023	70	70	70	70	70	70	0	35	35	35	35	0	6	6	6	6						28	28	28	28	28				
Työttömyys- turvan ikäsidonnaiset poikkeussäännöt	33.20.50 33.20.52	Luovutaan työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä.	HE 2023	103	103	103	103	103	103	28	28	28	28	28	23	23	23	23	23						51	51	51	51	51				
Työttömyys- turvan suojaosat	33.20.50 33.20.52	Luovutaan työttömyysturvan suojaosista.	HE 2023	56	56	56	56	56	56	28	28	28	28	28	5	5	5	5	5						22	22	22	22	22				
Apteekkitalous ja lääke- korvaukset	33.30.60 11.04.03	Osana apteekkiuudistusta toteutetaan apteekki- talouden uudistus, jossa lääketaksan ja apteekkiveron tasoja tarkastamalla saavutetaan tavoiteltu säästövaikutus.	2024	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30																			
Nuorten ja nuorten ammattillisesta koulutuksesta maksettava kuntoutusraha	33.30.60	Lasketaan nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäis- määrä kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasolle	2024	20	20	20	20	20	20	24	24	24	24	24	-4	-4	-4	-4	-4						-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5				
Ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn kriteerit	33.30.60	Perutaan lakimuutos, joka on mahdollistanut vuoden 2019 alusta 16–29-vuotiaiden ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn ilman sairaus- tai vamma- diagnoosia.	2025	0	50	50	50	50	50	0	31	31	31	31	0	-5	-5	-5	-5						0	24	24	24	24				
Toimeentulo- tuen kokonais- uudistus	33.10.57	Hallitus toteuttaa kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarvetta ja selkeyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana etuutena.	2025	0	0	35	70	70	70	0	0	20	35	35	0	0	15	35	35														
Kelan kuntoutusraha ammattillisen kuntoutuksen ajalta	33.30.60	Lasketaan kuntoutusrahan määrä ammatillisen kuntoutuksen ajalta samalle tasolle kuin kuntoutu- jalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, johon hänellä olisi oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi.	2024	3	3	3	3	3	3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2										3	3	3	3	3					
Korotettuna maksettava vanhempain- päiväraha	33.30.60	Luovutaan vanhempainrahan ensimmäisen 16 arkipäivän ajalta korotettuna maksettavasta vanhempainrahasta.	2025	0	13	25	25	25	25	0	13	25	25	25																			
Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen avustukset	33.90.50	Alennetaan valtionavustusten tasoa. Säästön tasoa arvioidaan enintään 50 milj. euron osalta budjettiriihessä v. 2026.	2027	0	0	0	100	100	100	0	0	0	100	100																			
Yhteensä				777	1 069	1 116	1 201	1 201	1 201	292	246	280	345	345	-100	-99	-98	-78	-78	0	0	0	0	0	553	589	589	589	589				

Indeksisidonnaiset kokonaisuudet – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

Kohde	Momentti	Toimenpiteet, mitä tullaan tekemään	Ajoitus	Julkinen talous yhteensä						Valtio					Kunnat					Hyvinvointialueet					Sotu-rahastot					
				2024	2025	2026	2027	2028	pav*	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	
Kaikki kansaneläke-indeksiin tai kuluttaja-hintaindeksiin sidotut etuudet (pl. toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, lääkkeiden kattokorvaus)	Useita momentteja	Kaikkien KEL/KHI indeksikorotusten jäädyttäminen (pl. toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, lääkkeiden kattokorvaus) vaalikaudeksi. Seurataan inflaation kehittymistä ja ennustettua nopeamman inflaation tilanteessa arvioidaan v. 2027 indeksitarkistusten tasoa.	2024–2027	140	250	318	387	387	387	121	226	291	357	357	14	17	17	18	18							5	8	10	12	12
Valtion rahoitus evankelis-luterilaiselle kirkolle sekä avustukset kirkolliseen ja uskonnolliseen toimintaan	29.01.51 29.01.52	Indeksijarru 1 %-yksikköä vuosille 2024–2027	2024–2027	1	3	4	5	5	5	1	3	4	5	5																
Kuntien valtionosuudet	28.90.30	Indeksijarru 1 %-yksikköä vuosille 2024–2027	2024–2027	28	54	90	126	126	126	28	54	90	126	126																
Yhteensä				169	307	411	519	519	519	150	283	385	488	488	14	17	17	18	18	0	0	0	0	0	5	8	10	12	12	

Maa- ja metsätalous, ympäristö – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

Elinkeinoelämä, liikenne ja asuminen – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

Maanpuolustus, yleinen turvallisuus, maahanmuutto ja kehitysyhteistyö – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

[illegible]

Hallinto – arviot vaikutuksista, miljoonaa euroa

* pav = pitkän aikavälin vaikutus Huom! Julkista taloutta vahvistavat toimet on esitetty taulukossa positiivisina ja menolisäykset negatiivisina lukuina.

[illegible]

Liite C. Veropolitiikan linja

Tuloverotus

Kohde	Vaikutus verotuottoihin milj. euroa
Kevennetään työn verotusta painottaen kevennystä pieni- ja keskituloisille.	-405
Otetaan käyttöön 50 euron lapsikohtainen korotus työtulovähennykseen.	-95
Nostetaan osakesäästötilin talletuskatto 100 000 euroon.	-20
Jatketaan kotitalousvähennyksen tilapäistä korotusta vuoteen 2024. Laajennetaan fysioterapia- ja toimintaterapiayritysten sekä vastaavien ammattinharjoittajien tuottama kotikuntoutus kotitalousvähennyksen piiriin.	-42 (vuosi 2024)
Pidennetään ulkomaisten avainhenkilöiden lähdeverotuksen työskentelyaika seitsemään vuoteen	Vähäinen
Maatalouden (pellot ja metsät) vuokratulojen verokohtelu yhdenmukaistetaan muiden vuokratulojen kanssa.	Vähäinen
Jatketaan vaalikauden loppuun saakka määräaikaisena verotuksen ylintä progressioporasta 150 000 euron tasolla.	43
Nostetaan matkakuluvähennyksen omavastuuta asteittain 900 euroon.	40
Uudelleenkohdennetaan ikään perustuva työtulovähennys poistamalla korotus alle 65-vuotiaiden osalta ja kaksinkertaistamalla 65 vuotta täyttäneiden korotus 1 200 euroon.	33
Korotetaan maatalouden tasausvaraus 25 000 euroon.	-3

Valmiste- ja arvonlisäverot

Kohde	Vaikutus verotuottoihin milj. euroa
Kevennetään polttoaineverotuksen CO ₂ -komponenttia.	-100
Kiristetään tupakkaveroa.	100
Säädetään nikotiinipussit tupakkaverolain alaisiksi tuotteiksi.	50
Selvitetään reaaliaikaisen raportoinnin käyttöönottoa arvonlisäveron kantoa varten.	Neutraali
Korotetaan maltillisesti virvoitusjuomaveroa.	30
Laajennetaan ostajan verovelvollisuutta alkoholin verkkokaupassa.	20
Kiristetään väkevien alkoholijuomien ja viinien verotusta.	40
Kevennetään oluen verotusta.	-25
Siirretään inkontinenssisuojat, kuukautissuojat ja lasten vaipat alennettuun 14 %:n arvonlisäverokantaan.	-10
Siirretään nykyiseen 10 % alennettuun arvonlisäverokantaan kuuluvat hyödykkeet 14 %:iin lukuun ottamatta sanoma- ja aikakauslehtiä.	205

Muut verot

Kohde	Vaikutus verotuottoihin milj. euroa
Tarkistetaan kaivosmineraaliveron tasoa puoliväliriihestä eteenpäin ja asetetaan toinen veroluokka.	15
Pidennetään perintöveron maksuaikaa 10 vuoteen.	-10
Korotetaan metsävähennystä 15 %-yksiköllä.	-20
Otetaan käyttöön vinjettimaksu.	15
Uudistetaan finanssialan bonusten verotuskäytänteet.	30
Korotetaan maapohjan kiinteistöveron alarajaa 1,30 %:n.	110
Jatketaan väylämaksujen puolitusta vaalikauden ajaksi.	-36
Kevennetään ajoneuvoveron perusveroa.	-50

Selvitettäväksi asetettavat veromuutokset

- Selvitetään iäkkään vanhemman seurapalvelun lisäämistä verotuetuksi henkilöstöeduksi sairaan lapsen hoitoedun tapaan.
- Selvitetään perintöveron korvaamista perinnöksi saadun omaisuuden luovutusvoiton verotuksella.
- Selvitetään omaishoidon palkkion verotuksen kohtuullistamista.
- Selvitetään Suomen talousalueella olevien merituulivoimaloiden verokohtelu. Lisäksi selvitetään merituulivoimaloiden kiinteistöverotuksen asema suhteessa maatuulivoimaloihin.
- Toteutetaan sijoitusrahastojen verosääntelyn korjaus EU-oikeuden vaatimustasolle ja selvitetään veropohjan tiivistämistä.
- Selvitetään korkovähennysrajoitusten ulottaminen yhteisetuksiin (ml. yhteismetsä).
- Selvitetään sotilaskäyttöön soveltuvien varusteiden, tarvikkeiden ja aseiden verovähennysoikeuden luomista, siltä osin kuin ne soveltuvat kriisiajan käyttöön ja ovat yhteensopivia Puolustusvoimien tai MPK:n järjestämän maanpuolustuskoulutuksen vaatimusten kanssa.
- Selvitetään kehitysyhteistyöhön tehtävän lahjoituksen vähentämistä verotuksessa tai vapaaehtoisen lahjoituksen tekemistä verotuksen yhteydessä.
- Selvitetään ja mahdollisuuksien mukaan toteutetaan korkovähennysoikeuden rajoituksen infrastruktuuripoikkeuksen laajennus suurten energiahankkeiden osalta.
- Selvitetään mahdollisuuksia ottaa käyttöön ikäihmisten parannettu kotitalousvähennys.
- Selvitetään veronumerolain laajentamista matkailu- ja ravintola-alalle.
- Selvitetään, voidaanko ulkomailta Suomeen lähetetylle työntekijälle laajentaa vastaavat verovapaat luontaisedut kuin Suomesta ulkomaille lähetettävälle henkilöille.
- Selvitetään verotuksen ja kirjanpitosääntelyn eroavaisuudet ja mahdolliset yhdenmukaistamistarpeet (IFRS).
- Selvitetään hallintarekisteröidyille osakkeille maksettavan osingon TRACE-mallin kehittämistarpeet.
- Tarkistetaan aurinkovoimaloiden rakennelmien verotusarvojen määrittelyn ajantasaisuus varmistaen, ettei aurinkovoimalaan kohdistu suhteettomasti tuulivoimaa suurempi kiinteistövero.
- Selvitetään laajassa yhteistyössä veropoikkeuksesta johtuvia vaikutuksia mantereen ja Ahvenanmaan välisissä (posti- ja tavara) lähetyksissä.

- Selvitetään lainsäädännön muuttamista siten, ettei oman asunnon satunnainen ja lyhytaikainen vuokraus vaikuta kahden vuoden yhtäjaksoiseen asumisaikaan, mikä on edellytys oman asunnon myyntivoiton verovapaudelle.
- Selvitetään, voidaanko maahan muuttavan työntekijän muuttokuluista tehdä kokonaan verovapaa henkilöstöetu, jos muuttaminen on tapahtunut lähetettynä työntekijänä työnantajan intressissä.
- Selvitetään mahdollisuuksia lisätä kannustimia vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen muuttamalla tuloverolakia siten, että omien eläkesäästöjen nostaminen on mahdollista jo eläkkeelle jäädessä.
- Selvitetään liikuntasetelin käyttöalaa laajentamista kalastus- ja eräpalveluihin.

Liite D. Rakennepoliittiset toimet

Osana sopeutustoimia hallitus on linjannut rakennepoliittisista toimista, joilla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista velkasuhdetta vakauttavalla tavalla 2 miljardilla eurolla vuoden 2027 tasolla. Työllisyyden kasvu tavoitellulla 100 000 uudella työllisellä vahvistaisi julkista taloutta yli 2 miljardilla eurolla.

Rakenteelliset toimet jakautuvat työttömyysturvan kokonaisuuteen, muuhun sosiaaliturvaan ja verotukseen, työmarkkinauudistuksiin sekä muihin työllisyyttä vahvistaviin uudistuksiin. Hallitus seuraa työllisyystavoitteen toteutumista valtiovarainministeriön arvioiden perusteella vaalikauden aikana ja varautuu tekemään lisäpäättöksiä viimeistään puoliväliriihessä, mikäli tavoite julkisen talouden vahvistumisesta vaarantuu.

Kannustinloukkujen purkamisen kokonaisuudella tavoitellaan noin 41 000 uutta työllistä. Toimenpiteiden vaikutusarviot perustuvat valtiovarainministeriön arvioon.

Kannustinloukkujen purkamisen kokonaisuus	Työllisyysvaikutus	Työllisyyden julkista taloutta vahvistava vaikutus milj. €
Työttömyysturvan työssäoloehdon pidentäminen 12 kuukauteen (28 kk)	5 700	
Ansioturvan tason porrastus, 0 vk 100 %, 8 vk 80 %, 34+ vk 75 %	15 800	
Työssäoloehdon euroistaminen	1 500	
Lomakorvausten jaksotuksen palauttaminen	2 200	
Omavastuupäivien palauttaminen viidestä seitsemään	1 000	
Työssäoloehdon kertymisen lakkauttaminen palkkatuetussa työssä	1 300	
Lapsikorotusten lakkauttaminen	10 000	
Työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä luopuminen	3 900	
Työttömyysturvan suojaosista luopuminen	vähäinen	
Kokonaisuus yhteensä		1 110

Muun sosiaaliturvan ja verotuksen kokonaisuudella tavoitellaan noin 37 000 työllistä. Muun sosiaaliturvan ja verotuksen kokonaisuuden toimenpiteitä on arvioitu toisistaan erillisinä.

Muu sosiaaliturva ja verotus	Arvio työllisyysvaikutuksista	Työllisyyden julkista taloutta vahvistava vaikutus milj. €
KHI/KEL-sidonnaisten etuuksien indeksitoimet	17 000	417
Asumisen tukien uudistaminen	1 900	50
Työmarkkinatuen kielitaitovaatimus	1 300	32
Työn verotuksen keventäminen	8 700	200
Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen	8 000	44
Vuorotteluvapaan lakkauttaminen	Vähäinen	-

Alla olevalla työllisyyttä vahvistavalla kokonaisuudella tavoitellaan 100 000 työllisen tavoitteen täyttymistä. Kokonaisuus sisältää sellaiset toimet, joiden työllisyysvaikutusten arviointi täsmentyy.

Muut työllisyyttä vahvistavat kokonaisuudet	Arvio työllisyysvaikutuksista	Työllisyyden julkista taloutta vahvistava vaikutus milj. €
Työmarkkinauudistukset:		
• Neuvottelujärjestelmän kehittäminen ja työrauhan parantaminen • Paikallisen sopimisen lisääminen • Työllistämisen esteiden purkaminen		
Työelämän kehittäminen ja työhyvinvointi		
• Työvoimapalveluiden uudistaminen • Työelämän tasa-arvo ja syrjinnän ehkäisy • Osatyökykyisten työelämään osallistumisen vahvistaminen • Työkyvystä huolehtiminen ja työssä jaksaminen		
Toimeentulotuen uudistukset		
Kansainvälisten osaajien rekrytoinnin toimenpiteet		
Kotouttamisen vahvistaminen		

Eläkejärjestelmän vaikutukset työllisyyteen ja julkiseen talouteen arvioidaan kolminkertaisesti valmisteltujen toimenpiteiden pohjalta.

Liite E. Määräaikainen 4 miljardin euron investointiohjelma

Toimenpide	Milj. euroa
Korjausvelan purkaminen	520
Infrahankeet (Kehittämismomentti ja MAL-hankeet)	797
Länsirannikon kilpailukyvn ja kasvun edistämispaketti	130
VT5 Leppävirta–Kuopio	140
Pääradan kehittäminen Helsinki–Tampere, Liminka–Oulu-kaksoisraide, Tornio–Kolari -radan sähköistäminen	535
Turun Tunnin juna -yhtiön pääomittaminen (Espoo–Lohja & Turku–Salo)	460
Savonrata–Kouvola–Kuopio nopeuden ja kapasiteetin nosto	50
Lentoradan suunnittelu	43
Karjalanradan kehittäminen Luumäki–Imatra 2. vaihe	215
Rantaradan kehittäminen	80
Puhtaan energian Suomen -kärkihankkeet	160
Puolustusvoimien materiaalihankinnat	50
Matkailu- ja luontohanke Palokin koskien patojen purku	20
Elinkeinopoliittinen varaus	400
Sote-palveluiden vaikuttavuusinvestoinnit ja hoitojonojen purku	400
Yhteensä	4 000